

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

ESKİ ÇİN'DE CEZALAR

Doktora Tezi

MAIERHABA MAIMAITI

Ankara-2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

ESKİ ÇİN'DE CEZALAR

Doktora Tezi

MAIERHABA MAIMAITI

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. İNCİ ERDOĞDU

Ankara-2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (SİNOLOJİ)
ANABİLİM DALI

ESKİ ÇİN'DE CEZALAR

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: DOÇ. DR. İNCİ ERDOĞDU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: 7.7.2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (7/7/2021)

Tezi hazırlayan Öğrencinin Adı ve Soyadı

MAIERHABA MAIMAITI

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. ESKİ ÇİN’DE CEZANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	19
1.1. Cezanın Ortaya Çıkışı.....	19
1.1.1. Xíng (刑) İmi Hakkında.....	19
1.1.2. Cezanın Ortaya Çıkışı Hakkında Farklı Görüşler.....	38
1.2. Eski Çin Cezalarının Gelişimi.....	55
1.2.1. Tarihi Süreç.....	55
1.2.2. Eski Çin Cezalarının Gelişim Özellikleri.....	68
2. BEŞLİ CEZA	82
2.1. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Ceza	82
2.1.1. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemin (MÖ 2070-221) Özellikleri.....	82
2.1.2. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın İdeolojik Dayanağı.....	86
2.1.3. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın İçeriği ve Özellikleri.....	90
2.2. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911) Uygulanan Yeni Beşli Ceza	111
2.2.1. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemin (MÖ 221-MS 1911) Özellikleri.....	111

2.2.2. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911) Uygulanan Yeni Beşli Cezaya Dönüşümü ve İdeolojik Dayanağı.....	116
2.2.3. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911) Uygulanan Yeni Beşli Cezanın İçeriği ve Özellikleri.....	125
3. DİĞER CEZALAR.....	156
3.1. Kolektif Ceza (zúxíng 族刑).....	156
3.2. Maddi Cezalar (cáichǎn xíng 财产刑).....	158
3.3. Onur Kırıcı Cezalar (chǐrǔ xíng 耻辱刑).....	163
4. SONUÇ.....	171
KAYNAKÇA.....	177
ÖZET.....	200
ABSTRACT.....	202
TABLO.....	204
RESİMLER.....	205

KISALTMALAR

	ESER ADI	TÜRKÇE TERCÜMESİ
BHTSZ:	Bái Hǔ Tōng Shū Zhèng	BAIHUTONG HAKKINDA AÇIKLAMALAR
CQZZ:	Chūn Qiū Zuǒ Zhuàn	CHUNQIU TARİHİ KAYITLARI
CQGYZ:	Chūn Qiū Gōng Yáng Zhuàn	CHUNQIU GONGYANG KAYITLARI
DQLL:	Dà Qīng Lǜ Lì	BÜYÜK QING YASASI
DML:	Dà Míng Lǜ	BÜYÜK MING YASASI
EYZS:	Er Yǎ Zhù Shū	ERYA HAKKINDA AÇIKLAMALAR
JGWHJ:	Jiǎ Gǔ Wén Hé Jí	FAL YAZITLARI DERLEMESİ
KXZD:	Kāng Xī Zì Diǎn	KANG XI LÜGATI
LJZS:	Lǐ Jì Zhù Shū	Lİ Jİ HAKINDA AÇIKLAMALAR
LXZN:	Lì Xué Zhǐ Nán	(YUAN) YÖNETİM REHBERİ
SHDQMZJ:	Shuǐ Hǔ Dì Qín Mù Zhù Jiǎn	SHUI HU DI QIN BAMBU KAYITLARI
SSZS:	Shàng Shū Zhù Shū	SHANG SHU HAKKINDA AÇIKLAMALAR
SXT:	Sòng Xíng Tǒng	SONG CEZA YASASI
SWJZ:	Shuō Wén Jiě Zì	İMLER İZAHATI
SWJZZ:	Shuō Wén Jiě Zì Zhù	İMLER İZAHATINA YORUMLAR
TDK:		TÜRK DİL KURUMU
TLSY:	Táng Lǜ Shū Yì	TANG YASASI VE YORUMLARI
t.y:		TARİH YOK
vd.		VE DEVAMI
WXDY:	Wǔ Xíng Dà Yì	BEŞ ELEMENT HAKKINDA
YDZ :	Yuán Diǎn Zhāng	YUAN RESMİ YAZILARI
YZJWJC:	Yīn Zhōu Jīn Wén Jí Chéng	SHANG, ZHOU DÖNEMİ BRONZ YAZILARI DERLEMESİ
ZLZS :	Zhōu Lǐ Zhù Shū	ZHOU ÖRFLERİ HAKKINDA AÇIKLAMALAR
ZYZS:	Zhōu Yì Zhù Shū	ZHOU Yİ HAKKINDA AÇIKLAMALAR
ZZZS:	Zuǒ Zhuàn Zhù Shū	ZUO ZHUAN HAKKINDA AÇIKLAMALAR

ÖNSÖZ

Yol gösterici yorumları ve engin hoşgörüsü için danışmanım Doç. Dr. İnci ERDOĞDU'ya; Doktora çalışmam için beni yönlendiren, Lisans ve Yüksek lisans süresince aldığım Çin hukuk tarihi bilgilerimden yararlanarak çalışma konumu Sinoloji açısından tekrar ele almamı destekleyen eski danışmanım Prof. Dr. Bülent OKAY'a; çalışmamda emeği geçen Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Sinoloji Ana Bilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma minnettarım.

Her zaman bilimi, ilimi ve samimiyeti ile çalışmama destek veren Prof. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN'e; tezimin yazım sürecinde verdiği fikirler ve gösterdiği manevi destek için arkadaşım Öykü ULUSAL'a; beni hayatta dürüstlük ile emeğin birleştiğinde nihai güzelliklerin inşa edilebileceğine inandıran oğlum Yalçın'a minnettarım.

GİRİŞ

İnsanlığın yarattığı medeniyet içinde hukuk, özgün bir toplum hadisesidir. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*'ne göre hukuk, “toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü”dür (bk. <https://sozluk.gov.tr/>). Tıpkı Mısır, Yunan, Babil, Hitit ve Roma hukukları gibi. Eski Çin hukuku da Çinlilerin kendine özgü yaşayış biçimi ve düşünce yapısını yansıtmaktadır. En erken Xia Hanedanlığının (Xiàcháo 夏朝, MÖ 2070/2030- 1600) kuruluşundan başlayan eski Çin hukuku, asırlar süren uzun tarihi süreçte daha da gelişerek 20. yüzyılın başlarına kadar ulaşmıştır. Bu tarihi süreçte hukuk; yazılı olmayan örf-âdet hukukundan yazılı hukuka geçiş yapmıştır. Bu süreçte Çin hukuk sistemi; günümüzde Ceza Hukuku, Medeni Hukuk, İdare Hukuku gibi birçok farklı hukuk dallarına ait olan normların ceza hukuku altında toplanması, ceza hukukunun ön planda, örf-âdet ve hukukun iç içe olması, idari kurumlar ile adli kurumların aynı olması gibi özelliklere sahip olmuştur. Eski Çin hukuk sisteminde hukuk demek ceza demektir. Dolayısıyla hukuk sistemi, esasında ceza sistemi idi. Bu nedenle, eski Çin ceza sistemi incelenmeden eski Çin hukuk sisteminin incelenme olasılığı yoktur.

Şanslı olduğumuz nokta şu ki Çinliler; ilk yazının icadından bu yana rivayetleri, her döneme ait yaşantı şeklini, tarihi olayları ve uygulanan cezaları düzenli olarak kayıt altına almışlardır.¹ Böylece her devir; kendinden önceki bir veya birkaç devrin

---

¹ Örneğin, *Shiji*'de yer alan Büyük Yu'nün (Dà Yǔ 大禹) tufanı kontrol altına alması hakkındaki rivayet (*Shiji*: 50); Çinlilerin bahar mevsimi geldiğinde doğayı gezme

sosyal hayatı, yaşam biçimi, hukuku ve tarihi olayları hakkında bilgi sahibi olma şansını yakalamıştır. Sonuç olarak bu; Çin kültürünün tarihin fırtınalarına, savaflara, bölünmelere ve birleşmelere rağmen günümüze kadar gelebilmesindeki önemli faktörlerin biri olmuştur. “Edebiyat denilince nasıl Fransız edebiyatı aklımıza geliyorsa tarih yazımı denilince de Çinliler aklımıza gelir” (Erdoğan, 2017: 159). Eski Çin cezaları; gerek en kadim yazı olarak kabul edilen Fal Yazıtlarında (Jiägüwén 甲骨文) gerekse klasik metinler, tarihi kayıtlar ve yasalarda özellikleri ve gelişim aşamaları ile birlikte kayıt altında tutulmuştur. Bu kayıtlarda tarihi olaylar, kültür ve cezalar bir arada anlatılmıştır. Tarihin çarkında eski Çinlilerin hayatını yansıtan bu kayıtlar; aynı anda onların cezalara bakış açısını, cezalar ile örf-âdet kurallarının ilişkisini, cezaların hukuki ve sosyal fonksiyonundan daha çok siyasi fonksiyonunun ön planda olması, dolayısıyla ceza ve adalet arasındaki dengenin bozulmasını birer birer göz önüne sermektedir.

Eski Çin ceza sisteminin kalbi olan beşli ceza, çalışmamızın ana konusudur. Eski Çin cezaları, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezalar ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezaları içermektedir. Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezalar, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) değişime uğramış olsa da sayısal olarak beşli olma özelliğini korumuştur. Her hukuk sisteminde olduğu gibi Çin hukuk sistemi de derin ve özgün felsefe dayanağı olan bir alandır. Çinlilerin ilkel çağlarda doğa ve doğa olaylarını gözleme ve onları

---

geleneğini yansıtan kayıtlar (*Jiu Tangshu*: 286) ve her tarihi dönemin tarihi kayıtlarında yer alan *Ceza Yasası Kayıtları* (*Xingfă Zhì* 刑法志).

yorumlama sonucu oluşturduğu temel inancı, sonradan ortaya çıkan Ru (儒), Fa (法), Dao (道) gibi öğretilerin benimsenmesi ve bunun yasalara yansımından dolayı oluşan hukuk felsefesi; eski Çin ceza hukukunun değişimi ve gelişiminin dayanağıdır.

İlkellikten tarım medeniyetine doğru ilerleyen tarihi süreç içerisinde eski Çin cezalarının sert ve caydırıcı olma açısından çok fazla ödün vermediğini tespit etmekteyiz. Ancak genel olarak bakıldığında cezalar, özellikle organ kesme cezaları, yerini organların bütünlüğünün bozulmamasını tercih eden diğer bedeni cezalara bırakarak hafifleme gidişatı göstermiş ve hatta ölçülülük bakımından ilerleme kaydetmiştir. Bununla beraber cezaların dönem dönem merkezi otoritenin siyasi, ekonomik ve askeri amaçları doğrultusunda tersine yön tuttuğu görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezaların ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezaların dönemselsel olarak incelenmesi gerekir. Çalışmamızda cezalardaki bu değişiklikler; dönemin yaşam biçimi, sosyal yapısı, ekonomik durumu ve hükümdar sınıfın siyasi amacı ile beraber ele alınmaktadır. Biliyoruz ki “Bir hukuk yalnız kendi sistemi içinde değil, onu yaratmış olan cemiyetin hayatı içinde görülmelidir. Çünkü hukuk insan hayatının doğurduğu ve ihtiyaçlarına göre şekillendirdiği bir müessesedir. Bu ise o cemiyetin her türlü hayat tezahürlerini de göz önünde tutmak, demektir” (Umur, 2010: 147). Çalışmamızın temel savı; eski Çin cezalarının özünde sert, ağır ve caydırıcı olmakla beraber kendi gelişim süreci içerisinde genel olarak nispeten daha yumuşak, daha ölçülü bir gidişat izlediği yönündedir. Bu genel gidişat içerisinde istisnai durumlar elbette olmuştur. Ancak gerek genel gidişat gerekse istisnai durumlar, hükümdar sınıfın benimsediği ideolojik görüş ile sıkı sıkıya bağlıdır. Bu ideolojik görüşler, hükümdar sınıfın cezanın

fonksiyonları arasındaki tercihlerine etki etmiştir. Bu bağlamda eski Çin’de ceza kavramı, cezaya bakış açısı, cezaların ideolojik dayanağı, içeriği, değişimi ve ona yüklenen anlam çalışmamızın temelini oluşturmaktadır.

Batı ülkelerinin Çin hukukunu araştırma tarihi, Çin hukuku ile temasa geçme tarihine nazaran çok daha kısadır. Diğer Batı ülkelerine göre Çin’e daha geç merak duyan İngiltere, eski Çin hukukunu daha önce araştırmaya başlamıştır. Bu da İngiltere’nin Çin’deki ticari faaliyetlerinde Çin hukukuna maruz kalma zaruretinden doğmuştur. Batı ülkeleri, Çin hukuku ile ilgili çok az bilgi sahibi olduklarını fark ettiklerinde tarih 19. yüzyılı göstermekte idi. Çevirmek için Qing Hanedanlığı (Qīngcháo 清朝, 1636-1911) yetkililerinden *Büyük Qing Yasası*’nı (*Dà Qīng Lǜlì 大清律例*) isteyen ve bu istekleri Qing yetkilileri tarafından reddedilen İngilizler; sonra bir şekilde bu yasayı ele geçirmeyi başarmışlardır. Bu yasa, 1810 yılında Sir George Thomas Staunton tarafından İngilizceye çevrilip *Ta Tsing Leu Lee*² adıyla yayınlamıştır. 19. yüzyılın ortasından itibaren daha çok misyoner ve tüccarların Çin’e gelmesi ve Çin’de yaşamasından dolayı Batılıların Çin kültürü ve yaşamına ilgisi artmıştır. Bu da doğal olarak Çin’i konu alan araştırmaların yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Çin hukuku ile ilgili konular; Batılıların Çin’de gördüklerini ve yaşadıklarını, Çin kültürünü ve yaşamını yansıtan eserlerinde az da olsa ele alınmıştır. İngiliz misyoner John Macgowan (1835-1922) tarafından kaleme alınan ve *Çağdaş Çin ve*

---

² Staunton, G., (1810), **Ta Tsing Leu Lee: Being the Fundamental Laws, and a Selection from the Supplementary Statutes, of the Penal Code of China**, London: T. Cadell and W. Davies.

*Yaşam Tarzı (Men and Manners of Modern China)*³ adı ile yayınlanan eser, çağın en önemli çalışmalarından biridir. Bu eserde Çinlilerin devlet yönetim şekli, askeri yapısı, toprak yönetimi, Tanrı ile olan ilişkileri, aile hayatı gibi konular arasında Çin cezalarına da bir bölüm ayrılmıştır. Ancak eser, daha çok bir yabancının Çinlilere bakış açısını yansıtmış olup yazar, konuyu duyduğu ve gördüğü örnekler üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bu eser biyografi niteliğindedir. Cezalar dâhil olmak üzere konuların sistematik ve bilimsel açıklandığı söylenemez. Benzeri şekilde ele alınan bir diğer önemli eserse John Henry Gray'ın (1823-1890) *Çin: Hukuk, Örf ve Âdet Tarihi'dir (China: A History of the Laws, Manners and Customs of the People)*⁴. Bu eser, Macgowan'ın adı geçen eserine göre daha kapsamlı ve detaylı olmakla beraber birçok konu ile ilgili resim de içermektedir. Bu, esere canlılık katmakla birlikte Batılı okurların çağın Çin'i ve Çinlilerini gözünde canlandırmalarına büyük katkı sağlamıştır. Bu eserin *Cezaevleri ve Cezalar (Prisons and Punishments)* bölümünde yazar, Qing Hanedanlığının (1636-1911) son dönemlerindeki Çin hapisanelerini, cezalarını gördükleri ve duyduklarından yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Yazar; kendi gördüğü, ziyaret sonucu elde ettiği ve duyduğu verilere göre birkaç ceza infaz yöntemini sıralamıştır. Gerçi bunları Qing yasalarında belirtilen kanuni cezalar bakımından değerlendirmemiş ise de gördüklerini detaylı ve canlı biçimde aktarmaya çalışmıştır.

---

³ Macgowan, J., (1912), **Men and a Manners of Modern China**, New York: Dodd. Mead and Company.

⁴ Gregor, W. G. (Ed.), (1878), **China: A History of the Laws, Manners and Customs of the People**, London: Macmillan and Co.

Eski Çin ceza sistemini ilk olarak hukuki açıdan sistematik ve bilimsel olarak açıklamaya çalışan ve kendisinden sonra bu tür çalışmalara ışık tutan eser; Ernest Alabaster (1872-1950) tarafından kaleme alınan ve 1899 yılında basılan *Çin Ceza Hukuku Hakkında Notlar ve Yorumlar (Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law)*⁵ adlı eserdir. Bu eserde yazar; Qing Hanedanlığı (1636-1911) yasaları ve davalardan yola çıkarak eski Çin ceza sistemine, ceza hukukunun dayandığı ilkelere, adli sistemin işleyişine ve ilgili kavramlara açıklama getirmiştir. Yazar, Çin cezalarının ortaya çıkışını Shun (舜, MÖ 2287-2067) dönemine dayandırmakta ve beşli ceza hakkında bilgi vermektedir. Yazar, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan beşli ceza hakkında bilgi verirken bu cezaların dereceleri üzerinde de durmaktadır. Bunların dışında, eserde yasalarda belirtilmeyen ancak uygulamada kullanılan cezalar hakkında da önemli bilgiler verilmiştir. Gerçi eser; Qing Hanedanlığı (1636-1911) yasalarından yola çıkarak dönemin ceza sistemini incelemiş olsa da esasında bize eski Çin ceza sistemi hakkında genel, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza hakkında ise detaylı bilgi vermektedir. Eserin diğer bir kıymetli bakış açısı ise cezaların uygulanması ile ilgili davalardan örnek vererek açıklamalara netlik kazandırmasıdır. Kanımızca bu eser, yabancıların Çin ceza yasalarına dayanarak eski Çin ceza sistemi ile ilgili detaylı ve kapsamlı bilgi vermek konusunda son derece başarılıdır.

---

⁵ Alabaster, E., (1968), **Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law**, Taipei: Ch'eng-wen Publishing Company.

20. yüzyılın ortalarından itibaren Batılı Çin araştırmacıları, eski Çin hukuku hakkındaki araştırmalarını daha ileriye götürmüştür. Bu araştırmaların kendilerinden önceki araştırmalar gibi belli bir dönemin (özellikle Qing Hanedanlığı) yasaları ile sınırlı kalmayıp Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan kanunlar hakkında genel bilgi vermeyi amaçlaması dikkat çekicidir. Bu dönemdeki eserler içinde 1967 yılında yayınlanan *Çin İmparatorluk Döneminde Hukuk (Law in Imperial China)*⁶ adlı eserde konu daha kapsamlı, veriler oldukça titizlikle ele alınmıştır. Eserin yazarlarından Clarence Morris hukuk profesörü, Derk Bodde ise sinologdur. Bu açıdan bu eserin gerek Sinoloji araştırmaları gerekse hukuk tarihi ve felsefesi araştırmaları açısından değeri yüksektir. Eser başlangıçta Çinlilerin inancı, Ru, Fa öğretileri, örf-âdet gibi kavramlara açıklama getirerek beşli ceza, suç ve adli sistem konularını ele almıştır. Bunlar ile kalmayıp yazarlar, Qing Hanedanlığı (1636-1911) dönemindeki *Ceza Davaları Derlemesi (Xíng'ân Huilǎn 刑案汇览)* içinden dava örneklerini seçerek onları İngilizceye çevirmiş ve eserde bu davalar ile ilgili yorumlarda bulunmuştur. Eserde yazarın Çin hukuku hakkındaki görüşlerinden şunlar dikkatimizi çekmektedir: Eski Çinlilere göre hukuk demek ceza demektir. Çinliler; başlangıçta hukuka insanlığın ahlâk düzenine karşı yapılmış bir ihanet, evrenin düzenini bozan unsur olarak bakmış, dolayısıyla ahlâk kuralları ile idare etmek varken yasalara başvurmanın tercih edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Ancak hukuka karşı bu tutum, toplumun ilerlemesi ve yasalara olan ihtiyaçtan dolayı terk edilmek zorunda kalmıştır (Bodde ve Morris, 1995: 8-10). Eserde beşli ceza

---

⁶ Bodde, D. ve Morris, C., (1967), **Law in Imperial China** , Massachusetts: The Harvard University Press.

konusunda ise Qin Hanedanlığından önceki döneme (MÖ 2070-221) göre Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza hakkında daha detaylı araştırma yapılmıştır. Yasalardan örnek verilirken daha çok Qing Hanedanlığı (1636-1911) yasaları üzerinde durulmuştur. Tıpkı Çinlilerin evren ile ilişkileri, evrende bulunan element ve görülen hadiseleri kendilerinin uygun gördüğü düzen içinde birbiri ile ilişkilendirerek açıkladığı gibi cezaları da belli ölçüde derecelendirerek suçları kademe kademe ayrıntılı biçimde cezalandırmayı amaçladığı ileri sürülmüştür (a.g.e: 94).

Batı dillerinde yukarıda incelenen eserler ışığında yakın zamanda eski Çin hukuku ve cezaları hakkında birçok inceleme yapılmıştır. Yakın dönemde yapılan araştırmalar, baz alınan zaman diliminin daha geniş olması bakımından önceki araştırmalardan farklılık arz etmektedir. Ancak bu eserlerin çoğu, konuyu sadece hukuk felsefesi açısından ele almıştır. Bu çerçevede çalışmamızın bir diğer savı; eski Çin hukuk sistemindeki cezaları incelemek, öncelikle ceza anlamını veren 刑 (xíng) iminin ortaya çıkması ve farklı dönemlerde ifade ettiği anlamları ve gelişimini incelemektir. Çünkü 3000 yıldan aşkın bir süreçte Çin yazısı; hukuk da dâhil olmak üzere neredeyse Çinlilerin tüm yaşamının, kültürünün, düşünce yapısının ve felsefesinin canlı bir şahidi olmuştur. Bu bakımdan felsefe, tarih ve hukuk açısından incelenmesinin yanı sıra, Çin cezalarının dilbilim açısından da ele alınmasının çalışmamıza özgünlük kattığı, çok yönlü araştırmaların ise konumuza netlik ve objektiflik kazandıracağı kanaatindeyiz.

Türkiye’de bu konuda yapılmış araştırma görece azdır. İslamiyet’ten önceki Türk hukuk tarihi araştırmalarında Çin kaynaklarından yararlanmak kaçınılmaz olduğundan Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar nispeten sınırlıdır. Eski Çin

hukuku hakkında bilgi veren eserlerden Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yaşayan hukukçu Seydişehirli Mahmut Esad'ın (1856-1918) *Tarih-i İlm-i Hukuk* adlı eseri başta gelir. Eserde Çin hukuku ayrı başlık altında incelenmiş, Çin medeniyeti, aile hukuku, Çin kanunları ve ceza hukuku gibi konulara yer verilmiştir. Ceza hukuku başlığı altında beş türlü ceza olarak idam cezası, bacakları kesme cezası, burun kesme cezası, yüzüne damga vurma cezası ve bu cezaların diyetle ödenebilmesi hakkında bilgi verilmiştir. *Şu-King*'de⁷ aksi ifade edilmesine rağmen, iptidai hukuk kaidelerinde kolektif cezanın uygulandığı ifade edilmiştir. *Ta-Çing-Lu-Li (Büyük Çingler Sülalesinin Kanunlar ve Düzenlemeleri)*⁸ örnek verilerek eski Çin'de cezanın geniş uygulama alanına sahip olduğu; bizim anladığımız gibi medeni hukukun mevcut olmadığı; eski kanunlardan farklı olarak idam, dönüşü olmayan sürgün, zorunlu çalışma, değnek, ince değnek cezalarının düzenlendiği hakkında bilgi verilmiştir. Yazar, inceleme sonucu Çin yasalarının esasında bir cezalar normundan ibaret olduğu sonucuna varmıştır (Mahmut Esad, 1332: 92-95).

Günümüzde yapılan diğer bir çalışma ise Prof. Dr. Abdullah DEMİR'in *Kadim Çin Hukuku* adlı makalesidir. Yazar çalışmasında kadim Çin'in devlet yapısı ve hukuk sistemi içerisinde ceza hukukuna da yer vermiştir. Ceza hukuku incelemelerinde Mahmud Esad Seydişehirli'nin adı geçen eserindeki ilgili bilgiler kaynak gösterilmiştir (Demir, 2017: 32-42).

Görüldüğü üzere Türkiye'de konu ile ilgili yapılan çalışmalar çok kısıtlıdır. Yapılan çalışmalarda verilerin doğrudan Çince kaynaklara dayandırıldığını söylemek

---

⁷ *Shujing* (书经) dir. Çalışmamızda *Shangshu* olarak ifade edilmektedir.

⁸ Çalışmamızda *Büyük Qing Yasası* olarak ifade edilmektedir.

güçtür. Ayrıca konunun hem hukuk felsefesi hem de dil, tarih ve kültür alanlarının buluşma noktası olmasından dolayı araştırmacıların Çin dili, kültürü ve aynı anda genel hukuk felsefesi bilgisine aşına olması veya ilgili alanlarda bilim insanlarıyla iş birliği içerisinde olması büyük yarar sağlayacaktır. Bu bakımdan çalışmamızın Türkiye’deki ilgili çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz ve bunu temenni etmekteyiz.

Bu çalışma klasik kaynaklara dayandırılan kaynak çalışması niteliğindedir. Çalışma tanıtıcı araştırma yöntemleri kullanarak yapılmıştır. Çin tarihinde neredeyse her dönemin tarihi kayıtlarında özel bölüm olarak yer verilen ceza yasaları, çalışmamıza kıymetli veriler temin etmektedir. Bunun yanı sıra Fal Yazıtları ve Bronz yazılarında (Jīnwén 金文) ilgili cezaları ifade etmek için kullanılan imler, canlı birer piktogram olarak bize bu tarihi cezaların içeriği ve uygulaması hakkında mühim bilgiler vermektedir. Araştırmamızda “ceza” terimi ve farklı cezaları ifade eden terimler; Fal Yazıtları ve Bronz yazıları üzerinden incelenerek bu terimlerin kökeni, uzun tarihi süreçte kazandığı ve yitirdiği anlamlar ve ilgili dönemler irdelenmiştir. Akabinde incelememiz; klasik eserler üzerinden sürdürülmüş, bu iki yönlü incelemeler sonucu elde ettiğimiz ortak noktalar ve aynı zamanda soru işaretli noktalar ortaya koyulmuştur. Bu çift taraflı incelemenin konuya daha fazla netlik kazandırmak bakımından yararlı olduğunu düşünmekteyiz.

Fal Yazıtları Çin’in en kadim yazısıdır. Bu yazılar, Shang Hanedanlığının (Shāngcháo 商朝, MÖ 1600-1046) son dönemlerinde hanedanlık ailesinin fal ve olayları kaydetmek için kaplumbağa kabuğuna veya hayvan kemikleri üzerine kaydettiği resim yazıdır. Bu yazılar, 1899 yılında Qing Hanedanlığı (1636-1911) idarecisi ve yazı bilimcisi Wang Yirong (王懿榮, 1845-1900) tarafından bir kaplumbağa kabuğu üzerinde fark edilip incelemeye alınmıştır.

Bronz yazıları ise Shang Hanedanlığının (MÖ 1600-1046) son döneminden MÖ 221 yılına kadar kullanılan bronz eşyalar üzerine oyulan yazılardır. Bronz yazılarının içeriği; dönemin savaşları, av faaliyetleri, hükümdarın fermanları, tapınma işleri gibi geniş alanları kapsamaktadır.

Fal Yazıtları ve Bronz yazıları; Shang Hanedanlığının (MÖ 1600-1046) son döneminden Qin Hanedanlığına (Qíncháo 秦朝, MÖ 221- 207) kadar olan tarihi dönemin yaşamı, sosyal faaliyetleri ve özellikle cezaları hakkında bilgi veren ve farklı cezaları ifade eden imlerin gelişim sürecini gösteren canlı birer tanıktır. Çalışmamızda Çin'in çağdaş dönem tarihçi, edebiyatçılarından Guo Moruo (郭沫若, 1892-1978) tarafından derlenen ve Zhonghua Yayınevi (Zhōnghuá Shūjú 中华书局) tarafından 1978-1982 yıllarında yayınlanan *Fal Yazıtları Derlemeleri (Jiǎgǔwén Héjí 甲骨文合集)* esas alınmıştır. İlgili veriler Guoxue Dashi (国学大师, <http://www.guoxuedashi.net/jgwhj/>) veri tabanından alınmıştır. Bronz yazıları için Çin Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Araştırmaları Bölümü (Zhōngguó Shèhuì Kēxuéyuàn Kǎogǔ Yánjiūsuǒ 中国社会科学院考古研究所) tarafından düzenlenen, Zhonghua Yayınevi tarafından 2007 yılında yayınlanan *Yin-Zhou Bronz Yazıları Derlemeleri (Yīn Zhōu Jīnwén Jíchéng 殷周金文集成)* esas alınmıştır. İlgili verilere Guoxue Dashi (国学大师, <http://www.guoxuedashi.net/yzjwjc/>) veri tabanından ulaşılmıştır. Bu veriler; çalışmamızda eski Çin'de ceza kavramının ortaya çıktığı dönem ve gelişim sürecini incelemede, farklı cezaları ifade eden imlerin yorumlarını araştırmada yarar sağlamaktadır.

Çalışmamızda Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) dönemindeki cezaların incelemesinde esas alınan *Shuihudi Qin Bambu Kayıtları (Shuǐhǔdì Qín mù Zhújiǎn 睡*

虎地秦墓竹简), 1975 yılında Hubei ili Yunmeng ilçesinde (湖北省云梦县) tespit edilen, Qin dönemine (MÖ 770-207) ait bir mezarlıkta yapılan arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen bambular üzerindeki kayıtlardır. Bu kayıtlar, Savaşan Beylikler (Zhànguó 战国, MÖ 475-221) ve Qin Shihuang döneminde (秦始皇, MÖ 221-210) yazılmıştır. Ağrılıkla dönemin yasalarını içeren bu kayıtlar, aynı zamanda idari yazışmaları da içinde barındırmaktadır. Çin hukuk tarihinde sistematik bilgi kaynağına sahip olabildiğimiz dönem Tang Hanedanlığı (Tángcháo 唐朝, 618-907) dönemidir. Bu dönemden önceki dönemlere ait yasalar, sadece klasik metinler ve resmi tarih kayıtlarında dağınık şekilde karşımıza çıkmaktadır. SHDQMZJ'nin bulunması, dönemin yasal düzenlemelerini tespit edebilme olasılığını yükseltmek ile kalmayıp Han Hanedanlığı (Hàncháo 汉朝, MÖ 202-MS 220) yasalarını incelememize de yardımcı olabilir. Bu kayıtlardan dönemin yasal düzenlemeleri ile beraber bu düzenlemelere getirilen yorumları da tespit etmemiz mümkündür. Bu bambu dizileri, Qin döneminin (MÖ 770-207) cezalarını konu alan klasik metinlerin doğruluğunu tespit etmemize ve eksik noktaları tamamlamamıza büyük ölçüde yarar sağlamaktadır.

Çalışmamızda Güney Song döneminde (Nánsòng 南宋, 1127-1279) oluşturulan Ru öğretisinin en önemli 13 klasik eserinden *Shijing* (诗经), *Shangshu* (尚书), *Zhouli* (周礼), *Liji* (礼记), *Zhouyi* (周易), *Chunqiu Zuozhuan* (春秋左传), *Chunqiu Gongyang Zhuan* (春秋公羊传), *Erya* (尔雅), *Xiaojing* (孝经), *Lunyu* (论语) ve *Mengzi* (孟子) esas alınmıştır. Bu klasik eserlerin asıl metinlerine atıf yapılırken 1991 yılında Taiwan Kai Ming Yayınevi (Táiwān Kāimíng Shūdiàn 台湾开明书店) tarafından cümlelere ayrılarak yazılan nüshası esas alınmıştır. Bu klasik eserlerin asıl metnine getirilen yorumlara atıf yapılırken Qing döneminde (1636-1911) editörlüğü

Ruan Yuan (阮元, 1764-1849) tarafından yapılan ve 1965 yıl Taibei Yiwen Yayınevi (Táiběi Yīwén Yīnshūguǎn 台北艺文印书馆) tarafından basılan nüshası esas alınmıştır. İlgili veriler Academia Sinica veri tabanından (<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@41^1644084036^801^^^20101^%E5%8D%81%E4%B8%89%E7%B6%93@@1104106566#top>) alınmıştır.

Shijing, Çin klasik şiirlerinin başlangıcıdır. MÖ 11. yüzyıldan MÖ 6. yüzyıla kadar olan şiirlerin toplamıdır. Bu eserin yazarı belli olmamak ile beraber, Konfüçyüs (Kǒngzǐ 孔子, MÖ 551- 479) tarafından derlendiği söylenmektedir.

Shangshu, Batı Zhou döneminde (Xī Zhōu 西周, MÖ 1046-771) oluşturulduğu tahmin edilen Ru öğretisi klasik eserlerinden biridir. Bu eser, aynı zamanda Çin'in en eski tarihi eseridir. Bu tarihi eserin ilk nüshası, zamanımıza kadar ulaşamamış olsa da Batı Han Hanedanlığı (Xī Hàn 西汉, MÖ 202-MS 8) dönemindeki bilge Fu Sheng (伏生, MÖ 260-161?) tarafından sözlü olarak aktarılan ve o dönem kayda geçirilen nüshası zamanımızda kadar gelmiştir. Eser; Yu (虞), Xia Hanedanlığı (MÖ 2070/2030- 1600), Shang Hanedanlığı (MÖ 1600-1046), Zhou Hanedanlığı (Zhōucháo 周朝, MÖ 1046-256) bölümlerinden oluşmaktadır. İçerik olarak bu dönemlerdeki hükümdarların söyleyişlerini ve tarihi olayları kapsamaktadır. Çalışmamızda bu tarihi olayların ceza ile ilgili bölümleri incelenerek cezanın ortaya çıkışı ve gelişimi, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezanın hangi durumlarda nasıl bahsedildiği Fal Yazıtları ve Bronz yazıları ile karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Özellikle eserin *Lü Cezaları* (Lǔxíng 吕刑) bölümü, bize Batı Zhou Hanedanlığı döneminin (MÖ 1046-771) yasalarına ait kıymetli bilgiler aktarmaktadır.

Zhouli, Ru öğretisinin klasik eserlerinden biridir. Batı Zhou dönemindeki (MÖ 1046-771) ünlü düşünür, edebiyatçı ve siyasetçi Zhou Gong (周公, ?-?) tarafından kaleme alınmıştır. Bu eser; Qin döneminden önceki dönemlerin siyasi, iktisadi, kültürü, örf-âdetleri ve töreleri hakkında bilgi vermektedir. Doğu Han Hanedanlığının (Dōng Hân 东汉, 25-220) son dönemlerindeki bilge Zheng Xuan (郑玄, 127-200) bu esere açıklama getirmiştir. Çalışmamızda ilgili eser, özellikle Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezanın incelenmesinde kullanılmıştır.

Liji, Konfüçyüs'ün öğrencileri tarafından Zhou örfleri esas alınarak derlendiği söylenen ve Batı Han Hanedanlığı dönemindeki (MÖ 202-MS 8) örf-âdet araştırmacısı Dai Sheng (戴圣, ?-?) tarafından düzenlenen bir eserdir. Bu eser; Qin Hanedanlığından önceki Ru öğretisinin gök, evren, insan anlayışı ve insanlık âlemindeki örf-âdet, tören kurallarını anlatmaktadır. Bu eser, *Zhouli* ve *Yili* (仪礼) ile birlikte “Üç Örf”ü (sānlǐ 三礼) oluşturmaktadır. Bu “Üç Örf” Çin örf-âdet anlayışının esasıdır.

Zhouyi adlı eserin hangi dönemde oluşturulduğu hakkında farklı görüşler olmakla beraber, içerik bakımından başlangıçta evren hadiselerini fal aracılığı ile açıklamaya çalışan bir fal kitabıyken Han Hanedanlığı dönemine (MÖ 202-MS 220) geldiğinde, fal tekniklerinin arkasında yatan derin felsefenin keşfedilmesiyle devlet işleri ve kişiliği tekemmül etmek için kullanılan aynı zamanda hükümdarlar tarafından benimsenen felsefe eserine dönüştüğü kabul edilir. *Zhouyi*, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezanın içindeki bazı cezalar ve uygulamalarına ilişkin kayıtlar içermektedir.

CQZZ ise Çin'in en kadim kronolojik tarihi eseridir. İlkbahar-Sonbahar döneminin (Chūnqiū Shíqī 春秋时期, MÖ 770-476) sonlarında yaşayan tarihçi Zuo Qiuming (左丘明, MÖ 502-422) tarafından Konfüçyüs'ün *İlkbahar-Sonbahar*

(*Chūnqiū* 春秋) adlı eserine yapılan yorum olduğu söylenmektedir. Aslında eser, Savaşan Beylikler döneminin (MÖ 475-221) orta çağlarında Lu Devleti (Lǔguó 鲁国, MÖ 1032-249) tarihçisi Zuo Qiuming'in aynı dönemdeki tüm beyliklerin tarihi kayıtlarını derleyerek ortaya çıkardığı eserdir. Eserde kaleme alınan tarihi olaylar MÖ 722-468 arasındaki olaylardır. Eser, CQGYZ ve *Guliang Zhuan* (谷梁传) ile birlikte *Chunqiu san zhuan* (春秋三传) olarak adlandırılmaktadır. Eserin tarihselliğinin yanı sıra edebi olması da dikkat çekicidir. Çalışmamızda CQZZ'de yer alan ilgili kayıtlardan yola çıkarak 刑 iminin anlamı ve kullanım farklılıklarını açıklamaktayız.

CQGYZ ise Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) Konfüçyüs'ün *İlkbahar-Sonbahar* adlı eserine yapılan diğer bir yorumdur. Bu eserin kayda aldığı dönem aralığı (MÖ 722-481) *İlkbahar-Sonbahar* adlı eser ile aynıdır. CQGYZ; Konfüçyüs'ün *İlkbahar-Sonbahar* adlı eserindeki siyasi görüşüne açıklama getirmiş, “büyük birlik” ve “adalet” kavramları üzerinde durmuştur. CQZZ'nin tarihi olayları doğrudan aktarmasından farklı olarak bu eser, *İlkbahar-Sonbahar*'ın metnini teker teker yorumlamıştır.

Erya, Çin tarihindeki ilk sözlüktür ve çok sayıda klasik Çince kelime içermektedir. Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) yazılan⁹ bu eser, aynı zamanda ansiklopedi niteliğindedir. Çalışmamızda ilgili kelimeleri açıklamada *Erya* başlıklı eserden, bu esere Jin Hanedanlığı (Jincháo 晋朝, 266- 420) edebiyatçısı Guo Pu (郭璞, 276-324) tarafından getirilen yorum *Erya Zhushu* (尔雅注疏) ve Song

---

⁹ Sözlüğün Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde yazıldığını savunan görüşler de mevcuttur.

Hanedanlığı (Sòngcháo 宋朝, 960- 1279) dönemindeki Luo Yuan'in (罗愿, 1136-1184) *Erya*'daki ağaç, ot, kuş, hayvan ve çeşitli balık türlerini açıklayan *Erya Yi* (尔雅翼) başlıklı eserinden yararlanmaktayız.

Qin-Han Hanedanlıkları döneminde oluşturulan *Xiaojing*, “ataya saygı” (xiào 孝) kavramını merkeze alarak Ru öğretisini açıklamıştır. Bu eser, “Xiao”ın Gök (tiān 天) tarafından düzenlenen kural olduğunu ortaya koyarak bu kuralın bireyden devlete kadar geniş alanda uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Eser 18 bölümden oluşmaktadır.

Lunyu, Konfüçyüs ve talebelerinin sözleri ve davranışlarını kayıt altına alan bir eserdir ve Savaşan Beylikler döneminin (MÖ 475-221) ilk çağlarında oluşturulmuştur. Bu eser, Konfüçyüs'ün siyasi görüşü ile beraber düzen (lúnli 伦理) ve ahlâk hakkındaki savlarını yansıtmaktadır.

Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) Mengzi (孟子, MÖ 372-289) ve talebeleri tarafından yazılan *Mengzi* adlı eser; yazarlarının siyaset, eğitim, felsefe ve düzen hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Bu eser, Konfüçyüs'ün ahlâk ve düzen hakkındaki savlarını bir adım ileri götürmektedir.

Xiaojing, *Lunyu* ve *Mengzi* adlı eserler; eski Çin'de ceza ve yasanın ilişkisini, Ru öğretisinin düzen, ahlâk, saygı görüşünü, Tanrı ile insan ilişkisi hakkındaki savını anlamamız, bunları çalışmamızda yansıtmamız için ışık tutmaktadır.

Guoyu (国语) ise İlkbahar-Sonbahar döneminde (MÖ 770-476) Zuo Qiuming tarafından devletleri baz alarak kaleme alınan bir tarihi eserdir. Eser, MÖ 947-453 dönemlerindeki tarihi olayları içermektedir. Eserde devletlerin aristokratları

arasındaki davetiyeler, nasihatler, hükümdar ile görüşmeler ve başka tarihi olaylar ve rivayetler yansıtılmıştır.

Adı geçen klasik metinlerin yanı sıra, çalışmamızda Çin imlerinin ilk sistematik olarak şerh edildiği sözlük *Shuowen Jiezi*'ye (说文解字) atıfta bulunmaktayız. Bu sözlük, Doğu Han Hanedanlığı (25-220) dönemindeki edebiyatçı Xu Shen (许慎, 58-147 ?) tarafından yazılmıştır. Sonradan izini kaybettiren eser, Song Hanedanlığı Hükümdarı Song Taizong'un (宋太宗, 939-997) emri ile tekrardan derlenmiş ve sonraki dönemlerde ilgili araştırmalarda esas alınmıştır. Eserde aynı sesletim ve anlama sahip fakat farklı şekilde yazılan imler (yiti zi 异体字) dâhil toplam 10516 im yer almaktadır. Bu eser, Çin dilbilimi alanında önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda yine Qing Hanedanlığı (1636-1911) dönemindeki yazı araştırmacısı Duan Yucai (段玉裁, 1735-1815) tarafından bu esere getirilen yoruma (*Shuōwén Jiězì Zhù* 说文解字注) atıfta bulunmaktayız.

Çalışmamızda *Shiji* (史记) başta olmak üzere *24 Tarih* (èrshí sì shǐ 二十四史) olarak adlandırılan, Çin'in rivayetlerdeki Huang Di (黄帝, MÖ 2717-2599) döneminden Ming Handanlığının (Míngcháo 明朝, 1368-1644) sonuna kadar olan dönemin tarihi kaydedilen eserler esas alınmıştır. Özellikle bu tarihler içerisindeki ilgili tarihi dönemin *Ceza Yasası Kayıtları*, çalışmamızda sıklıkla atıfta bulunduğumuz kaynaklardır. Aynı şekilde farklı dönemlerdeki kanunnameler de çalışmamızda doğrudan kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızı sürdürürken aynı anda birçok terimin Türkçe karşılığını bulma veya ilgili kelimelerden türetme zorunluluğu doğmuştur. Terimlerin ifade şeklinin bilimsel olmasına, hem hukuk tarihi araştırmalarına hem de sinoloji araştırmalarına

katkı sağlayan bir çalışma olmasına ayrıca dikkat edilmiştir. Tüm bu nedenlerden dolayı bazı alanlara yerleşmiş ancak bilimsel olduğu kesin olmayan terimlerin kullanılması tercih edilmemiştir. Örneğin, çalışmamızın merkezinde bulunan “刑” teriminin Türkçe karşılığı olarak “işkence” kelimesi kullanılmamaktadır. Gerçi eski Çin ceza sistemindeki suç müeyyideleri zaman zaman “işkence”¹⁰ olarak adlandırılrsa da “işkence” kelimesinin anlamı itibarıyla belirsizlik içerme olasılığının yüksek olması ve çalışmamızın konusunu yansıtmada eksik kalmasını göz önünde bulundurarak çalışmamızda konuyu daha net yansıtan ve “刑” terimini tam karşılayan “ceza” kelimesini kullanmaktayız.

---

¹⁰ TDK ilgili sözcüğü “Bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet” olarak açıklanmaktadır (bk. <https://sozluk.gov.tr/>).

1. ESKİ ÇİN'DE CEZANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1.1. Cezanın Ortaya Çıkışı

1.1.1. Xíng (刑) İmi Hakkında

Resim yazı özelliği gösteren Çin yazısı, yazı şekillerinin taşıdıkları anlam ile doğrudan nedenli olma özelliğini taşımaktadır. “Onlar; tıpkı canlı fosiller gibi kendi bünyesinde çokça gerçek, tarihi ve kültürel iletiler barındırmakta ve her biri âdeta eski çağdaki sosyal hayatın (hukuk dâhil) tablosunu yansıtmaktadır” (Wu. Sh., 2010a: 105). Dolayısıyla, Çin cezalarını sistematik incelenmenin yolu, günümüzde “ceza” anlamını taşıyan 刑 iminin ortaya çıkışı ve gelişim sürecini incelemekten geçer.

刑 iminin incelenmesinde Fal yazıtları, Bronz yazıları ve tarihi eserlerin birlikte dikkate alınması gerektiğini düşünmekteyiz. Fal Yazıtları ve Bronz yazıları, arkeolojik kazılar sonucunda elde ettiğimiz Çin yazı tarihinin asıl kaynaklarıdır. Bu veriler, 刑 iminin şekil bakımından gelişimini incelemede özellikle önem arz etmektedir. Klasik metinler ve tarihi kayıtlar ise bize 刑 iminin hukuk alanındaki kullanımını hakkında daha geniş ve detaylı bilgi edinme olasılığı sunar. Ancak, göz ardı edilmemesi gereken önemli nokta şudur ki klasik kayıtların çoğu Savaşan Beylikler döneminden (MÖ 475-

221) sonra yazılmış kaynaklardır. “Bu kaynakların çoğunda kelime kullanımı, Qin Hanedanlığından önce yazılmış klasik eserlerdeki kelime kullanımından farklıdır” (Wang. P., 2013: 12). Üstelik bu klasik eserlerin yazıldığı dönemlerde Fal Yazıtlarını ve Bronz yazılarını tespit ve inceleme olanağı olmadığından bu kaynakların belli ölçüde çağın yazarlarının tahmini görüşlerini içermesi doğaldır. Oysa günümüzde arkeolojik kazılar, bize Fal Yazıtları ve Bronz yazıları hakkında çok sayıda veri sunmaktadır. Elbette klasik eserler, 刑 iminin incelenmesinde tek dayanak olmamakla birlikte şu an elimizde mevcut son derece değerli verilerdir. Bu nedenle biz çalışmamızda 刑 iminin ortaya çıkışını ve gelişimini iki yönden incelemeyi uygun görmekteyiz.

A. Fal Yazıtları ve Bronz yazılarında 刑 imi. Fal Yazıtları ve Bronz yazılarında 刑 imi ile birebir aynı im bulunmamaktadır. Xu Shen’a göre 刑 iminin kaynağı, 刑 (xíng) ve 刑 (xíng) imleridir. Ancak Fal Yazıtları ve Bronz yazılarına bakıldığında bu imlerin sonradan oluştuğu anlaşılmaktadır (hòuqǐ zì 后起字). Bu imlerin içerisinde 刑 standart yazı (Duan, 1981: 374), 刑 ise el yazısının kopyalanması sırasında değişime uğramış şeklidir (Huang. J. ve Guo. H., 1999: 55). Dolayısıyla, 刑 iminin gelişimini incelemek doğrudan 刑 imini incelemekten başlamaktadır. Eski çağ yazı verilerine ve literatürde yer alan genel kanaate göre 刑 iminin başlangıç şekli 井 (jǐng) dir. Çin yakın zaman tarihindeki Fal Yazıtları araştırmacısı, JGWHJ derleme komitesi üyesi Wang Xiang (王襄, 1876-1965) ve klasik yazı araştırmacısı Shang Chengzuo’a (商承祚, 1902-1991) göre 井 imi 刑 imi ile aynıdır (Yu. X., 1996: 2857).

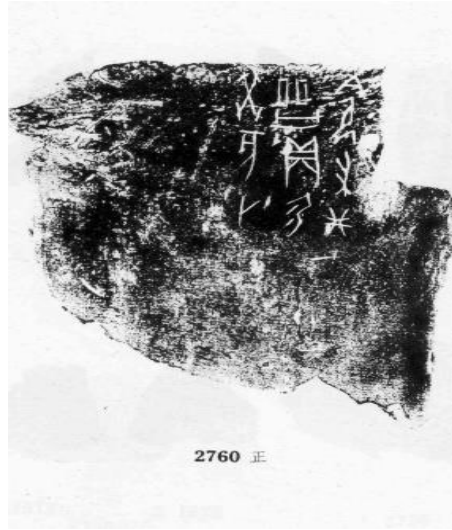
(a) Fal Yazıtlarında 井 imi: 井 imi Fal Yazıtlarında aşağıdaki şekillerde yansımaktadır.

(JGWHJ: 2725)

(JGWHJ: arka 2768)

(JGWHJ: ön 2760)

井 iminin ortaya çıkışı, çok eski tarihe dayanmaktadır. “Shang Hanedanlığı Wu Ding (武丁) dönemindeki (MÖ 1250-1192) Fal Yazıtlarında yer alan 井 imi, şimdiye kadar 3300 yıldan fazla süren bir tarihi döneme şahit olmuştur” (Bai. B., 2007: 295).

Bilindiği üzere çağdaş Çince'de 井 imi “kuyu” anlamında kullanılmaktadır. Ancak Fal Yazıtlarında durum böyle midir? Gerçekten kuyu, Çinlilerin çok eskiden kullandığı bir yapıdır. Çinlilerin tarımı esas alan yaşam biçimi göz önünde bulundurulduğunda bunu tahmin etmek güç değildir. Çin'in Zhejiang (浙江) eyaleti Yuyao (余姚) kentinden bulunan Hemu du (河姆渡) kazısından kuyu bulunmuştur (Zhejiang Sheng Wenwu Guanli Weiyuanhui ve Zhejiang Sheng Bowuguan, 1978). Bu kuyunun tarihi, tahmini 7000 sene önceye dayanmaktadır. Yine Zhengzhou Shangcheng'de (郑州商城) bulunmuş Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait bir başka kuyu da Shang döneminde (MÖ 2070/2030- 1600) insanların kuyudan yararlandığının ispatıdır. Ayrıca bu kuyunun altında insanlar tarafından yapılmış ve 井 şeklinde dizilmiş tahtalar bulunmaktadır (Henan Sheng Wenwu Yanjiusuo, 1993: 164-165). Bu arkeolojik kazı sonuçlarından anlaşıldığı üzere kuyu, kadim Çinlilerin hayatında önemli yer tutmuştur. Bu bakımdan Çinlilerin hayatını önemli ölçüde yansıtan Fal Yazıtlarında kuyuyu ifade eden imin olması doğaldır. Zira kazılarda bulunan kuyu, şekil itibarıyla Fal Yazıtlarında bulunan 井 imi ile benzerlik arz etmektedir. Ancak Fal Yazıtlarında yer alan fallara bakıldığında şu ana kadar 井 iminin kuyu anlamını taşıdığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır (Pang. X., 2008: 44; Wang. P., 2013: 12; Zheng. H., 2004: 38).

Fal Yazıtlarında bulunan 井 iminin üç anlamı tespit edilmektedir: 1. 井 bir kabile adıdır (JGWHJ: 1339); 2. 井 aynı isim verilen bir kabilenin sınırları içerisinde bulunan yer adıdır (Xiao tunnan jiagu: 2907); 3. Bazı Fal yazıtlarında 井 iminin “kadın” anlamını veren 妇 (fù) imi ile birleşiminden oluşan imler karşımıza çıkmaktadır. Bu imler insan adını ifade etmektedir (JGWHJ: 181, 2724, 2726, 2732).

Yukarıda gösterilen şekillerdeki 井 iminden başka, Fal Yazıtlarında yine şeklindeki im yer almaktadır (JGWHJ: 4976). Bu şeklin 刑 imi ile bağlantısı olup olmadığı hakkında da tartışmalar mevcuttur. Zhang Zhenglang (张政烺), bu imi “defnetmek” (yùn 蕴) olarak yorumlarken (Zhang. Zh., 1965: 296-298) Shang Chengzuo ve Guo Moruo “hapsetmek” (qiú 囚) olarak yorumlamıştır. Hu Houxuan (胡厚宣) ise bu imin “ölmek” anlamına geldiğini savunmaktadır (Hu. H., 2002: 515-519). Wu Shucheng’a (武树臣) göre 井 imi içinde “kişi” anlamına gelen 人 (rén) iminin bulunduğu bu şekil, 刑 iminin başlangıç şeklidir. Ancak bu, genel anlamdaki cezayı ifade eden im değildir. Bu im, dövme geleneği hakkında bilgi vermektedir. Bu, beşli ceza sisteminde yer alan dövme cezasının (qíng 黥) başlangıcıdır. Bu im, şekil itibarıyla insan vücuduna dövme yapma işleminin gerçekleşme sürecini yansıtmaktadır. Bu süreç hiç de kolay değildir. Bu süreç boyunca insanın canı yanabilir, o yüzden 井 şeklindeki alet ile insan vücudunu sabitleştirmek gerekir (Wu. Sh., 2010b: 19).

(b) Bronz yazılarında 井 imi: Batı Zhou Hanedanlığı (MÖ 1046-771) döneminde Bronz yazılarında 井 imi şu şekillerde ortaya çıkmaktadır:

夔作周公毘

唯三月，王令夔(榮)眾內史
 曰：蕃(介)井(邢)侯服，賜臣三
 品：州人、重人、墉(鄘)人，拜
 顙首，魯天子造厥瀕(頻)
 福，克奔走上下，帝無冬(終)令(命)
 于有周，追考(孝)，對不敢
 豢(墜)，邵(昭)朕福盟，朕臣天子，
 用典王令(命)，乍(作)周公彝

04241

(a) (YZJWJC: 04241)

泐其鐘

曰：不(丕)顯皇

祖考，穆穆

異異(翼翼)，克哲

厥德，農臣

先王，得屯(純)

亡敗(愍)，梁其

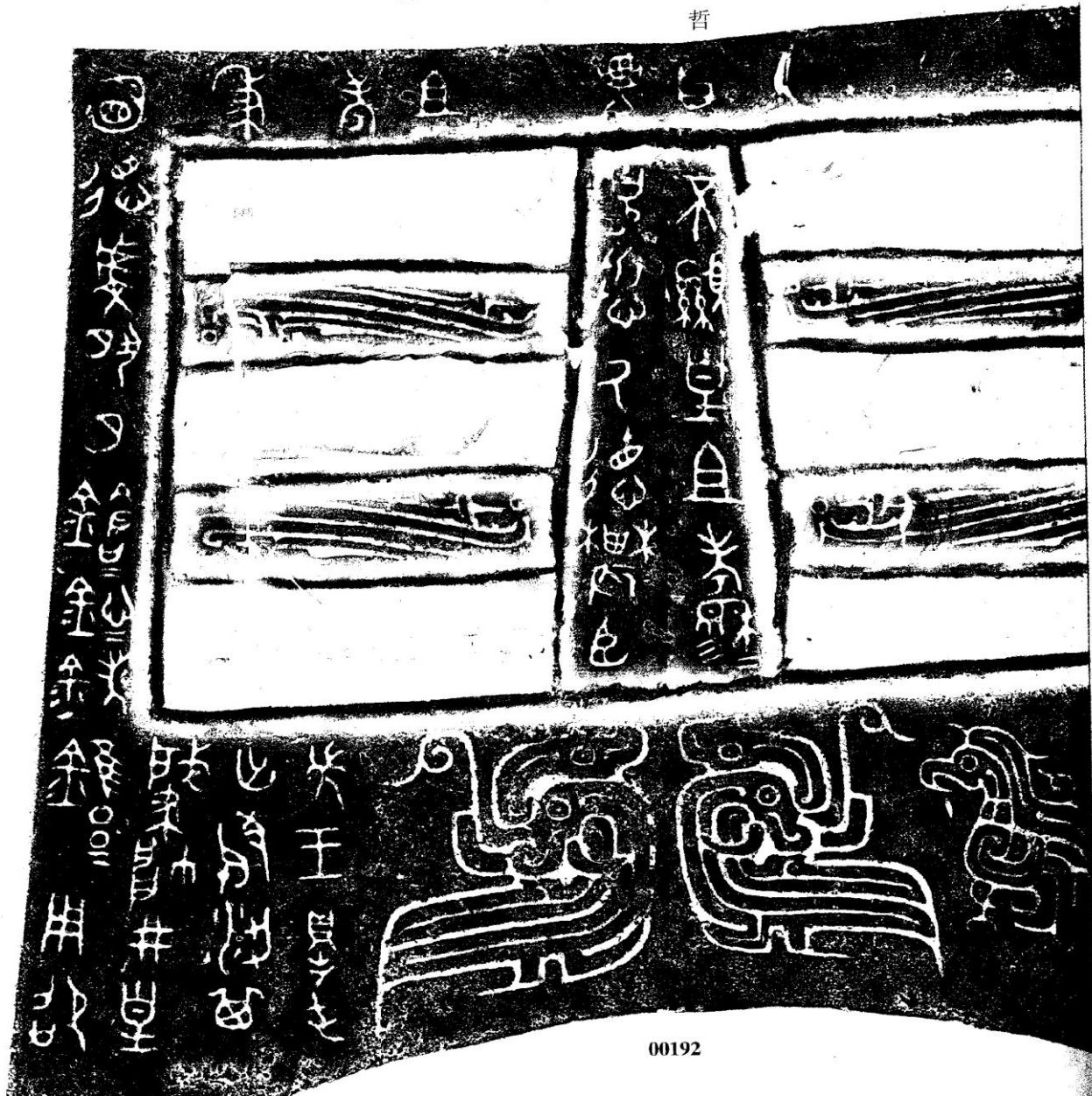
肇帥井(型)皇

祖考，秉

明德，虔夙夕，鎗

鎗總總，錯錯

鐘鏞，用邵

00192

(b) (YZJWJC: 00192)

利鼎

唯王九月丁亥，王客于般宮，井伯內（入）

右（佑）利，

立中廷，北鄉（嚮），王

乎乍（作）命

內史册命利，曰：賜

女（汝）赤

日芾、纁（纁）旂，用事，

利拜頤

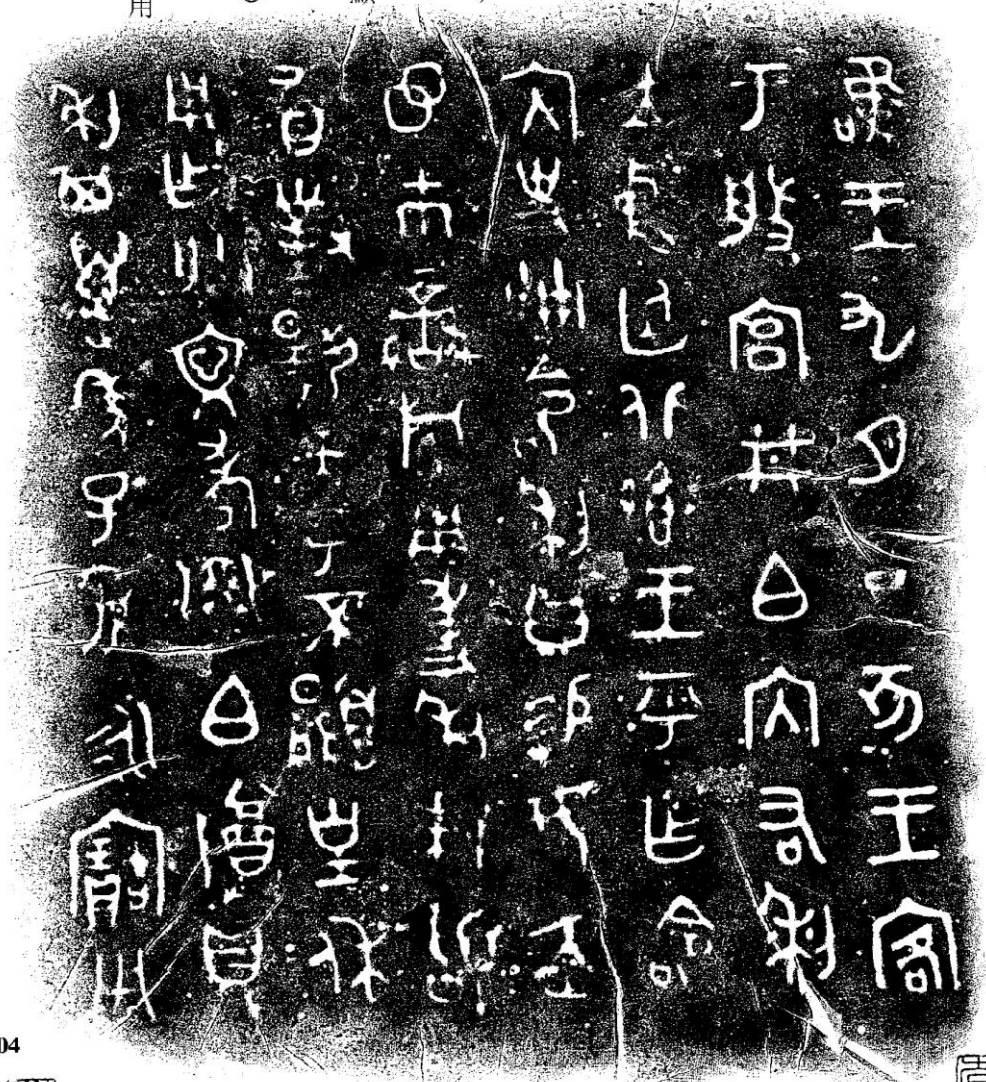
首，對揚天子不（丕）顯

皇休，

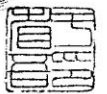
用乍（作）朕文考躋（漣）

伯尊鼎，

利其萬年，子孫永寶用

02804

(c) (YZJWJC: 2804)

井 imi, Batı Zhou Hanedanlığı (MÖ 1046-771) dönemine ait Bronz yazılarında da insan veya kabile ismini ifade etmektedir. Yukarıdaki Bronz yazılarında yansıtılan üç farklı şekildeki 井 imi bu anlamları taşımaktadır.

Shang Hanedanlığı döneminden (MÖ 1600-1046) farklı olarak Batı Zhou (MÖ 1046-771) Bronz yazılarında 井 iminin “taklit etmek, örnek almak” anlamları da tespit edilmiştir. Bu anlamları taşıyan 井 imi, (a) ve (c) de yansıtılan şekillerde yazılmıştır (YZJWJC: 187; 189.1). Bu anlamlar; 井 iminin Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminin orta çağından itibaren “kural, prensip, yasa” anlamlarını taşımasına esas oluşturmuştur. Örneğin, Mugui (牧簋) (YZJWJC: 4343), Bangui (班簋) (YZJWJC: 4341) yazılarındaki 井 imi; cümle anlamı itibari ile “yasa, kural” anlamını taşımaktadır (Wang. P., 2013: 14). Öyle ise buradaki yasa ne tür bir yasadır? Buradaki yasa, şüphesiz ki sadece ceza yasası değildir. Çünkü Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminde ceza yasasından başka örf-âdet (lǐ礼), hükümdarın beylere verdiği emir (gào诰), hükümdarın yahut beylerin orduya verdiği emir (shì誓), hükümdarın somut bir olay hakkında verdiği emir (mìng命) gibi kurallar mevcut idi. Dolayısıyla 井 imi, bu dönemde geniş anlamdaki yasa ve kuralları ifade etmiştir.

Doğu Zhou döneminde (Dōng Zhōu东周, MÖ 770-256) 井 iminden türeyen, günümüzde de kullanılmakta olan 刑 imine şekil bakımında benzeyen çok sayıda im ortaya çıkmıştır. Ancak gerek klasik eserlerde gerekse Bronz yazılarında bu imler karışık kullanılmıştır. Anlam bakımından bu imler 井 iminin asıl anlamını taşımakla beraber, “ceza” veya “cezalandırmak” anlamını da ihtiva eder. Şunu belirtmek gerekir ki bu, 井 iminin “ceza” veya “cezalandırmak” anlamı ortaya çıkana kadar Çin’de ceza olmadığı anlamına gelmemektedir. Şu ana kadarki mevcut tarihi verilerden yola

çıkarak Batı Zhou'un (MÖ 1046-771) son dönemlerine kadar genel anlamdaki cezayı ifade eden imi tespit etmek güçtür, ancak bu döneme kadar cezaların ayrı ayrı olarak var olduğu ve uygun imler ile ifade edildiği kabul edilmelidir (Wang. P., 2013: 17-18).

Sonuç olarak, yukarıdaki incelemelerden destek alarak 刑 iminin kaynağı ve gelişim sürecini şu tabloda yansıtmak mümkündür:

Dönem	İm	Anlam
Shang dönemi (MÖ 1600-1046)		yer ismi, insan ismi
Batı Zhou (MÖ 1046-771) başlangıç dönemi		yer ismi, insan ismi, taklit etmek, örnek almak
Batı Zhou (MÖ 1046-771) orta dönemi		yer ismi, insan ismi, yasa, prensip, kural
Doğu Zhou dönemi (MÖ 770-256)		taklit etmek, yasa, ceza, cezalandırmak

B. Klasik eserlerde 刑 imi. 刑 iminin klasik eserlerdeki kullanım durumunu tespit etmek için tüm klasikleri incelemekten ziyade SWJZ, *Shangshu* ve CQZZ eserleri üzerinden inceleme yapmaktayız. Bu eserlerin özellikle incelemeye alınmasında eserin türü ve eserdeki kayıtların aksettirdiği tarihi dönem göz önünde bulundurulmaktadır.

(a) SWJZ’de 刑 imi: 刑 iminin kaynağını inceleyen eserler içinde SWJZ, şüphesiz ki çok önemli yer tutmaktadır. SWJZ’de yer alan 刑 imi ile ilgili imler şunlardır: (1) 刑: 刀 (dāo) bölümünde yer almaktadır, 刑 olarak yazılmaktadır, “bıçak ile boynunu kesmek” olarak açıklanmıştır (SWJZ: 250); (2) 刑: 井 bölümünde yer almaktadır, 刑 olarak yazılmaktadır, suçu cezalandırmak anlamına gelmektedir. Duan Yucai; 刑 iminin anlamının 井 iminin anlamına tabi olduğunu, 井 iminin zaten “yasa” anlamını taşıdığı doğrultusunda açıklamada bulunmuştur (SWJZZ: 374); (3) 型 (xíng): 土 (tǔ) bölümünde yer almaktadır, aletleri (qì 器) yapma usulü anlamına gelmektedir (SWJZ: 802); (4) 井: 井, kadim zamandaki *tarla* şeklini ifade etmektedir (SWJZ: 288-289).

(b) *Shangshu*’da 刑 imi: (1) Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait Fal Yazıtlarında “ceza” anlamını ifade eden imin tespit edilmemesine rağmen *Shangshu*’nun Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait olaylardan bahsedilen bölümünde “ceza” anlamındaki imin ortaya çıkması, Fal Yazıtları ve Bronz yazıları verileri ile bağdaşmamaktadır. Bu sebepten dolayı *Shangshu*’nun ilgili bölümünün Shang döneminde (MÖ 1600-1046) değil, daha sonraki dönemlerde oluşturulduğunu düşünmekteyiz. Zira bu bölümde Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) tarihi olaylar kayıt altına alınmış ve temel tarihi veriler Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait olsa da hatta yazı üslubunda belli oranda Shang döneminin izlerini taşısa da daha çok Shang döneminden (MÖ 1600-1046) sonraki dönemlerde ortaya çıkan kelimeler kullanılmıştır (Li. M., 1981: 120-135; Gu. X. ve Liu. Q., 2005: 959-965).

(2) *Shangshu*’nun *Zhoushu* (周书) bölümü: Bu bölümde 刑 imi ilgili bölümün *Kanggao* (康诰), *Zhaogao* (召诰), *Luogao* (洛诰), *Wuyi* (无逸), *Duofang* (多方) ve

Lizheng (立政) kısımlarında yer almaktadır. Bu metinler içindeki 刑 imi; “ceza” veya “cezalandırmak” anlamında yorumlanmaktadır. Bu durum özellikle *Kanggao*’da ortaya çıkmaktadır.

Ne var ki *Zhoushu*’nun bu bölümlerindeki kayıtlar, Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) ilk dönemlerindeki olayları yansıtmaktadır (Chen. M., 1985: 164). Üstelik Qin öncesi klasik eserlerde *Kanggao*’a çok sayıda atıf yapıldığı görülmektedir. Bu hususlar *Zhoushu*’nun ilgili bölümlerinin Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) ilk dönemlerine ait olduğunu göstermektedir. Ancak yukarıda açıkladığımız üzere Bronz yazılarındaki kayıtlara göre Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) ilk dönemlerinde 刑 imi “ceza” veya “cezalandırmak” anlamını taşımamaktadır. Bu durumda iki olasılıkla karşı karşıya olduğumuzu görmek mümkündür. Bunlardan biri, *Zhoushu*’da yer alan ilgili kayıtların yorumundaki belirsizliktir. Diğerisi ise “ceza” veya “cezalandırmak” anlamını taşıyan imin Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) ilk dönemlerinde ortaya çıktığı, fakat bu anlamın Bronz yazılarında yansımadığı veya ilgili Bronz yazılarının bize henüz ulaşmadığı hususudur. Bu konunun netleşmesi için konunun ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

(c) CQZZ’de 刑 imi: Her ne kadar CQZZ’de 刑 imine doğrudan açıklama getirilmemiş ise de metin içerisinde 刑 iminin farklı anlamlarda kullanıldığını tespit etmek güç değildir. CQZZ’de 刑 imi; “ceza” veya “cezalandırmak”, “yasa”, “ceza yasası” gibi anlamları taşımaktadır.

(1) Geniş anlamda 刑: CQZZ’de savaş, zaman zaman bir çeşit ceza olarak nitelendirilmiştir. “Ceza, ilk olarak yabancılara karşı kullanılmıştır” (Lü. S., 1982: 425). Burada “yabancılar” Çin sınırları dışındaki yabancı milletleri işaret etmektedir. Onlara uygulanacak ceza, savaş şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlgili kayıtlarda Yu

(虞)¹¹, Xia (MÖ 2070/2030-1600) ve Shang dönemleri (MÖ 1600-1046) örnek gösterilerek yabancı ülkelerin sınıra saldırılarının cezalandırıldığından bahsedilmiştir¹² (CQZZ: 169). Buradaki ceza, şüphesiz ki yabancılara açılan savaşlardır.

Yabancıların saldırılarını cezalandırmak (savaş) dışında, beyliklerin birbirilerini cezalandırmak amaçlı yahut Zhou Hükümdarının kendi beyliklerini cezalandırmak amaçlı açtığı savaşlar da ceza olarak adlandırılmıştır. CQZZ'de İlkbahar-Sonbahar döneminde (MÖ 770-476) Jin (晋) Beyinin, Qin (秦) Beyinin yardımı ile beyliğine dönüp tahta çıktığı; aynı zamanda Jin Beyliğinin kıtlık zamanında Qin Beyliğinden (Qínguó 秦国, MÖ 770-221) yardım aldığı; ancak Qin Beyliği kıtlık durumdayken Jin Beyliğinin yardım etmeyi reddetmesinden dolayı Qin Beyinin Jin Beyliğine savaş açarak Jin Beyini esir aldığı; Jin veziri ile Qin Beyinin anlaşma yaptığı ifade edilmiştir. Bu anlaşma esnasında iki taraf arasında geçen diyalogda Jin veziri, Jin Beyinin yaptıklarının cezalandırılması gerektiğini; dolayısıyla Qin Beyliğinin Jin Beyliğine karşı açtığı savaşın haklı bir ceza olduğunu ifade etmiştir¹³ (CQZZ: 41). Burada Jin

---

¹¹ Klasik eserlere ve Tarihi kayıtlara göre MÖ 2147-2067 yıllarında yaşayan kabile hükümdarı, Çinlilerin atasıdır. Tarihte Yu Shun olarak da adlandırılmaktadır.

¹² 疆場之邑。一彼一此。何常之有。王伯之令也。引其封疆。而樹之官。舉之表旗。而著之制令。過則有刑。猶不可壹。於是乎虞有三苗。夏有觀扈。商有姦邳。周有徐奄。

¹³ 秦伯曰。國謂君何。對曰。小人感。謂之不免。君子恕。以為必歸。小人曰。我毒秦。秦豈歸君。君子曰。我知罪矣。秦必歸君。貳而執之。服

veziri, dış politika gereği Qin Beyini yüceltmıştır. Oysa Zhou örf âdetlerine göre sadece Zhou Hükümdarı ve Zhou Hükümdarı tarafından tayin edilen beyler, beyliklere karşı ceza amaçlı savaş açma yetkisine sahip idi. Savaş açma yetkisinin Zhou Hükümdarının elinde olması, Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-256) bünyesindeki beyliklere karşı açılan savaşların ulusal ceza olarak nitelendirilmesinin gerekçesi idi.

CQZZ’de ceza, aynı zamanda “Tanrı tarafından verilen bela” anlamında da kullanılmıştır. Ancak esasında Tanrı tarafından bir beyliğe veya bir ulusa verilmiş ceza, yine savaş aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla burada ceza, aslında yine savaştır. Bu husus hakkında CQZZ’de şu kayıtlarla karşılaşabiliriz:

[Jin Beyliğinde mevki sahibi olan] Hutu (狐突), [Jin Beyliğinin diğer başkenti] Quwo’a (曲沃) geldiğinde veliaht Shensheng (申生) [Shensheng’in ruhu] ile karşılaştı. Shensheng onun arabasına bindi ve ona kendisinin Tanrıdan Jin Beyliğinin Qin Beyliğine verilmesini istediğini ve Tanrının bunu kabul ettiğini, Qin’in kendisine tapacağını söyledi. Hutu; Ruhların yabancı kavimin tapmasını kabul etmediğini, halkın da başka kavime tapmayacağını, böylece Shensheng’in ruhuna tapanların olmayacağını, üstelik halkın masum olduğunu, cezanın yerinde uygulanmadığında tapma törenlerinin kesileceğini söyleyerek Shensheng’in tekrar düşünmesini rica etti. Shensheng; bunu kabul etti ve tekrar Tanrıdan rica edeceğini, yedi gün sonra şehrin batısında bir büyücünün kendisinin ruhunu ortaya çıkaracağını söyledi. Hutu bunu

---

而舍之。德莫厚焉。刑莫威焉。服者懷德。貳者畏刑。此一役也。秦可以霸。納而不定。廢而不立。以德為怨。秦不其然。

kabul ettikten sonra Shensheng ortadan kayboldu. Hutu belirtilen vakitte şehrin batısına geldi ve büyücüyü gördü. Büyücü Hutu'ya Tanrının sadece suçluları cezalandırmasını emrettiğini ve Shensheng tarafından suçlu olarak görülen [Jin Beyi] Jin Huigong'un savaşta kaybedeceğini söyledi¹⁴ (CQZZ: 37).

Yukarıdaki incelemelerde görüldüğü üzere, CQZZ'de gerek yabancı ülkelere açılan savaş gerekse bir beyliğin diğer beyliğe açtığı savaş veya Tanrı tarafından bir beylik veya ulusun işlediği günaha karşı verilmiş belanın hepsi birer ceza olarak nitelendirilmiştir. Bunlar için doğrudan “ceza” kelimesi kullanılmış ve esasında savaş, genel anlamda ceza olarak görülmüştür.

Savaşın bir çeşit ceza olarak görülmesi dışında, CQZZ'de bir ulus içerisinde halkı yönetmek için yürütülen ceza yöntemleri de “ceza” olarak adlandırılmıştır. Bu husus şu şekilde kaleme alınmıştır:

Devleti için çalışanlara verilen ödül ve ceza aşırıya gitmemelidir. Ödül aşırıya gittiğinde kötüler yararlanabilir, ceza aşırıya gittiğinde iyi insanlar zarara uğrayabilir. Eğer tesadüfen aşırıya giderse de ödül aşırıya gidebilir, ceza ise aşırıya gidemez. Çünkü iyi kişileri kaybetmek kötülerin fırsattan istifade etmesinden daha kötüdür. İyi kişiler olmazsa devlet zarar görür.

---

¹⁴ 狐突適下國。遇大子。大子使登僕。而告之曰。夷吾無禮。余得請於帝矣。將以晉畀秦。秦將祀余。對曰。臣聞之。神不歆非類。民不祀非族。君祀無乃殄乎。且民何罪。失刑乏祀。君其圖之。君曰。諾。吾將復請。七日。新城西偏。將有巫者而見我焉。許之。遂不見。及期而往。告之曰。帝許我罰有罪矣。敝於韓。

Shi (詩) diyor ki: “İyi insanlar olmazsa devlet harap olur”. *Xiashu* (夏書) diyor ki: “Suçun işlenip işlenmediği yahut ne derecede işlendiği hakkında şüphe varsa masum kişilerin cezalandırılmasındansa ağır cezaların hafifletilmesi veya kişinin beraat etmesi âlâdır.” Bu, iyi insanları kaybetmekten korkmaktır. *Shangsong*'da (商頌) böyle bir cümle vardır: “Aşırıya gitmemek, tembellik yapmamak lazım, beyliklere emrederek yararını sağlamak lazım”. İşte bu, Shang Hükümdarı Tang'ın (湯) ilahi bahtı yakalamasının sebebidir. Kadimde halkı yöneten kişi; ödüllendirmeye meyilli olup cezadan kaçınırdı, halka merhametli idi. İlkbahar ve yazın ödüllendirir, güzün ve kışın cezalandırırdı. Dolayısıyla, ödüllendireceği zaman yiyecekleri çoğaltır, artan yiyecekleri de ödül olarak bolca verirdi ve böylece ödüllendirmekten hoşlandığını bizzat gösterirdi. Cezalandıracağı zaman yiyecekleri azaltır, müziği kaldırır ve böylece cezalandırmaktan çekindiğini ifade etmiş olurdu. Erken kalkıp geç yatar, gün boyu bizzat devlet işleri ile meşgul olurdu ve böylece halk için çaba gösterdiğini bildirirdi¹⁵ (CQZZ: 151).

---

¹⁵ 歸生聞之。善為國者。賞不僭而刑不濫。賞僭則懼及淫人。刑濫則懼及善人。若不幸而過。寧僭無濫。與其失善。寧其利淫。無善人。則國從之。詩曰。人之云亡。邦國殄瘁。無善人之謂也。故夏書曰。與其殺不辜。寧失不經。懼失善也。商頌有之曰。不僭不濫。不敢怠皇。命于下國。封建厥福。此湯所以獲天福也。古之治民者。勸賞而畏刑。恤民不倦。賞以春夏。刑以秋冬。是以將賞為之加膳。加膳則飫賜。此以知其勸賞也。將刑

Bu kayıtlardaki ceza; hükümdarın halkı yönetmek için kullandığı, doğrudan halka yönelik cezadır. Eserdeki benzeri ifadeler de cezanın örf-âdet ile beraber ülke yönetiminde temel kural olduğunu kanıtlamaktadır¹⁶ (CQZZ: 111). Bu kayıtlarda bahsedilen cezanın en önemli özelliği, yabancılara değil, doğrudan halka yönelik olmasıdır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki bu cezalar, önceden yasalaştırılmış sistematik uygulanma özelliğine sahip cezalar değildir. Cezalar belli bir prensibe göre çeşitlendirilmemekte ve keyfilik arz etmektedir. Dolayısıyla, cezalandırmanın ölç almaktan pek farkı yoktur. Ayrıca, cezaların uygulama alanı sınırlı olup bir beylikte uygulanan ceza, diğer beylikleri bağlamıyordu (Xü. X., 2000).

(2) Dar anlamda 刑: Dar anlamda 刑; aslında çalışmamızda incelenmekte olan Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza başlığı altındaki dövme cezası (mòxíng 墨刑), burun kesme cezası (yìxíng 劓刑), bacak (ayak) kesme cezası (yuèxíng 剕刑), hadım cezası (gōngxíng 宮刑) ve idam cezasıdır (sǐxíng 死刑). Bu cezalar, CQZZ’de “ceza” adı altında yansımaktadır. CQZZ’de yer alan aşağıdaki kayıtlarda bahsedilen 刑, dar anlamda, bahsi geçen bu beş cezayı işaret etmektedir. İlgili kayıtlara göre Pi (披) isimli saray ağası, [Jin Beyi] Jin Wengong (晉文公) ile görüşme talep eder, ancak hükümdar eski bir husumetten ötürü onu kabul

---

為之不舉。不舉則徹樂。此以知其畏刑也。夙興夜寐。朝夕臨政。此以知其恤民也。

¹⁶ (长鱼矫) 對曰。人將忍君。臣聞亂在外為姦。在內為軌。御姦以德。御軌以刑。不施而殺。不可謂德。臣偪而不討。不可謂刑。德刑不立。姦軌並至。

etmez. Pi ağa, [Qi Beyi] Qi Huangong'un (齐桓公) eski husumetleri bir tarafa bırakarak Guan Zhong'u (管仲)¹⁷ vezir olarak tayin ettiğini örnek göstererek eğer Jin Wengong mazideki husumetlere takılırsa Pi'nin kendisi dâhil olmak üzere çoğu kişinin Jin Wengong'dan ayrılacağını söyler¹⁸ (CQZZ: 47). Burada saray ağası Pi, kendini “xíngchén 刑臣” olarak adlandırmaktadır. Bu kelime, CQZZ'de “hadım uygulanan kişi” anlamına gelmektedir (Zuozhuan Zhushu: 254-1). Hadım uygulanan saray ağası, tıpkı ceza uygulanmış kişi gibi olduğu için burada ceza anlamına gelen 刑 kelimesi kullanılmıştır.

(3) Ceza yasası anlamında 刑: Eski Çin hukuk tarihine baktığımızda farklı dönemlerde farklı ceza yasalarından bahsedildiğini görebiliyoruz. Bu yasalar, yine 刑 imi ile ifade edilmiştir. Gerçi bu yasaların bir kısmı günümüze ulaşmadığından bir bütün olarak araştırmak çoğu zaman mümkün olmasa da bazı tarihi eserlerde bahsi geçmektedir. CQZZ'de ceza yasalarının MÖ 536 yılında Zheng Beyliği (Zhèngguó 郑国, MÖ 806-375) beylerinden Zichan (子产, ?-MÖ 522) tarafından hükümdarın

---

¹⁷ İlkbahar-Sonbahar döneminde (MÖ 770-476) yaşayan Fa öğretisi neferlerinden biridir. Aynı zamanda ünlü ekonomist, felsefeci ve tarihçidir.

¹⁸ 寺人披請見。公使讓之。且辭焉。曰。蒲城之役。君命一宿。女即至。其後余從狄君以田渭濱。女為惠公來求殺余。命女三宿。女中宿至。雖有君命。何其速也。夫袪猶在。女其行乎。對曰。臣謂君之入也。其知之矣。若猶未也。又將及難。君命無二。古之制也。除君之惡。唯力是視。蒲人狄人。余何有焉。今君即位。其無蒲狄乎。齊桓公置射鉤而使管仲相。君若易之。何辱命焉。行者甚眾。豈唯刑臣。

gücünün simgesi olan kazana (dǐng 鼎) yazılarak halka açıklandığı hakkındaki tarihi olay kayda alınmıştır. Aynı metinde yer alan kayıtlara göre Jin Beyliğindeki soylu Shuxiang (叔向); Zichan'e karşı çıkararak eskiden hükümdarın olayların önemine göre ceza verdiğini, yasa düzenlemediğini, böylece halkın yasalara erişme olasılığının önüne geçtiğini, bu şekilde suçu önleyemediğinde ahlâkın devreye girdiğini, emir-fermanlar, örf-âdet kuralları ve şefkat ile idare ettiğini, biat edenleri mertebe ile ödüllendirip karşı çıkanları sert cezalar ile cezalandırdığını, ilim ile halkı yönlendirip onları uyum içinde yönettiğini ve suçlar hakkında kesin hüküm verdiğini, yeteneklileri, âlimleri, öğretmenleri seçtiğini, halkın ancak bu şartlar altında çalışmakla meşgul olup isyan girişiminde bulunmadığını dile getirmiştir. Shuxiang; halkın yasalara erişebildiği takdirde hükümdara saygısızlık edeceğini, yasalardan yola çıkarak şansını denemek isteyeceğini, böylece halkın yönetilemeyecek hâle geleceğini..., eğer halk yasalara erişebilme yolunu bulursa örf-âdet kurallarından vaz geçerek yasalara başvuracağını, yasanın her cümlesi üzerinde tartışacağını, böylece hukuku çiğneyen olayların çoğalıp rüşvetin artacağını savunmuştur¹⁹ (CQZZ: 183-184).

---

¹⁹ 三月。鄭人鑄刑書。叔向使詒子產書曰。始吾有虞於子。今則已矣。昔先王議事以制。不為刑辟。懼民之有爭心也。猶不可禁禦。是故閑之以義。糾之以政。行之以禮。守之以信。奉之以仁。制為祿位。以勸其從。嚴斷刑罰。以威其淫。懼其未也。故誨之以忠。聳之以行。教之以務。使之以和。臨之以敬。涖之以彊。斷之以剛。猶求聖哲之上。明察之官。忠信之長。慈惠之師。民於是乎可任使也。而不生禍亂。民知有辟。則不忌於上。並有爭心。以徵於書。而徼幸以成之。弗可為矣。夏有亂政而作禹刑。商有亂政而作湯刑。周有亂政

刑 iminin “ceza yasası” anlamı, aynı eserdeki “[Zheng Beyi] Zheng Ligong (郑厉公); ülkesine döndükten sonra [Zheng Beyliğinde mevki sahibi olan] Fu Xia’yı (傅瑕) öldürdü ve [Zheng Beyliğindeki soylu] Yuan Fan’e (原繁) elçi göndererek Fu Xia’nın hükümdara ihanet ettiğini, Zhou Hanedanlığında (MÖ 1046-256) bu tür ihanetlere karşı ceza yasasının olduğunu ve Fu Xia’nın cezalandırıldığını söyledi”²⁰ ifadelerinde rastlanmaktadır (CQZZ: 21).

1.1.2. Cezanın Ortaya Çıkışı Hakkında Farklı Görüşler

Cezanın ortaya çıkışı hakkındaki görüşleri iki boyutlu incelemek mümkündür.

A. Cezanın ortaya çıkışının zaman boyutu. Cezanın ortaya çıkışının zaman boyutu, cezanın hangi dönemden itibaren ortaya çıktığı meselesidir. Bu konuda genelde üç farklı görüş savunulmaktadır: (1) Ceza, Huangdi (黄帝)²¹ döneminde ortaya çıkmıştır. Bu görüş, yaygın olarak Fa öğretisi taraftarlarınca savunulmaktadır.

而作九刑。三辟之興。皆叔世也。今吾子相鄭國。作封洫。立謗政。制參辟。鑄刑書。將以靖民。不亦難乎。詩曰。儀式刑文王之德。日靖四方。又曰。儀式刑文王。萬邦作孚。如是何辟之有。民知爭端矣。將棄禮而徵於書。錐刀之末。將盡爭之。亂獄滋豐。賄賂並行。

²⁰ 厲公入。遂殺傅瑕。使謂原繁曰。傅瑕貳。周有常刑。既伏其罪矣。

²¹ MÖ 2717- 2599 yıllarında yaşayan kadim Huaxia (华夏) kabilesinin Hükümdarı. Beş Hükümdar’dan (五帝) biri. Etnik gruplardan Dongyi (东夷) ve Jiulilara (九黎) karşı galip gelerek Huaxia kabilelerini birleştirmesinden dolayı tarihe geçmiştir.

Klasik eserlerde bu görüşü takip eden örnekler bulabiliriz. Fa öğretisinin önemli eserlerinden *Shangjun Shu*'da (商君书) yer alan kayıtlara göre Yandi (炎帝)²² öldükten sonra, güçlüler zayıfları ezmeye, çoğunluk azınlığı bastırmaya başlamıştır. O yüzden Huangdi; hükümdar-vezir ilişkilerini, alt-üst derece ilişkilerini düzenleyen prensipleri, aile ilişkilerini düzenleyen örf-âdetleri ve eşler arasındaki nikâh ilişkilerini düzenleyen kuralları ortaya koymuştur. Ülke içi için ceza, ülke dışı için ordu düzenlemiştir²³ (Shi. L., 2012: 149-150). Fa, Ru, Dao gibi Qin öncesi öğretilerin söyleyişlerini toplayan *Guanzi* (管子) adlı eserin *Renfa* (任法) bölümünde “Huangdi hükümdarlığında halk kendiliğinden işlere koyulurdu, kimsenin emir vermesini beklemezdi, ilerlemesi gerektiği zaman ilerler, durması gerektiği zaman dururdu. Huangdi'nin yönetiminde yasalar düzenlenir ve düzenlenen yasalar değişmezdi. Halk, yasalara uygun davranmaya alışkın idi”²⁴ denmektedir (Jang. T., 2006: 336). Günümüz hukukçularından Mao Pengnian (茅彭年); *Çin'de Devlet ve Hukukun Kaynağı* (*Zhōngguó Guójiā yǔ Fǎ de Qǐyuán 中国国家与法的起源*) adlı kitabının

---

²² Çin ilkel çağındaki Jiang (姜) kabilesinin Hükümdarı. *Shennong Shi* (神农氏) olarak da adlandırılır. Rivayetlere göre Jiang kabile Hükümdarı, ateş kullanmayı bildiği için “ateş şahı” anlamına gelen *Yandi* adı verilmiştir.

²³ 神农之世，男耕而食，妇织而衣；刑政不用而治，甲兵不起而王。神农既没，以强胜弱，以众暴寡，故黄帝作为君臣上下之义、义子兄弟之礼、夫妇妃匹之合，内行刀锯，外用甲兵。

²⁴ 黄帝之治天下也，其民不引而来，不推而往，不使而成，不禁而止。故黄帝之治也，置法而不变，使民安其法者也。

ikinci bölümünde *Shangshu*, CQZZ gibi klasik metinlerdeki ilgili kayıtları kaynak göstererek devlet ve hukukun Huangdi zamanında ortaya çıktığını, 5000 yıllık tarihe sahip olduğunu savunmaktadır. Mao'a göre Huangdi zamanında hukuk ortaya çıkmıştır. Çin hukukunun kaynağı, Beş Hükümdar (Wüdi 五帝) zamanındaki emirlere dayanmaktadır. Miaolar (苗民)²⁵, ilk önce cezaları oluşturmuştur. Yao (尧)²⁶, Shun (舜)²⁷ dönemlerinde ise beş ceza düzenlemiştir (Mao. P., 2013: 44 vd.).

Wu Shuchen'e göre Huangdi'nin temsil ettiği kabile ittifakını korumak için uygulanacak olan sistem, ittifak kurmadan önceki kabile sisteminden farklılıklar arz ettiği için yeni bir sisteme veya yasaya ihtiyaç duyulmuştur. Chiyou (蚩尤)²⁸ kabilesinin düzenlediği yasa, bu ihtiyacı karşılamıştır. Dolayısıyla Çin'de yasa; Huangdi döneminde ortaya çıkmıştır ve Yao, Shun dönemlerinde pekiştirilmiştir (Wu. Sh., 1992: 6-9).

---

²⁵ Çin rivayetlerinde Huangdi döneminden (尧), Shun (舜), Yu (禹) dönemlerine kadar yaşayan kadim kabilenin adı. *Sanmiao* (三苗), *Youmiao* (有苗) olarak da adlandırılmaktadır. Genelde Changjiang (长江) deresinin orta akımının güneyinde yaşamışlardır.

²⁶ MÖ 2377-2259 yıllarında yaşayan kadim kabileler birliğinin başkanı, Beş Hükümdardan biri.

²⁷ MÖ 2287-2067 yıllarında yaşayan Çinlilerin atasıdır. Yao, Shun'ü benimsediği için tahtı ona devretmiştir.

²⁸ Kadim çağda Sanmiao kabilesinin ataları olan Jiuli (九黎) kabileler birliğinin başkanı. Çin rivayetlerinde *savaş ilahı* olarak adlandırılır.

Cai Shuheng'a (蔡枢衡) göre Huangdi zamanında ceza yasalaşmıştır. *Hanshu*'nun (汉书) *Hujian Zhuan* (胡建传) bölümü ve Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 202-MS 220) yazılan *Shuoyuan* (说苑) adlı hikâyeler derlemesinin *Zhiwu Pian* (指武篇) bölümünde Huangdi zamanındaki *Lifa*'dan (李法) bahsedilmiştir. *Lifa*, kelime itibarıyla “bir çeşit bambu üzerine kaydedilen ceza yasası” anlamını taşımaktadır (Cai. Sh., 2005: 88).

(2) Ceza, Yao ve Shun dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Bu görüş, *Shangshu* ve Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) kaleme alınan kronolojik tarihi eser *Zhushu Jinian*'daki (竹书纪年) kayıtlar esas alınarak iddia edilmektedir. *Shangshu*'da “Boyi (伯夷)²⁹ yasa düzenleyip ceza ile halkı idare etmiştir” denmektedir³⁰ (*ShangShu*: 39). *Zhushu Jinian*'de ise Shun'ün vezir Gao Yao'a (皋陶) yasa düzenlemeyi emrettiği hakkında kayıtlar mevcuttur (Fang. Sh. ve Wang. X., 1981: 65).

Çağımız hukukçularından Zhou Changling (周常龄), kazı sonuçlarına dayanarak, hukukun ortaya çıkma ve gelişme prensiplerinden yola çıkarak Yan ve Huang iki hükümdar döneminde hukukun olmadığını ortaya koymaktadır. Akabinde yine kazı sonuçları ve klasikleri esas alarak hukukun kaynağının Shun dönemine dayandığını savunmaktadır (Zhou. Ch., 1997: 190 vd.).

---

²⁹ Yaklaşık MÖ 2300 yıllarında Yao, Shun döneminde yaşayan Yandi'nin 14. torunudur. Yao, Shun döneminde yönetici olmuştur. Hükümdar Yao'a çok destekte bulunduğundan dolayı Yao, kendi tahtını ona devretmek ister, ancak o Shun'ü önerir.

³⁰ 伯夷降典。折民惟刑。

Wang Limin (王立民) ; tarihi eserler ve kazılardan yola çıkarak Çin'de hukukun Yao, Shun dönemlerindeki Ejderha Dağı Medeniyeti (Lóngshān Wénhuà 龙山文化) devrinin³¹ son dönemlerinde ortaya çıktığını, Xia Hanedanlığı (MÖ 2070/2030- 1600) döneminde hukukun hükümler sınıfın silahı olarak kullanıldığını savunmaktadır (Wang. L., 2009: 2 vd.).

Benzer bir görüşü savunan Zhang Guo'an'a (张国安) göre 5000 yıl önceki Ejderha Dağı Medeniyeti döneminde Çin hukuku, kabile örf-âdet hukukundan köleci sistem örf-âdet hukukuna geçmiştir. Bu süreçte suç ve ceza kavramları ortaya çıkmıştır. Kabileler arasındaki savaşlar, zengin ve fakir arasındaki fark, kamu gücü, bölgesel yönetim ve bunlardan kaynaklanan vergi sistemi ortaya çıkmıştır. Adli faaliyetler yürütülmeye, cezalar sık sık uygulanmaya başlamıştır. Tüm bunlar; Yao, Shun döneminde hukukun ortaya çıktığının göstergesidir (Zhang. G., 2011: 4 vd.). Yine Tian Donggui'ye (田东奎) göre Çin'de teamüllerin uzun tarihi süreçte birikerek norm niteliğindeki örf-âdete dönüşmesi ve daha sonra bu örf-âdetlerin uygulama zorunluluğu olan kurallar haline getirilmesi neticesinde Yao, Shun döneminde örf-âdet hukuku ortaya çıkmıştır. Arkeolojik kazı verilerine bakıldığında bu dönem, Ejderha Dağı Medeniyeti döneminde denk gelmektedir (Tian. D., 2004: 98 vd.).

---

³¹ Yaklaşık MÖ 2500-2000 yıllarında Sarı Nehir'in (Huánghé 黄河) orta, aşağı bölgelerinde varlığını sürdüren Cilalı Taş Devri medeniyetidir. Adını ilk bulunduğu yer olan Shandong eyaleti Jinan kenti Licheng ilçesi Longshan kasabasından (山东省济南市历城县龙山镇) almıştır. Çinlilerin atalarının kurduğu kadim medeniyettir.

Ni Zhengmao (倪正茂); sınıf ve devletin bir anda ortaya çıkmadığını, göçebe hayatın değişimi, zanaat ile tarımın ayrılması, tüccarların siyasi sahnede yer almasından sonra ortaya çıktığını, bu süreçten kaynaklı olarak da hukukun, örf-âdet hukukunun başlangıç ve gelişme sürecinden geçerek kamu gücüne dayalı yönetim aracı haline geldiğini ortaya koymaktadır. Ni; bu tarihi prensibe dayanarak ve tarihi eserlerden yola çıkarak Yao, Shun döneminde örf- âdet hukukunun kişiler arasındaki uyuşmazlıkları bertaraf etmek için var olduğunu, kişilerin bu kuralları ihlal etmediği sürece cezaya tabi tutulmadığını, aksi hâlde idam cezası dâhil olmak üzere birtakım cezaların uygulandığını ve bu faaliyetleri yürütmek için ilgili birimlerin ortaya çıktığını iddia etmektedir (Ni. Zh., 1987: 76 vd.).

Nitekim Zhang Geng'e (张耕) göre; Huangdi veya Yao, Shun dönemlerinde hukuk yoktur, ancak Çin hukukunun kökeni Yao, Shun dönemlerine dayanmaktadır. Örf-âdet hukukunun ortaya çıkması, sadece hukukun filizlenmesidir. Filiz hâlindeki bu hukuk, sosyal sınıflandırma ortaya çıktıktan sonra devlet tarafından yönetim aracı olarak kullanılan hukuktan farklıdır (Zhang. G., 1983: 71 vd.).

(3) Ceza, Xia döneminde (MÖ 2070/2030- 1600) ortaya çıkmıştır. Bu görüş, tarihi eserler açısından CQZZ ve *Hanshu*'da yer alan kayıtlara dayanmaktadır. CQZZ'de “Xia, emirlere itaat etmeyenler için *Yu Cezası* (*yǔxíng 禹刑*) düzenlemiştir”³² denmektedir (CQZZ: 183). *Hanshu*'da ise “Yu'nün, Yao ve Shun'den sonra, ahlâkın bozulduğunu düşünerek bedeni ceza düzenlediği”³³ hakkında bilgi verilmiştir (*Hanshu*: 1112).

---

³² 夏有亂政而作禹刑。

³³ 孫卿之言既然，又因俗說而論之曰：禹承堯舜之後，自以德衰而制肉刑。

Çağımızda bu görüşü savunan yazarlardan Li Li (李力); vatandaş, kamu gücü ve vergi hususlarını esas alarak Çin’de devlet ve hukukun Xia döneminde (MÖ 2070/2030- 1600) ortaya çıktığını savunmaktadır (Li. L., 2013: 14 vd.). Zhou Dongping’e (周东平) göre özel mülkiyet edinme ve kabileler arasındaki savaş Çin topraklarında örf-âdet ve cezanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zhou, yine tarihi eserlerden yola çıkarak Çin hukukunun Xia döneminde (MÖ 2070/2030- 1600) ortaya çıktığını kanıtlamaktadır (Zhou. D., 2009: 54 vd.).

Qiao Wei (乔伟), Çin’de hukukun ve devletin aynı anda Xia döneminde (MÖ 2070/2030- 1600) ortaya çıktığını savunanlardan biridir. Qiao’a göre anaerkil dönemde kabile bireyleri arasındaki ilişkileri düzenlemek için eski örf-âdetler devreye girmekte idi. Gerçi anaerkil dönemden ataerkil döneme geçiş yapıldıktan sonra ilişkileri düzenleyen örf-âdetler anaerkil döneme göre gelişim göstermiş olsa da bu örf-âdetler, sosyal sınıflandırmanın mevcut olduğu toplum hukukundan farklı idi. 5000 yıl önceki Yao, Shun dönemlerinde Çin kabile döneminin sonuna gelinmişti. Bu süreçte kabile hükümdarı, her ne kadar veliaht sistemini arzu etse de tahtı seçim ile gelen hükümdara devretmek zorunda kalmıştı. Veliaht sistemi ise ancak Yu’dan sonra uygulanabilmiştir, devlet ve hukuk da bu dönemde ortaya çıkmıştır (Qiao. W., 1991: 83 vd.).

Kanımızca hukuk ve cezanın ortaya çıkması, tarihi gelişimi incelenirken şu noktaya dikkat edilmesi gerekmektedir. Hukuk kavramı, tarihi süreç içerisinde değişim gösteren bir kavramdır. Günümüzde hukuk, çoğunlukla devlet tarafından resmi prosedür ile düzenlenip yazılı olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin var olması, hukukun ortaya çıkmasındaki ön koşul olarak değerlendirilmektedir. Ancak biz, hukukun sosyal sınıflandırma ve devletin olmadığı dönemlerde de mevcut olduğu

görüşündeyiz. Bu hukuk, günümüzdeki devlet tarafından düzenlenen yazılı hukuk olmayıp yazılı olmayan kurallardan oluşmaktadır. Huangdi, Yao, Shun ve Xia dönemlerinde (MÖ 2070/2030- 1600) yaşayan ilkel toplumda bireyin yaşamını sürdürebilmesi için güç üstünlüğü elde ederek besin kaynağından yararlanabilmesi ne kadar önemli ise, aynı zamanda doğadaki diğer saldırılara karşı güç birliği içinde olması da bir o kadar önem taşımıştır. Bu güç birliğinin sağlanması, yaşamın sürdürülebilmesi için ortaya çıkan kurallar hukukun başlangıç şeklidir. Bu kurallara aykırı davranıldığında belli yaptırımların olması da olağandır. Kaldı ki ilkel toplumlarda bu yaptırımlar, genelde yabani ve ölümcül cezalar hâlinde gerçekleştirilmiştir. Bu mantıktan yola çıkarak Huangdi, Yao, Shun ve Xia dönemlerinde (MÖ 2070/2030- 1600) ceza yaptırımlarını da içeren kuralların ortaya çıktığını varsayabiliriz. Ancak bu varsayımın yeterli sayıda arkeolojik araştırma sonucu ile desteklenmesi gerekmektedir.

B. Cezanın ortaya çıkışının sebep boyutu. Cezanın ortaya çıkış sebebi veya cezanın kaynağı hakkında Çin tarihçileri ve hukukçuları farklı görüşler savunmaktadır. Bunların içinde yaygın olanlar; cezanın kaynağının savaş olduğu görüşü, cezanın Gök tarafından gönderildiği görüşü, cezanın Miaolar tarafından icat edildiği görüşü ve cezanın örf-âdetlerden geldiği görüşüdür.

(1) Ceza, savaştan dolayı ortaya çıkmıştır. Cezanın savaştan dolayı ortaya çıktığı görüşü, Qin öncesi dönemdeki en etkili görüştür. Buna göre ceza, eski çağ kabile savaşlarından dolayı ortaya çıkmıştır; ceza ile savaş iç içedir.

Bu düşünce, klasik kaynakların birçoğundaki kayıtlar ile desteklenmektedir. *Zhouyi*'de “ordunun disipline uyuması gerektiği, aksi halde felakete sürükleneceği”

hakkında ifadeler yer almaktadır ³⁴ (*Zhouyi*: 4). *Zhouyi Hakkında Açıklamalar*'da (*Zhōuyì Zhùshū 周易注疏*), bu ifadelerdeki “disiplin” kelimesine “yasa” olarak açıklama getirilmiştir (ZYYS: 35-2). Günümüz hukukçularından Fan Zhongxin (范忠信); bu kayıtlardaki askeri disiplinin günümüz askeri ceza hukukuna tekabül ettiğini, bu yasaların Çin'in en kadim yasaları olduğunu, dolayısıyla Çin hukukunun kaynağı olduğu görüşünü öne sürmektedir (Fan. Zh. ve Chen. J., 2010: 21).

Shangshu Hakkında Açıklamalar'da (*Shàngshū Zhùshū 尚书注疏*) *Guoyu*'ye atıfta bulunularak şu ifadelere yer verilmiştir:

Ağır cezalar için zırh ve silahları olan ordu kullanılır; ağır cezadan biraz hafif olan cezalar için balta (fūyuè 斧钺)³⁵ kullanılarak [suçlu] öldürülür; orta derecedeki cezalarda bıçak (dāojù 刀锯)³⁶ kullanılarak el-ayak kesilir; orta dereceden hafif cezalar için suçlunun yüzüne dövme yapılır; hafif cezalar için suçlu kırbaçlanır ve böylece halkı caydırmak amacına ulaşılır. Dolayısıyla ağır cezalar şehir dışında, hafif cezalar kentlerde, meydanlarda

---

³⁴ 師出以律。否臧凶。

³⁵ Fu (斧) ve Yue (钺). Kadim zamanda savaşta kullanılan bir çeşit silahtır. Balta ile kişinin kafatasını yararak öldüren bir tür cezayı da ifade eder.

³⁶ Kadim zamanda kullanılan bir çeşit ceza aletidir, bir çeşit cezayı da ifade eder. Dar anlamda hadım cezasının infazında kullanılan aletleri ifade etmektedir. Şekli hem bıçak hem testereye benzer.

infaz edilir. Beş ceza için üç infaz yeri olur, bunlar gizli değildir”³⁷ (SSZS: 45-1).

Bu ifadelerde iki nokta dikkatimizi çekmektedir. Biri, savaş, bir çeşit ceza hatta bir çeşit ağır ceza olarak görülmektedir. Bu tür cezanın infazının ordu ve zırh gibi savaş araçları ile gerçekleştirildiği öne sürülmektedir. Diğeri ise, bu ifadelerde bahsi geçen ceza infaz aletlerinin neredeyse hepsi bir çeşit savaş aletidir.

Yine *Shiji*'de şu kayıtları görebiliriz:

Zhou Hükümdarının doğrudan yönettiği topraklar içinde her 500 li³⁸ büyüklüğündeki alana “diànfú” (甸服) adı verilmiştir. Zhou Hükümdarının doğrudan yönettiği topraklar dışındaki topraklara ise “hóufú” (侯服) adı verilmiştir. Hóufú’dan wèifú’ya (卫服) kadar olan topraklara “bīnfú” (宾服), bīnfú dışındaki mán (蛮) ve yí (夷) topraklarına “yàofú” (要服), yàofú dışındaki róng (戎) ve dí (狄) topraklarına “huāngfú” (荒服) adı verilmiştir. Diànfú Beyi, hükümdarın babası ve dedesine tapma töreni için hükümdara günlük adak temin eder; Hóufú Beyi, hükümdarın büyük dedelerine tapma töreni için hükümdara aylık adak temin eder; Bīnfú Beyi, hükümdarın büyük büyük dedelerine tapma töreni için hükümdara mevsimlik adak temin eder; Yàofú Beyi, hükümdarın ruhlara

---

³⁷ 大刑用甲兵次刑斧鉞中刑刀鋸其次鑽箠薄刑鞭扑以威民故大者陳之原野小者致之市朝五刑三次是無隱也。

³⁸ Ölçü birimi. 1 li 415.8 metredir.

tapma töreni için hükümdara yıllık adak temin eder; Huāngfú Beyi, hayatı boyunca bir defa hükümdara selama gelir.

Hükümdarların vasiyetine göre beylerin günlük adağı temin etmemeleri durumunda hükümdarın kendini sorgulaması gereklidir; Beylerin aylık adağı temin etmemeleri durumunda hükümdarın emirler düzenlemesi gereklidir; Beylerin mevsimlik adağı temin etmemeleri durumunda hükümdarın örf-âdet kurallarını düzenlemesi gereklidir; Beylerin yıllık adağı temin etmemeleri durumunda hükümdarın alt-üst ilişkileri düzenlemesi gereklidir; Beylerin hükümdara selama gelmemeleri durumunda ise hükümdarın adabımuâşeret kurallarını düzenlemesi gereklidir. Bu düzenlemeler yapıldıktan sonra, yine görevini yerine getirmeyenler için ceza yasalarının düzenlenmesi gereklidir. Bu; günlük adağı temin etmeyenlere ceza uygulamak, aylık adağı temin etmeyenlere savaş açmak, mevsimlik adağı temin etmeyenlerin [topraklarını] ellerinden almak, yıllık adağı temin etmeyenleri kınamak ve hükümdara selama gelmeyenleri uyarmak demektir. Böylece cezalandırmak için yasa, savaş için ordu, istila için silah, kınamak için emir, uyarmak için resmi yazı olur³⁹ (*Shiji*: 136).

---

³⁹ 夫先王之制，邦内甸服，邦外侯服，侯衛賓服，夷蠻要服，戎翟荒服。

甸服者祭，侯服者祀，賓服者享，要服者貢，荒服者王。日祭，月祀，時享，歲貢，終王。

先王之順祀也，有不祭則脩意，有不祀則脩言，有不享則脩文，有不貢則脩名，有不王則脩德，序成而有不至則脩刑。於是有刑不祭，伐不祀，征

Yukarıdaki ifadelerde savaş, istila gibi kavramlar ceza kavramı ile beraber ele alınmıştır. Şüphesiz ki kadim Çinliler; savaşı bir çeşit ceza olarak görmüş, ceza ve savaşın saiklerinin itaat etmeyenleri cezalandırmak olduğunu öne sürmüştür.

Bu husus ile ilgili, Doğu Han Hanedanlığı (25-220) döneminde yaşayan filozof Wang Chong'un (王充) *Lunheng* (论衡) adlı eserinde yazar; silah gücü ile cezanın, silah ile bıçağın farkının olmadığını, münakaşayı iyi bilen birinin dahi onları ayırt edemeyeceğini, ahlâkı kötü olanlar için ordu, yasaları çiğneyenler için ceza kullanılacağını, ordu ile cezanın kanada ve ayağa benzediğini, koşmak için ayağa, uçmak için kanada ihtiyaç olduğu, bunlar şeklen birbirinden farklı olsalar da her ikisinin vücudu hareket ettirmeyi amaçladığını, ordu ve cezanın halkı koruyup, kötülükleri cezalandırdığı için esasında aynı olduğunu savunmuştur⁴⁰ (Wang. Ch., 1990: 80).

Savaş ile ceza arasındaki bu ilişki, aynı zamanda eski Çin'in adli sistemine de yansımıştır. Adli görevlilerin askeri görevlilerden oluşması, adli görevlilerin aynı anda askeri görevinin de olması bu noktayı kanıtlamaktadır. Adli görev olan "lǐ" (李 veya 理), aynı zamanda askeri kanunu icra edicidir. Asli anlamı savaşçı veya asker olan "shì" (士), eski çağda adli görevliye verilmiş addır. Eski Çin adli sisteminde "sīkòu"

不享，讓不貢，告不王。於是有刑罰之辟，有攻伐之兵，有征討之備，有威讓之命，有文告之辭。

⁴⁰ 夫刑人用刀，伐人用兵，罪人用法，誅人用武。武、法不殊，兵、刀不異。巧論之人，不能別也。夫德劣故用兵，犯法故施刑。刑與兵，猶足與翼也，走用足，飛用翼。形體雖異，其行身同。刑之與兵，全眾禁邪，其實一也。

(司寇), “tíngwèi” (廷尉) gibi görev adlarının askeri rütbelerden transfer edildiği malumdur (Fan. Zh., 2009: 124).

Bu görüşten yola çıkıldığında eski Çin’de ceza ile savaş ilişkisi, şu iki şekilde yansımaktadır: Birincisi, eski Çin’de cezaların savaş ve ordu disiplin kurallarından doğduğu hususudur. İlkel dönemde kabileler arasındaki uyuşmazlığın önemli çözümlerinden biri olan savaş esnasında komutan-asker, asker-asker arasındaki uyuşmazlıkları çözmek, esirleri cezalandırmak ve savaşın galibiyetini korumak için çeşitli emir-fermanlar verilmiştir, bu emir-fermanlar cezanın başlangıcıdır. Özellikle esirleri ayırt etmek, onları cezalandırmak, kaçmasını engellemek için bacak (ayak) kesme, yüze dövme yapma gibi çeşitli cezalar verilmiştir. Savaş esnasında uygulanmış bu cezaların genel olarak katı, caydırıcı, vahşi olması kaçınılmaz olmuştur. Ancak, askeri düzeni esas alan bu cezalar; sosyal ve ekonomik hayata, sivil toplumdaki suçlara uygulandığında bir takım sistematik zayıflıklar yaşamasının yanı sıra, eski Çin cezalarının, özellikle Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan cezaların, genel olarak katı, caydırıcı ve ölümcül sonuç doğurmak gibi karakteristik özelliklere sahip olmasına neden olmuştur. İkincisi, savaş ve cezanın örf-âdeti bozan topluluk ve bireyleri cezalandırmak amacına hizmet ettiği hususudur. Aynı menfaatler altında birleşen bir klanın kendisine vermiş olduğu zararlardan dolayı ölç alma ve cezalandırma amaçlı diğer bir veya birkaç klana açtığı savaş, bir çeşit ceza olarak kabul edilmiştir. Gerçekten de devletin kendi müesseseleri aracılığıyla toplum düzenine zarar veren bireylere karşı uyguladığı ceza gibi savaş da bir toplumun bir bütün olarak askeri kuvvet aracılığıyla diğer topluma uyguladığı cezadır. Kaldı ki eski çağ ceza sisteminde ceza infaz aletleri ile savaş aletleri, adli görevler ile askeri rütbelere büyük ölçüde benzerlik arz etmektedir.

(2) Ceza, Gök tarafından gönderilmiştir. Ceza, Gök tarafından suçluları cezalandırmak için gönderilmiştir. Ceza veya cezalandırmak, Gök iradesinin tecellisidir.

Gök, insanlar arasındaki ilişkileri düzenledi. İnsanlara babanın vicdanlı, annenin merhametli, ağabeyin samimi, kardeşin saygılı, evladın vefalı olmasını öğretmek lazım; Gök, insanları alt-üst ilişkisine göre hükümdar (tiānzǐ 天子), soylular (hóu 侯), dàfū (大夫), shì (士) ve halk (shù 庶) olarak beş dereceye ayırdı, onu sürdürmek lazım; hükümdar ve vezirlerin iyi geçinmeleri lazım; Gök, ahlâklı kişileri görevlendirdi, onları hükümdar, soylular, dàfū, shì unvanları ile ödüllendirmek lazım; Gök suçluları cezalandırdı, beş ceza ile onları cezalandırmak lazım”⁴¹ (*Shangshu*: 4).

Eski çağda hükümdarlar; bu görüşten istifade ederek cezaların yahut cezalandırma yetkisinin Gök tarafından bahşedildiğini, cezalandırma yetkisi dâhil olmak üzere tüm yetkilerinin meşru olduğunu, kendilerinin seçilmiş kişi olduklarını, kendileri tarafından düzenlenen ve uygulanan cezaların Gök iradesinin yansıması olduğundan karşı koyulamayacağını savunmuştur.

Nitekim bazı Batılı araştırmacılara göre Batı hukukunun kaynağından farklı olarak Çin hukuku hiçbir zaman Tanrı’ya dayandırılmamıştır. Çin hukukunun ortaya çıkması ve gelişimi, dini ya da ekonomik değil, siyasi kaynaklıdır. Eski Çin hukuku, ortaya çıktığından itibaren siyasete hizmet etmiştir. Eski Çin hukukunda “hukuk” teriminden çok “ceza” teriminin kullanılması, eski Çinlilerin hukuka bakışını

---

⁴¹ 天叙有典。勅我五典五惇哉。天秩有禮。自我五禮有庸哉。同寅協恭和衷哉。

天命有德。五服五章哉。天討有罪。五刑五用哉。

yansıtmaktadır. Eski Çinlilere göre hukuk demek, ceza demek idi. Çin felsefesinin karakteristik özelliklerinden biri, toplumsal yaşamı kaynak almasıdır. Çinliler, rivayetlerindeki ilahları insanlaştırmayı tercih etmişlerdir. Bu açıdan Çin hukukunun dini tesir altında kalmaması şaşırtıcı değildir (Bodde ve Morris, 1995: 7-10).

Qin öncesi ve Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) başlangıç dönemindeki metinlerde Çin efsanelerinde sıklıkla karşımıza çıkan Huangdi, Yao ve Shun gibi ferasetli hükümdarların Çinliler tarafından ilah veya Tanrı değil, tarihi kahramanlar olarak yorumlandığını görebiliriz. Dolayısıyla onlar tarafından Çin toplumuna getirilen cezalar veya yasalar, ilaha değil, insana dayanmaktadır. Tabi ki Dao öğretisi gibi öğretiler ışığında değerlendirildiğinde Dao öğretisinin bir din olduğunu, bu dinde Tanrı niteliğinde bir varlığın evrene cezalar ve yasalar dâhil olmak üzere tüm medeniyetleri getirdiğini iddia eden görüşler de mevcuttur. Ancak Çin’de hukukun kaynağını gayrı şahsi olan Dao’ya dayandırmak, bu konuda İlâhi bir yaratıcının varlığını destekleyen kültürlere nazaran özel durum teşkil ediyor (MacCormack, 2001).

Kanımızca bu hususta dikkat etmemiz gereken önemli bir nokta, eski Çinlilerin “Tanrı” terimine getirdiği yorumdur. Eski Çin de Yao, Shun, Yu’dan itibaren hükümdarlar “dì 帝” olarak adlandırılmıştır. Çince de diğer bir terim “Shàngdì 上帝”, yine “Tanrı” anlamına gelmektedir. Her iki terimde de “dì”nin yer alması tesadüf değildir. Çinliler; hükümdarları “dì” olarak adlandırmış, hükümdarlara hükümdar olan gücü de “Shàngdì” (üst hükümdar) olarak adlandırmıştır. Tanrı; hükümdarlar ile direkt irtibatta olan, onları denetleyen bir güçtür. Hükümdarlar ise Tanrının halkı idare etmek için seçtiği temsilcileridir. Çin kültüründeki Tanrı, Batı dinlerindeki İlahtan farklıdır. Çinlilere göre Tanrı; kendi iradesini hükümdarlar aracılığı ile yürütür, hükümdarlar Tanrı iradesini temsilen yasa ve ceza düzenleyebilir, onları uygular. Bu bakımdan eski

Çin’de hukuk ve ceza, Tanrı tarafından getirilmiş gibi görülse de esasında hükümdarlar tarafından düzenlendiği nettir. Dolayısıyla cezaların Tanrıdan gelmesi görüşü de cezaların kaynağının hükümdarların emir fermanları olduğunu inkâr etmemektedir.

(3) Ceza Miaolar tarafından icat edilmiştir. Bu görüşe göre ceza, ilk Miao milleti tarafından icat edilmiştir. Bu görüş *Shangshu*’nun *Lü Cezaları* (*lǚ xíng 呂刑*) bölümündeki şu kayıtlara dayanmaktadır:

Miaolar, Tanrı iradesine karşı çıktı ve cezalandırıldı. Onlar, beş çeşit eziyet verici cezayı yasa olarak düzenledi, masum insanları öldürdü, istediği gibi burun kesme, kulak kesme (ěr 刵), hadım cezası (zhuó 劓) ve dövme cezası uyguladı. Hükümdar cezalandırılan masumlara acıdığı için, kötü ceza uygulayanları cezalandırdı, gazabı ile Miaoları durdurdu ve onların soylarını yeryüzünden sildi⁴² (*Shangshu*: 39).

Bu kayıtlarda iki yerde 刑 kelimesi yer almaktadır. Biri Tanrı ve hükümdarın Miaolara verdiği haklı ceza (xiáng xíng 祥刑), diğeri ise Miaoların masum halka verdiği haksız cezadır (nùè xíng 虐刑). “Miao emirlere uymadı ve cezalandırıldı ...” (miáomín fúyòng líng, zhìyǐ xíng 苗民弗用靈。制以刑) ibarelerindeki “ceza” Miaoları cezalandırmak amacına hizmet eden haklı cezadır. Haklı cezanın amacı isyanı bastırmak ve düzeni korumaktır. Haksız ceza ise Miaolar tarafından icat edilmiş, masum insanları öldürmek, onlara eziyet etmek amacına hizmet eden cezadır.

---

⁴² 苗民弗用靈。制以刑。惟作五虐之刑曰法。殺戮無辜。爰始淫為劓。刵。劓。黥。。。皇帝哀矜庶戮之不辜。報虐以威。遏絕苗民。無世在下。

Kullanılan im bakımından haksız ceza ve haklı ceza arasında bir fark görülmemektedir. Ancak saik itibari ile tamamen farklıdır. Aynı imler ile ifade edilen cezanın farklı anlam taşıması, Zhou tebaasının ataları tarafından düzenlenen cezalara meşruluk kazandırmaya çalıştığını, bu cezaların mirasçısı olarak kendilerinin düzenlediği yasaların haklılığı ve uygunluğunu savunduğunu göstermektedir (Ma. X., 1990: 80-81).

(4) Cezanın kaynağı örf-âdettir. Bu görüş cezanın savaştan geldiğini veya savaş ile aynı kaynağa sahip olduğunu kabul etmek ile beraber cezanın ceza olarak savaşta uygulanmasından önce uzun bir tarihi süreçten geçtiğini ve bu tarihi sürecin cezanın kaynağını incelerken göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bildiğimiz üzere eski Çinliler, uzun tarihi süreçte yabancı komşuları ile savaşmanın yanı sıra kültürel etkileşimde de bulunmuştur. Örf-âdetleri cezanın kaynağı olarak değerlendirdiğimizde, bazı cezaların yabancı komşularının örf-âdetlerine, bazılarının ise Çinlilerin kendi örflerine dayandığını görebiliriz.

Çalışmamamızın 刑 iminin yapısal gelişimini incelediğimiz birinci bölümünde 𠄎 çiziminin beş ceza içindeki dövme cezasının başlangıç şekli olma olasılığını, bu çizimin bir çeşit cezayı ifade etmeden önce dövme âdetini ifade ettiğinden bahsetmiştik. Dövme, Dongyi kabilesi tarafından icat edilmiştir. “Yí (夷) doğudaki kabiledir. Onlar; saçlarını tıraş ederler, dövme yaptırırlar, aralarında pişmiş yiyecekleri yemeyenler vardır”⁴³ (*Liji*: 25). Shang halkı tarafından kabul edilen bu dövme âdeti, Zhou dönemine (MÖ 1046-256) gelindiğinde Zhoular tarafından esir alınıp köle yapılan Shang tebaasından dolayı köleliğin simgesi olmuştur. Dövme, ceza

⁴³ 東方曰夷。被髮文身。有不火食者矣。

uygulayıcıları tarafından uygulanmaya başladıktan sonra gerçek ceza anlamındaki dövme cezası ortaya çıkmıştır (Wu. Sh., 2010b: 20-22).

Değer bir örnek ise saç sıfırlama cezasıdır (kūnxíng 髡刑). Qing Hanedanlığından (1636-1911) önceki dönemlerde Çinli erkekler saçlarını topuz yapıyordu. Saç sıfırlama yabancı kavimlerin âdeti idi. Çinlilere göre bir kişinin görüntü olarak bir yabancıya benzemesi, o kişinin Çin toplumunda dışlanması anlamına gelmesi ile birlikte bir çeşit ceza olarak kabul edilirdi. Dışlanan bu kişiye, Çin toplumu tarafından kabul görülmediği ve atalarına tavaf hakkı olmadığı için, saç sıfırlama cezası veya dövme cezaları ile beraber sürgün cezası uygulanırdı. Sürgün cezası ise yabancı bir kavmin örflerinden değil, Çinlilerin kendi örflerinden kaynaklı ortaya çıkmıştır (Du. W., 2016: 78-80).

1.2. Eski Çin Cezalarının Gelişimi

1.2.1. Tarihi Süreç

Eski Çin cezaları, genel olarak Xia Hanedanlığı (MÖ 2070/2030-1600) döneminden 1911 yılında *Büyük Qing Yeni Ceza Yasası*'nın (*Dàqīng Xīn Xínglǜ* 大清新刑律) yayımlandığı tarihe kadar olan uzun tarihi süreçte Çin'de uygulanan cezalardır. Çin tarihinde bu süreç; Qin Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221)

ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemi (MÖ 221-MS 1911) kendi içinde barındırmaktadır. Eski Çin cezaları; bu tarihi süreçte sosyal yapıda meydana gelen değişim, üretim güçlerinin ilerlemesi, hükümler sınıfın benimsediği ideolojilerden kaynaklı olarak genellikle yabancı, katı, caydırıcı, vahşi, ölümcül kadim cezalardan, daha insancıl⁴⁴, bedeni cezalarda doğrudan ölümü amaçlamayan, kendi çapında daha medeni (en azından görünüşte) bir noktaya doğru yol almıştır. Ancak cezaların daha insancıl ve hafif olması bakımından zaman zaman geriye dönüşler de yaşanmıştır.

A. Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) cezalar. Xia Hanedanlığı (MÖ 2070/2030-1600), Qin Hanedanlığından önceki dönemin başlangıcı olmakla beraber Çin tarihinde ilk köleci rejim devleti olarak kabul edilir. Bu dönemdeki cezalar genel olarak işkence yoluyla insanın hayatını sonlandırmak ve doğrudan vücut bütünlüğüne kalıcı zararlar vererek suçluları cezalandırmayı amaçlamıştır. Bu dönemde cezalar; çok çeşitli olmuştur. Ancak dövme cezası, burun kesme cezası, hadım cezası, bacak (ayak) kesme cezası ve idam cezası beş esas ceza olarak uygulanmıştır. Bu hususta tarihi eserlerde önemli ipuçları yer almaktadır.

---

⁴⁴ Burada “insancıl” dan kastımız; Eski Çin ceza tarihinde Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan cezaların, özellikle yeni beşli cezaların, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan cezalara nazaran amacı, uygulama şekli, ölçüsü, nihai sonucu, uygulandığında ortaya çıkan manzara, cezaların indirimi konularında daha makul bir hale gelmesidir. Dolayısıyla ilgili konudaki değerlendirmelerde karşımıza çıkan “insancıl” kavramının eski Çin cezalarının gelişim süreci içerisinde değerlendirilmesi gereken bir kavram olduğunu düşünmekteyiz.

Hanshu'nun *Ceza Yasası Kayıtları* bölümünde yer alan “Halk arasındaki söyleyişlere göre [Xia] Yu, Yao ve Shun’ü takiben, ahlâkın bozulduğunu düşünerek bedeni cezaları düzenledi. Düzen, Yao ve Shun dönemlerindeki gibi iyi olmadığı için Shang Tang ve Zhou Wuwang bu cezaları uygulamaya devam etti”⁴⁵ (*Hanshu*: 1112) ifadeleri ve *Zhou Örfleri Hakkında Açıklamalar*’da (*Zhōulǐ Zhùshū 周礼注疏*) yer alan “Xia Hanedanlığında 200 idam cezası, 300 bacak kesme cezası, 500 hadım cezası, 1000 burun kesme cezası ve 1000 dövme cezası vardı”⁴⁶ (ZLZS: 539-1) ifadeleri bize Xia Hanedanlığı (MÖ 2070/2030-1600) dönemindeki idam cezası ve bedeni cezaları içeren beş ceza hakkında bilgi vermektedir.

Xia dönemindeki (MÖ 2070/2030-1600) cezalar hakkındaki diğer bir konu ise *Yu Cezaları*’dır. *Yu Cezaları* hakkında CQZZ’de emirlere itaat etmeyenler için Xia Hanedanlığında *Yu Cezaları*’nın düzenlendiği hakkında bilgi verilmiştir (CQZZ: 183). Ancak bu konuda şu ana kadar yeterli veri bulunmadığı için bu cezanın gerçekten olup olmadığını ve içeriğini tespit etmek güçtür.

Xia Hanedanlığından (MÖ 2070/2030-1600) sonra Shang Hanedanlığındaki (MÖ 1600-1046) cezalara ait açık ve net veriler bulunmamakla birlikte, tarihi eserlerde Shang döneminde *Tang Cezaları* (*Tāngxíng 汤刑*) ve diğer tekel ceza yasalarının uygulandığı hakkında kayıtlar mevcuttur. Fal Yazıtlarında da Xia döneminden (MÖ 2070/2030-1600) Shang dönemine sirayet eden cezaları ifade eden imleri görmek mümkündür.

---

⁴⁵ 又因俗說而論之曰：禹承堯舜之後，自以德衰而制肉刑，湯武順而行之者，以俗薄於唐虞故也。

⁴⁶ 夏刑大辟二百臙辟三百宮辟五百劓墨各千。

CQZZ’de yer alan “Shang döneminde emirlere itaat etmeyenler için *Tang Cezaları* düzenlenmiştir”⁴⁷ (CQZZ: 183) ifadeleri bize Shang döneminde *Tang Cezaları* adı altında birtakım cezaların düzenlendiği hakkında malumat vermektedir. Yine *Shiji*’de Shang döneminde uygulanan 炮格 (páogé) adlı idam cezasından bahsedilmiştir (*Shiji*: 106).

Günümüzde “eğitmek” anlamındaki 教(jiào) imi Fal Yazıtlarında 鷹爻 şeklinde yansımaktadır. 鷹 (zhì) kuralları uygulamadan sorumlu kişidir, 爻 (yáo) ise bir çeşit ceza aletidir. Muhtemelen Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) çocuklara ve gençlere zaman zaman ceza yoluyla eğitim vermeye çalışılmıştır. Başlangıçta “yaramaz çocukları eğitmek” anlamı taşıyan 鷹爻 imine sonra “suçluları eğitmek” yani “cezalandırmak” anlamı da yüklenmiştir. Bunun yanı sıra Dongyi milletinin örflerinden biri olan dövme de aynı zamanda bir çeşit eğitim yöntemi idi. Sonra bu yöntem dövme cezası olarak uygulanmaya başlamıştır (Wu. Sh., 2010c: 7-8). Fal Yazıtlarında yine 自 (zì) ve 刀 imlerinden oluşan ve benzeri imler yer almaktadır (JGWHJ: 5994, 5995, 6226). 自 imi “burun” anlamındadır (SWJZ: 197). Bu ime “bıçak” anlamındaki 刀 imi eklendiğinde “burun kesme” anlamına gelmektedir.

Fal Yazıtlarında şu şekillerdeki imler yer almaktadır: (JGWHJ: 861), (JGWHJ: 582 ön), (JGWHJ: 581). Bu imlerin şeklinden bir kişinin rende veya testere ile diğerinin ayağını kesiyor olduğunu görebiliyoruz. Bu imler, Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) bacak (ayak) kesme cezasını ifade etmektedir. Yine Fal

---

⁴⁷ 商有亂政而作湯刑。

yazıtlarındaki 𠄎 (JGWHJ: 525) imi, erkeklerin cinsel organının bıçak ile kesilme işlemini yansıtarak Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) hadım cezası hakkında bilgi vermektedir. Keza idamın kadim bir ceza olarak Shang döneminde de uygulandığı kesindir.

Shang Hanedanlığından (MÖ 1600-1046) sonra Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) başlangıç döneminde *Dokuz Ceza (Jiǔxíng 九刑)* düzenlenmiştir. *Dokuz Ceza*'nın tamamı zamanımıza kadar ulaşmamış ise de CQZZ'de yer alan "Zhou'da emirlere itaat etmeyenler için *Dokuz Ceza* düzenlenmiştir"⁴⁸ (CQZZ: 183) ifadelerinden Zhou döneminde (MÖ 1046-256) *Dokuz Ceza'nın* düzenlendiğini görebiliyoruz. Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-256) sonraki dönemlerde uyuşmazlıkların artması nedeniyle diğer önemli bir yasa olan *Lü Cezaları* düzenlenmiştir. *Lü Cezaları*'nın tamamı günümüze kadar ulaşmamış, ancak bir bölümü *Shangshu*'da kaydedilmiştir. *Lü Cezaları*'nın özelliği, bu ceza yasasında ahlâkı vurgulayıp cezaları kararında uygulama (míngdé shènfá 明德慎罰) görüşünün benimsenmiş olmasıdır. *Lü Cezaları*'nda yer alan dövme cezası, burun kesme cezası, bacak (ayak) kesme cezası, hadım cezası ve idam cezası; Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) beş cezanın devamı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu beş cezadan başka, Batı Zhou döneminde (MÖ 1046-771) cezanın paraya çevrilmesi (shúxíng 赎刑), sürgün cezası, kırbaç cezası (biānxíng 鞭刑) uygulanmıştır.

B. Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) cezalar. İlkbahar-Sonbahar dönemi (MÖ 770-476) ve Savaşan Beylikler dönemi (MÖ 475-221); Qin Hanedanlığından önceki dönemden (MÖ 2070-221) Qin Hanedanlığından sonraki

---

⁴⁸ 周有亂政而作九刑。

döneme (MÖ 221-MS 1911) geçiş dönemidir. Bu dönemde Beylikler arası savaşlar gittikçe çoğalır ve merkezi otorite ihtiyacı baş göstermeye başlar. Beyliklerde örf-âdet zayıflar. İdeoloji alanında ise Ru, Fa, Mo (墨), Dao öğretilerinin çekişmeli ilerlemesi söz konusu olmuştur. Bu dönemde hukuk alanındaki önemli bir değişim yazılı yasanın ortaya çıkması ve halka açıklanmasıdır. Başlangıçta çoğunlukla Zhou dönemindeki (MÖ 1046-256) yasaları takip eden Beylikler, İlkbahar-Sonbahar döneminin (MÖ 770-476) sonlarında teker teker yasa değişikliği yapmaya başlamıştır. Zheng Beyliği (MÖ 806-375) ve Jin Beyliği (Jingúo 晋国, MÖ 1033-376) yasalarını kazan üzerine oymuştur. Bu yasalar Çin yazılı yasalarının başlangıcıdır. Yasaların kazan üzerine oyularak halka açıklanması, Çin'in o döneme kadar yasalara karşı "yasalar bilinmez, heybeti tahmin edilemez" (刑不可知, 则威不可测 xíng bùkě zhī, zé wēi bùkě cè) (ZZZS: 750-2) tutumunu değişime uğratmıştır. Savaşan Beylikler dönemindeki (MÖ 475-221) en başarılı yasa değişimi; siyasetçi, devrimci, Fa öğretisi neferi Shang Yang (商鞅, MÖ 395-338) tarafından Qin Beyliğinde (MÖ 770-221) yapılan yasa değişimidir.

İlkbahar-Sonbahar dönemi (MÖ 770-476), Zhou dönemindeki (MÖ 1046-256) beş cezanın uygulanmaya devam edildiği bir dönemdir. Bu dönemde çok sayıda ceza paraya çevrilmiş ve yaygın olarak angarya cezası uygulanmıştır.

Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) yasama alanındaki iki önemli faaliyet; MÖ 5. yüzyılda Wei Beyliği'nde (Wèiguó 魏国, MÖ 403-225) yaşayan Fa öğretisi neferi Li Kui (李悝, MÖ 455-395) tarafından ceza yasalarını içeren kanunname *Fajing*'in (法经) düzenlenmesi ve Shang Yang'ın Qin Beyliğinde (MÖ 770-221) yasa değişimi yapmasıdır. Shang Yang'ın Qin Beyliğinde yaptığı yasa

değişimi sonucunda *Qin Yasası* (*Qínlǜ* 秦律) düzenlenmiş ve kolektif ceza (*liánzuò fǎ* 连坐法) kararlaştırılmıştır (*Shiji*: 2230).

Qin Shihuang, diğer beylikleri birleştirerek gücün merkeze toplandığı hanedanlık kurduktan sonra, daha önce Qin Devletinde uygulanan yasaları tüm hanedanlık bünyesinde uygulamaya başlar ve beş ceza daha geniş ve sert bir şekilde uygulanır (*Shiji*: 261-283). Bu dönemde cezaların çeşitleri artmış ve cezalar sert bir şekilde uygulanmıştır; Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezalar devam etmekle beraber, sürgün cezası, angarya cezası ve cezanın paraya çevrilmesi de beraberinde uygulanmıştır.

Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) ilk dönemlerinde *Qin Yasası*'nı örnek olarak *Dokuz Bölümlü Yasa* (*Jiǔzhāng lǜ* 九章律) düzenlenmiştir. Ancak sonraki dönemlerde Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) kendi hâkimiyetinden önceki Qin Hanedanlığının (MÖ 221-207) halk üzerinde uyguladığı ağır, sert cezaları kaldırmak ve hâkimiyeti güçlendirmek için ceza yasaları üzerinde birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler, ahlâkı ön plana çıkararak cezaları hafifletme yöntemi ile gerçekleşmiştir. Böylece Qin yasalarından Han yasalarına sirayet eden sert ve ağır cezalar kaldırılmıştır. Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde uygulanan cezalar idam cezası, bedeni cezalar, angarya cezası, para cezası (*fájīn* 罚金) ve diğer cezalardır. Hanedanlığın ilk dönemlerinde idam cezası ve bedeni cezalar Qin dönemindeki (MÖ 770-207) ilgili cezaları takip etmiştir. Hükümdar Han Wendi (*Hànwén dì* 汉文帝, MÖ 203-157), MÖ 167 yılında yürürlükte olan bedeni cezaları kaldırarak başka cezaların getirileceği hakkında ferman vermiştir (*Hanshu*: 1098). Bu fermanın ardından sonra vezirler, detaylı olarak bedeni cezaların hangi cezalara dönüştürüleceği hakkında öneri sunmuşlardır. Sonuç olarak bedeni ceza verilmemesi

(wánxíng 完刑) gereken durumlarda saç, sakal, bıyık sıfırlanıp set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezası (wán wéi chéngdàn chōng 完为城旦舂); dövme cezası yerine saç sıfırlanıp, boynuna demir halka takarak set örme cezası (kūnqián chéngdàn 髡钳城旦); burun kesme cezası yerine 300 sopa cezası (chīxíng 笞刑); sol ayağını kesme cezası (zhǎn zuǒzhǐ 斩左趾) yerine 500 sopa cezası; sağ ayağını kesme cezası (zhǎn yòuzhǐ 斩右趾) yerine ise meydanlarda idam cezası (qìshì 弃市) verilmesi kararlaştırılmıştır (*Hanshu*: 1099). Yasadaki bu değişikliklerden sonra, Han Jingdi (Hànjǐng dì 汉景帝, MÖ 188-141) fermanla iki kere sopa cezasını indirmiştir. Böylece bedeni cezalar büyük ölçüde hafiflemiş ve sonraki dönemde uygulanacak olan yeni beşli cezalara geçiş için alt yapı oluşturmuştur.

Üç Devlet, İki Jin, Kuzey, Güney Hanedanlıkları (Sānguó Liǎng Jīn Nánběi cháo 三国两晋南北朝, 220-589) Çin tarihinde hâkimiyetin sıklıkla el değiştirdiği bir dönemdir. Bu dönemde farklı devletlerin yasaları da farklı olmuştur. Wei devleti (Wèiguó 魏国, 213-265); Qin, Han Hanedanlıkları yasalarına birtakım düzenlemeler getirerek 229 yılında *Yeni Yasa*'yı (*Xīnlǜ* 新律) düzenlemiştir. Bu yasada yer alan temel cezalar; 3 idam cezası, 4 saç sıfırlama cezası, 3 zülûf, sakal, bıyık sıfırlama cezası, 3 angarya cezası, 11 cezanın paraya çevrilmesi, 6 para cezası, 7 cezanın unvanla ödenmesidir (záidǐ zuì 杂抵罪) (*Jinshu*: 925). 267 yılında Batı Jin (Xī Jīn 西晋, 265-317) *Jin Yasası*'nı (*Jīnlǜ* 晋律) düzenlemiştir. Yasada idam cezası, angarya cezası, sopa cezası, para cezası ve cezanın paraya çevrilmesi yer almaktadır (*Jinshu*: 929). Kuzey, Güney Hanedanlıkları (Nánběi cháo 南北朝, 420-589) döneminde *Kuzey Wei Yasası* (*Běi Wèi lǜ* 北魏律) ve *Kuzey Qi Yasası* (*Běi Qí lǜ* 北齐律) düzenlenmiştir. Üç Devlet, İki Jin, Kuzey, Güney Hanedanlıkları dönemindeki (220-589) cezalar eski

Çin ceza tarihinde önemli bir geçiş sürecidir. Han Wendi, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezaları kaldırdıktan sonra, burun kesme cezası, bacak (ayak) kesme cezasının yasal olarak uygulandığına dair kayıtların karşımıza çıkmamasına rağmen hadım cezası; Batı Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 8), Doğu Han Hanedanlığı (25-220), Wei (220-266), Jin (266-420) ve hatta Kuzey Wei (Běi Wèi 北魏, 386-534) dönemine kadar zaman zaman uygulandığı tespit edilmiştir. 569 yılı yani Kuzey Qi (Běi Qí 北齐, 550-577) devletinin son dönemlerinde hadım cezası verilmesi gerekenler için hükümdar tarafından hadım cezasından berat edilip köle olması ferman verildiği bilinmektedir (*Beiqishu*: 102). Böylece Qin Hanedanlığından (MÖ 221-207) beri yürütülen bedeni cezalar üzerindeki ıslahat tamamlanmıştır. Bunun dışında angarya cezası (túxíng 徒刑) ve sürgün cezası yaygın uygulanmış, kırbaç cezası (biānxíng 鞭刑), ağır sopa cezası (zhàngxíng 杖刑) ve hafif sopa cezasının (chīxíng 笞刑) sayısı düzenlenmiştir.

583 yılında Sui Hanedanlığı (Suícháo 隋朝, 581-618) Hükümdarı, *Kuzey Qi Yasası*'nı esas alarak tarihte meşhur olan *Kaihuang Yasası*'nı (*Kāihuáng Lǜ* 开皇律) düzenlemiştir. Bu yasa, Sui Hanedanlığından (581-618) sonraki hanedanlıkların yasaları için örnek niteliği taşıyan kapsamlı bir yasadır. Yasa, *Kuzey Qi Yasası* esasında düzenlenmesine rağmen 81 madde idam cezasını, 154 madde sürgün cezasını, 1000'den fazla angarya cezasını ve sopa cezalarını kaldırmıştır (Tian. X., 2013: 106). Bu yasada ilk olarak ağırlık derecesine göre sistematik düzenlenen, hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezasından oluşan yeni beşli ceza kararlaştırılmıştır. Bu beşli ceza Qing Hanedanlığı (1636-1911) dönemine kadar devamlılığını sürdürmüştür. Yasada idam cezasının asma (jiǎo 绞) ve kelle kesme

(zhǎn 斩) olarak iki infaz şekli düzenlenmiştir. Sürgün cezasının mesafesi ve angarya cezasının süresi kısaltılmış, bu cezalarla beraber uygulanan kırbaç ve sopa cezaların sayısı azaltılmıştır.⁴⁹

Tang Hanedanlığı döneminde (618-907), *Kaihuang Yasası* ışığında Çin tarihinde önemli bir yer tutan *Tang Yasası ve Yorumları* (*Tánglǜ Shūyì* 唐律疏议) yürürlüğe girmiştir.

Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde cezaları hafifletme amaçlı idam cezası hariç diğer dört cezanın belli bir hesaplama ile kalçaya sopa ile vurma (*túnzhàng* 臀杖) ve sırta sopa ile vurma (*jǐzhàng* 脊杖) cezasına dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Sopa cezası ve angarya cezalarına hükmedilen suçluların cezaları kalçaya ve sırta sopa ile vurma cezasına dönüştürülüp uygulandıktan sonra serbest bırakılmış; sürgün cezasına hükmedilen suçluların cezaları da sırta sopa ile vurma cezasına dönüştürülüp

---

⁴⁹ Sui Hanedanlığından (581-618) önce Kuzey Zhou (Běi Zhōu 北周, MS 557-581) döneminde yasalarda sürgün cezası; alt sınırı 2500 li, üst sınırı 4500 li olmak üzere 500 li farkla beş dereceye ayrılmıştır (*Suishu*: 707-708). Aynı dönemde angarya cezası birer sene fark ile alt sınırı bir sene, üst sınır beş sene olmak üzere beş dereceye ayrılmış ve her derece için farklı sayıdaki kırbaç ve sopa cezalarının beraberinde uygulanacağı düzenlenmiştir (*Suishu*: 707). Kuzey Qi döneminde (550-577) sürgün cezaları için ek olarak kırbaç ve sopa cezaları uygulanmıştır (*Suishu*: 705). Sui Hanedanlığı (581-618) yasalarında ise sürgün mesafesi 1000 li, 1500 li ve 2000 li olarak üç dereceye ayrılmış, cezaya eşlik eden çalıştırmanın süresi de kısalmıştır. Angarya cezaları da alt sınır bir sene üst sınırı üç sene olmak üzere yarım sene farkla beş dereceye ayrılmıştır (*Suishu*: 710).

uygulandıktan sonra suçlunun yüzüne dövme yapılarak belli bir yerde zorla çalıştırılmıştır. Cezaların bu şekilde değiştirilerek uygulanması “ağır sopa cezasına çevirme kuralları” (zhézhàng fǎ 折杖法)⁵⁰ olarak adlandırılmıştır (*Songshi*: 4967). Hükümdar Song Renzong döneminde (宋仁宗, 1022-1063) cezalar ağırlaşmıştır. Parçalama cezası (língchí xíng 凌迟刑) uygulanmaya başlamış ve Güney Song Hanedanlığı (1127-1279) döneminde resmi ceza olarak düzenlenmiştir.

Yuan Hanedanlığı (Yuáncháo 元朝, 1271-1368) Moğollar tarafından kurulmuştur. Bu, aynı zamanda Çin tarihinde azınlıkların kurduğu ilk büyük hanedanlıktır. Bu hanedanlığın soyu Cengiz Han’a dayanmaktadır. Moğollar, Çin topraklarına girmeden önce de Cengiz Han, devletin kanunla idare edilmesi gerektiği hakikatini tanıyarak *Çengiz Yasası*’nı düzenlemiştir. *Çengiz Yasası*’nda çok sayıda idam cezasının yer alması ile beraber idam cezası verilmesi durumunda idamın diyete çevrilebileceği öngörülmüştür (Arsal, 1947: 167-177). Moğollar; Çin topraklarına ayak bastıktan sonra kendi töreleri ve örf-âdetlerinden çok farklı olan bir toplumu idare

---

⁵⁰ 太祖受禪，始定折杖之制。凡流刑四：加役流，脊杖二十，配役三年；流三千里，脊杖二十，二千五百里，脊杖十八，二千里，脊杖十七，并配役一年。凡徒刑五：徒三年，脊杖二十；徒二年半，脊杖十八；二年，脊杖十七；一年半，脊杖十五；一年，脊杖十三。凡杖刑五：杖一百，臀杖二十；九十，臀杖十八；八十，臀杖十七；七十，臀杖十五；六十，臀杖十三。凡笞刑五：笞五十，臀杖十下；四十、三十，臀杖八下；二十、十，臀杖七下。常行官杖如周显德五年制，长三尺五寸，大头阔不过二寸，厚及小头径不得过九分。徒、流、笞通用常行杖，徒罪决而不役。

etmek ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu, Moğolların kendilerini ve örf-âdet bakımından benzerlik teşkil eden diğer toplulukları idare etmek için düzenledikleri yasaları büyük ölçüde etkisiz kılmıştır. Bu durumu göz önünde bulundurarak Moğollar, Çinlilerin yaşadığı topraklarda kendilerinden bir önceki Jin Hanedanlığının (Jīncháo 金朝, 1115-1234) yasasını (*Tàihé Lǜyì* 泰和律义) uygulamaya başlamıştır. Bu yasa sonradan düzenlenen *Yuan Dinanzhang*'da (元典章) derin bir etki bırakmıştır. YDZ' de hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezası olmak üzere beşli ceza düzenlenmiştir. Yasada suçlunun ait olduğu etnik guruba göre farklı ceza uygulamaları yer almaktadır. Örneğin, bir Moğol ile bir Çinli arasında tartışma çıktığında, eğer Moğol Çinliyi darp etmiş ise Çinli karşılık veremez, ancak dava açabilir; eğer bir Moğol başka birinin kölesini yaralamış ise suçunu kabul edip barışmak isterse suçu takip edilmez (*Yuanshi*: 2673).

Ming Hanedanlığı döneminde (1368-1644) *Tang Yasası* ışığında *Büyük Ming Yasası* (*Dà Míng Lǜ* 大明律) düzenlenmiştir. Bu yasanın özelliği; doğrudan hâkimiyeti tehdit eden suçlar için daha ağır cezaların, normal örf-âdet düzenini zedeleyen suçlar için daha hafif cezaların düzenlenmesidir. Bu dönemde, Song Hanedanlığı (960-1279) dönemindeki parçalama cezası ve dövme yaparak sürgüne gönderme cezasına (*cìpèi xíng* 刺配刑) orduya sürgün cezası (*chōngjūn xíng* 充军刑) eklenmiştir. Kesilen kafayı asma cezası (*xiāoshǒu xíng* 梟首刑), tahta boyunduruk cezası (*jiāhào xíng* 枷号刑) gibi cezalar da bu dönemin icadıdır.

Ming Hanedanlığından (1368-1644) sonra Mançular (Mǎnzú 满族) tarafından yönetilen Qing Hanedanlığı (1636-1911); 1740 yılında Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan en son yazılı yasa DQLL'yi ilan etmiştir. Bu yasada Sui (581-618), Tang (618-907) dönemlerinden beri uygulanan hafif sopa cezası,

ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezasından oluşan beşli ceza yer almaktadır. Bunlardan başka, bu yasada ömürlük sürgün cezası (qiānxī 迁徙)⁵¹, orduya sürgün cezası, orduya köle olarak gönderilme cezası (fāqiān 发遣)⁵², kesilen kafayı asma cezası, parçalama cezası, dövme yaparak sürgüne gönderme cezası, tahta boyunduruk cezası, naaşına ceza (lùshī 戮尸)⁵³ gibi cezalar da yer almaktadır. Bu dönemde yine isyanı bastırmak, hâkimiyeti korumak için isyan suçları ağır cezalar ile cezalandırılmıştır.

Qing Hanedanlığı (1636-1911) son dönemlerinde devletin içten zayıflaması ve dış güçlerin baskısından kaynaklı olarak yürürlükteki yasalara düzenleme getirme zorunluluğu doğmuştur. 27.08.1908'de Qing hâkimiyeti, *Hükümdarca Onaylanan Anayasa*'yı (*Qīndìng Xiànfǎ Dàgāng* 钦定宪法大纲) ilan etmiştir. Bu, Çin tarihindeki ilk anayasal belgedir. Ceza yasası cephesinde yasa değişimi iki yönde ilerlemiştir. İlki, eski yasaların çağa uygun olmayan içeriklerini düzeltmektir ve bu değişim *Büyük Qing Yürürlükteki Ceza Yasası*'nın (*Dà Qīng Xiànxíng Xínglǜ* 大清现行刑律) gün yüzüne çıkması ile sonuçlanmıştır. Diğeri ise yeni ceza yasalarının düzenlenmesidir ve bunun sonucunda *Büyük Qing Yeni Ceza Yasası* (*Dà Qīng Xīn Xínglǜ* 大清新刑律) ilan

---

⁵¹ Suçlu 500 kilometre uzaklığa sürgün edilir, orada yerleşir ve ömür boyu memleketine dönemez.

⁵² Uzağa gönderilip orduya katılma cezasına göre daha ağır bir cezadır. Suçlu sınır bölgelerine gönderilip oradaki ordu için kölelik yapar.

⁵³ Parçalama cezasına hükmedilen suçlu, eğer ceza infaz edilmeden ölmüş ise naaşının kafası kesilip asılır veya pazar yerine bırakılır.

edilmiştir. Bu yasalardan bazı sert cezalar kaldırılmıştır. Örneğin, *Büyük Qing Yürürlükteki Ceza Yasası*'nda parçalama cezası, kesilen kafayı asma cezası, naaşına ceza, dövme cezası gibi cezalar kaldırılmıştır. Sopa cezası para cezasına değiştirilmiştir (*Qingshi Gao*: 4198-4201). Böylece para cezası, angarya cezası, sürgün cezası, orduya köle olarak gönderme cezası ve idam cezası olmak üzere yeni beş ceza yasalaştırılmıştır. 1911 yılında ilan edilen *Büyük Qing Yeni Ceza Yasası* resmi olarak tamamen yeni birtakım cezalara yer vermiştir. Bu cezalar, esas ceza ve ek ceza olarak ikiye ayrılmıştır. Esas cezalar idam cezası, müebbet hapis cezası, süreli hapis cezası, hürriyetinden kısa süreli mahrumiyet cezası, para cezası; ek cezalar ise kamu haklarından men cezası ve müsadere (zor alım) cezasıdır. Bu yasa ilan edildikten sonra çok geçmeden Qing Hanedanlığı (1636-1911) sona erdiği için uygulama alanı bulamamıştır.

1.2.2. Eski Çin Cezalarının Gelişim Özellikleri

A. Beş esas, çok çeşitlilik ve ayrıntılı düzenleme. Gerek Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) gerekse Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) esas cezanın beş olması dikkat çekici bir durumdur. Ceza sisteminin merkezinde beş cezanın yer alması ve bu durumun uzun tarihi süreçte sayısal olarak değişime uğramadan devam etmesi; eski Çin ceza sisteminin karakteristik özelliklerinden biridir. Savaşta ordu disiplini ve askeri cezalardan doğduğu iddia edilen eski Çin cezaları içerik itibarıyla uzun tarihi süreçte büyük değişimlere uğramış ise de ceza sisteminin merkezinde bulunan beşli cezalar var olduğundan itibaren Qing Hanedanlığının sonuna kadar Çin ceza hukukunda beşli olarak süregelmiştir. Bu

durumu Çinlilerin ilkel dönemden itibaren oluşan evren anlayışı, evren ile insan ilişkilerine yorumu ve farklı dönemlerde hükümdarlarca benimsenen öğretiler ile ilişkilendirmek mümkündür.

Fal yazıtlarında yer alan Σ imi günümüzde beş anlamındaki 五 (wǔ) iminin ilk şeklidir. SWJZ’de bu im, beş element (wǔxíng 五行) ve Yinyang’ın (阴阳) gök ve zemin arasında kesişmesi olarak açıklanmıştır (SWJZ: 857). Sayı olarak 5, birden büyük bir asal sayıdır.⁵⁴ Kadim Çinlilere göre en küçük asal sayı olan 2, 3 ve 5 evrenin oluşumundaki temel sayılardır. Bu sayılar aynı zamanda evrendeki şeylerin birleşme kuralıdır. “Şeyler bazen çift, bazen üçlü, bazen beşli, bazen de yardımcı olarak görülür. Dolayısıyla gökte güneş, ay, yıldız üçlüsü, zeminde beş element, vücudun ise sağ, solu vardır”⁵⁵ (CQZZ: 233). Beşli kuralı bunların içindeki önemli bir kuraldır. Çinliler beşli kuralını meteoroloji, örf-âdet, yönetim ve hukuka kadar geniş bir alanda kullanmıştır. Eski Çinlilerde beş düzen (wǔlún 五伦)⁵⁶, beş örf (wǔlǐ 五礼)⁵⁷ ve beş

---

⁵⁴ Kendisinden ve 1'den başka bölüneni olmayan, 1'den büyük, 2, 3, 5 vb (bk. <https://sozluk.gov.tr/>).

⁵⁵ 物生有兩。有三有五。有陪貳。故天有三辰。地有五行。體有左右。

⁵⁶ Kadim Çinlilerde hükümdar ile vezirler, ata ile oğul, karı ile koca, kardeşler ve arkadaşlar arasındaki alt-üst ilişkisini düzenleyen davranış kuralıdır.

⁵⁷ Çinlilerde tapma örfü, defin örfü, askeri örf, konuk örfü ve nikah örfünü kapsayan beş öftür.

yas sistemi (wǔfú zhì 五服制)⁵⁸ gibi çok sayıda beş ile ilişkilendirilen örf-âdet kuralının olması da beş sayısının Çin kültüründeki yerini göstermektedir. Beş ile ilişkilendirilen diğer bir kavram ise “beş element” tir. Tanrıya ve atalara tapma Çinlilerin en kadim örf-âdetidir. Çinlilerin hayatında en önemli yer tutan evren ile ilgili felsefe ise beş element felsefesidir⁵⁹. Beş element felsefesi Çin felsefesinin temelidir. Eski çağda insanlar, bu beş elementin her birini bir ilah sayarak onlara tapmışlardır. Beş element felsefesine göre bu beş element, sadece doğadaki elementleri temsil etmek ile kalmayıp tabiatta, beşerî, siyasi, askeri ve birçok alanda felsefî anlamlar barındırmaktadır. Bu beş element kendi aralarında çekişmektedir. Ağaç toprağı, metal ağacı, ateş metali, su ateşi yener. Dolayısıyla bu elementlerin temsil ettiği farklı alanlardaki insan, nesne veya olaylar; tarihi süreç içerisinde kimi zaman galibiyeti,

---

⁵⁸ Çin örf-âdetlerine göre ölmüş akrabalarına yas tutma sistemidir. Bu sistemde akrabalık ilişkilerinin derecesi, üst hısım ve altı hısım derecelendirmelerine göre yas tutma süresi, yas giysisinin dikiliş usulü ve yas döneminde uyulması gereken kurallar düzenlenmektedir. Akrabalık beş dereceye ayrılmış, alt hısımın üst hısım için tuttuğu yas ağır kuralları, üst hısımın alt hısım için tuttuğu yas ise hafif kuralları tabi tutulmuştur.

⁵⁹ Çin tarihinde ilk *Shangshu*'un *Hongfan* (洪范) bölümünde doğrudan su, ateş, ağaç, metal ve toprak olarak izah edilmiştir. *Hongfan*, Shang devletinin uleması Jizi'nin (箕子) Zhou Hükümdarına beyan ettiği evrenin büyük yasasıdır. *Hongfan*, dokuz maddeden oluşmakta olup ilk maddesi “beş element” dir. Beş element görüşü; İlkbahar-Sonbahar döneminde (MÖ 770-476) yayılmaya, pekişmeye başlamış ve felsefe düzeyine kadar yükselmiştir.

kimi zaman mağlubiyeti yakalar ve tarihi döngü bu şekilde ilerler (Yang. X., 1998: 256-265).

Eski Çin ceza sistemindeki esas cezaların oluşumu da bu felsefeyi takip etmiştir. Beş element felsefesi hakkındaki önemli tarihi eser *Beş Element Hakkında*'da (*Wǔxíng Dàyi* 五行大义) bu konuda şu şekilde açıklama yapılmıştır:

Zhoushu'daki kayıtlara göre beş elementin çekişme prensibinden yola çıkarak beş ceza düzenlendi. Bu beş ceza; dövme cezası, burun kesme cezası, bacak kesme cezası, hadım cezası ve idam cezasıdır. Ateş metalin rengini değiştirir, dolayısıyla dövme cezası insanın etini değiştirir; metal, ağacı oyabilir, dolayısıyla bacak (ayak) kesme cezası insanın kemiğini kırabilir; ağaç toprağı delebilir, dolayısıyla burun kesme cezası da insanın burnunu yok edebilir; toprak suyun akışını kesebilir, dolayısıyla hadım cezası zinayı durdurabilir; su ateşi söndürebilir, dolayısıyla idam cezası kişinin hayatını sonlandırabilir⁶⁰ (WXDY, C2: 26).

Yine *Baihutong Açıklamaları*'nda (*Báihú Tōng Shūzhèng* 白虎通疏证) cezaların neden beşli olduğu hakkındaki soruya şu cevap verilmiştir:

Çünkü beş element yasasına uygundur. İdam cezası suyun ateşi söndürüşüdür; hadım cezası toprağın suyu durdurmasıdır; bacak kesme cezası metalin ağacı oymasındır; burun kesme cezası ağacın toprağı

---

⁶⁰ 周书曰因五行相克而作五刑，墨、劓、剕、宫、大辟，是也。火能变金色，故墨以变其肉；金能克木，故剕以去其骨节；木能克土，故劓以去其鼻；土能塞水，故宫以断其淫；水能灭火，故大辟以绝其生命。

delmesidir; dövme cezası ateşin metali eritmesidir. Beş elementin çekişme kuralına göre beş ceza düzenlendi⁶¹ (BHTSZ: 272).

Görülen o ki, Çin ideolojik yapısının ana hattı olan, hükümdardan halka kadar sinen Tanrının cezalarına uyma, ilahlara tapma düşüncesi; esasında doğanın kurallarına riayet etme ve doğaya tapma düşüncesidir. Dolayısıyla doğanın temelinde var olan beş element üzerine kurulan felsefe; siyasi, kültürel ve sosyal yaşamın her alanına uygulanmak ile beraber eski Çin cezalarının oluşumunu da etkilemiştir. Bu bize eski Çin cezalarının kendine özgün felsefi dayanağı olduğunu ve bu felsefi dayanağın Çin kültürü, inancı ve örf-âdetleri ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir.

Cezaların infaz yöntemlerinin çok çeşitli olması, eski Çin cezalarının sayı olarak büyümesinin bir nedenidir. Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bacak (ayak) kesme cezasının sağ bacağı (ayağı) kesme ve sol bacağı (ayağı) kesme olarak ayrılması, idam cezasının farklı yöntemlerle uygulanmasından dolayı çeşitli isimler ile adlandırılması; cezaların infaz yöntemlerinin çeşitliliğini gösteren örneklerdir.

Eski Çin cezaları sadece beş ceza ile kalmayıp diğer cezaları da kendi içerisinde barındırmıştır. Bu diğer cezalar zaman zaman esas ceza ile beraber uygulanmıştır. Maddi ceza ve onur kırıcı cezalar düzenlenmiştir. Bu cezalar da tıpkı beş ceza düzenlenmesi gibi son derecede ayrıntılıdır. Zülûf, sakal, bıyık sıfırlama cezası

---

⁶¹ 刑所以五何？法五行也：大辟法水之灭火，宫者法土之壅木，臙者法金之刻木，劓者法木之穿土、墨者法火之胜金。

(nàixíng 耐刑) ile saç sıfırlama cezalarının ayrı ceza olarak düzenlenmesi bunun bir kanıtıdır.

B. Cezaların uygulama alanının genişliği. Ataerkillik üzerine inşa edilen düzen; gerek sosyal ilişkilerde gerekse siyasi ve ekonomik ilişkilerde kamu gücünü vurgulayıp özel hakları arka plana atmıştır. Eski Çin’de hükümdarlar, devleti ve halkı örf-âdet kuralları ve cezalar ile yönetmeye çalışmışlardır. Kan bağına dayanan aile içi ilişkileri, devlet yönetimi ve sosyal ilişkilere sirayet ettiğinde ise Çin’e özgün sosyal sınıflandırma ortaya çıkmıştır. Üretici güçlerin gelişmesi ve ekonominin ilerlemesine rağmen bu düzen devamlılığını korumuş ve uzun bir tarihi süreçte Çin’in otokratik siyasi yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Aile fertleri arasındaki alt-üst ilişkilerinin devlet yönetimine uyarlanması hakkında Konfüçyüs şu beyanlarda bulunmuştur:

Ahlâk sahibi olan kimse anne-babasına vefalı olur, bu vefayı hükümdara da gösterir. Bu kimse ağabeylerine saygı gösterir, bu saygıyı büyüklerine de gösterir. Bu kimse ailede aile düzenini sağlar, bu düzeni idareci olarak devlet için çalışmalarında da kullanır. Bu yüzden ailede saygı prensiplerini koruyarak aile düzenini sağlayabilen kişinin adı sonsuza denk var olur⁶² (*Xiaojing*: 3).

Aile düzeninden devlet yönetimine sirayet eden bu kural gereği hükümdar, yasalar dâhil olmak üzere tüm müesseselere göre mutlak üstünlüğe sahiptir. Yasalar, idari gücün kaynağı olmayıp idari gücü teminat altına alan ve idari güç tarafından yönetilen bir araç olmuştur. Böylece hâkimiyetin devamlılığını amaçlayan yasaların

---

⁶² 君子之事親孝。故忠可移於君。事兄悌。故順可移於長。居家理。故治可移於官。是以行成於內。而名立於後世矣。

hukuki ve sosyal fonksiyonlarından çok siyasi fonksiyonu ön planda olmuştur. Dolayısıyla eski Çin’de çok sayıda ağır ve caydırıcı ceza içeren yasalar düzenlenmiştir. Ast-üst aile ilişkilerine dayanan siyasi, ekonomik ve diğer bütün sosyal ilişkiler; bu ceza yasalarının düzenleme alanı içine girmek zorunda kalmış ve ceza yasaları özel hukuk ilişkileri dâhil olmak üzere geniş bir düzenleme ve uygulama alanına sahip olmuştur. Örneğin, TLSY’de şu düzenlemeler bulunmaktadır: “Köle, at, öküz, deve, katır, eşek vb. alım satımında yasa gereği sözleşme imzalanmalıdır. Alım satım gerçekleşikten sonra üç gün içerisinde ilgili merci önünde sözleşme imzalanmamış ise alıcıya 30 hafif sopa cezası, satıcıya 20 hafif sopa cezası verilir”⁶³ (TLSY: 500-501). Benzeri düzenlemeler yasalarda farklı şekillerde yer almaktadır. Görüldüğü üzere günümüzde özel hukuk düzenleme alanına ait olan hususlar eski Çin yasalarında suç olarak nitelendirilmiş ve cezai yaptırıma tabi tutulmuştur.

C. Genel olarak cezaların yabaniyetten nispeten insancılığa doğru yönelmesi. Cezaların ağır ve caydırıcı olması eski Çin ceza sisteminin özelliğidir. Daha önce bahsedildiği gibi eski Çin’in kabile savaşlarından başlayan uzun savaş tarihi; Çin eski çağ cezaların ortaya çıkması ve çeşitlenmesini besleyen topraktır. Tam da bu yüzden esas amacı intikam almak olan savaştan gelen cezalar; bastırıcı, caydırıcı ve vahşi bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ancak devlet yapısının ve ceza sisteminin gelişmesi neticesinde hükümler sınıfın odak noktası sosyal düzeni sağlamaya doğru yönelmiştir. Bu nedenle yasalarda cezaları dikkatli uygulama eğilimi görülmüştür. Bunun canlı bir örneği, Zhou döneminde (MÖ 1046-256) *Lü Cezaları*’nda ahlâkı vurgulayıp cezaları kararında uygulama görüşünün ileri sürülmesidir. Bu görüş, Zhou dönemindeki (MÖ

---

⁶³ 疏诸买奴婢、马牛騊骡驴，已过价，不立市券过三日，笞三十，卖者减一等。

1046-256) cezaların uygulanmasında gevşemelerin ortaya çıkmasını ve eğer ağır ceza verilip verilmeyeceği hakkında şüphe varsa suçlunun hafif cezaya tabi tutulmasını sağlamıştır⁶⁴ (*Shangshu*: 40).

Savaşan Beylikler dönemi (MÖ 475-221) ve Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde feodal ekonominin zayıf olması ve bunun yanı sıra Fa öğretisi ceza görüşünün hâkim olması nedeniyle Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezalar ve diğer cezalar hâlâ yürürlükte idi. Batı Han dönemine (MÖ 202-MS 8) geldiğinde refahın artırılması, üretimin ve sosyal düzenin yerine getirilmesi için daha çok üretici güce ihtiyaç duyulmuştur. Ancak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan cezalar yabancı olduğu ve insan vücudunda kalıcı, ağır hasarlar bıraktığı için üretici güçlerin korunmasına engel olmuştur. Bu sebeplerden dolayı yürürlükteki cezaların değiştirilme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu zorunluluk, Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde hükümdarların bedeni cezaları kaldırıp Qin Hanedanlığından sonraki (MÖ 221-MS 1911) yeni beşlik ceza sistemine doğru adım atmaları sonucunu doğurmuştur. Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde dövme cezası, burun kesme cezası, bacak (ayak) kesme cezası, hadım cezası ve idam cezasından oluşan beşli ceza sisteminin yerini hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezasından oluşan yeni beşli ceza sistemi almıştır. Yeni beşli ceza sisteminin uygulanmasında

---

⁶⁴ 五刑之疑有赦。五罰之疑有赦。其審克之。簡孚有眾。惟貌有稽。無簡不聽。具嚴天威。墨辟疑赦。其罰百鍰。閱實其罪。劓辟疑赦。其罰惟倍。閱實其罪。剕辟疑赦。其罰倍差。閱實其罪。宮辟疑赦。其罰六百鍰。閱實其罪。大辟疑赦。其罰千鍰。閱實其罪。

dönem dönem geriye dönüşler yaşanmış olsa da yasal olarak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan yabani, vahşi cezalardan vazgeçilmiş ve nispeten daha insancıl cezalar uygulanmaya başlamıştır.

D. Toplumun sınıflandırılarak aynı suçun farklı cezalara tabi tutulması. Daha önce bahsettiğimiz gibi katı ataerkillik kökenine dayalı, sistematik örf-âdet kuralları ile donanan eski Çin siyasi ve sosyal yapısı; toplumu erkekler, atalar ve hükümdarlar başta olmak üzere derecelendirmeyi başarmıştır. Bu derecelendirme doğal olarak ceza yasalarına da yansımaktadır. Cezaların amacı; halkı idare etmek, merkezi otoriteyi korumak olduğu için gerek Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) gerekse Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) hiyerarşik sistemde belli statüye sahip olan kimse ile sıradan biri aynı suçu işlediğinde farklı cezalara tabi tutulmuştur. Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminde sekiz mertebeye (bāpī 八辟)⁶⁵ tabi olan kişiler suç işlediğinde ceza indiriminden yararlanabiliyordu (*Zhouli*: 55), soylulara hadım cezası uygulanmıyordu (*Liji*: 42). Batı Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 8) döneminde Ru öğretisinin etkisi altında soyluların menfaatlerini korumak için “ceza hakkında görüş alma” kuralı uygulanmıştır. Bu kurala göre soylu mertebe sahipleri suç işlediğinde hükümdarın cezayı hafifletmesi veya berat etmesi için durum önce bir üst adli mercie bildirilirdi (*Hanshu*: 63). Zhou dönemindeki (MÖ 1046-256) sekiz mertebe düzenlenmesi, Üç Devlet dönemine (220-280) geldiğinde sekiz mertebe sistemi (bāyì zhìdù 八议制度) olarak Wei devleti yasasında resmi olarak yer almıştır.

---

⁶⁵ Hükümdarın akrabaları, Hükümdarların kadim dostları, saygınlar, olağanüstü idari yeteneği olanlar, devlete büyük katkıda bulunanlar, soylular, devlet için çalışanlar ve büyük emeği geçenler ve önceki hanedanlıkların mensuplarından oluşmaktadır.

Böylece sekiz mertebenin herhangi birine sahip olanların ceza indiriminden yararlanması veya beraat etmesi yasalarca resmi ve açık şekilde güvence altına alınmıştır. Bu düzen Ming (1368-1644) ve Qing Hanedanlığına (1636-1911) kadar varlığını sürdürmüştür. İki Jin döneminde (266-420) suçları aynı olan kişilerin mağdur ile olan ilişkisine göre farklı cezalar verilmiştir. Aslen örf-âdet çerçevesinde değerlendirilen beş yas sistemi bu dönemde farklı ceza uygulamanın gerekçesi olmuştur. Bir kişinin aynı suçu akrabalık ilişkileri olmayan kişiye karşı işlemesi ile akrabalık ilişkileri olan kişiye karşı işlemesi ve hatta farklı derecedeki akrabalara karşı işlemesi farklı cezalara tabi tutulmuştur. Büyüklerin küçüklere karşı işlediği suçlara hafif ceza, küçüklerin büyüklere karşı işlediği suçlara ise ağır ceza verilmiştir (Zeng. X. ve Zhao. X., 2013: 98). Sui (581-618) ve Tang Hanedanlığından (618-907) sonra mertebe sahipleri on ağır suç (shí'è 十惡)⁶⁶ hariç diğer suçları işlediğinde ceza indirimi veya beraattan yararlanmıştır (Zeng. X. ve Zhao. X., 2013: 98, 115-116). Bu uzun tarihi süreçte toplumun sınıflandırılarak aynı suçun farklı cezalara tabi tutulması eski Çin ceza sisteminin önemli özelliklerinden biridir.

---

⁶⁶ On ağır suça tabi tutulan suçlar dönem dönem farklı adlandırılmıştır. Bunlar genel olarak şu suçlardan oluşmaktadır: isyan; hükümdara ait olan tapınak, saray, bahçe ve haneye zarar vermek; devlete ihanet; aile fertlerini dövmek veya öldürmek; vahşi yöntemlerle suç işlemek; hükümdara saygısızlık; kan bağı olan akrabalara saygısızlık (hakaret etmek, ihbar etmek, bakım yükümlülüğünü yerine getirmemek vb.); akrabalar arasında geçimsizlik; temel ahlâk kurallarını ihlal etmek (kamu görevlilerini dövmek veya öldürmek, kocasının vefatından sonra eğlenmek ve tekrar evlenmek); aile içi zina.

E. Öğretilerin ceza sistemine etkili olması. Eski Çin ceza tarihine göz attığımızda farklı öğretilerin cezaların kararlaştırılması, değişimi ve gelişiminde çok önemli yer tuttuğunu gözlemleyebiliriz. Özellikle Batı Zhou (MÖ 1046-771) dönemindeki örf-âdet kurallarını örnek alan Ru öğretisi, Çin tarihinde uzun bir süre hükümdarlar tarafından benimsenmiş ve ceza sistemini derinden etkilemeyi başarmıştır. Ru öğretisinin temel dayanağı olan Zhou örfleri, Batı Zhou döneminde (MÖ 1046-771) Zhou Hükümdarı tarafından derlenip toplanmış ve Zhou hukuk sisteminde yer almıştır. Dolayısıyla ahlâkı vurgulayıp cezaları kararında uygulama prensibi Zhou ceza sistemine de yansımıştır. İlkbahar-Sonbahar (MÖ 770-476) ve Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) Ru, Fa, Mo, Dao öğretileri arasında hararetli tartışmalar görülmeye başlamıştır. Devletin kanun ile idare edilmesi gerektiği görüşünü benimseyen Fa öğretisi neferlerinden Shang Yang, bu öğretinin meşhur yasası *Fajing* ile Qin Devletine gelince yasa devrimi başlamıştır. *Fajing*'i esas olarak düzenlenen Qin yasası; hâkimiyetin merkezde toplanmasını ve Qin Shihuang'ın ülkeyi birleştirmesini sağlamıştır. Fa öğretisince benimsenen ağır ceza savı; Qin Hanedanlığında hafif suçlara dahi ağır cezaların uygulanması, günlük yaşamın her alanının ceza yasasının düzenleme alanına dâhil edilmesi sonucunu doğurmuştur (Shi. L., 2012: 117-118; *Shiji*: 2234).

Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) ilk dönemlerinde Qin Hanedanlığının (MÖ 221-207) son dönemindeki savaş enkazlarını, üretim güçlerinin gördüğü zararları onarmak, halka daha uyumlu, rahat yaşam ortamı yaratmak için Dao öğretisinin eylemsizlik (*wúwéi ér zhì* 无为而治) görüşü benimsenmiştir. Bu görüş, özellikle Dao öğretisinin bir dalı olan Huang Lao öğretisi (Huánglǎo Xuépai 黄老学派) tarafından savunulmuştur. Bu sava göre devlet yönetiminde ahlâk ön plana, ceza ise geri plana

alınmalıdır. Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) ilk dönemlerindeki hükümdarlar bu öğretinin etkisi altında cezaları basitleştirmiş ve hafifletmiştir. Ancak Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) ilk dönemlerinde halkı sakinleştirmek, üretimi güçlendirmek bakımından yarar sağlayan bu düşünce; Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) orta dönemlerinden itibaren birtakım eksikliklerinden dolayı Hanedanlığın iç ve dış politikalarını olumsuz etkilemeye başlamıştır. Yerel hâkimiyet güçlenerek merkez hâkimiyetine tehdit yaratmaya başladığı için hükümdarlar, odak noktasını merkezi yönetim ve sosyal sınıflandırmayı vurgulayan Ru öğretisine çevirmiştir. Han Wudi döneminden (汉武帝, MÖ 141-87) başlayan sadece Ru öğretisine bağlı kalma (dúzūn rúshù 独尊儒术) görüşü ceza yasalarına da yansımıştır. Chun Qiu'ya göre adli karar alma (chūnqiū juéyù 春秋决狱) bu yansımanın bir örneğidir. Bu görüşe göre eğer yürürlükteki yasalarda kesin bir düzenleme yoksa veya kesin bir düzenleme mevcutsa ancak bu düzenleme gereği alınan karar ahlâk kurallarına aykırı olacak ise Ru klasiği olan *Chunqiu*'da yer alan emsali takiben karar verilmesi gerekmektedir. Böylece Ru öğretisi prensipleri hukuk alanına sirayet etmeyi başarmıştır. Yine Han Wendi dönemi (MÖ 180-157) ve Han Jingdi döneminde (汉景帝, MÖ 157-141) Ru öğretisinin ahlâk görüşüne istinaden, Qin yasası esasında düzenlenen Qin Hanedanlığından önceki dönemin (MÖ 2070-221) yabani, caydırıcı, vahşi özelliklerini taşıyan bedeni cezaları zamanın şartlarına göre daha hafif ve insancıl cezalara dönüştürülmüştür. Gerçi Han yasalarının temelini Fa öğretisi ışığındaki Qin Yasası oluşturmuş olsa da Han dönemindeki (MÖ 202-MS 220) emir ve yasa yorumları Ru öğretisinin ahlâk esas, ceza yardımcı (dézhu xingfù 德主刑辅) görüşünü (*Hanshu*: 2502) benimsemiştir. Han Hanedanlığı Hükümdarı Han Wudi, Ru öğretisini devlet tarafından onaylanan merkezi öğreti olarak kabul ettikten itibaren Ru öğretisi cezaların

belirlenmesi ve uygulanmasında rehber olmuştur. Ayrıca Ru öğretisinde yer alan örf-âdet kuralları yasalara dâhil edilmeye başlanmış, son olarak da Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde örf-âdetlerin ceza yasalarına intikal etme süreci tamamlanmıştır. Norm şeklindeki bu örf-âdet prensipleri, eski Çin ceza yasalarının bir nevi örf-âdet yasası olarak görülmesine sebep olmuştur.

Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde Ru öğretisinin önemli neferlerinden Zhu Xi (朱熹, 1130-1200), Ru öğretisi çerçevesinde örf-âdet kurallarının korunmasında ceza ve terbiye ilişkisine yeni bir yorum getirmiştir. Ceza ve terbiye ilişkisini yansıtan 明刑弼教(míngxíng bìjiào) söylemi bu döneme kadar farklı yorumlanmakta idi. İlk *Shangshu*'nun *Dayumo* (大禹謨) bölümünde 明于五刑,以弼五教(míng yú wǔxíng, yǐ bì wǔjiào) olarak değinilen bu söylem, sonra 明刑弼教 olarak kısaltılmıştır. Bu söylem, Song döneminden (960-1279) önce cezaların halka ilan edilmesi ve ahlâk kurallarının uygulanmasını destekleme anlamını taşımakta idi. Cezanın ahlâkı yaymak için kullanılan bir araç olduğunun altı çiziliyordu. Dolayısıyla ahlâk esas, ceza yardımcı görüşü benimsenen, terbiye etmeye öncelik tanıyan eski Çin'de bu söyleyiş hükümdarlar tarafından dile getirilmemekte idi. Song Hanedanlığından (960-1279) sonra bu cümle hakkında farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Song döneminde yaşayan meşhur felsefeci Zhu Xi'ye göre ceza ve terbiye; ahlâki korumanın, devleti idare etmenin yoludur, her ikisi aynı statüye sahiptir. Terbiye ve cezanın mutlak uygulama sırası yoktur, hangisinin kullanılacağı duruma göre değişiklik gösterir (*Hui'an Xiansheng Zhuwengong Wenji*: C70, C14). Bu görüş, Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) bu yana hüküm süren ahlâk esas, ceza yardımcı düşüncesi esasındaki terbiye ve ceza ilişkisine değişim getirmiştir. Ancak öğretilerde

durumun bu olmasına rağmen, bu söyleyişle getirilen yeni yorumun hayata geçirilmesi Ming Hanedanlığı (1368-1644) dönemini bulmuştur.

Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde çok sayıda siyasi isyanlar, baş kaldırmalar, Yuan Hanedanlığının (1271-1368) son dönemlerinde devam eden siyasi zayıflıklar gündemde idi. Ru öğretisinin mütemadiyen cezaları ahlâk kurallarının gölgesinde bırakan, cezaların dikkatli uygulama, ahlâki terbiyeyi ön planda tutma görüşü; isyanı bastırma, suçu engelleme, hükümdarın hâkimiyetini güçlendirme gibi siyasi amaçlara ulaşmakta yetersiz kalıyordu. Dolayısıyla Ming Hükümdarı cezaları halka ilan edip terbiyeyi yardımcı olarak kullanma görüşünü hayata geçirmiştir. Bu görüş aynı zamanda Ming Hanedanlığı (1368-1644) ve ondan sonraki Qing Hanedanlığında (1636-1911) ağır cezaların yaygın olarak uygulanmasının ideolojik alt yapısını hazırlamıştır.

Qing Hanedanlığı (1636-1911); Mançular tarafından kurulup yönetilmesine rağmen Ru öğretisi düşüncelerini esas alan kültürel miraslara sahip çıkmış, hukuk sistemi açısından Ming Hanedanlığını (1368-1644) örnek almıştır. Qing Hanedanlığı (1636-1911), aynı zamanda yoğun siyasi ve sosyal çekişmeleri yaşadığı için merkezi otoriteyi koruma amaçlı sert ve caydırıcı cezaları uygulamıştır.

2. BEŞLİ CEZA

2.1. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Ceza

2.1.1. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemin (MÖ 2070-221) Özellikleri

Literatürde genel kabul gören görüşe göre Çin tarihinde ilk devlet yapısına sahip olan teşkilat Xia Hanedanlığıdır (MÖ 2070/2030- 1600). Ancak Xia Hanedanlığına dair kesin ve birinci el veriler *Shangshu*, *Lunyu* gibi az sayıdaki eserler ile sınırlıdır. Nitekim hem klasik eserlerden ulaşabileceğimiz hem de en önemlisi, arkeolojik kazı verileri ile desteklenen en erken tarihi dönem Shang dönemidir (MÖ 1600-1046). Klasik eserlerden veya arkeolojik kazı verilerinden elde edilen araştırma sonuçlarına göre Qin Hanedanlığından önceki dönemin (MÖ 2070-221) bitimi ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) başlangıcı hakkındaki görüşler hemen hemen aynıdır. Yani, Qin Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221) Savaşan Beylikler döneminin (MÖ 475-221) sonuna kadar devam etmiştir.

Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) toprak ve kölelerin hepsi (mal-mülk ve insanlar dâhil) köle sahiplerine ait idi. Qin Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221); soy bağına dayanan kabile döneminden doğan bir cemiyet

yapısına sahip olduğu için toprak ve tarımı merkez alan, kendi kendine yetebilen, kapalı bir rejim idi. Bu tarihi dönemin gelişimini ve yükselmesini sağlayan diğeri bir buluş da demirin tarım işlerinde kullanımı idi. Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-256) başlangıç dönemlerinde demirin tarımda kullanılması; tarım işlerinin daha önce görülmemiş derecede gelişimini sağlamış, dolayısıyla da devletin güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Demir aynı zamanda zanaatta da kullanılmıştır.

Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) köleler savaş zamanlarında asker, tarım zamanlarında ise çiftçi olarak kullanılırdı. Onlar iki guruba ayrılırdı: bir grup hükümdar ve soyluların doğrudan yönettiği tarlalarında, diğeri bir grup ise hükümdar ve soyluların meskenlerinin uzağında bulunan ve onların dolaylı olarak yönettiği tarlalarında çalışırdı. Hükümdar ve soylu köle sahiplerinin doğrudan yönettiği tarlalarına bağlı olarak çalışan köleler, çalışma sonrası elde edilen mahsullerin hepsini sahiplerine teslim ederlerdi. Üretimin sürdürülmesi için gereken materyalleri köle sahipleri tekrar kölelere verirdi. Hükümdar ve soyluların meskeninden uzaktaki tarlalarında çalışan köleler ise köy idaresine tabi idi. Bu şekilde çalışan köleler, prensip olarak hükümdara veya soylulara karşı sorumlu olsa da yönetim şekli açısından köy idaresine bağlı olarak çalışırlardı. Tarımdan elde ettikleri mahsuller ikiye ayrılır, çoğu köle sahiplerine teslim edilir⁶⁷, çok az kısmı üretimi sürdürmek amacıyla kölelerin elinde kalabilirdi.

Köleler; sosyal üretimi sağlayan en önemli güç kaynağı idi, aile kurabilirler, ancak kendilerine ait mal-mülk edinemezlerdi. Kölelerin sahipleri, ailelerinin de sahibiydi. Bu aitlik anlayışı ve ailelerinin de her zaman köle sahibine ait olduğu bilinci;

---

⁶⁷ Bu aynı anda vergi (chěfǎ 彻法) olarak da adlandırılır.

kölelerin savaşta sahibi için sadakat ile savaşmalarını sağlardı. Ayrıca köle sahipleri bir yandan kölelere ağır ve caydırıcı cezalar uygularken öte yandan atalarının kabile döneminden itibaren sürdürülen örf-âdetlerini kullanarak ideolojik manipülasyon yapar ve kölelerin isyanını önlerlerdi.

Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-256) başlangıç dönemlerinde beyliklerin sosyal gelişim düzeyi farklı idi. Bunun nedeni, Zhou'a biat eden beylikler arasında eski sosyal düzeni sürdüren küçük kabilelerin olması idi. Bu kabilelerin gelişimi, Zhou tarafından ele geçirilen Shang toprakları ve Jing Wei nehirlerinin (Jīng Wèi Liúyù 泾渭流域)⁶⁸ geçtiği topraklardan farklı olarak geride idi. Oysa Zhou tarafından ele geçirilen topraklarda Zhou hükümdarlığının etkisi altında kölelik sosyal gelişim sağlanmıştı.

Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-256) son dönemlerinde, köle sahiplerinin doğrudan yönettikleri tarlalarında çalışan köleler, sahiplerinin meskenlerinin uzağında bulunan ve köy idaresi tarafından yönetilen tarlalarında çalışan kölelere göre daha katı şartlara tabi tutulduğu için çalışma ve üretim isteklerinin daha az olduğu, dolayısıyla verimin düştüğü gözlemlenmiştir. Bu nedenle Zhou Hükümdarı, daha çok kölenin köy idaresine bağlı olarak çalışmasını tercih etmiştir. Böylece daha önceki çift yönlü çalıştırma sistemi tek yönlü çalıştırma sistemine dönüştürülmüştür. Eski düzeni benimseyen muhafazakâr soyluların bu duruma ciddiyle karşı çıkmışlardır (Sha. W., 1984: 89-90).

İlkbahar-Sonbahar döneminin (MÖ 770-476) ortalarına gelindiğinde kölelik sistemi ciddi anlamda çatırdamaya başlamıştır. Bu durum hükümdarların şekil

---

⁶⁸ Wei Nehri (Wèihé 渭河) Sarı Nehrin en büyük havzası, Jing Nehri (Jīnghé 泾河) ise Wei Nehrinin en büyük havzasıdır.

değiştirerek halk üzerinde daha çok baskı yapması sonucunu doğurmuştur. Zhou dönemindeki (MÖ 1046-256) köy idaresine bağlı çalışılan köy (yü 邑) bazında haraç ödeme sisteminin yerini, ekilecek tarlanın ölçüsüne göre haraç ödeme sistemi almıştır (Zhan. Z., 2002: 89-90). Hükümdarlar, kölelerden alınacak haracı istediği zaman istediği miktarda yükseltme yetkisine sahip olsa da aynı zamanda kölelerin elinde onların kendilerine ait ürün bulundurmalarına izin vermek zorunda kalmışlardır. Böylece köleler de artık kendileri için belli oranda ürün elde etmeye başlamıştır. İlkbahar-Sonbahar döneminin (MÖ 770-476) sonlarında Zheng Beyliği (MÖ 806-375) ve Jin Beyliğinin (MÖ 1033-376) yasaları kazana oyarak ilan etmesi, halkın yasalardan açık bilgi edinmesini sağlamak açısından bir devrim yaratmıştır. Böylece daha önce sadece soyluların bilgisi dâhilinde olan gizli yasalar açıklığa kavuşmuştur.

Üretimin büyük çoğunluğunun toprağa ve tarıma bağlı olması; köle sahipleri (hükümdarlar, mertebe sahipleri), köleler ve çok az sayıdaki serbest halk (soylular ve mertebe sahiplerinin akrabaları, bir önceki tarihi dönem devlet sahiplerinin soyundan olanlar vb.) olarak üç dereceden oluşan sosyal derecelendirme sisteminin oluşması; üretim mahsullerinin köle sahiplerinin elinde toplanması; ekonomi açıdan yüksek düzeyde kendi kendine yetebilen sistemin oluşması sonucunu doğurmuştur. Bu sonuç doğal olarak ticaretin gelişimini engellemiştir. Sadece çok az sayıda ürün, ülkede bulunmaması nedeniyle devlet idare birimleri aracılığıyla yurtdışından getirilmiştir. Kölelik rejimde meslek ayrımı çok net ve süreğen idi. Hükümdarlardan ve soylulardan oluşan köle sahiplerinin mesleği yönetmek, sömürmek, Tanrıya, atalara tapmak ve savaşa komutanlık etmek iken halkın mesleği ise kölelik idi. Üstelik meslekler; çiftçinin evladı çiftçi, zanaatçının evladı zanaatçı olur düzenine göre kuşaktan kuşağa devam ederdi. Atadan evlada meslek değişimi olmazdı. Bu durum; Qin

Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221) kölelik sisteminde meslek edinmenin sosyal sınıflandırma ile sıkı sıkıya bağlı olduğunun, siyasi ve ekonomik gücün hükümdarlar ve soyluların elinde toplandığının göstergesidir. Dolayısıyla bu durumda hukuk ve yasa; rejimi desteklemek amaçlı kullanılan ve tamamen hükümdarların kontrolünde olan bir araç olarak ortaya çıkmıştır (Sha. W., 1984: 3-20).

2.1.2. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın İdeolojik Dayanağı

Qin Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221), soy bağına dayanan kabile çağının özelliklerini de kendi içinde barındıran dönemdir. Tarihi eserlere göre Yao, Shun döneminde ve hatta daha önceki dönemlerde ortaya çıkmış olan beşli ceza; Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) de aynı içerik ile devam etmiş ve köle sahiplerinin köleleri ve halkı idare etmesinde önemli yer tutmuştur.

Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait Fal Yazıtlarında yer alan fal metinlerinden de anlaşıldığı üzere tören düzenleyerek Göğe ve ataların ruhuna tapmak, çok yaygın ve en önemli faaliyet idi. Hükümdarlar; güç ve yetkini Gökten aldıklarını (*Shangshu*: 24-25), kendilerinin Tanrının yer yüzündeki vekili olduklarını, hükümdar soyundan olanların Tanrı ile sıkı bağlantısı olduğunu (*Maoshi*: 88), atalarının ruhunun Tanrı tarafından misafir edildiğini öne sürerek kendi hâkimiyetinin haklı hâkimiyet olduğunu, halkın itaat etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşünceden yola çıkılarak Tanrı tarafından gönderilen hükümdarın düzenlediği yasa ve diğer tüm kuralların esasında Tanrı iradesi olduğu, bu kurallara riayet edilmediğinde Tanrı tarafından ağır

cezalara hükmedileceği sonucuna varılmıştır. *Shiji*'de bu düşünce şu şekilde yansıtılmıştır:

[Shang veziri] Jizi [Zhou Hükümdar Wuwang'a] hitaben: “Evvelde Büyük Yu'nün babası Gun, su yollarını tıkayıp Tanrının beş element prensibini bozdu. Tanrı çok öfkeleni, normal düzen alt-üstü oldu. Gun öldürüldükten sonra Yu hükümdar oldu, Tanrı ona dokuz çeşit büyük yasa bahsetti, normal düzen böylece sağlandı ⁶⁹ (*Shiji*: 1611).

Hükümdar, Tanrının yeryüzündeki vekili olduğu için Tanrı tarafından indirilen yasalara uyumayanları cezalandırmak yetkisine sahiptir. Bu cezalandırmaya doğal olarak savaş da dâhildir.

Zhoular, Shangları mağlup ettikten sonra Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) Tanrı hâkimiyeti anlayışı ve hükümdar-Tanrı ilişkisi varlığını sürdürmüştür. Ancak Zhou Hükümdarlığının hakkaniyete uygun hükümdarlık olduğunu kanıtlamak, devleti güçlendirmek amaçlı Tanrı hâkimiyeti görüşüne bir de ahlâk görüşünü ilave etmiştir. Zhou hükümdarlarına göre hükümdarlık, Tanrı tarafından bahşedilmiştir ancak aynı zamanda hükümdarın da ahlâk sahibi olması gerekmektedir. Bu iki unsur birleştiği zaman, hükümdar hâkimiyetini yürütmeye hak kazanmış olur. “Tıpkı *Zhoushu*'da belirtildiği gibi, Tanrının akrabası yoktur, o sadece ahlâk sahiplerini destekler” ⁷⁰(CQZZ: 34). O hâlde ahlâklı bir hükümdar nasıl olur? Ahlâklı hükümdar halkçı olur.

---

⁶⁹ 箕子對曰:在昔鯀陞鴻水,汨陳其五行,帝乃震怒,不從鴻範九等,常倫所斃。鯀則殛死,禹乃嗣興。天乃錫禹鴻範九等,常倫所序。

⁷⁰ 故周書曰。皇天無親。惟德是輔。

“İnsanın durumunu sudaki gölgesinden değil, halk içinden araştırmak lazım”⁷¹ (*Shangshu*: 26). Halkçı olmanın yolu; halkın zorluklarını bilmek, onları sevmek, kimsesizleri bile göz ardı etmemekten geçer⁷² (*Shiji*: 1520-1521). Ancak bu ideolojik savın belli bir sistem içinde gerçekleşmesi gerekirdi. Bu sistem tam da kabile çağından başlayan soy bağına dayanan, Tanrıya ve ataların ruhlarına tapmaktan gelen örf-âdet kurallarından oluşan sistemden başka bir şey olamazdı. Bu sebepten dolayı Zhou döneminde (MÖ 1046-256) örf-âdet kuralları; siyasiyi, iktisadı, hukuku, toplumu ve bireyleri kapsayan geniş bir sistematik kurallar hâline gelmişti. Örf-âdet kurallarının temel içeriği; hükümdarın en yüksek mevkide olması kaydıyla küçüğün büyüğe, mertebesi yükseğin mertebesi düşüğe, halkın makam sahibine saygı duyması ve vefa göstermesi idi.

Zhou hükümdarlarının kendi hâkimiyetini halka sindirmesi, ayakta tutabilmesi, haklı bir hâkimiyet olduğunu savunması, halkı daha iyi idare edebilmesi için öne sürdüğü bu düşünceler; Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) Tanrı hâkimiyeti düşüncesine kısmen düzeltmeler ve eklemler yapılarak ortaya koyulmuştur. Her ne kadar dönemin düzenini korumak ve hâkimiyeti güçlendirmek için Tanrı hâkimiyeti görüşünden yararlanılmış ise de bu düşünceler; Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) ilahi gücü yücelterek insan gücünü göz ardı etmek gibi ilahlaştırma yaklaşımına karşın devlet yönetimi ve sosyal hayatın her alanında insan eylemlerinin de önemli yer tuttuğunun altını çizmiştir. Böylece Zhou döneminde (MÖ 1046-256) kadim Çin düşünce yapısındaki Tanrı birincil anlayışından Tanrı ve insan birliği anlayışına

---

⁷¹人無於水監。當於民監。

⁷²知小人之依，能保施小民，不侮鰥寡。

geçişin ilk adımları atılmıştır. Nitekim bu düşünce; aynı zamanda hukuk alanında suçların örf-âdet kurallarına göre belirtilmesi ve cezaların örf-âdet kurallarına göre uygulanması sonucunu da doğurmuştur.

İlkbahar-Sonbahar dönemi (MÖ 770-476); Zhou devletinin gücünün zayıfladığı, farklı beyliklerin başkaldırdığı, devlet yapısında örf-âdet kurallarının göz ardı edildiği bir dönemdir. Bu dönemde farklı görüşteki felsefeciler, daha çok Zhou dönemindeki (MÖ 1046-256) ahlâk görüşünü benimsemekle birlikte Tanrı görüşünden kaçınmış ve hatta bu görüşü inkâr ederek insanı ön plana çıkarmaya çalışmışlardır (*Lunyu*: 6-8). Bunun yanı sıra, dönemin devlet adamlarından Guan Zhong (管仲, MÖ 723-645) ve Zi Chan; objektif bakış açısından yola çıkarak devletin çıkarlarını korumak için toplum içindeki saygıdeğer kişileri toplayıp halk içinden ahlâklı kişileri seçmek, yasaları düzenlemek gerektiğini; aynı zamanda örnek teşkil ederek toplumu organize etmek, küçük meseleleri kökünden çözerek ödüllendirme yolu ile halkı yönlendirmek, cezalandırma yolu ile kötülükleri düzeltmek gerektiğini; böylece düzenin sağlanıp halkın belirli kurallar çerçevesi içinde hareket edeceğini⁷³ ortaya koymuştur (*Guoyu*: 46). Bu dönemde Zi Chan'ın ceza yasasını kazana oyması ve halka açıklaması ile Çin tarihinde ilk defa yasaların açıklanması gerçekleşmiştir. Gerçi bu hareket, Konfüçyus gibi örf-âdet kurallarını benimseyen felsefecilerin ve soyluların karşıtlığına uğramış olsa da yasaları benimseyen Fa öğretisinin benimsenmesi ve yayılması için katkıda bulunmuştur.

---

⁷³ 昔吾先王昭王、穆王，世法文、武远绩以成名。合群叟，比校民之有道者设象以为民纪，式权以相应，比缀以度，溥本肇末，劝之以赏赐，纠之以刑罚，班序颠毛，以为民纪统。

2.1.3. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın İçeriği ve Özellikleri

A. Dövme cezası (Resim 1). Bedeni cezaların bir türü olan dövme cezası, aynı zamanda 黥刑 olarak da adlandırılmasına rağmen klasiklerde doğrudan 墨 imi ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra 黥, 劓(qíng) imleri de dövme cezasını ifade etmektedir. Bu ceza, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza içindeki en hafif esas cezadır. Dövme cezası, suçlunun alnını oyup oyulan yerin içine mürekkep doldurarak uygulanan cezadır⁷⁴(SSZS: 300-2). Dövme cezası, suçlunun vücuduna zarar vermeyi amaçlayan bir çeşit ayan beyan bedeni cezadır. Bunun yanı sıra insan vücudunun görünen bölgesinde iz bıraktığı için, insanlar ilk bakışta bu kişinin suç işlemiş olduğunu anlayabilir. Bu açıdan dövme cezası, insanlık tarihindeki ilk suç kaydı olma özelliğini de taşımaktadır. Dövme cezası, bir çeşit bedeni ceza olmakla beraber suçlunun toplum tarafından doğrudan ayırt edilip dışlanmasına yol açtığı için aynı zamanda onur kırıcı bir cezadır. Hatta dövme cezasının suçluya verdiği ruhsal acı bedensel acıya göre daha ağırdır. Çünkü suçlunun dövme cezasından dolayı çektiği bedensel acı, geçtikten sonra unutulur ancak vücuduna mühürlenmiş dövme izi işlenen suçunun kanıtı olarak ömür boyu suçlu ile beraber yaşar.

Dövme cezasının tarihi hakkındaki bazı görüşlere göre dövme, aslen bir ceza değil vücuda yapılmış bir belgedir. Dövme yapma, ilk olarak Dongyi kabilesi tarafından icat edilmiştir. Dövme aracılığıyla vücuda iz bırakarak belli hısımlar arasındaki nikâh ilişkilerini önlemeyi, soyun sağlıklı devam etmesini ve aile ilişkilerinin düzenli bir şekilde ilerlemesini sağlamayı hedefleyen bu örf-âdet; uzun

---

⁷⁴ 刻其頰而涅之曰墨刑。

tarihi süreç içerisinde bir cezaya dönüşerek devam etmiştir. Dövme cezasında suçlunun yüzünü oymak için kullanılan bıçak, esasında dövme yaparken kullanılan alettir (xīn 辛), (Wu. Sh., 2010c: 6-7).

Dövme cezasının Fal Yazıtlarında hangi şekilde yansıdığı, hangi imin dövme cezasını ifade ettiği hakkında Guo Moruo, Fal yazıtlarında (JGWHJ: 17961) şeklinde yer alan ve 僕(pú) olarak yorumlanan imden yola çıkarak bu imin 辛 bölümüne ait olduğunu, 辛 ve 'in aynı olup şekil itibarıyla klasik imlerden 劓(jī), 劓(jué) ile bağlantılı olduğunu, bu imlerin hepsinin oyma aletini ifade ettiğini ortaya koymuştur. Guo'ya göre Fal Yazıtlarında görüldüğü üzere 僕 iminde insan kafasının üzerinde 辛 yer almaktadır. 辛, insanın başına taktığı süs eşyası değil, başına koyulan alettir. Bu im dövme cezasını ifade etmektedir. Dövme cezası basit bir şekil ile ifade edilemediğinden bu ceza uygulanırken kullanılan alet yani 辛 ( ) ile ifade edilmiştir. Dolayısıyla 辛 imi dövme yapma anlamına gelmektedir (Guo. M., 1982: 185-186). Tarihi verilerin yetersizliğinden kaynaklı olarak araştırmacılar, Shang dönemindeki (MÖ 1600-1046) dövme cezasını uzun bir süre Guo'nun bu görüşüne dayanarak incelemiştir.⁷⁵ Ancak bazı araştırmacılara göre Guo'nun bu görüşü, im yapısına dayalı bir açıklama olsa da doğrudan Shang döneminde (MÖ 1600-1046) dövme cezası uygulandığının kanıtı değildir. Fal Yazıtlarında yer alan imi; kafasında yeşim taşından yapılan süsü, üzerinde ise kuyruklu süslü giysisi olan cadıyı ifade etmektedir. Bu im, bir cadının elindeki kâsede sıcak bir şey ile ilaha tapmakta olduğunu göstermektedir. Cadının başında yer alan 辛 şekli, yeşim taşı kazmak için

⁷⁵ bk. Zhan. Y., 2006: 190-197; Chen. Zh., 1997: 121-149.

kullanılan bir çeşit alettir. Bu şekil, cadının başındaki yeşim taşından yapılan süs eşyasını temsil etmektedir. Dolayısıyla 辛 dövme cezası olarak yorumlanamaz.

Nitekim Fal Yazıtlarında yer alan şeklindeki yazı, Shang döneminde (MÖ 1600-1046) dövme cezası uygulandığının doğrudan kanıtıdır. Bu imin şekline bakıldığında bir kesici aletin kişinin yüzü veya alnında olduğu, alt kısmında ise toprak olduğu görülüyor.

(JGWHJ: 857)

Bu, aynı zamanda tarihi eserlerdeki dövme cezasının keskin bir aletle suçlunun yüzünün veya alnının oyulduktan sonra mürekkep ile doldurulması yoluyla uygulanması hakkındaki açıklamalar ile örtüşmektedir (Song. Zh., 1999: 53-54).

Dövme cezası suçlunun yüz bölgesine uygulanır. Ancak yüzün hangi bölgesine uygulandığı hakkında tarihi kayıtlarda farklı ifadeler yer almaktadır. SSZS'de dövme cezası, suçlunun alnının oyulup oyulan yerin içine mürekkep doldurulması olarak açıklanmıştır. Ancak SHDQMZJ'nin *Kanun Soru Cevapları (Fälü Dáwèn 法律答问)* bölümünde yer alan dövme cezasının uygulaması hakkındaki kayıtlarda farklılıklar

gözlemlenmektedir. İlgili kayıtlara göre “Köle, çocuğunu sopa ile döverse ve bu sebeple çocuk hastalanıp ölürse kölenin alınının ortası ve elmacık kemiği üzerine dövme yapıldıktan sonra sahibine iade edilir”⁷⁶ (SHDQMZJ: 110). Benzeri kayıtlar yine şu şekildedir:

Suçtan dolayı köle olan kimsenin karısı, köle öldükten sonra evladını evden ayırarak köle çocuğu olmaktan çıkarırsa bu kadına ne ceza verilir? Kimilerine göre alınının ortası ve elmacık kemiği üzerine dövme yapıp köle yapılmalı, kimilerine göre ise bedeni ceza verilmemelidir. Bedeni ceza verilmemesi uygundur⁷⁷ (SHDQMZJ: 134).

Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde yer almamasına rağmen devamlılığını sürdüren dövme cezasının uygulandığı bölge, zaman zaman değişiklik göstermiştir. “Jin Hanedanlığı (266- 420) emirlerine göre köle, ilk defa kaçarsa mürekkebinin yerine bakır üzerindeki yeşil renk kullanılarak gözüne dövme yapılır; tekrar kaçarsa iki yanağına dövme yapılır; üçüncü kaçışında göz altına boydan boya belli ölçüde dövme yapılırdı” (*Youyang Zazu*: C8). Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde hırsızlık suçu işleyenlerin kulak arkasına daire şeklinde dövme yapılması hakkında düzenlemeler yapılmıştır (*Songshi*: 5018). Yine Liao Hanedanlığı (辽朝, 907-1125) döneminde ilk defa hırsızlık suçu işleyenlerin sağ koluna, ikinci, üçüncü ve dördüncü defa aynı suçu işleyenlerin ise ayrı ayrı sol koluna, boynunun sağ tarafına ve boynunun sol tarafına dövme yapılacağı;

---

⁷⁶人奴妾治（笞）子，子以死，黥顏頰，畀主

⁷⁷女子為隸臣妻，有子焉，今隸臣死，女子北其子，以為非隸臣子□（也），問女子論可（何）（也）？或黥顏頰為隸妾，或曰完，完之當（也）。

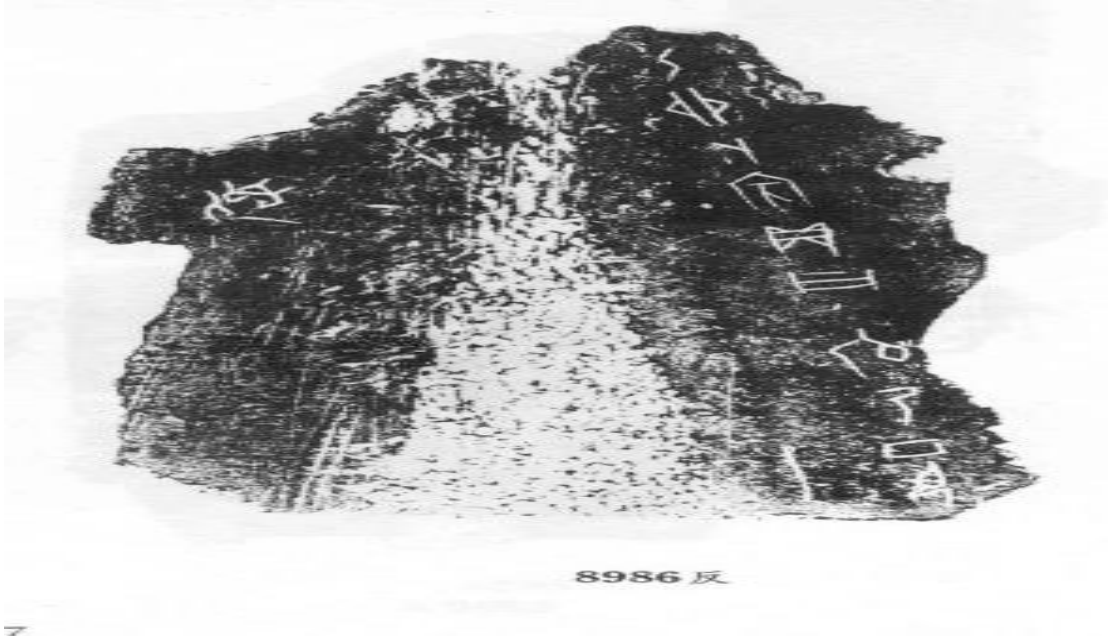
beşinci defada ise idam cezasına hükmedileceği hakkında düzenlemeler yapılmıştır (*Liaoshi*: 944). Görüldüğü üzere dövme cezası uygulamasında dövme yapılan yer açık ve görünür olmaktan gizli ve kapalı olmaya doğru ilerlemiştir. Bu, belli açıdan dövme cezasının onur kırıcı fonksiyonundan ziyade suç kaydı olma özelliğinin ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza içinde yer alan bir bedeni ceza olarak dövme cezası, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) de varlığını sürdürmüştür. Ancak zaman zaman sınırlı ölçüde uygulandığı gibi zaman zaman yasalardan kaldırılmıştır. Qin Hanedanlığı döneminde (MÖ 221-207) dövme cezası, yaygın kullanılan bir çeşit ceza idi. Bu ceza; daha çok diğer cezalar ile beraber uygulanırdı, en çok da set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezalarına ek olarak verilirdi. Ming Hanedanlığı (1368-1644) yasası DML'nin giriş bölümünde muhaliflerin ailesi hariç, başka suçlulara dövme cezası uygulanmayacağı hakkında düzenleme yer almaktadır (DML, Giriş). Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) yeni beşli ceza sisteminin uygulanması ile beraber bu ceza, genelde ek ceza olarak kullanılmıştır. Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) sonlarına doğru gerek vücutta uygulanan bölge gerekse yapılacak dövmenin ölçüsü, yasalarda açıkça düzenlenmiştir. Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde vücuda yapılacak dövmenin büyüklüğü, dövme yapılacak yer ve hatta dövme yapılacak zaman dahi yasalarda net bir şekilde yer almıştır (DQLL: 373). Nüfusun artması nedeniyle dövme cezası, sürgün edilmiş suçluların veya kölelerin kaçmasını önlemek için onları ayırt etmek amaçlı da kullanılmıştır.

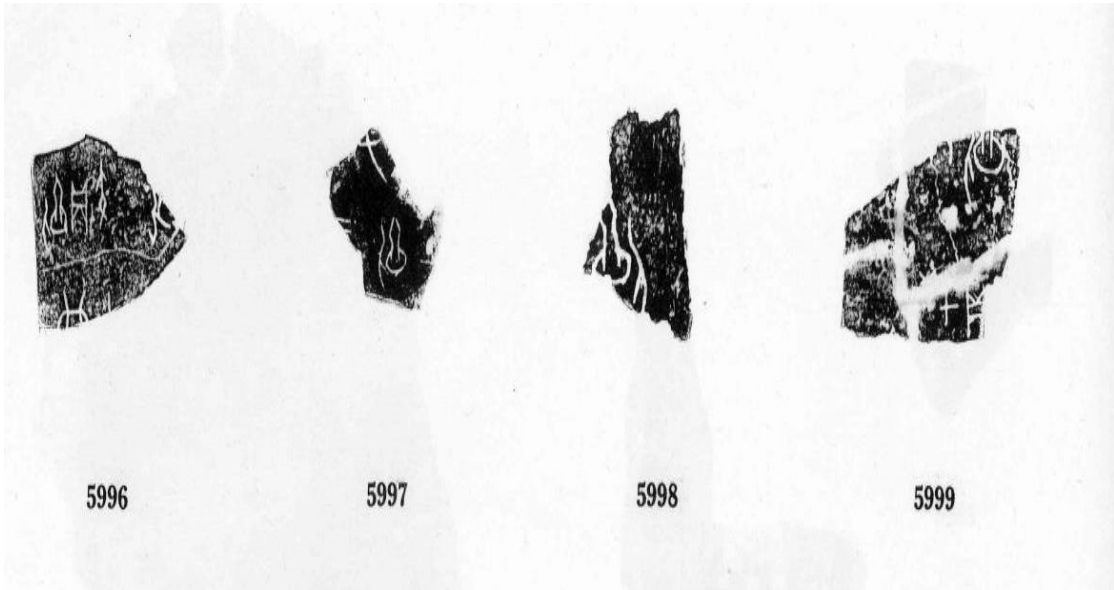
B. Burun kesme cezası. Burun kesme cezası, bıçak ile suçlunun burnu kesilerek uygulanan bir çeşit bedeni cezadır. SWJZ'de 剕(yi) imi, burun kesme cezası olarak şerh edilmiştir (SWJZ: 250). 剕 imi 鼻 imi ile aynıdır. Fal Yazıtlarında burun kesme cezasını yansıtan imler tespit edilmektedir. 鼻 imi 鼻 iminin asıl şekli olan 自 imi ile bıçak anlamını veren 刀 iminin birleşiminden (𠄎) oluşarak “bıçak ile burnunu kesme” anlamını ifade etmektedir. Fal Yazıtlarında burun kesme cezası olarak yorumlanma olasılığı olan imler şunlardır:

(JGWHJ: 5994)

(JGWHJ: 8986arka)

(JGWHJ: 5996, 5997, 5998, 5999)

5994 ve 8986 numaralı yazıtlarda burun anlamındaki 鼻 imi, bıçak anlamındaki 刀 imi ile birleşerek burun kesme cezasını ifade eden imi oluşturmaktadır. 5996, 5997,

5998 ve 5999 numaralı yazıtlarda yer alan imler hakkındaki genel görüş, bu imlerin de burun kesme cezasını ifade ettiği yönündedir. Bu imlerde yer alan çizimi, insan burnunun şekli olup çizimin üst tarafı burun direğini, alt tarafı ise burunun altındaki yana doğru yayılan kısmı ifade etmektedir. Bu çizim, “bıçak” anlamında gelen im ile birleşerek “burun kesme” anlamındaki imi oluşturmaktadır. Şekil itibarıyla bu imler, yine Fal Yazıtlarında yer alan imi ile benzerlik teşkil etmektedir. Ancak iminin de burun kesme cezası olarak izah edilmesi doğru değildir. Çünkü burun deliklerinin burun direği üzerinde olması imkansızdır. Dolayısıyla bu imin hadım cezası olarak yorumlanması gerekir (Zhang. B., 2003: 86-87).

Fal Yazıtlarında 鼻 iminin sık sık karşımıza çıkması, burun kesme cezasının Shang döneminde (MÖ 1600-1046) yaygın bir ceza olduğunun göstergesidir. Burun kesme cezası, dövme cezasına göre daha ağır bir cezadır. Bu husus *Shangshu*’da yer alan şu ifadelerde de aşikârdır:

Suçlunun işlediği suç tespit edilmişse ancak dövme cezasına hükmedileceği hakkında şüphe varsa ceza hafifletilerek suçluya 100 huan (鍰) para cezası verilir; suçlunun işlediği suç tespit edilmişse ancak burun kesme cezasına hükmedileceği hakkında şüphe varsa ceza hafifletilerek suçluya 200 huan para cezası verilir⁷⁸ (*Shangshu*: 40).

Klasik eserlerden yola çıkarak burun kesme cezasının Xia (MÖ 2070/2030-1600), Shang (MÖ 1600-1046), Zhou (MÖ 1046-256) dönemleri ve sonraki dönemlerde de var olduğunu görebiliriz. SHDQMZJ’in *Kanun Soru Cevapları* bölümünde “set örme cezası ile birlikte dövme cezası verilmesi gereken kişi, başka

---

⁷⁸ 墨辟疑赦。其罰百鍰。閱實其罪。劓辟疑赦。其罰惟倍。閱實其罪。

birinin saçının sıfırlanıp set örme cezasını gerektiren bir suç işlediğini iddia ederek ona iftira atarsa nasıl ceza verilmelidir? İftira atan kişiye dövme ve burun kesme cezası birleştirilerek verilmelidir”⁷⁹ düzenlemeleri yer almaktadır (SHDQMZJ: 122). Bu düzenlemeler, burun kesme cezasının Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde de uygulandığını göstermektedir. Gerçi Han Hanedanlığı Hükümdarı Han Wendi, burun kesme cezasının da içinde bulunduğu bedeni cezaları yasalardan kaldırmış ise de sonraki dönemlerde bu ceza uygulanmaya devam etmiştir ve daha çok dövme cezası ile birlikte uygulanmıştır (*Yuanshi*: 836, 2688)

Burun kesme cezası, bir bedeni ceza olarak suçluya doğrudan hayati tehlike getirmeyi amaçlayan bir ceza olmasa da suçlunun vücudunda ağır hasar bırakmasının yanı sıra, suçluya karşı bir çeşit hakaret ve aşağılama amacını da taşımaktadır. Burnu kesilen kişi, toplumun diğer fertlerinden görsel olarak farklı olduğundan aynı anda toplum tarafından dışlanır, böylece suçlunun sosyal hayatını sürdürmesi neredeyse imkânsız hâle gelir. Dolayısıyla bu ceza, beş ceza içinde hafif ceza sayılsa da ağır sonuçlar doğurabilmektedir.

C. Bacak (ayak) kesme cezası. Bu ceza, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza içinde yer alan çok eski bir cezadır. Bacak (ayak) kesme cezası, çok sayıda farklı imler ile ifade edilmektedir. Klasik eserlerde de karşımıza çıkan 髡 (bìn), 劓 (fèi), 髡 (féi), 剕 (yuè), 剕 (yuè), 兀 (wù) imleri, “bacak (ayak) kesme cezası” anlamını taşımaktadır. Böyle olmasına rağmen bu ceza, Fal Yazıtlarında hemen hemen çok benzeri şekiller ile ifade edilmiştir.

---

⁷⁹ 當黥城旦而以完城旦誣人，可（何）論？當黥劓（劓）。

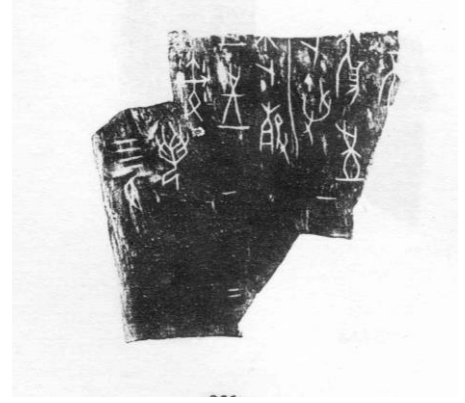
(JGWHJ: ön 580)

(JGWHJ:581)

(JGWHJ: 582)

(JGWHJ: 861)

Yukarıdaki Fal Yazıtlarında birinin bacağının (ayağının) testere veya bıçak ile kesilmekte olduğunu, testere tarafındaki bacağın diğer bacadan kısa olduğunu yansıtan şekilleri görebiliriz. Bu şekiller bacak (ayak) kesme cezasını ifade etmektedir.

Bacak (ayak) kesme cezasının klasik eserlerde çok sayıda farklı im ile ifade edilmesi, farklı dönemlerde Fal Yazıtlarındaki ilgili şekillerin farklı yorumlanması veya kısaltılmasından kaynaklanmaktadır (Hu. H., 1973: 108-111).

Bacak (ayak) kesme cezası, klasik eserlerde farklı adlandırılmış ise de anlam olarak aynıdır. SWJZ’de 刖 imi, 刀 bölümünde yer alarak “kesmek” olarak

açıklanmıştır (SWJZ: 249). Duan Yucai'nin yaptığı açıklamada 刖 iminin “kesmek”, 跖 iminin ise “bacak kesmek” anlamına geldiği, *Zhouli*'de bacağı kesilen kişinin hükümdarın bahçesini koruduğuna dair ifadelerin olduğu, bu ifadelerde 刖 iminin 跖 imi yerine kullanıldığı ifade edilmiştir (SWJZZ: 181). Yine ZLZS'de “刖, ayak (baldır) kesmektir. Zhou döneminde 臙 (bìn) imi, 刖 olarak değiştirilmiştir ” ifadeleri yer almaktadır (ZLZS: 539-1). SWJZZ'de 臙 imi hakkında Duan Yucai: “Beş ceza; bacak kesme cezası, hadım cezası, burun kesme cezası, dövme cezası ve idam cezasıdır. 臙, aynı zamanda 臙 dir, diz kemiğini almaktır” açıklanmasında bulunmuştur (SWJZZ: 165). *Yupian*'de (五篇) de 刖'in 刖 olduğu ifade edilmiştir (*Yupian*, C: 17). 刖 ve 跖 aynı anlama yani “baldır” anlamına gelmektedir (Zhu. X., 2016: 132). Bacak (ayak) kesme cezası, yukarıda beyan edilen imlerden başka 斩止(zhǎnzǐ) veya 斩趾(zhǎnzǐ) olarak da adlandırılmıştır. SHDQMZJ'de “Beş kişi hırsızlık suçu işlerse ve çaldığı eşya bir para (birimi) üzeri ise sol ayağı kesilir”⁸⁰ denmektedir (SHDQMZJ: 93).

Görülmektedir ki farklı dönemlerde, farklı kanun metinlerinde veya tarihi eserlerde bacak (ayak) kesme cezasını ifade etmek için kullanılan imler, birtakım farklılıklar arz etmektedir. Aynı zamanda bu imlerin anlamalarından yola çıkarak bacak (ayak) kesme cezasının insan vücudundaki uygulama bölgesini açıkça tespit etmek mümkündür. Gerçi sadece imlerin anlam gelişiminden yola çıkarak söz konusu cezanın uygulama bölgesinin genelde dizden başlayıp zaman içerisinde ayağa doğru ilerlediği gibi bir genel hattı çizme girişiminde bulunma olasılığı olsa da farklı tarihi dönemlerdeki kanun metinlerinden kesin olarak bu sonucu çıkarmamız güçtür. Çünkü

---

⁸⁰ 五人盜,減贓一钱以上,斩左止。

aynı dönemdeki farklı kanun metinlerinde söz konusu ceza farklı imler ile ifade edilmiştir. Bu konuda Duan Yucai, 髡 imi için yaptığı açıklamada “*Shangshu*’nun farklı versiyonlarında 髡 ve 髡 olarak farklı yazılmış, ancak esasında aynıdır”⁸¹ açıklamasını getirmiştir (SWJZZ: 290). Dolayısıyla sadece imlerin anlamından yola çıkarak o dönemde bacağın veya ayağın hangi bölgesinin kesildiğini netleştirmemiz doğru olmayacaktır. Bunun tespitinin ilgili imin şekil anlamı ile bu imin kanun metinleri veya tarihi eserler içerisindeki kullanımını birleştirilerek ve arkeolojik kazı sonuçlarından destek alınarak yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Bacak (ayak) kesme cezası, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) yaygın bir ceza türüdür. Bu ceza, insan için yıkıcı ve yıpratıcı hatta hayati risk taşıyan ağır cezalardan biridir. Bu sebeple Han Hanedanlığı Hükümdarı Han Wendi, bu cezayı kaldırarak yerine sopa cezasını getirmiştir (*Hanshu*: 1099). Sonraki tarihi dönemlerde bacak (ayak) kesme cezası, kısa süre tekrar yasalaştırılmış ise de genel olarak uzun süre uygulanmamıştır (*Xin Tangshu*: 1409). Ancak bu dönemlerde bacak (ayak) kesme cezasının yasa dışı uygulanmasının önüne geçilememiştir (*Mingshi*: 52).

Bacak (ayak) kesme cezası, kadim zamanda suçlular ve savaş esirlerine karşı kullanılırdı. Bu ceza, doğrudan insan hayatını sonlandırma amacını taşımadığı için eğer ceza ölüm ile sonuçlanmaz ise suçlu köle, cezalandırıldıktan sonra köle olarak çalışmaya devam edebilirdi. Böylece köle sahibi hem belli ölçüde köleden yararlanabilir hem de kölenin kaçmasını engelleyebilirdi. Ancak cezanın sonucu gereği suçlu, mantıken sadece ayağının veya bacağının kullanımını gerektirmeyen işlerde çalışabilir. Oysa tarihi eserlerde ve arkeolojik kazılarda akıl gücümüzü

---

⁸¹ 则今文尚书作髡，古文尚书作髡，实一事也。

zorlayacak kayıtlar yer almaktadır. Bazı tarihi eserlerdeki kayıtlara göre “Bacak (ayak) kesme cezası uygulanan suçlu, hükümdarın av bahçesini muhafaza ederdi”⁸² (Zhouli: 58). Yine bazı kazı sonuçları da bu tarihi eserleri desteklemektedir. Batı Zhou Hanedanlığının (MÖ 1046-771) orta- son dönemlerine ait olduğu tespit edilen tunç kabın üzerindeki kapıda bacak (ayak) kesme cezası uygulanan kapıcı köle figürü yer almaktadır. Korkunç yüz ifadesi ile gözlerini diken ve sol bacağı kesilen kölenin elinde değneği bulunmaktadır (Resim 2). Bu verilerden yola çıkarak literatürde bacak (ayak) kesme cezası uygulanan kişinin hükümdarın bahçe kapısını muhafaza ettiği kabul edilmektedir. Ancak kapı bekçiliği, bacak veya ayağın sağlam olmasını gerektiren bir görevdir. Bacağı veya ayağı kesilen kişinin bekçilik görevini yerine getirebileceği şüphelidir. Bu açıdan bakıldığında iki olasılık ortaya çıkmaktadır: Biri, tarihi eserlerdeki kayıtların şüpheli olma olasılığı, diğeri ise tarihi eserler yorumlanırken ilgili konuya yanlış yorum getirme olasılığıdır. Kaldı ki bacak (ayak) kesme cezası uygulanan kişi figürünün tunç kapın kapısında yer alması, ilgili ceza uygulanan kişinin kesin kapı bekçisi olarak çalıştırıldığı anlamına gelmemektedir.

Tabi ki bacak (ayak) kesme cezası uygulanan tüm suçlular, hayatını sürdürme veya hafif işlerde çalışma şansına sahip olmamışlardır. Birçok suçlu acıklı sonuçlara maruz kalmıştır. Bacak (ayak) kesme cezası da dâhil olmak üzere ceza almış kişi, genelde insan olarak görülmediği için aşağılanıyordu. CQGYZ’de “鬪(Hün) kimdir? O kapıcıdır, cezalandırılan kişidir. Neden 鬪 deniyor? Çünkü cezalandırılan kişi insan değildir. Hükümdar ona yaklaşmaz. Ona yaklaşmak, ölümü hafife almak olacaktır”

---

⁸² 別者使守園。

⁸³denmektedir (CQGYZ: 52). Tahminimizce hükümdarlar veya beyler tarafından kapıcı olarak görevlendirilenler, daha önce sarayda çalışıyor olan köleler olabilir. Bu durumun dışında kalanlar ise terk edilmeye mahkûm olmuşlardır.

Sonuç olarak, gerek Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait Fal Yazıtlarından gerek tarihi eserlerden gerekse arkeolojik kazılardan anlaşılan odur ki bacak (ayak) kesme cezası; Shang döneminde (MÖ 1600-1046) ve hatta daha önceki dönemlerde esirlere ve suçlulara uygulanan, beşli ceza içinde yer alan ağır bir cezadır. Bu cezanın insan vücudunda ağır ve kalıcı hasar bıraktığı, dolayısıyla sosyal ve ekonomik gelişime zarar vermesi nedeniyle Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) sonraki dönemlerde kanun metinlerinde yer almamasına rağmen zaman zaman yasa dışı olarak uygulandığı görülmektedir.

D. Hadım Cezası (Resim 3, Resim 4). Hadım cezası, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) beşli ceza içinde yer alan en ağır bedeni cezalardan biridir. Hadım cezasının ağırlık derecesi hemen idam cezasından sonra gelir (Li. J., 1985: 241-248; Li. Ju., 2011: 34). Hadım cezası, diğer dört ceza gibi en eski cezalardan biridir. Bu gerek Fal Yazıtlardan gerekse klasik eserlerden tespit edilebilmektedir.

Fal Yazıtlarında hadım cezasını ifade eden imler şu şekildedir:

---

⁸³ 閹者何。門人也。刑人也。刑人則曷為謂之閹。刑人非其人也。君子不近刑人。近刑人則輕死之道也。

(JGWHJ: 525)

(JGWHJ: 18270)

Bu imlerin bir tarafının erkek üreme organının şekline, diğer tarafının ise bıçağın veya başka bir kesici aletin şekline benzediğini net görebiliriz. Bu hususta yine Fal Yazıtlarında “Gengchen falı: Hükümdar, ben Qiang’a hadım cezası verdim, onu öldürmedim”⁸⁴ ifadeleri yer almaktadır (JGWHJ: 525). Bu ifadelerde yer alan iminin bir çeşit ceza olduğunu anlamak güç değildir. Şeklen bakıldığında da bu imin hadım cezasını ifade etme olasılığı çok yüksektir.

Klasik eserlerde üreme organını kesme cezası, çoğu zaman 椹(zhuó) imi ile ifade edilmiştir. Örneğin, “Miaolar emirlere itaat etmediği için cezalar ile idare etmek gerekte idi. [Miaolar]; Beş cezayı yasalaştırdı, masumları katletti, burun kesme cezası, kulak kesme cezası, hadım cezası ve dövme cezalarını istediği gibi uyguladı”⁸⁵ (*Shangshu*: 39). “[Batı Han Hanedanlığı Beyi Liu Qu’nün halayığ] Wang Qin kaçtı ve kendini kuyuya atıp intihar etti. [Batı Han Hanedanlığı Beyi Liu Qu’nün hanımı]

---

⁸⁴ 庚辰卜、王、朕 羌不死。

⁸⁵ 苗民弗用靈苗民弗用靈。制以刑。惟作五虐之刑曰法。殺戮無辜。爰始淫為劓。劓。椹。黥

Zhao Xin onu kuyudan çıkardı, cinsel organına sopa çaktı, burnunu, dudağını ve dilini kesti”⁸⁶ (*Hanshu*: 2429). SWJZ’de 椽 imi, darp etmek olarak açıklanmıştır (SWJZ: 344). Bu imin aslı 豕 (chù) dur. 豕 “üreme organı çıkarılmış domuz” anlamını taşımaktadır. Bu im, insanlar için kullanıldığında “hadım etmek” anlamına gelmektedir (Wen. Y., 1982: 540).

Bunun dışında hadım cezası, yine 劓 (zhuó) ve 馱 (chù) imleri ile de ifade edilmiştir. Bu imlerin anlamı 劓 iminin anlamı ile aynı olsa da şekil bakımından farklılıklar arz etmektedir.

Hadım cezasının 豕 imi ile ifade edilmesi daha doğru olacaktır. 豕 imine “cinsel organı çıkarılmış domuz” olarak anlam verilse de hadım cezasını izah edebilmek için 豕 iminin yanına bıçağı ifade eden 刀 imini eklememiz daha uygun olacaktır. Bu, yukarıda beyan ettiğimiz diğer bedeni cezaları ifade eden imlerinin oluşumu ile de uyum sağlar (Zhao. P., 1961: 109).

Bu imlerin yanı sıra, hadım cezası 宮刑 olarak da adlandırılmaktadır. Kadim çağlarda 宮 “ev” anlamlarını taşımaktadır. Qin döneminden (MÖ 221-207) itibaren 宮, genel anlamda sarayları işaret etmiştir. Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıkları döneminde çoğunlukla “hükümdar veya beylerin yerleşim alanı” anlamında kullanılmıştır (Huang. J., 1995: 985). Shang döneminden (MÖ 1600-1046) itibaren hükümdarlar, saray nizamına önem vermiş ve çok sayıda kişiyi sarayda çalıştırmaya başlamıştır. Bu kişilerden bazıları halktan, bazıları esirlerden edinilen kölelerden, bazıları ise mahkûmlardan oluşmakta idi. Sarayda çok sayıda kadın olması

---

⁸⁶ 望卿走，自投井死。昭信出之，椽杙其陰中，割其鼻脣，斷其舌。

ve hükümdarların soyunun saflığını korumak zorunluluğu nedeniyle bazı görevleri üstlenen erkek kölelerin hadım olması gerekirdi. Kadın kölelerden farklı olarak bu erkekler, sarayda köle olmalarının yanı sıra hadım edilmek gibi ek bir işleme tabi tutulurdu. Böylece hadım olma, yavaş yavaş saraya alınma ile eş anlamdaki bir kelime olarak algılanmaya başlanmıştır. *Zhouli*' deki “Hadım edilenler içeriği muhafaza ederler”⁸⁷ ifadeleri bunun delilidir (*Zhouli*: 58).

Hadım cezası, tarihi eserlerde yine “çürümek” (fü 腐) ve “ipek kurdu besleme evine girmek” (xià cǎnshì 下蚕室) olarak da ifade edilmiştir. *Hanshu*'da “Sonbahar, Yang Anıtı (Jing Di'nın ömür anıtı) inşaatında zorla çalıştırılan suçluların idam cezası af olunur, hadım olmak (腐) isteyenlere izin verilir”⁸⁸ ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler, Sui (581-618), Tang (618-907) Hanedanlıkları döneminde yaşayan ünlü tarihçi ve dilbilimci Yan Shigu (颜师古) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: “Su Lin (苏林)⁸⁹: ‘Hadım cezası, çürük ve kötü kokuya yol açtığı için, *çürüme cezası* olarak adlandırılmıştır’. Ru Chun (如淳)⁹⁰: ‘Çürüme, hadım cezasıdır. Erkeğin cinsel organı alındıktan sonra evlat sahibi olamaz, tıpkı çürümüş ağaç gibidir.’ Shigu (师古):

---

⁸⁷ 宫者使守内。

⁸⁸ 秋，赦徒作阳陵者死罪；欲腐者，许之。

⁸⁹ Üç Devlet döneminde (220-280) Wei Devletinde yaşayan edebiyatçı ve yorumcu.

⁹⁰ Üç Devlet döneminde (220-280) Wei Devletinin memuru, *Hanshu*'ya yorum getirmiştir.

‘aynen böyledir’⁹¹ (*Hanshu*: 147). Bu açıklamalar ışığında Yan’nin Ru’nun açıklamasına atıfta bulunarak hadım cezası uygulanan kişinin üreme bakımından çürümüş ağaca benzetmesinin mantığa daha yakın olduğunu düşünmekteyiz.

Erya yi’de “İpek kurdu besleme odalarının aydın ve sıcak olması gerek. Han yasasına göre hadım cezası uygulananlar; bu odalara yerleştirilirler, odanın sıcaklığından yararlanırlardı” denmektedir (*Erya yi*, C: 24). Bu kayıtlardan ipek kurdu besleme odalarının sıcak olduğunu anlamaktayız. Hadım cezasının amacına ulaşması ve ölüm ile sonuçlanmaması için özenli tıbbi işlem ve uygun ortam gerekmektedir. Bu ortam, ipek kurdu yetiştirme odaları ile sağlanmıştır. Bu nedenle hadım cezası, diğer adını ipek kurdu yetiştirme odalarından almıştır.

Hadım cezasının uygulama şekli, erkeklere ve kadınlara göre farklılık arz etmektedir. Erkeklere uygulanan hadım cezası, erkeklerin cinsel organının kesilip alınarak üreme gücünü kaybetmesini amaçlamaktadır. Kadınlara uygulanan hadım cezasının (yōubi 幽閉) uygulama şekli hakkında net bir bilgi elde edilememekle birlikte cinsel organına dikiş atma, rahmi darbe ile indirerek üremeyi engelleme, saraya hapsederek kadını hürriyetinden ömürlük mahrum etme gibi uygulama şekilleri tartışma konusu olmaktadır.

Hadım cezası, Xia (MÖ 2070/2030- 1600), Shang (MÖ 1600-1046) ve Zhou döneminden (MÖ 1046-256) itibaren uygulanan ceza olarak sonraki uzun bir tarihi süreçte varlığını sürdürmüştür. Hadım cezası, Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde yaygın kullanılmıştır. Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) başlangıç

---

⁹¹ 蘇林曰：「宮刑，其創腐臭，故曰腐也。」如淳曰：「腐，宮刑也。丈夫割勢，不能復生子，如腐木不生實。」師古曰：「如說是。腐音輔。」

dönemlerinde Qin Hanedanlığı ceza sistemi uygulanmaya devam ettiği için bu dönemde de hadım cezası çok yaygın kullanılmıştır. Bu ceza; Han Wendi'nin bedeni cezaları kaldırma hareketinden kısa bir süre sonra tekrar uygulanmaya başlamıştır, esas ceza olmaktan çıkmış olsa da idam cezasının hafifletilmiş şekli olarak uygulanmıştır. Batı Han döneminde (MÖ 202-MS 8) ünlü edebiyatçı Si Maqian'in (司马迁, MÖ 145-?) hadım cezasına çarptırılması buna bir örnektir. Doğu Han (25-220) döneminde hukukçu Chen Zhong'un (陈忠, ?-125) önerisinin kabul edilmesi ile hadım cezası uygulamadan kalkmıştır (*Hou Hanshu*: 1556). Ancak Kuzey Wei Hanedanlığı (386-534) ve Kuzey Qi Hanedanlığı (550-577) döneminde hadım cezası tekrar uygulanmaya başlamıştır (*Weishu*: 2874, *Beishi*: 1186). Batı Wei (西魏, 535-556) döneminde hükümdarın fermanı ile o günden itibaren hadım cezası verilen kişiler sadece saraya köle olarak alınmış, cezaya çarptırılmamıştır (*Beishi*: 180). Kuzey Qi döneminden sonra hadım cezası, resmi ceza olarak yasalarda yer almamıştır. Ancak bu, hadım cezasının yasa dışı uygulanmasını engellememiştir. Hadım cezası, Qing Hanedanlığına (1636-1911) kadar zaman zaman yasa dışı olarak uygulanmıştır (*Xin Tangshu*: 27; *Mingshi*: 3988)

E. İdam cezası. İdam cezası, Çin'de günümüze kadar farklı şekillerde devamlılığını sürdüren çok eski bir cezadır. Bu ceza, her ne kadar farklı adlar ile adlandırılmış ise de sonuç itibarıyla doğrudan kişinin hayatının sonlandırılmasını hedeflemektedir.

Beş ceza içindeki diğer cezaları ifade eden imler gibi ölümü ifade eden 死 imi de Fal Yazıtlarında yer almaktadır. 𠄎 (JGWHJ: 17057), 𠄎 (JGWHJ: 17059), 𠄎

(JGWHJ: 17060) , 𠄎 (JGWHJ: 21306) imleri kemiklere tapmakta olan kişiyi yansıtarak ölümü ifade etmektedir (Xü. Zh., 1989: 463).

İdam cezası, beş ceza içindeki en ağır ceza olup uygulama şekline göre farklı isimlerle adlandırılmıştır. İdam cezası, zaman zaman 大辟 (dàpì) olarak adlandırılmıştır. *Erya*'da 辟 “suç” (zui 辜) olarak açıklanmıştır (*Erya*: 1). Guo Pu, açıklamada bulunarak buradaki 辜 iminin “ceza” anlamını taşıdığından bahsetmiştir⁹² (EYZS: 9-1). Bu açıklamalardan yola çıkarak 大辟 kelimesinin en büyük, en üst ceza yani idam cezası anlamını taşıdığını kesinleştirebiliriz.

Klasik eserler tarandığında hemen hemen her döneme ait klasik eserlerde idam cezası 大辟 olarak yer almaktadır. Örneğin, *Shangshu*'da Hükümdarın “Eğer [suçluya] idam cezası (大辟) verilmesinde şüphe varsa [suçlunun cezası] hafifletilerek 600 para cezası verilir, suçu tespit edilir” dediği kaydedilmiştir. Batı Han Hanedanlığında (MÖ 202-MS 8) yaşayan bilgin Kong Anguo (孔安国, MÖ 156-74), ilgili kayıttaki 大辟 kelimesinin “idam cezası” anlamını taşıdığı hususunda açıklamada bulunmuştur (SSZS: 301-1).

Genel olarak kayıtlarda 大辟 olarak adlandırılan idam cezası, farklı uygulama biçimi söz konusu olduğunda farklı adlarla da adlandırılmıştır. Shang dönemine (MÖ 1600-1046) ait çok önemli veriler temin eden Fal Yazıtlarında idam cezasını ifade eden çok sayıda im yer almakla beraber klasik eserlerde de benzeri durumlarla karşılaşmak olasıdır.

---

⁹² 辜辟戾辜也釋曰皆謂刑罪也。

(1) 炮格 (páogé) (Resim 5). Bu, Shang döneminde (MÖ 1600-1046) icat edilmiş idam cezasının bir çeşididir ve şu şekilde uygulanmaktadır: Bronz direğin üzerine yağ sürülür, altına ateş yakılır, suçlu bu direğin üzerinden yürütülür ve ateşe düşüp ölür. Bu ceza ile ilgili *Shiji*'de şu kayıtlar bulunmaktadır: “Halk ondan nefret ederdi, beyler de ona ihanet etmişti. Bu yüzden hükümdar, cezaları ağırlaştırdı ve ‘páogé’ adlı cezayı düzenledi. *Lienü Zhuan*’deki açıklamaya göre bronz direğin üzerine yağ sürülür, altına ateş yakılır, suçlu bu direğin üzerinden yürütülür ve ateşe düşüp ölür. Bu cezanın adı ‘páogé’ dir”⁹³ (*Shiji*: 106)

(2) 醢 (hǎi). Shang döneminden (MÖ 1600-1046) başlayan bu ceza şekli, Çin ceza tarihinde mevcudiyetini uzun sürdüren cezadır. 醢 imi, SWJZ’de “et ezmesi” olarak açıklanmıştır (SWJZ: 873). *Shiji*’deki ilgili kayıtlara göre “[Shang Hanedanlığı Beyi] Jiuhou, güzel kızını [Shang Hükümdarı] Zhou’a takdim etmiştir. Ancak bu kız, Zhou’yu memnun edemediği için Zhou öfkelenip onu öldürmüştü; Jiuhou’yu da öldürüp cesedini kıyma yapmıştır”⁹⁴ (*Shiji*:106). Yine *Shiji*’de “Bu yılın yaz mevsiminde Han Hükümdarı; Liang Beyi Peng Yue’yi öldürdü ve onun cesedini parçaladı, ardından etinden kıyma yapıp diğer beylere takdim etti”⁹⁵ ifadeleri yer almaktadır (*Shiji*: 2603). Bu ceza ile ilgili *Xin Tangshu*’nda (*新唐书*) “Eşkîya Gao Yu, Güney Dağı’nda

---

⁹³ 百姓怨望而諸侯有畔者，於是紂乃重刑辟，有炮格之法。[一]【集解】
列女傳曰：「膏銅柱，下加之炭，令有罪者行焉，輒墮炭中，姐已笑，名曰炮格之刑。」

⁹⁴ 九侯有好女，入之紂。九侯女不憚淫，紂怒，殺之，而醢九侯。

⁹⁵ 夏，漢誅梁王彭越，醢之，盛其醢徧賜諸侯。

isyancıları toplayıp sayısız insanı yedi; sonra yakalandı; af çıktı; Tang Daizong onları öldürmedi. Ancak vezirler onu öldürüp cesedini kıyma yapmayı istediler. Tang Daizong onları dinlemedi ve Gao Yu dövülerek öldürüldü⁹⁶ ifadeleri yer almaktadır (*Xin Tangshu*: 1416). İlerleyen dönemlerdeki parçalama cezası ise cesedini kıyma yapma cezasının farklı şekilde uygulamasıdır.

(3) 脯(fü). SWJZ’de 脯, “et kurutmak” olarak açıklanmıştır (SWJZ: 241). Bir çeşit yemek hazırlama yöntemini anlatan bu kelime, insan üzerinde uygulandığında suçluyu güneş altında kurutarak öldüren cezayı ifade etmektedir. Bu ceza hakkında tek tespit, *Shiji*’de yer alan “Vezir E, açık sözlü olup doğruyu savunup tartıştığı için hükümdar onu da kurutarak öldürmüştür⁹⁷ ifadeleridir (*Shiji*: 2463).

2.2. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911) Uygulanan Yeni Beşli Ceza

2.2.1. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemin (MÖ 221-MS 1911) Özellikleri

İlkbahar–Sonbahar dönemindeki (MÖ 770-476) beylikleri temel alarak kurulan devletlerin kendi aralarında savaşması ve bu süreçte bazı devletlerin güçlenmesi, bazı

---

⁹⁶ 劇賊高玉聚徒南山，啗人數千，後擒獲，會赦，代宗將貸其死，公卿議請為菹醢，帝不從，卒杖殺之。

⁹⁷ 鄂侯爭之疆，辯之疾，故脯鄂侯。

devletlerin ise zayıflaması neticesinde Qin Beyliği (MÖ 770-221), diğer beyliklerden üstün gelerek Çin tarihindeki ilk feodalite devlet olan Qin Hanedanlığını (MÖ 221-207) kurmuştur. Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) devlet yönetimindeki toprak sahipleri, köle sahibi soyluların güçlerini zayıflatmak amaçlı yasa değişimi hareketlerini başlatmıştır. Yasa değişimi sonucu devlet yapısı ve idari düzenlemeler açısından ciddi değişiklikler ortaya çıkmıştır. Qin Hanedanlığından sonraki dönem (MÖ 221-MS 1911), başlangıçta tamamıyla Qin Hanedanlığından önceki dönemin (MÖ 2070-221) özelliklerini terk etmiş değildi. Devlete ve şahıslara ait köleler, hâlâ varlığını koruyor ve pazarlarda alınıp satılıyordu. Savaşan Beylikler dönemindeki (MÖ 475-221) bu tamamlanmamış sosyal, ekonomik ve siyasi yapı; Qin Beyliğinin (MÖ 770-221) diğer altı Beyliği birleştirerek gücün merkeze toplandığı Qin Hanedanlığını (MÖ 221-207) kurması ile sonuçlanmıştır.

Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) en tipik özelliklerinden biri; toprağın hükümdar tarafından kendilerine tahsis edilen beyler veya toprak sahipleri tarafından yönetilebilmesi, alım-satım yapılabilmesi ve el değiştirilebilmesi idi. Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) ulus toprağının ve bu topraklarda yaşayan halkın sahibi hükümdar idi. Dolayısıyla idari yetki hükümdara aitti; beyler ve soylular kendilerine verilen topraklar üzerinde sadece işletme yetkisine sahip olup bu topraklar atadan evlada miras olarak kalırdı, alım-satım yapılması yasak idi⁹⁸ (*Liji Zhushu*: 247-1). İlkbahar-Sonbahar döneminden (MÖ 770-476) itibaren demir kullanımının artması, üretim ilişkilerinin ilerlemesine zemin hazırlamıştır. Köle sahipleri, yükselen üretim tekniği ile ortak tarım alanı dışındaki boş alanları da açarak bu alanları kendileri sahiplenmiştir ve böylece daha çok gelir elde

etmiş ve hatta kendi topraklarında daha çok kişi çalıştırabilmek için sert ve baskıcı tavırlarından vazgeçmiştir. Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) şahıslara da toprak sahibi olma ve edinilen toprağın büyüklüğüne göre devlete vergi ödeme hakkı tanınmıştır. Toprak sahibi, toprak üzerinde alım-satım yapma yetkisine sahip olmuştur⁹⁹ (*Hanshu*: 1137). Toprak, sahibi tarafından çiftçiye üretim için kiralanırdı. Bu üretim ilişkisinde hükümdar ve toprak sahiplerinin menfaatlerini korumayı amaçlayan düzenlemeler, yasaların en önemli kısmını teşkil etmişti. Kaldı ki, Çin tarihindeki ilk feodalite devlet olarak Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207), bu menfaatleri korumak için sert ve caydırıcı yasalar düzenlemiştir. Her ne kadar Qin yasasının tam metnine ulaşamazsak da SHDQMZJ'nin içeriğinden bu kanaate varabiliriz. İlgili yasalara göre “Erkek köle; kadın köleyi sahibinin ineğini çalmaya azmettirir ve ineği satan parayla beraber devlet sınırları dışına kaçar, ancak sınırdan çıkarken yakalanır ise nasıl ceza verilir? Set örme cezası ile beraber dövme cezası verilir, sonra sahibine iade edilir”¹⁰⁰ (SHDQMZJ: 94). “Tarlaların sınırlarını değiştirenlere, zülûf, sakal, bıyık sıfırlama cezası verilir ve [bu ceza] para cezasına çevrilebilir”¹⁰¹ (SHDQMZJ: 108).

Bu dönemde devlet yönetim sistemi, merkezde hükümdarın olduğu ve gücün büyük ölçüde merkezde toplandığı bir sistem idi. İdari birimler; bölge (zhōu 周), il

---

⁹⁹ 至秦則不然，用商鞅之法，改帝王之制，除井田，民得賣買，富者田連仟伯，貧者亡立錐之地。

¹⁰⁰ 人臣甲謀遣人妾乙盜主牛，買（賣），把錢偕邦亡，出徼，得，論各可（何）□（也）？當城旦黥之，各畀主。

¹⁰¹ 盜徙封，贖耐。

(jùn 郡) ve ilçe (xiàn 县) gibi birimlerden oluşmuş ise de bu birimlerin yöneticileri sadece hükümdarın bölgedeki temsilcisi idi. Onlar, tüm emir-fermanları hükümdardan alırlardı. Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) başlangıcında hükümdarın emri altındaki vezir ve beyler, hükümdarın görüşlerine aykırı olmamak kaydıyla bazı kararlar alabiliyor olsa da bu dönemin orta ve sonlarında büyük toprak sahipleri ile olan güç savaşında galip gelebilmek amacıyla hükümdar, büyük ya da küçük emirlerin neredeyse tamamını bizzat kendisi vererek gücün merkezde toplanmasını sağlamıştır (Shi. J. ve Hou. Sh., 1992: 173-195).

Ekonomik açıdan bakıldığında, bu dönemdeki ekonomi; kendi kendine yetebilen, doğal ekonomiyi esas alan, pazar ekonomisini de kendi içinde barındıran bir ekonomidir. Gerek toprak sahipleri gerekse çiftçiler; elde edilen ürünleri kendi yaşamlarını sürdürmek için kullanırlardı. Kendilerinde olmayan, yaşam ve üretim için gerekli olan çok az sayıdaki malzemeyi ellerindeki mahsullerle takas ederlerdi. Bu dönemde erkekler tarım ile, kadınlar ise dokuma ile meşgul olurlardı. Bu, erkek ve kadın arasında mevcut olan çok basit bir iş ayrımı idi. Hatta böyle bir iş ayrımı, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) ekonominin esası olduğundan hükümdarlar tarafından benimsenmiş ve desteklenmiştir. Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde “Tarım üretimi ile meşgul olanlar, tarım mahsulleri ve dokuma ürünlerinin çoğalmasını sağlayanlar için üzerindeki mecburi çalışma veya vergi kaldırılır; sanayi ve ticaret ile meşgul olanlar, tembelliğinden fakir olanların kadınları ise saraya köle olarak alınır”¹⁰² (Shiji: 2230). Tarımın önemi *Hanshu*'da şu ifadelerle anlatılmıştır: “İdrak sahibi hükümdar bunu bilir, o yüzden halkın tarım ve dut işleri ile

---

¹⁰² 僇力本業，耕織致粟帛多者復其身。事末利及怠而貧者，舉以為收斂。

meşgul olmasını ister, onlara vergi indirimi yapar, gelirini artırır, depoları doldurur, sel ve çölleşmeye karşı önlem alır, dolayısıyla da halkı kazanır”¹⁰³ (*Hanshu*: 1131). Doğal ekonomi merkezli ekonomik sistem, Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) sonuna kadar devam etmiştir. Gerçi Pazar ekonomisi belli oranda gelişim göstermiş ise de doğal ekonominin yerini alamamıştır.

Demir, tarım dışı faaliyetlerde (sanayi, zanaat vb.) de kullanılmıştır. Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) bronz eşyalar, sadece tapma törenlerinde kullanılmışken Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) ise günlük hayatta da kullanılmak üzere üretilmiştir. Bu bronz eşyalar, ince ve nazik işçiliği bakımından da önceki dönemlerden farklılık arz etmektedir.

Şüphesiz ki, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) üretim güçlerinin gelişmesinden kaynaklı olarak sosyal düzen ve ekonomi, Qin Hanedanlığından önceki döneme (MÖ 2070-221) göre ilerleme kaydetmiştir. Ancak bu uzun tarihi süreçte doğal ekonominin aşırı benimsenmesi, pazar ekonomisinin ve diğer tarım dışı faaliyetlerin gelişiminin engellenmesi, yeni görüş ve fikirlere yer verilmemesi, hükümdar merkezli hiyerarşik yönetim düzeninin sıkı ve sert uygulanması ve bu durumun Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) sonlarında daha da ağırlaşması, eski Çin’de feodal düzenin asırlarca sürmesine neden olan önemli faktörlerdir.

---

¹⁰³ 明主知其然也，故務民於農桑，薄賦斂，廣畜積，以實倉廩，備水旱，故民可得而有也。

2.2.2. Qin Hanedanlığından Önceki Dönemde (MÖ 2070-221) Uygulanan Beşli Cezanın Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911) Uygulanan Yeni Beşli Cezaya Dönüşümü ve İdeolojik Dayanağı

Qin Hanedanlığından sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) başlangıcında ortaya çıkan yeni toprak sahipleri; kendilerini güçlendirmek, ekonominin ilerlemesini sağlamak amacıyla Zhou döneminden (MÖ 1046-256) itibaren sürdürülen “örf-âdet ile yönetmek” görüşünün terk ederek yasaların kendi menfaatlerine uygun olarak düzenlemesini ve devletin bu yasalara göre yönetilmesini istemişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan Fa öğretisi, tam da yeni toprak sahiplerinin bu isteklerini karşılamıştır. Fa öğretisi tarafından benimsenen, yasaların netleştirilmesi, suçluların yasaya göre cezalandırılması, cezaların suçlunun statüsüne göre değişmeyeceği¹⁰⁴ (*Shangjun Shu*: 142) görüşü; feodal toprak sahiplerinin menfaatlerini koruduğu için hızla kabul edilmiş ve sonunda Shang Yang’ın Qin Beyliğinde (MÖ 770-221) yürüttüğü yasa değişimi ile kesinleşmiştir.

Shang Yang; Fa öğretisi klasiklerinden *Fajing*’den yola çıkarak Qin Beyliğinde (MÖ 770-221) gerçekleştirdiği iki yasa değişiminde¹⁰⁵ gücün merkezde yani hükümdarın elinde toplanmasını, insanların tarım faaliyetlerine odaklanmasını, beyler ve soyluların gücünün zayıflamasını, suçluların ağır cezalandırılmasını amaçlamış ve

---

¹⁰⁴ 所谓壹刑者，刑无等级，自卿相、将军以至大夫、庶人，有不从王令、犯国禁、乱上制者，罪死不赦。有功于前，有败于后，不为损刑。有善于前，有过于后，不为亏法。

¹⁰⁵ İlk yasa değişimi MÖ 359 yılında, ikinci yasa değişimi ise MÖ 350 yılında gerçekleştirilmiştir.

Qin yasasını daha kapsamlı bir biçimde yeniden düzenlemiştir. Bununla beraber yasa değişimi kapsamında kolektif ceza da düzenlemiştir. Nüfus, aileyi baz alarak beşli ve onlu birimlere ayrılır; aileler kendi birimleri içerisinde birbirini denetler; bir aile suç işlerse diğer aileler de beraberinde cezalandırılır; suçu ifşa edenler ödüllendirilirken ifşa etmeyenlere belden kesme cezası verilirdi¹⁰⁶(*Shiji*: 2230). Böylece Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminde kaldırılmış olan kolektif ceza,¹⁰⁷ tekrar daha sert bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Shang Yang'ın yasa düzenlemesi; Qin Beyliğinin (MÖ 770-221) diğer beylikler içinde başkaldırmasına ve daha sonra diğer beylikleri birleştirmesine büyük katkı sağlamıştır. Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) kurulduktan sonra, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza uygulanmaya devam etmiştir. Qin Hanedanlığının (MÖ 221-207) son dönemlerinde aşırı ağır cezalar ve yüksek vergi uygulamalarından dolayı Qin hükümlerliği çatırdamaya başlamıştır. Uzun yıllar süren savaşlar halkı yormuş, dolayısıyla üretim güçleri, ekonomi ve sosyal yaşam ağır hasar görmüştür. Bu tarihi şartlarda kurulan Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) en önemli yükümlülükleri; üretimi tekrar düzenlemek, halka nefes aldirmek ve refaha kavuşturmak, asayiş sağlamaktır, rahat ve üreten bir ortam hazırlamak idi. Dolayısıyla Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) ilk dönemlerinde hükümdarlar, bu amaca uygun olarak Dao öğretisinin bir dalı olan Huang Lao öğretisini benimsemiştir. Bu öğretisi; “eylemsizlikle yönetme”yi esas olarak

---

¹⁰⁶ 令民為什伍，而相牧司連坐。不告姦者腰斬，告姦者與斬敵首同賞。

¹⁰⁷ Bu hususta CQZZ'de *Shangshu*'nun *Kanggao* bölümüne atıfta bulunularak “Ata, evlat, kardeşlerin suçları birbirini etkilemez” (在康誥曰。父子兄弟。罪不相及) denmektedir (CQZZ: 210).

hükümdarın halkı rahat bırakması, halk üzerinde baskı yapmaması, doğal gelişim sürecini izlemesini önerirdi. İlk dönemlerde Han hükümdarları; bu öğretiyi benimseyerek sosyal refahın ve üretimin tekrar iyileşmesi, dolayısıyla ekonominin düzelmesini sağlamış ise de zamanla yerel hâkimiyetin merkezden uzaklaşması, halkın vergiden kaçması gibi olumsuzluklar, hatta devletin hâkimiyetine karşı tehditler ile karşı karşıya kalmıştır. Dış politika açısından ise, savaşı önlemek için kuzeyde Hunlarla yapılan ve daha çok Hunların çıkarlarını koruyan anlaşmalardan dolayı Hunlar güçlenerek devlete tehdit oluşturmaya başlamıştır. Vaziyetin farkına varan Han hükümdarları; Ru öğretisinin uzun tarihi süreçteki deneyimini, en önemlisi merkezin yani hükümdarın gücünü vurgulayan özelliğini göz önünde bulundurarak Ru öğretilerine yönelmişler ve Han Wudi döneminden itibaren sadece Ru öğretilerine bağlı kalmaya başlamışlardır (Zeng. X. ve Zhao. X., 2013: 67-69).

Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) başlangıç dönemlerindeki ceza yasaları, Qin Hanedanlığının Fa öğretisi üzerine inşa edilen ceza yasalarının devamıdır. Buna rağmen hükümdarların emirleri Ru öğretisini esas almıştır. Han Huidi'nin (汉惠帝, MÖ 201-188) fermanında yer alan “Halk arasında 70 yaş üstü ve 10 yaş altı suçlular cezadan muaf tutulur”¹⁰⁸ (*Hanshu*: 85) ibareleri, Ru öğretisinin “büyüğe saygı, küçüğe sevgi” savının yansımasıdır. Bu fermanlar, Han Hanedanlığında (MÖ 202-MS 220) Ru öğretisinin yasalarda yer alma gidişatını göstermektedir.

Bu ideolojik ortamda, ülke içinde halkı gerçek anlamda isyandan uzak tutmak, refahı sürdürmek, devleti güçlendirmek; ülke dışında ise dış saldırılara daha etkin biçimde karşılık vermek amacıyla Han Wendi, yürürlükteki Qin yasaları esnasındaki Han yasasına bir takım düzenlemeler getirmeye gayret göstermiştir. Bu hususta Han

---

¹⁰⁸ 民年七十以上若不滿十歲有罪當刑者，皆完之。

Hükümdarı, vezirleri ile münakaşa etmiştir. Bu süreç, tarihi eserlere şu şekilde yansımıştır:

Aralık ayında, Hükümdar dedi: “Yasa, devleti yönetmenin prensibidir. Yasalarla suç önlenir, insanlar iyiliğe teşvik edilir. Şu an suçluya ceza verildikten sonra onun masum ana-babası, eşi, kardeşleri beraber cezalandırılıyor; eşi ve kızları saraya köle olarak alınıyor. Ben, bu uygulamayı doğru bulmuyorum. Bunun üzerinde sizin düşünmenizi istiyorum.” Vezirler dedi: “Halk kendini yönetemez, o yüzden yasa düzenleyip onları yönetmek lazım. Kolektif ceza uygulamak, eşini ve kızlarını saraya köle olarak almak, onların yasaları kolayca ezip geçmesini önler. Bu yöntem, çok uzun zamanlardan beri bu şekilde uygulanmaktadır ve bu uygulama bizce uygundur.” Hükümdar dedi: “Duyduğuma göre yasalar adil olursa halk sadık olur, suça göre ceza verildiğinde halk itaat eder. Üstelik, halkı iyiliğe yönlendirmek yöneticilerin vazifesidir. Eğer yöneticiler hem halkı yönlendirmez hem de suçlulara adil olmayan cezalar verir ise bu, halka zararlıdır ve halkı isyana sürükler. Ben, bu yasanın uygun bir tarafını göremiyorum. Siz tekrar bir düşünün.” Vezirler dedi ki: “Hükümdarımızın halka olan şefkati büyüktür, ahlâkı derindir, bu bizim ulaşabileceğimiz bir düzey değildir. Biz, fermanları yerine getirerek kolektif cezayı kaldırırız”¹⁰⁹ (*Shiji*: 418-419).

---

¹⁰⁹ 十二月，上曰：「法者，治之正也，所以禁暴而率善人也。今犯法已論，而使毋罪之父母妻子同產坐之，及為收帑，朕甚不取。其議之。」有司皆曰：「民不能自治，故為法以禁之。相坐坐收，所以累其心，使重犯法，

Sonra Han Wendi, MÖ 167 yılında yayınladığı bir ferman ile bedeni cezaları kaldırarak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza sistemine düzenleme getirmiştir. Han Wendi'nin yasalarda değişim yapmasına sebep olan aslında bir küçük kız idi. *Shiji*'de yer alan kayıtlara göre:

Han Wendi'nin 13. yılında erzak işlerinden sorumlu bir bey, suç işlediğinden yakalanıp [Payitaht] Chang'an'de (长安) tutuluyor. Bu erzak beyinin erkek evladı yok idi. Tutuklandıktan sonra bey, kızlarına babasını kurtarmak konusunda kızlarının hiçbir işe yaramadığından yakınıyor. Beyin küçük kızı; bu sözlerden çok üzülüyor ve babasını Chang'an'a kadar takip ediyor. Kız, hükümdara şu şekilde mektup yolluyor: “Babam, bey olduğundan beri Qi ilindeki herkes onun adaletini ve dürüstlüğüne takdir etmiştir. Bugün babam suç işledi, cezalandırılması gerek. Benim üzüldüğüm şu ki ölen kişi geri gelmiyor, bedeni ceza uygulanan kişi tekrar vücut bütünlüğüne kavuşamıyor, suçuna pişman olup düzeltmek istese de çaresiz kalıyor. Ben, saraya köle olarak alınıp babamın suçunu üstlenmeye razıyım. Böylece babama suçunu düzeltme fırsatı verilmiş olur.” Yazı, Han Wendi'ye ulaştıktan sonra hükümdar, kızın niyetinden duygulanıyor ve şu fermanı veriyor: “Duyduğuma göre Yu zamanında masumlardan farklı olarak suçlunun giysilerine çeşitli resimler çizilirmiş ve suçluya bu

---

所從來遠矣。如故便。」上曰：「朕聞法正則民慤，罪當則民從。且夫牧民而導之善者，吏也。其既不能導，又以不正之法罪之，是反害於民為暴者也。何以禁之？朕未見其便，其孰計之。」有司皆曰：「陛下加大惠，德甚盛，非臣等所及也。請奉詔書，除收帑諸相坐律令。」

şekilde hakaret edilirmiş. O zamanlarda halk yasalara uyuyormuş. Bunun sebebi nedir? Bunun sebebi siyasetin dürüst olmasıdır. Şu an yasalarda üç çeşit bedeni ceza mevcuttur, ancak suç işleme önlenemiyor. Buradaki yanlış nedir? Bu; benim ahlâkımın zayıf olduğundan ve halkı eğitmemin yeterli olmadığındandır. Ben gerçekten utanç duyuyorum. Bu yüzden iyi eğitilmeyen, cahil halk ceza ağına düşüyor. *Shi*'ye göre halka yakın hükümdar halkın anne-babasıdır. Şu an insanlar suç işlediğinde terbiye verilmeden cezalandırılıyor. Bazıları suçuna pişman olup düzeltmek istese de çaresiz kalıyorlar. Ben bu insanlara çok acıyorum. Cezalar çok ağır. el-ayak kesildikten sonra, vücuda dövme yapıldıktan sonra, ömür boyu iyileşme imkânı olmuyor. Bu çok acıklı ve ahlâksızcadır. Bunların hiçbiri, hükümdarın iradesine uygun değildir. Bedeni ceza kaldırılmalıdır”¹¹⁰ (*Shiji*: 427-428).

---

¹¹⁰ 五月，齊太倉令淳于公有罪當刑，詔獄逮徙繫長安。太倉公無男，有女五人。太倉公將行會逮，罵其女曰：「生子不生男，有緩急非有益也！」其少女緹縈自傷泣，乃隨其父至長安，上書曰：「妾父為吏，齊中皆稱其廉平，今坐法當刑。妾傷夫死者不可復生，刑者不可復屬，雖復欲改過自新，其道無由也。妾願沒入為官婢，贖父刑罪，使得自新。」書奏天子，天子憐悲其意，乃下詔曰：「蓋聞有虞氏之時，畫衣冠異章服以為僂，而民不犯。何則？至治也。今法有肉刑三，而姦不止，其咎安在？非乃朕德薄而教不明歟？吾甚自愧。故夫馴道不純而愚民陷焉。詩曰『愷悌君子，民之父母』。今人有過，教未施而刑加焉？或欲改行為善而道毋由也。朕

Han Wendi'nin bu fermanı, eski Çin ceza sistemi tarihinde çok önemli yer tutmaktadır. Bu ferman ile Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza sistemi; çağa daha uygun, biraz daha insancıl olan, en azından doğrudan suçlunun hayatının sona ermesini amaçlamayan yeni beşli ceza sistemine geçişin ilk adımlarını atmıştır. Yukarıda bahsedilen Han Wendi'nin fermanından anlaşıldığı üzere, Han Wendi, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezaların ahlâka uygun olmadığı, insancıl olmadığı ve bu cezaların doğrudan uygulanmasının “ahlâk esas, ceza yardımcı” prensibine aykırı olduğu gerekçesi ile değişmesi gerektiğini savunmuştur. Bu; Fa öğretisinin “ceza ile suç işlenmesini ortadan kaldırmak” (yíxíng qùxíng 以刑去刑) görüşünden farklı olarak Ru öğretisinin “ahlâk esas, ceza yardımcı” görüşünün yansımasıdır. Zira Ru öğretisi, halkın kanunlar ile yönlendirilip cezalar ile yaptırıma tabi tutulduğunda, onların sadece geçici olarak suçtan kurtulacağını, ancak utanç ve ayıp hissini yittireceğini; halkın ahlak görüşünden yola çıkarak terbiye edilip örf örf-âdet kuralları ile idare edildiğinde ise onların utanç ve ayıp hissini korumak ile kalmayıp kurallara da uyacağını¹¹¹; terbiye etmeden idam etmenin zorbalık olacağını¹¹² savunmuştur (Yang. B., 1998: 12, 210).

甚憐之。夫刑至斷支體，刻肌膚，終身不息，何其楚痛而不德也，豈稱為民父母之意哉！其除肉刑。」

¹¹¹ 子曰：“道之以政，齊之以刑，民免而無恥。道之以德，齊之以禮，有恥且格。”

¹¹² 子曰：“不教而誅謂之虐。”

Han Wendi'nin fermanı üzerine yasalarda ilgili cezalar şu şekilde değiştirilmiştir: Bedeni ceza verilmemesi gerekenler için saç sıfırlanıp set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezası; dövme cezası yerine saç, sakal, bıyığı sıfırlanıp boynuna demir halka takılarak set örme cezası; burun kesme cezası yerine 300 sopa cezası; sol ayağını kesme cezası yerine 500 sopa cezası, sağ ayağını kesme cezası yerine meydanlarda idam cezası verilecektir (*Hanshu*: 1099). Bunların dışında, süresiz cezalar, süreli olarak düzenlenmiştir.

Bu değişimin sonucu olarak Qin Hanedanlığından önceki dönemden (MÖ 2070-221) kalma bazı vahşi bedeni cezalar hafifletilmiş olsa da idam cezasının uygulama alanının genişlemesi, sopa cezası uygulanırken çoğu zaman ölüm ile sonuçlanması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (*Hanshu*: 1099). Bunları göz önünde bulundurarak Han Jingdi, iki ferman ile sopa cezasına düzenleme getirmiştir. İlk olarak 500 sopa cezası, 300 sopa cezasına; 300 sopa cezası, 200 sopa cezasına indirilmiştir. İkinci fermanla ise 300 sopa cezası, 200 sopa cezasına; 200 sopa cezası, 100 sopa cezasına indirilmiştir. Buna ilaveten, ceza infazında kullanılan bambu sopanın uzunluğunun 5 chi (尺), genişliğinin 1 cun (寸), sopa ucunun yarım cun (寸)¹¹³ olması; sopa üzerindeki bambu düğümlerinin rendelenip düzlenmesi; cezanın kalçaya uygulanması; ceza infazı sırasında infaz edenin değişmemesi emredilmiştir (*Hanshu*: 1100).

Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) sonra Üç Devlet, İki Jin, Kuzey Güney Hanedanlıkları (220-589) döneminde cezalar; nispeten daha hafif, daha insancıl olarak

---

¹¹³ Kadim ölçü birimleridir. Bu ölçü birimleri arasındaki dönüşümler şu şekildedir: 1 chi=10 cun; 1cun=10 fen (分); 1 fen (分)=10 li (厘). Bu ölçü birimleri ile günümüz ölçü birimleri arasındaki dönüşüm şu şekildedir: 1chi=23 cm.

değişmeye devam etmiştir. Qin Hanedanlığından önceki dönemden (MÖ 2070-221) bu yana farklı uygulama şekilleri ile varlığını sürdürmüş olan hadım cezası, Batı Wei döneminde (535-556) hükümdarın fermanı ile kaldırılmıştır. Fermanda “Bugünden itibaren hadım cezasına hükmedilenler, doğrudan saraylara köle olarak alınır, hadım cezası verilmez”¹¹⁴ denmiştir (*Beishi*: 180). Kuzey Qi döneminde (550-577) yine hükümdarın fermanı ile hadım cezası verilenlerin cezadan muaf tutulup saraylara köle olarak alınması kararlaştırılmıştır¹¹⁵ (*BeiQishu*: 102). Böylece, bu dönemden sonra Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan dört bedeni ceza, resmi olarak yasalardan kaldırılmıştır ve Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezadan Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezaya geçiş tamamlanmıştır.

Sui Hanedanlığı Hükümdarı Sui Wendi döneminde (隋文帝, 581-604) *Kuzey Qi Yasası* esas alınarak açık, net ve daha insancıl olan *Kaihuang Yasası* düzenlenmiştir. Yeni beşli ceza; bu yasada hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezası olarak düzenlenmiştir. Bu beşli ceza, Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıklarına kadar yasalardaki yerini korumuştur.

---

¹¹⁴ 二月，詔自今應宮刑者，直沒官。

¹¹⁵ 二月乙丑，詔應宮刑者普免刑為官口。

2.2.3. Qin Hanedanlığından Sonraki Dönemde (MÖ 221-MS 1911)

Uygulanan Yeni Beşli Cezanın İçeriği ve Özellikleri

A. Sopa cezaları (Resim 6). Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezaların içinde yer alan ve hafif ceza olarak nitelendirilen hafif sopa cezası ve ağır sopa cezası; arasındaki esas farkın ilgili cezalarda kullanılan ceza aletinin boyutu ve ilgili cezaların uygulama sayısı olmasından dolayı aynı başlık altında incelenmesi bizce daha uygun bulunmaktadır. Nitekim bu iki tür cezanın kaynak ve içeriği temelde aynıdır.

笞 imi; anlam itibarıyla “darp etmek, dövmek” anlamına gelmektedir (SWJZ: 266). Bu ceza, suçluyu hafif sopa ile dövmek suretiyle gerçekleştirilir. Sopa cezası, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içindeki en hafif cezadır. Gerçi cezanın ağırlık derecesi açısından Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezalara göre hafif olarak kabul edilse de vücuda doğrudan uygulandığı için yine bir çeşit bedeni cezadır. TLSY’de “笞, ‘darp etmek’ demektir, hakarettir. Biri hafif suç işlediğinde yasa ona ceza verir ve onu darp ederek hakaret eder”¹¹⁶denmektedir (TLSY: 3). Bu, sopa cezasının hafif suçlara verilen bir ceza olduğunun kanıtıdır.

杖 imi “tutmak” anlamına gelmektedir (SWJZ: 339). İmin şekil itibarıyla de “birinin tahta veya sopayı tutması” anlamını taşıdığı görmek güç değildir.

Sopa cezaları, aslında Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) keşfedilen yeni cezalar değildir. Bu cezalar uzun bir tarihe sahiptir. Ancak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) ve hatta Qin Hanedanlığından

---

¹¹⁶ 笞者，击也。又训为耻，言人有小愆，法须惩诫，故加捶挞以耻之。

sonraki dönemin (MÖ 221-MS 1911) başlarında hafif sopa cezası ve ağır sopa cezası net olarak ayrılmamıştır. *Shangshu*'daki Shun'un cezaları hafifletmesi ile ilgili kayıtlarda, kırbaç cezasının yetkililer için, sırtına vurmanın ise terbiye amaçlı verilen cezalar olduğu ifade edilmiştir¹¹⁷ (*Shangshu*: 2). Bu kayıtlardaki 扑 (pū) imi, SWJZ'de “sırtına darp etmek” olarak açıklanırken (SWJZ: 715) SSZS'de 榎(jiǎ) ve 楚(chǔ) olarak yorumlanmıştır¹¹⁸ (SSZS: 40-2). 榎 ile 櫟(jiǎ) aynıdır¹¹⁹ (KXZD: 木 bölümü). 櫟 katalpa ağacıdır (SWJZ: 317), 楚 ise hayıttır. “Sırtına vurma cezası, günümüzdeki hafif sopa cezası ve ağır sopa cezasıdır. Bu ceza; Xia (MÖ 2070/2030- 1600), Shang (MÖ 1600-1046) ve Zhou (MÖ 1046-256) dönemlerinde beşli ceza içinde yer almamakla birlikte sadece okullarda ve törenlerde talebeleri cezalandırmak amacıyla kullanılmıştır” (Shen, 2003: 369). Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan sopa cezalarının amacının eğitmek, terbiye etmek olması; ceza muhatabının ceza yasası anlamındaki fail olmaması ve sadece sınırlı alanlarda (özellikle eğitim alanında) kullanılan hafif cezalandırma yöntemi olması; bu cezanın sonraki dönemlerde hafif sopa cezası ve ağır sopa cezası olarak ayrılıp Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde yer aldıktan sonra da diğer cezalara nazaran hafif ceza olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

---

¹¹⁷ 鞭作官刑、扑作教刑。

¹¹⁸ 扑作教刑扑榎楚也。

¹¹⁹ 榎:与櫟同。

Sopa cezası (笞刑), Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) hukuki anlamındaki ceza olarak düzenlenmiştir. Bu dönemde yaşayan düşünür Xunzi (荀子, MÖ 313- 238), sopa cezasını bacak kesme cezası, idam cezası gibi esas cezalar ile aynı satırlarda kaleme almıştır. Sopa ile dövülmek; tıpkı başkalarından azar, hakaret işitmek, saçı yolunarak dövülmek, bacağı kesilmek, başı-kolu kesilmek, at ile sürüklenip parçalanmak ve cesedinin çarşıya bırakılması, bağlanmak gibi güç ve otorite sahipleri tarafından edilen hakaret olarak değerlendirmiştir (Gao, 2003: 356-357). SHDQMZJ’de yer alan “[Kişi], suçtan tutuklanıp set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezasına çarptırıldıktan sonra kaçarsa ve hakkında hüküm verilmeden önce teslim olursa 50 defa dövülüp ceza süresi bitene kadar tutuklu kalır”¹²⁰ (SHDQMZJ: 124) düzenlemeleri de Savaşan Beylikler döneminde (MÖ 475-221) sopa cezasının 笞 adı ile yasalarda yer almaya başladığını göstermektedir.

Han Hanedanlığında (MÖ 202-MS 220) Han Wendi ve Han Jingdi’nin Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezalar üzerinde yaptığı değişiklikler sonucu; burun kesme cezasının yerini 100 sopa cezası, sol ayağı kesme cezasının yerini 200 sopa cezası almıştır (*Hanshu*: 1099-1100). Bununla kalmayıp sopanın boyutu, ceza infaz biçimi de düzenlenmiştir. Böylece sopa cezası, resmi ceza olarak yasada yer almıştır. Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 202-MS 220) sopa cezası, bambu sopa ile uygulanmıştır.

杖 olarak adlandırılan sopa cezasının 笞 olarak adlandırılan sopa cezasından ayrılarak müstakil bir ceza olması, Doğu Han Hanedanlığı (25-220) döneminde

---

¹²⁰ 隸臣妾（繫）城旦舂，去亡，已奔，未論而自出，當治（笞）五十，備□（繫）日。

gerçekleşmiştir. Bu dönemde 杖, 鞭 (biān) ile beraber Doğu Han (25-220) hükümdarlarının vezir ve beylerini cezalandırmak için kullandıkları bir çeşit ceza yöntemi olmuştur. Üç Devlet, İki Jin, Kuzey Güney Hanedanlıkları (220-589) döneminde sopa cezası (笞刑); varlığını sürdürmüş, ancak yerini kırbaç cezası (鞭刑) ve sopa cezasına (杖刑) bırakarak diğer esas cezaların yanında ek ceza olarak kullanılmıştır (*Suishu*: 707-708).

Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde sopa cezası, hafif sopa cezası (笞刑) ve ağır sopa cezası (杖刑) olmak üzere iki tür ceza şeklinde beşli ceza sistemi içinde yer almıştır. *Kaihuang Yasası*'nda yer alan hafif sopa cezası, 10 sopa fark ile beş dereceye ayrılmıştır. En az 10 sopa, en fazla 50 sopa olarak düzenlenmiştir. Ağır sopa cezası da aynı şekilde beş dereceye ayrılmış, en az 50 sopa, en fazla 100 sopa olarak belirtilmiştir¹²¹ (*Suishu*: 711). Gerçi Liao Hanedanlığı (907-1125) yasalarında hafif sopa cezası belirtilmemiş, hafif ve ağır sopa cezaları “sopa cezası” adı altında düzenlenmiş olsa da sonraki hanedanlıkların yasalarında hafif sopa cezası ve ağır sopa cezası, hafif ceza olarak ayrı ayrı düzenlenmiştir ve bu durum Qing Hanedanlığına (1636-1911) kadar devam etmiştir.

Sui Hanedanlığından (581-618) itibaren sopa cezasının infazında bambu sopa değil hayıt (jīng 荆) kullanılmıştır. Bu hususta TLSY'de “sopa cezasının infazında Han döneminde bambu sopa kullanılırdı, günümüzde ise hayıt kullanılıyor” denmektedir¹²² (TLSY: 3). DQLL'de hafif sopa cezasının infazında küçük hayıt, ağır sopa cezasının

---

¹²¹ 四曰杖刑五，自五十至于百。五曰笞刑五，自十至于五十。

¹²² 汉时笞则用竹，今时则用楚。

infazında ise büyük hayıt kullanılacağı düzenlenmiştir (DQLL: 62). Bu değişim; kanımızca, hayıt ağacının¹²³ dallarının bambuya göre daha yumuşak ve esnek olması, dolayısıyla kullanımının kolay ve etkisinin daha kalıcı olmasından kaynaklıdır.

Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) itibaren sopa cezasında kullanılan ceza aletinin boyutu, her zaman net belirtilmiştir. Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde kullanılan bambu sopanın uzunluğu 5 chi, genişliği 1 cun, sopanın ucu yarım cun olarak düzenlenmiştir. Tang Hanedanlığı (618-907) yasalarında ise sopanın düğümlerinin alınması, uzunluğunun 3 chi 5 cun olması; ağır sopa cezası için kullanılan sopanın büyük ucunun 2 fen 7 li, küçük ucunun 1 fen 7 li olması; hafif sopa cezası için kullanılan sopanın büyük ucunun 2 fen, küçük ucunun 1.5 fen olması esası getirilmiştir (*Xin Tangshu*: 1411). Tang Hanedanlığından (618-907) sonraki hanedanlıkların yasalarında da benzeri düzenlemelerle karşılaşmak mümkündür. *Songshi*'daki (宋史) düzenlemelere göre sopa cezalarında kullanılan sopanın üzerindeki düğümlerin alınması; sopaya cezayı ağırlaştıran şeylerin yapıştırılmaması ve üzerinde hükümet mührünün olması gereklidir (*Songshi*: 4992). Liao Hanedanlığının (907-1125) Kitanlar (Qidān 契丹) tarafından kurulduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, ceza aletlerinin Kitanlara özgü bazı faktörleri yansıtmaları olasıdır. Hakikaten, bu dönemde başka dönemlerden farklı olarak sopa cezasında tahta kılıç (mùjiàn 木劍), tahta sopa (mùbàng 木棒), demir başlı tahta sopa (tiěgǔ duǒ 铁骨朵) ve kum torbası başlı tahta sopa (shādài 沙袋) kullanılmıştır. 50 sopadan fazla cezalara kum torbası başlı sopa kullanılmıştır. Kum torbası başlı sopanın torbası

---

¹²³ 荆 ve 楚 imleri, anlam itibarıyla aynı ağaç türünü yani hayıt ağacını ifade etmektedir (SWJZ: 43).

deriden sarılıp içine kum doldurulurdu; uzunluğu 6 cun, genişliği 2 cun, sopa uzunluğu 1 chi idi¹²⁴ (*Liaoshi*: 936). Keza Moğolların kurduğu Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde de ağır ve hafif sopa cezalarının sayılarının sonunun yedi ile bittiği dikkat çekicidir (*Yuanshi*: 2605). Bu şüphesiz ki Moğolların milli ve kültürel anlayışının yasalara yansımalarıdır. *Mingshi*'daki (*明史*) kayıtlara göre hafif sopa cezasında sopanın büyük ucunun 2 fen 7 li olması, küçük ucunun ise 1 fen'e indirilmesi; ağır sopa cezasında sopanın büyük ucunun 3 fen 2 li olması, küçük ucunun boyutunun indirilmesi; ayrıca sopa cezalarında kullanılan sopaların uzunluğunun 3 chi 5 cun olması; sopaların üzerinde hükümet mührünün olması; Sopaların üzerine cezayı ağırlaştırılan şeylerin yapıştırılmaması gerekmektedir (*Mingshi*: 2282).

Sopa cezaları; insan vücudunda genelde kalça, sırt ve bacaklara uygulanmıştır. *Jiu Tangshu*'daki (*旧唐书*) düzenlemelere göre hafif sopa cezası bacağa, ağır sopa cezası ise sırt, bacak ve kalçaya uygulanırdı¹²⁵ (*Jiu Tangshu*: 2139). Benzeri düzenlemeler, yine *Songshi*'da yer alan Hükümdar Song Taizu (宋太祖, 927-976)

---

¹²⁴ 徒刑一曰終身，二曰五年，三曰一年半；終身者決五百，其次遞減百；又有黥刺之法。杖刑自五十至三百，凡杖五十以上者，以沙袋決之；又有木劍、大棒、鐵骨朶之法。木劍、大棒之數三，自十五至三十；鐵骨朶之數，或五、或七。有重罪者，將決以沙袋，先于脰骨之上及四周擊之。拷訊之具，有籠、細杖及鞭、烙法。籠杖之數二十；細杖之數三，自三十至于六十。……木劍、大棒者，太宗時制。木劍面平背隆，大臣犯重罪，欲寬宥則擊之。沙袋者，穆宗時制，其制用熟皮合縫之，長六寸，廣二寸，柄一尺許。

¹²⁵ 其決笞者，腿分受。決杖者，背、腿、臀分受。

tarafından ilan edilen “ağır sopa cezasına çevirme kuralları” hakkındaki kayıtlarda yer almakla birlikte *Jinshi* (金史)¹²⁶, *Yuanshi*¹²⁷ ve *Mingshi*'da¹²⁸ da kaleme alınmıştır. Sopa cezaları, beşli ceza içindeki hafif cezalar olarak yorumlansa bile cezanın uygulandığı bölge sırt olduğunda insan vücudunda ciddi hasarlara hatta ölüme yol açabileceği için, dönem dönem sopa cezasının bu bölgeye uygulanması yasaklanmıştır. Tang döneminde Hükümdar Tang Taizong (唐太宗, 598-649) ferman ile dövme cezasının sırta uygulanmasını yasaklamıştır¹²⁹ (*Xin Tangshu*: 32). Benzeri yasaklama Tang Wenzong döneminde (唐文宗, 826-840) de uygulanmıştır¹³⁰ (*Xin Tangshu*: 235). Tang Wenzong'un ilgili fermanında Tang Taizong'un insan vücudu sinir haritasını gözden geçirirken insan vücudundaki beş organın sırt bölgesindeki sinirler ile bağlı olduğunu gördüğünü, bu sebeple suçlunun sırtına vurulmasını yasakladığını, kendisinin bu beyanları okuduğunu, insanın hayatta kalmasının iç organlarının sağlam olmasını gerektirdiğini, iğne tedavisinin bile doğru uygulanmadığında erken ölümlere sebep olabileceken sopa ile sırta vurulduğunda felakete yol açabileceğini, bu cezanın hafif ceza olmasına rağmen sırta vurulduğunda insan hayatına tehdit oluşturabileceğini, kendisinin atalarının izinden giderek yasalarca af edilmeyecek ağır suçlar hariç, taksirli suç veya yanılı ve normal kamu suçlarında suçlunun sırtına sopa

---

¹²⁶ 杖罪至百，則臀、背分決 (*Jinshi*: 1015).

¹²⁷ 其決笞及杖者，臀受 (*Yuanshi*: 2635).

¹²⁸ 笞、杖皆以荆條為之，皆臀受 (*Mingshi*: 2282).

¹²⁹ 甲子，至自隴州。戊寅，除鞭背刑。

¹³⁰ 庚寅，以疾愈，降死罪以下。四月丙戌，詔笞罪毋鞭背。

ile vurma cezasının uygulanmayacağı hakkında ferman verdiği ifade edilmiştir¹³¹ (*Tang Da Zhaoling Ji*: 474).

Jin Hanedanlığı (1115-1234) döneminde sopa ile sırta vurma cezası, aynı gerekçe ile kısa bir dönem uygulamadan kaldırılmış ise de sonra tekrar uygulanmaya başlamıştır. Bu durum, *Jinshi*'da şu şekilde yansımıştır:

O dönemde yürürlükte olan yasaya göre ağır sopa ceza sayısı yüze ulaştığında kalça ve sırta uygulanırdı. Hükümdar Hai Ling, sırtın insanın kalbine ve karnına yakın olması nedeni ile sırta vurarak dövme yasakladı. Sırta vurarak dövme köle sahibi kölesine karşı uygulasa dahi yasalara aykırı kabul edilirdi¹³² (*Jinshi*: 1015).

Ancak bu durum, Jin Shizong döneminde (金世宗, 1161-1189) tekrar “Ağır sopa ceza sayısı yüze ulaştığında kalça ve sırta uygulanır”¹³³ şeklinde düzenlenmiştir (*Jinshi*: 1016). *Yuanshi* ve *Mingshi*'da sopa cezasının kalçaya uygulanacağı ifade edilmiştir (*Yuanshi*: 2635; *Mingshi*: 2282).

---

¹³¹ 朕比属暇日,伏睹太宗因阅明堂,见五脏之系,咸附于背,乃下制决罪人不得鞭背。且人之有生,系于脏腹,针灸失所,尚致夭伤,鞭朴苟施,能无枉横?况五刑之内,笞最为轻,岂可以至轻之刑伤至重之命!朕恭承丕业,思奉贻谋,言念于兹,载怀惻隐。其天下州府应犯轻重罪人,除奸情巨蠹,法所难原,其他过误罪愆及寻常公事违犯,并准贞观四年十一月十七日制处分,不得鞭背。

¹³² 時制,杖罪至百,則臀、背分决。及海陵庶人以脊近心腹,遂禁之,雖主决奴婢,亦論以違制。

¹³³ 復命杖至百者臀、背分受,如舊法。

DQLL'de *İcra Aletleri* başlığı altında sopa cezasında kullanılan sopa, “tahta” olarak adlandırılmış ve kalçaya uygulanması hükme bağlanmıştır (DQLL: 63).

Ağır sopa cezası; zaman zaman hükümdarlar tarafından vezirler, beyler veya yerel yöneticileri cezalandırmak için kullanılmış ve “saray sopası” olarak adlandırılmıştır. Saray sopası; Doğu Han döneminde (25-220) kullanılmaya (*Taiping Yulan, Ceza Bölümü 16*), Ming Hanedanlığı Hükümdarı Zhu Yuanzhang döneminden (朱元璋, 1368-1398) itibaren yaygın bir şekilde uygulanmaya başlamıştır (*Mingshi: 2329*). Ancak saray sopası, ağır sopa cezasının bir çeşidi olmasına rağmen resmi ceza olarak nitelendirilmemektedir.

Sopa ile vurma, dönem dönem sorgulamada suçluya suçunu itiraf ettirmek amacı ile adli prosedürde sistematik şekilde kullanılmıştır (*Xin Tangshu: 1411; Yuanshi: 2635; Mingshi: 2282*).

Sopa cezası, Qing Hanedanlığının son dönemlerinde yani 1910 yılında *Büyük Qing Yürürlükteki Ceza Yasası*'nın ilan edilmesi ile yasalardan resmi olarak kaldırılmıştır. Ancak Yuan Shikai hâkimiyeti döneminde (袁世凯, 1913-1916)¹³⁴ hafif sopa cezası, kısa bir süre tekrar uygulanmıştır (Zeng. X. ve Zhao. X., 2013: 252).

Sonuç olarak sopa cezalarının yasalarda resmi ceza olarak ortaya çıkması, eski Çin sosyal yapısının ilerlemesi ve hükümdarların ideolojik görüşünün değişiminden kaynaklanmaktadır. Sopa cezaları, bir çeşit bedeni ceza olsa da ve suçluya hakaret amacını taşısa da Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan

---

¹³⁴ Çin yakın zaman tarihindeki siyasetçi ve komutandır. Aynı zamanda Qing Hanedanlığının (1636-1911) son dönemlerindeki devrimcidir. 1913 Yılında Çin Cumhuriyeti'nin (Zhōnghuá Mínguó 中华民国, 1912-1949) ilk Reisi olmuştur.

bedeni cezalara nazaran cezaların daha insancıl olması bakımından bir gelişim olarak kabul edilir. Sopa cezaları hem suçluyu cezalandırma amacını hem hafif ceza olma özelliğini taşıdığı için Ru öğretisi savunucularının ideal devlet idare yöntemlerinden biri olmuştur. Bu; Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) sopa cezalarının resmi ceza olmakla beraber adli sorgulama yöntemi olması ve hükümdarın saray içindeki cezalandırma yöntemi olması gibi bir çok alanda kullanılmasını desteklemiştir.

Halk açısından bakıldığında sopa cezaları, zaten Çin kültüründe aile ve soy kurallarının uygulanmasını sağlamak için aile içinde cezalandırmak amacıyla kullanılan bir yöntem idi. Çin kültüründe devlet, büyük bir ailedir, dolayısıyla sopa cezasının resmi veya resmi olmayan aile ceza yönteminden devletin ceza yasalarına taşınması, halk tarafından bir devrim olarak hissedilmemektedir. Bu, sopa cezalarının Qin Hanedanlığından önceki dönem (MÖ 2070-221) ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) sosyal yapıya uyumlanmasına ve uzun süre varlığını sürdürebilmesine zemin hazırlamıştır.

B. Angarya cezası. Angarya cezası, tıpkı idam cezası gibi eski Çin tarihinde asırlardır varlığını sürdürmüş olan bir cezadır. 徒, bir ceza adı niteliğiyle ilk olarak Kuzey Zhou (557-581) döneminde kayıtlara geçmiştir. Böyle olmasına rağmen tarihi kaynaklara göre çalıştırma kaydıyla cezalandırma, ilk önce Batı Zhou döneminde (MÖ 1046-771) ortaya çıkmıştır. Batı Zhou dönemi hakkındaki kaynaklara bakıldığında çalıştırmanın bir çeşit ceza olarak değerlendirildiği görülmektedir. *Zhouli*'de de “dövme cezası uygulananlar, kapı bekçisi olarak; burun kesme cezası uygulananlar, sınır kapısı bekçisi olarak; hadım cezası uygulananlar, oda bekçisi olarak; ayak kesme cezası uygulananlar, bahçe bekçisi olarak; saç sıfırlama cezası uygulananlar ise erzak

bekçisi olarak çalıştırılır”¹³⁵denmektedir (*Zhouli*: 58) Bu kayıtlarda gerçi 徒 imi yer almıyor olsa da Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminde angarya cezasının uygulandığı yönünde bilgi verilmektedir. İlkbahar-Sonbahar (MÖ 770-476) ve Savaşan Beylikler döneminden (MÖ 475-221) itibaren suçluları çalıştırmak yaygınlaşmıştır. Özellikle Qin Hanedanlığı döneminde (MÖ 221-207) set ve saray yapımlarında çok sayıda suçlu çalıştırılmıştır. Suç işlediğinden dolayı zorla çalıştırılan bu suçlular, masum olmalarına rağmen zorla çalıştırılan insanlardan farklı olarak “suçlu çalışanlar” (xíngtú 刑徒) olarak adlandırılmıştır.¹³⁶ Qin (MÖ 221-207), Han (MÖ 202-MS 220) Hanedanlıkları döneminde çeşitli angarya cezalarının uygulanması ile beraber bu cezalar, 徒 adı ile adlandırılmamıştır. Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) dönemindeki angarya cezaları; sınır gözetleme cezası (hòu 候), saldırıya karşı gözetleme cezası (sīkòu 司寇), kölelik cezası (lǐ chénqiè 隶臣妾), tapınağa odun toplama veya pirinç ayıklama cezası (guǐxīn báicàn 鬼薪白粲), set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezasıdır (chéngdàn chōng 城旦舂). Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde ise sınır gözetleme cezası hariç diğer angarya cezaları varlığını sürdürmüştür.

Sınır gözetleme cezasının içeriği hakkında yeterli kayıtlar bulunmamaktadır. Ancak 候 iminin “etrafı gözetlemek” anlamı (SWJZ: 458) ve *Hou Hanshu*'da yer alan “komutan Wang Chang’ın vefatından sonra komutan Du Mao; hapisanedeki suçluları

---

¹³⁵ 墨者使守門。劓者使守關。宮者使守內。劓者使守圜。髡者使守積。

¹³⁶ Dikkat edilmesi gereken şu ki buradaki 刑徒, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde yer alan angarya cezasından (徒刑) farklıdır.

tahliye ederek kuzey sınırını korumayı emretti, gözetleme noktaları ve haberleşme noktaları tesis etti”¹³⁷ (*Hou Hanshu*: 60) ifadelerinden yola çıkarak bu cezanın suçluyu devlet sınırında düşmanın durumunu gözetlemek için çalıştıran bir tür anyarya cezası olduğunu tespit edebiliriz. SHDQMZJ’de bu ceza şu şekilde ifade edilmektedir: “Zülüf, sakal, bıyık sıfırlama cezası verilip sınır gözcüsü olarak çalıştırılanlar, eğer iftira suçu işlerse nasıl cezalandırılmalı? Bu durumda zülüf, sakal, bıyık sıfırlama cezası verilip saldırıya karşı gözetlemede çalıştırılırlar”¹³⁸ (SHDQMZJ: 121). Sınır gözetleme cezasını ifade eden 候 imi; Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde bir çeşit cezayı değil bir çeşit unvanı ifade etmiştir.

司寇 sözcüğü; Shang (MÖ 1600-1046), Zhou (MÖ 1046-256), İlkbahar-Sonbahar (MÖ 770-476) ve Savaşan Beylikler (MÖ 475-221) dönemlerinde bir tür yönetici adı olarak kullanılmıştı (LJZS: 81-1; CQZZ: 63). Ancak bu sözcük, Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde bir çeşit angarya cezasını ifade etmişti. Sınır gözetleme cezasına göre bir derece ağır olan bu cezanın içeriğine her ne kadar SHDQMZJ’de değinilmemiş olsa da kelimelerin anlamından ve Han dönemindeki tarihi eserlerden bu cezanın muhtemel içeriğini tahmin etmemiz mümkündür. “Dışarıdan gelen saldırı” olarak yorumlanan 寇 sözcüğü (CQZZ: 64) ile “teftiş” anlamını taşıyan 司 sözcüğünün birleşmesinden oluşan 司寇; “saldırıları gözetlemek” demektir, erkeklerin saldırıya karşı müdafaa etmesini ifade etmektedir (Shen, 2003: 307). SHDQMZJ’de birçok yerde saldırıya karşı gözetleme cezası hakkında düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır. Saldırıya karşı gözetleme cezasının özelliği

---

¹³⁷ 遣驃騎大將軍杜茂將眾郡施刑屯北邊，築亭候，修烽燧。

¹³⁸ 當耐為侯（候）罪誣人，可（何）論？當耐為司寇。

gözetlemek ve teftiş etmektir. Bu cezanın infazında suçlunun aynı zamanda çalışma alanındaki diğer suçluları teftiş etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak idare; bu suçluları yemek yaptırmak, araba sürdürmek, bekçilik yaptırmak gibi günlük işlerinde çalıştıramaz (Li. J., 1985: 275-276).

Hanguan Jiuyi (汉官旧仪) adlı tarihi eserde “saldırıya karşı gözetleme cezası verilen erkek muhafaza eder, kadın ‘zuoru sikou’ dur. Her iki cezanın süresi 2 senedir”¹³⁹ ifadeleri yer almaktadır (*Hanguan Jiuyi*: 10). Zuoru sikou, kadın suçluların erkek suçlulara verilen saldırıya karşı gözetme cezasına eşdeğer cezaya tabi tutulmasıdır. Bu kayıtlardan kadın ve erkeğin aynı cezaya tabi tutulduğu izlenimi doğsa da yaptıkları iş açısından kadına farklı adın verildiği görülmektedir. Qin döneminde (MÖ 770-207) bu ceza, kadınlara uygulandığında pirinci kabuğundan ayırma cezası verilen suçluları gözetleme (chōngsīkòu 春司寇) olarak adlandırılmıştır.

Qin döneminde (MÖ 770-207) ortaya çıkan kölelik cezası; sınır gözetleme cezası ve saldırıya karşı gözetleme cezasından bir derece ağır olan bir tür angarya cezasıdır (Li. J., 1985: 279). Kelime itibarıyla erkek ve kadın köle anlamındaki imlerden oluşan bu ceza, “işlediği suçtan dolayı köle olarak çalıştırılmaya hükmedilmek” demektir. Ancak kölelik cezasına hükmedilenler ile sosyal sınıflandırma sonucu köle olanlar arasında farklılıklar mevcuttur. Sosyal sınıflandırma sonucu köle olanlar, devletin veya şahsın malıdır dolayısıyla sahipleri tarafından alınıp satılabilmektedir. Buna karşın kölelik cezasına hükmedilen köleler, işledikleri suçtan dolayı köle oldukları için devletin malı değildirler. Bu farklılıklara rağmen, Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde, önceki sosyal yapının özelliklerinin belli

---

¹³⁹ 男备守女为作如司寇皆作二岁。

ölçüde sürdürülür olmasından dolayı, kölelik cezasına hükmedilen suçlular, normal köleler ile bazı benzerlikleri taşımaktaydı. En belirgin benzerlik, kölelik cezasına hükmedilen suçluların cezasının süresiz olmasıdır. Kölelik cezasına hükmedilen suçluların çalışacağı alan çok geniştir. Onlar; set örer, tarla sürer, el işi yapar, saraylarda ve hükûmet birimlerinde işçi olarak çalışırlardı.

Tapınağa odun toplama veya pirinç ayıklama cezası, Qin (MÖ 221-207) ve Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) dönemlerindeki bir çeşit angarya cezasıdır. Bu ceza, SHDQMZJ ve *Hanshu*'da pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. *Hanshu*'da ilgili ceza hakkında Ying Shao (应劭, 153-196, Doğu Han Hanedanlığının alimi) şu şekilde açıklama yapmıştır: “鬼薪, tapınağa odun toplamaktır; 白粲 ise pirinci yıkayıp ayıklayarak daha beyaz hâle getirmektir. Her iki cezanın ceza süresi 3 yıldır”¹⁴⁰ (*Hanshu*: 85). Bu cezanın içeriği, ceza adında yansımış olsa da icrada zaman zaman bu içerik ile sınırlı kalmamıştır. Bu cezaya hükmedilen suçlular; silah yapımında, set inşaatında işçi olarak da çalıştırılmıştır (Zhang, Zh., 2001: 36).

Set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezası, kelime itibarıyla “set örme” anlamına gelen 城旦 ve “pirinci kabuğundan ayırma” anlamına gelen 舂 kelimesinden oluşmaktadır. Bu ceza, Qin (MÖ 221-207) ve Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) dönemlerindeki en ağır angarya cezasıdır. Set örme cezası erkeklere, pirinci kabuğundan ayırma cezası ise kadınlara uygulanmıştır. Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde Çin Seddi inşaatının gerektirdiği ağır iş yükü, set örme cezasının en yaygın kullanılan ceza olmasına neden olmuştur. Bu ceza, dövme cezası ve saç sıfırlama

---

¹⁴⁰ 应劭曰：「...今皆就 鬼薪白粲。取薪给宗庙为鬼薪，坐择米使正白为白粲，皆三歳刑也。」

cezası ile birlikte uygulanmıştır (*Shiji*: 225; *Hanshu*: 3395). Set örme, fiziksel güç gerektirdiği için yasalarda kadın suçlulara pirinci kabuğundan ayırma cezası uygulanması düzenlenmiştir. Suçlu; toplu çalışmayı gerektiren bu cezaları, üzerine kırmızı kıyafet, başına kırmızı bere giyerek boyun ve ayaklarına pranga takarak gerçekleştirirdi (SHDQMZJ: 53).

Qin dönemindeki (MÖ 770-207) angarya cezaları, tek başına değil bedeni ve onur kırıcı cezalar ile beraber uygulanmıştır. Bu açıdan da suçundan dolayı çalıştırılan kişiler, halk içinden alınıp zorla çalıştırılan kişilerden farklı arz etmektedir. Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde Han Wendi'nin Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bedeni cezaları kaldırması sonucu, angarya cezasının ceza sistemi içindeki statüsü yükselmiştir. Ceza süresi net olmayan, uygulamada süresiz olan angarya cezaları; Han Wendi döneminde (MÖ 180-157) süresinin belirtildiği, normal şartlarda belirtilen süre dolduktan sonra suçlunun serbest bırakıldığı cezalara dönüştürülmüştür.

Eğer suçlu, saçını sıfırlanıp sed örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezasına hükmedilmişse [bu ceza], üç sene sonra tapınağa odun toplama veya pirinç ayıklama cezasına; tapınağa odun toplama veya pirinç ayıklama cezası bir sene sonra kölelik cezasına; kölelik cezası bir sene sonra beraate çevrilir; Eğer suçlu, kölelik cezasına hükmedilmişse [bu ceza], iki sene sonra saldırıya karşı gözetleme cezasına; [erkeklere verilen]

saldırıya karşı gözetleme cezası bir sene sonra ve kadınlara verilen gözetleme cezası iki sene sonra beraate çevirilir¹⁴¹ (*Han Shu*: 1099).

Bu kayıtlardan genel olarak o dönemde suçluya verilen saç sifirilanıp set örme veya pirinci kabuğundan ayırma cezasının beş sene, kölelik cezasının üç (dört) sene, saldırıya karşı gözetleme cezasının ise bir (iki) sene süre ile tamamlandığı sonucuna varabiliriz.

Kuzey Zhou döneminde (557-581) angarya cezası, 徒刑 olarak adlandırılmıştır (*Suishu*: 707). Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza sistemi içinde resmi olarak yer alan angarya cezası, Qing Hanedanlığına (636-1911) kadar devam etmiştir. Bu dönemdeki angarya cezası; suçlunun özgürlüğünün kısıtlanarak belli bir süre içerisinde boynu veya el-ayağı kelepçelenerek zorla çalıştırıldığı bir çeşit cezadır. Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde angarya cezası; resmi yasalarda yer almakla beraber cezanın üst sınırı Üç Devlet, İki Jin, Kuzay, Güney Hanedanlıkları (220-589) dönemindeki beş seneden üç seneye indirilmiştir. Bu dönemde angarya cezası, yarım sene fark ile beş dereceye ayrılmıştır; önceki dönemlerde angarya cezasına ek olarak uygulanan sopa cezaları kaldırılmıştır (*Suishu*: 710-711). Bu, cezanın hafiflemesindeki bir gösterge olarak değerlendirilmelidir. Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde angarya cezası ile ilgili düzenlemeler, Sui Hanedanlığı (581-618) ile aynıdır. Tang Hanedanlığında (618-907) angarya ceza sistemi biraz daha pekişmiştir; kadınların ve

---

¹⁴¹ 罪人獄已決，完為城旦舂，滿三歲為鬼薪白粲。鬼薪白粲一歲，為隸臣妾。隸臣妾一歲，免為庶人。隸臣妾滿二歲，為司寇。司寇一歲，及作如司寇二歲，皆免為庶人。

erkeklerin hapis yerleri ayrılmıştır; ceza sürecince suçlulara kelepçe takılmıştır; onların infaz yerinden ayrılmalarına izin verilmemiş olsa da dinlenmeleri için zaman verilmiştir; hastalara ise ilaç verilip kelepçeden muaf tutulmuştur, hatta ağır hasta yakınlarının hapis haneye girip hastaya refakat etmelerine izin verilmiştir¹⁴² (*Xin Tangshu*: 1411).

Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde sistem olarak Sui Hanedanlığı (581-618) dönemindeki beşli ceza uygulanmaya devam edilmiş ise de “ağır sopa cezasına çevirme kuralları” uygulandığı için hafif sopa cezası, angarya cezası ve sürgün cezası farklı sayıdaki ağır sopa cezalarına çevrilmiştir (*Songshi*: 4967). Ancak angarya cezası; sopa cezasına çevrilirken sadece farklı sayıdaki ağır sopa cezasına çevrilmiş, ek ceza uygulanmamıştır. Demek o ki bu dönemde beşli ceza sisteminin düzeni bozulmuş, uygulamada sadece büyük sopa cezası ve idam cezası kalmıştır. Angarya cezası açısından, ağır sopa cezasına çevrilmek suretiyle görünüşte ağır ceza hafifletilmiş, cezanın uygulama süresi çok daha kısalmış olsa da esasında suçlunun hayati tehlikesi artmış ve doğrudan bedeni ceza uygulamasına geri dönme eğilimi baş göstermiştir.

Liao Hanedanlığı (907-1125) döneminde angarya cezası, üç dereceye ayrılmış ve üst sınırı süresiz olarak düzenlenmiştir. Angarya cezasına yine sopa cezası ve dövme cezası eklenmiştir¹⁴³ (*Liaoshi*: 936).

---

¹⁴² 居作者著鉗若校，京師隸將作，女子隸少府縫作。旬給假一日，臘、寒食二日，毋出役院。病者釋鉗校、給假，疾差陪役。謀反者男女奴婢沒為官奴婢，隸司農，七十者免之。凡役，男子入于蔬圃，女子入于廚饈。

¹⁴³ 徒刑一曰終身，二曰五年，三曰一年半；終身者決五百，其次遞減百；又有黥刺之法。

Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde angarya cezası beş dereceye ayrılmıştır; her derece için farklı sayıda ağır sopa cezası eklenmiştir¹⁴⁴ (*Yuanshi*: 2605).

Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıkları döneminde bu düzenleme aynı şekilde devam etmiştir. Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde angarya cezası, beşli ceza sistemi içinde yer almakla kalmayıp diğer cezaların çalışma ile infaz edilebileceği ve hatta idam cezasının müebbet angarya cezasına çevrilebileceği kararlaştırılmıştır¹⁴⁵ (*Da Ming Huidian*, C.176).

Sonuç olarak, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) angarya cezası, ceza sisteminin tamamına yayılmıştır. Farklı adlar ile adlandırılmış olması ve ceza sürelerinin farklı olmasına rağmen nitelik açısından aynı olan bu cezalar; suçluyu cezalandırma amacının ötesinde, suçlunun hükümdarın hâkimiyeti altındaki topluma katkıda bulunmasına, dolayısıyla feodal üst tebaanın suçlulardan yararlanabilme amacına hizmet etmiştir.

C. Sürgün Cezası. Sürgün, kişinin ceza amaçlı içinde bulunduğu beldeden başka bir beldeye gönderilmesidir. Çin tarihinde sürgün, ilk olarak *Shangshu*'da beşli cezanın hafifletici alternatifi olarak kayda geçmiştir¹⁴⁶ (SSZS: 40-2). Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) farklı adlar ile adlandırılarak

---

¹⁴⁴ 徒刑：一年，杖六十七。一年半，杖七十七。二年，杖八十七。二年半，杖九十七。三年。杖一百七。

¹⁴⁵ 拘役囚人，國初令罪人得以力役贖罪、死罪、死罪、拘役终身、徒流照年限、笞杖计月日、满日疏放。或修造或屯种、或煎盐、炒铁、事例不一、具列于后。

¹⁴⁶ 流宥五刑宥寬也以流放之法寬五刑。

varlığını sürdürmüş olan sürgün cezası, Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde resmi olarak yeni beşli içinde yer almıştır.

Qin döneminde (MÖ 770-207) sürgün cezası; göç (qiān 迁), sınıra sürgün (zhé 谪), sınır dışı etme (zhú 逐) olmak üzere üç şekilde uygulanmıştır. Qin dönemindeki (MÖ 770-207) sürgün cezaları, kamu görevlilerinden halka kadar geniş bir alanda uygulanan hafif ceza niteliğindedir. Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde yer alan sürgün cezasından farklı olarak Qin döneminde (MÖ 770-207) sürgün cezaları; hafif suçlara da uygulanmış ve sürgünün amacı genelde sınır bölgelerini korumak ve o bölgeleri açmak olmuştur. Sürgün cezasının bir çeşidi olan göç¹⁴⁷; Qin döneminde (MÖ 770-207) kamu görevlilerinin görev ihmal ve görevini yerine getirmemesi gibi suçlara, isyan suçlarında isyancıların başını destekleyen halka ve halkın işlediği çeşitli suçlara uygulanmıştır (Li. J., 1985: 284-285).

Qin Beyliği (MÖ 770-221), diğer beylikleri hâkimiyet altına aldıktan sonra kendi topraklarındaki suçluların cezalarını hafifleterek veya af çıkartarak yeni kazandığı topraklara sürgün etmiştir¹⁴⁸(*Shiji*: 213). Böylece sürgün cezası hem suçu cezalandırma hem de yeni kazanılmış toprakları geliştirme amacına hizmet etmiştir.

---

¹⁴⁷ Çalışmamızda göç, bir ceza olarak incelenmektedir; halkın göç etmesi, konumuza dâhil değildir.

¹⁴⁸ 二十六年，赦罪人遷之穰；二十七年，錯攻楚。赦罪人遷之南陽；二十八年，大良造白起攻楚，取鄢、鄧，赦罪人遷之；三十四年，秦與魏、韓上庸地為一郡，南陽免臣遷居之。

Qin döneminde (MÖ 770-207) bir kişi sürgün edilirse tüm ailesi beraberinde sürgün yerine giderdi. Bu, insanların yeni topraklara yerleşerek orayı açmaları ve özleştirmeleri için idi. Hatta sürgün cezasına hükmedilen kişi, ceza infazından önce ölse bile ailesi yine sürgün edilirdi¹⁴⁹, sadece bazı statüdeki görevliler sürgün cezasına mahkûm edildiğinde onların ailesinin beraberinde gitme zorunluluğu yok idi¹⁵⁰ (SHDQMZJ: 107). Fa öğretisinin benimsendiği, dolayısıyla yasaların eşit biçimde uygulanması gerektiğinin savunulduğu Qin döneminde (MÖ 770-207) farklı statüye sahip kişiler için uygulanan cezaların farklı olması; Fa öğretisinin savunduğu eşitlik ile çağımızda benimsenen eşitlik ilkesi arasında büyük bir uçurum olduğunu, hükümdar merkezli yapıda hukuk eşitliliği ilkesine yer olamayacağını göstermektedir.

Sınra sürgün, suçlunun Qin sınırlarına gidip sınırı müdafaa etmesini amaçlayan bir çeşit sürgün cezasıdır. Qin döneminde (MÖ 770-207) bu ceza ile cezalandırılan suçlular, sınır bölgelerine gönderilip buldukları bölgeyi muhafaza ederlerdi¹⁵¹(*Shiji*: 253). Bilindiği üzere Qin Shihuang, çok sayıda insanı set ve saray inşaatında çalıştırmıştır. Bu durumda, yine halktan sınırı müdafaa etmek için yeterli sayıda kişi toplamak güç idi. Dolayısıyla mahkûmların sınıra gönderilmesi hem sınırı müdafaa etmek açısından hem de cezayı uygulamak bakımından önemli bir yöntem olarak görülmüştür. Sürgün cezasının suçlunun işlediği suçu cezalandırmaktan ziyade sınırı

---

¹⁴⁹ 廷行事有罪當□（遷），已斷已令，未行而死者亡，其所包當詣□（遷）所。

¹⁵⁰ 嗇夫不以官為事，以奸為事，論可（何）□（也）？當□（遷）。□（遷）者妻當包不當？不當包。

¹⁵¹ 三十三年，發諸嘗逋亡人、贅壻、賈人略取陸梁地，為桂林、象郡、南海，以適遣戍。西北斥逐匈奴。

muhafaza etme amacını taşıması, yasaların politik amacının hukuki amacından önce geldiğini kanıtlamaktadır.

Sınır dışı etme, yabancıların işlediği suça verilmiş bir çeşit cezadır. Bu ceza, genelde yabancı misafirler ve seyyahlara verilmiştir. Qin Shihuang'ın 12. yılında asi vezir Lü Buwei'nin (吕不韦, ?-MÖ 235) cenazesine katılan kişiler içinde Jin Devleti vatandaşları için sınır dışı etme cezası, Qin Devleti vatandaşları içinse göç cezası verilmiştir¹⁵² (*Shiji*: 231).

Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 202-MS 220) sürgün cezası, 徙边 (xǐbiān), 戍边 (shùbiān) adı altında uygulanmaya devam etmiştir. Bu dönemde sürgün cezasının tipik özelliği, bu cezanın idam cezasının indirimi olarak uygulanmış olmasıdır. Ancak bu, Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 202-MS 220) uygulanan sürgün cezasının Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde yer alan sürgün cezası ile aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 202-MS 220) sürgün cezası, beşli ceza içinde yer alan bir ceza değildir. Batı Han (MÖ 202-MS 8) döneminde yine mertebe sahipleri ve devlet adamlarının isyan ve itaatsizlik suçları için sürgün cezası verilmiştir. Örneğin, Batı Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 8) son dönemlerinde vezir Wang Shang (王商, ?-MÖ 25); hükümdar tarafından emre itaatsizlik ile suçlanır, ancak savaştaki başarılarından dolayı mertebesinden alınıp halk statüsüne indirilir ve sürgün edilir (*Hanshu*: 3025-3026). İtaatsizlik ve isyan suçları; her tarihi dönemde ağır suç olarak değerlendirilmiştir ve normal şartlarda suçlunun idam cezasına

---

¹⁵² 十二年，文信侯不韋死，竊葬。其舍人臨者，晉人也逐出之；秦人六百石以上奪爵，遷；五百石以下不臨，遷，勿奪爵。

hükmedilmesi gerekmektedir. Ancak mertebe sahipleri bu suçu işlediğinde onlara sürgün cezasının verilebilme olasılığı, kanımızca hükümdarın mertebe sahiplerine karşı politik davranmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü etki alanı çok geniş olan mertebe sahiplerinin idam edilmesi, daha büyük bir isyana kıvılcım olabilir. Oysa idam cezasının indirilerek sürgün cezasının uygulanması hem hükümdarın merhametini göstermek hem de mertebe sahibini bulunduğu yerden uzaklaştırıp etki alanını daraltmak sonucunu yaratabilir. Fakat bu, isyan suçları için genel kural değildir ve Doğu Han Hanedanlığı (25-220) dönemine gelindiğinde isyan suçları af dışında tutulmuştur¹⁵³ (*Hou Hanshu*: 276).

İdam cezasının indirimi olarak uygulanan sürgün cezası, Doğu Han Hanedanlığına (25-220) gelindiğinde halkın işlediği suçları için verilen idam cezasının genel affi olarak uygulanmaya başlamıştır¹⁵⁴ (*Hou Hanshu*: 298).

Kuzey ve Güney Hanedanlıkları (420-589) döneminde resmi ceza olarak yasalarda yer alan sürgün cezası, Sui Hanedanlığı (581-618) dönemine gelindiğinde Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezadan biri olarak uygulanmaya başlamıştır. Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde sürgün cezası; mesafenin uzunluğuna göre 1000 li (里)¹⁵⁵, 1500 li ve 2000 li olarak üç dereceye ayrılmış ve suçlu hükmedildiği sürgün cezasının derecesine göre 1000 li için 2 sene, 1500 li için 2 buçuk sene, 2000 li için 3 sene süre ile çalıştırılmıştır. Bu dönemde sürgün cezasına çarptırılan suçluya cezanın derecesine göre farklı sayıdaki

---

¹⁵³ 己酉，令郡國中都官繫囚減死一等，徙邊；謀反大逆，不用此令。

¹⁵⁴ 十一月丁丑，詔減天下死罪一等，徙邊戍。

¹⁵⁵ 1li=532 metre.

sopa cezası uygulamak suretiyle sürgün edilmeden yerinde çalıştırma olasılığı tanınmıştır (*Suishu*: 710).

Sui Hanedanlığını (581-618) takiben Tang Hanedanlığında (618-907) sürgün mesafesinin her bir derecesi 1000 li arttırılmıştır. Yani 2000 li, 2500 li ve 3000 li olmak üzere üç dereceye ayrılmıştır. Bu üç derece sürgünün cezasının tamamı için bir senelik zorla çalıştırma cezası beraber uygulanmıştır (*Xin Tangshu*: 1408). Bu bakımdan Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde gerçi sürgün mesafesi uzamış ise de cezaya eşlik eden zorla çalıştırma hafiflemiştir. Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde sürgün cezası, çok geniş alanda uygulanmıştır. İsyân suçu işleyenlerin bazı akrabaları sürgün cezasına mahkûm edilmiş (TLYS: 321-322), ihmalden doğan ölüm ve büyüklere vefasızlık davalarındaki suçlulara da sürgün cezası verilmiştir (TLYS: 35). Bunun dışında sürgün cezası yine idam cezasının affı veya indirimi olarak uygulanmıştır. Tang Hanedanlığından (618-907) sonra sürgün cezasının uygulanmasında bazı yenilikler olmuştur.

Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde gerçi sürgün cezası yasal olarak beş ceza sistemi içinde yer almaya devam etmiş ise de önceki bölümlerde bahsettiğimiz “ağır sopa cezasına çevirme kuralları” kapsamında farklı ölçülerde sopa cezasına çevrilmiş ve böylece fiili uygulamadan kaldırılmıştır¹⁵⁶ (*Songshi*: 4967). Bu dönemde uygulanan çok sayıda dövme yaparak sürgüne gönderme ve sopa ile dövdükten sonra sürgüne gönderme uygulaması; Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezanın Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911)

---

¹⁵⁶ 凡流刑四：加役流，脊杖二十，配役三年；流三千里，脊杖二十，二千五百里，脊杖十八，二千里，脊杖十七，並配役一年。

uygulanan yeni beşli ceza sisteminde bıraktığı izleridir. Bu, doğal olarak cezaların ağırlaşmasına yol açmıştır¹⁵⁷(*Songshi*: 5008). Sopa ve dövme ile beraber uygulanan sürgün cezasının bir kısmı, orduya sürgün şeklinde de uygulanmıştır¹⁵⁸ (*Song Huiyao Jigao*, Xingfa1-7).

Moğolların kurduğu Yuan Hanedanlığı (1271-1368), ceza düzenlemeleri açısından önceki hanedanlıklardan örnek alarak Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezayı resmi ceza olarak düzenlemiş ise de sürgün cezası; tıpkı Jin Hanedanlığı (1115-1234) dönemindeki gibi ¹⁵⁹ (*Jinshi*: 1023), uygulamada kolaylık sağlamadığı gerekçesi ile fiilen uygulanmamış, başka cezalara çevrilerek uygulanmıştır. Yuan Hanedanlığının (1271-1368) son dönemlerine gelindiğinde yasaların gelişmesi neticesinde sürgün cezası uygulanmaya başlamıştır. Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde sürgün cezası, orduya sürgün (chūjūn 出軍) şeklinde de uygulanmıştır (*Yuanshi*: 2657, 2664). Bu hem suçluyu cezalandırmayı hem de orduyu güçlendirmeyi amaçlayan bir tür sürgün cezasıdır. Nitekim Yuan Hanedanlığı (1271-1368), Çin tarihinde en geniş topraklara

---

¹⁵⁷ 刺配之法二百餘條，其間情理輕者，亦可復古徒流移鄉之法，俟其再犯，然後決刺充軍。其配隸並減就本處，或與近地。凶頑之徒，自從舊法。編管之人，亦迭送他所，量立役作時限，無得髡鉗。

¹⁵⁸ 刺配之法，大抵二百餘件，愚民冒犯，罕能知畏。使其骨肉離散，而道路死亡者甚衆，防送之卒，勞費尤苦。其間情理輕者，亦可復古徒流之坐移鄉之法，俟其再犯，然後決刺充軍。

¹⁵⁹ 緣先謂流刑非今所宜，且代流役四年以上俱決杖。

sahip olan hanedanlıklardan biri idi ve bu toprakları korumak için çok sayıda askere ihtiyaç duyuluyordu. Siyasi amaca hizmet etmekle beraber bu ceza, sürgün edilen suçluların orduya destek vermesi amacını da taşımakta idi. Benzeri bir ceza, Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde de uygulanmıştır (*Mingshi*: 2282).

Ming Hanedanlığı döneminde (1368-1644) ordunun savaşmaktan başka yine tarım yapmak görevi de vardı. Hem asker hem çiftçi sıfatı altında ezilen askerler zaman zaman kaçmayı tercih ederlerdi ve bu doğal olarak asker kaynağının azalması sonucunu doğurdu. Şüphesiz ki orduya sürgün cezası, bu sorunu çözmekte en etkili yöntem idi. Bu açıdan Ming dönemindeki (1368-1644) şekli değiştirilmiş sürgün cezası da suçluyu cezalandırmak amacından daha ziyade orduyu güçlendirme amacına hizmet etmişti.

Mançuların yönettiği Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde sürgün cezası, daha ağır bir şekilde uygulanmıştır. Bu dönemde beşli ceza içinde yer alan sürgün cezasının dışında orduya köle olarak gönderme cezası da uygulanmıştır. Bu cezaya hükmedilen suçlular; genelde Heilongjiang (黑龙江), Jilin (吉林), İli ve Urumçi gibi sınır bölgelere gönderilir ve köle olarak çalıştırılırdı (*Qinding Da Qing Huidian*, C.68-69).

Sonuç olarak, sürgün cezasının özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz: İlk olarak sürgün cezası suçluyu sadece bedeni değil, ruhsal külfete de uğratmayı amaçlamıştır. Eski Çin'in tarıma bağlı ekonomik yapısı; Çinlilerin atalarına ve yaşadığı topraklara olan yüksek aidiyet duygusunu geliştirmekle beraber siyasi ve sosyal derecelendirmeyi de ortaya çıkarmıştır. Yaşadığı toprakları terk etme yoluyla uygulanan sürgün cezasının beraberinde getirdiği aidiyet duygusunun zedelenmesi

hissi; bu cezanın bedeni külfetten başka ruhsal külfet de yarattığını, dolayısıyla aynı zamanda onur kırıcı bir ceza olarak nitelendirilebileceğini göstermektedir.

Bunun dışında sürgün cezası, her zaman salt hukuki bir ceza olarak uygulanmamıştır. Bu ceza; zaman zaman Çin hükümdarları tarafından çevredeki bölgeleri açmak amacıyla ve bir çeşit göç stratejisi olarak kullanılmıştır. Bununla kalmayıp ordunun asker gücünün temini olarak görülmüş, böylece sürgün cezasının siyasi fonksiyonu en az hukuki fonksiyonu kadar gündemde tutulmuştur.

Cezanın uygulandığı suçlar bakımından sürgün cezası, zaman zaman soylular ve beylerin isyan suçlarına uygulanmıştır. Bu, sürgün cezasının siyasi amaçta kullanıldığını göstermektedir.

Son olarak sürgün cezası; çoğu zaman zorla çalıştırma gibi diğer cezalar ile beraber uygulanmıştır, uygulamada üst sınır tanımlanmamıştır, dolayısıyla sürgün edilen kişi çoğu zaman sürgün yerinden geri dönememektedir.

D. İdam cezası. İdam cezası, suçlunun hayatının sona ermesini amaçlayan bir cezadır. Eski Çin ceza sisteminde idam cezasının en tipik özelliği, farklı dönemlerde farklı şekillerde gerçekleştirilmiş olması ve gerçekleştirme sürecindeki cebir uygulamasıdır.

Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza içinde resmi olarak yer almadan önce idam cezası, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan idam cezasının çeşitlendirilmesiyle uygulanmıştır. Cezaların geniş ve katı biçimde uygulandığı Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde idam cezası; suçu ortadan kaldırma ve ceza ile ödettirme amacının çok daha ötesinde toplumu caydırmayı ve böylece hâkimiyeti korumayı amaçladığından dolayı bir hayli çeşitlenmiş ve cebri işkence yoluyla uygulanmıştır.

Hakaret edilerek kesme (lù 戮), vücudu parçalayarak öldürme (zhé 磔), meydanlarda idam etme, suda boğarak öldürme (dìngshā 定杀)¹⁶⁰, diri diri toprağa gömme (shēngmái 生理)¹⁶¹, kelleyi kesip asma (xiāo shǒu 梟首), kesme (斩)¹⁶² gibi çeşitli idam cezaları; Qin döneminde (MÖ 770-207) idam cezasının vahşi bir şekilde uygulandığının ispatıdır.

Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) ceza yasaları, genel olarak Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) dönemindeki yasaları takip ettiği için Qin dönemine ait çoğu idam cezası Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde de uygulanmıştır. Han Wendi'nin bedeni cezaları kaldırma hareketi ile beraber sağ ayak kesme cezası kaldırılıp yerine idam cezası uygulanmaya başlamıştır. Bunun neticesinde idam cezasının uygulama alanı daha da genişlemiştir. Bu dönemde idam cezası; belden kesme, meydanlarda idam etme ve kelleyi kesip asma şekillerinde uygulanmıştır (*Hanshu*: 547, 148, 164).

Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde yeni beşli ceza içinde yer alan idam cezası; yasal olarak urgan ile boğma (Resim 7) ve kelle kesme olarak iki şekilde düzenlenmiştir (*Suishu*: 710).

Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde ceza yasasının Tang ceza yasasını takip etmesine rağmen Song ceza yasasında ağır sopa ile döverek öldürme (jué

---

¹⁶⁰ Cüzam hastası olan suçlulara uygulanan idam cezasıdır.

¹⁶¹ Cüzam hastası olan suçlulara uygulanan idam cezasıdır.

¹⁶² Kelle kesme ve belden kesme olarak ayrılır.

zhòngzhàng yīdùn chùsǐ 决重杖一顿处死) cezası yer almıştır¹⁶³ (*Song Xingtong*: 6). Bu, Song döneminde (960-1279) uygulanan idam cezasının ağırlaştırılması ve daha korkunç hâle gelmesi demektir.

Liao döneminde (907-1125) de idam cezasının genel infaz şekline ilave olarak parçalayarak öldürme (Resim 8) eklenmiştir¹⁶⁴ (*Liaoshi*: 936).

Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde idam cezası, kesme ve parçalama şeklinde uygulanmıştır¹⁶⁵ (*Yuanshi*: 2605). Bunun dışında “qiāo 敲” olarak adlandırılan bir çeşit infaz da çok sayıda uygulanmıştır (YDZ: 599, 613). Bu, suçlunun sopa ile dövülerek öldürüldüğü bir infaz şeklidir¹⁶⁶ (Yang. N., 1988: 82). Bu infaz şeklinin geniş uygulama alanına sahip olması, Yuan döneminde (1271-1368) idam cezasının diğer infaz şekillerine nazaran en azından görünüşte biraz insancıl olmasında olumlu rol oynamıştır.

Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde idam cezasının infaz şekli içinde kesme ve organ ile boğmanın yanı sıra parçalama da bulunmaktadır¹⁶⁷ (*Mingshi*: 2282).

Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde de kesme ve organ ile boğma cezaları; idam cezasının iki çeşidi olarak beş ceza sistemindeki varlığını sürdürmüştür. Bu

---

¹⁶³ 唐建中三年八月二十七日敕节文其十恶中恶逆以上四等罪请准律用刑其馀应合处绞斩刑自今以后并决重杖一顿处死以代极法。

¹⁶⁴ 死刑有绞、斩、凌遲之屬。

¹⁶⁵ 死刑：斬，陵遲處死。

¹⁶⁶ 敲朴 短杖曰敲，杖击曰朴。

¹⁶⁷ 二死之外，有凌遲，以處大逆不道諸罪者。

dönemde kesme ve boğma cezaları; ani infaz ve geciktirilmeli infaz olarak iki şekilde uygulanmıştır. Ağır suçlar için verilen idam cezası, hemen infaz edilmiş; hafif suçlar için verilen idam cezası, bekletilerek sonbahar döneminde infaz edilmiştir (DQLL: 81).

Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) idam cezasının yukarıda bahsettiğimiz yasal infaz şekilleri dışında yasa dışı çok sayıda farklı idam cezası uygulanmış, hatta Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan insanlık dışı pek çok infaz şekli de sıklıkla uygulanmıştır.

Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) yeni beşli ceza kapsamında uygulanan idam cezasının bir başka özelliği ise idam cezasının kontrollü uygulanması görüşünün hukuk sistemine yansımalarıdır. Bakıldığında eski Çinliler idam cezasından ne tamamen vazgeçebilmişler ne de basit infaz şekline izin vermişlerdir. “Suçun işlenip işlenmediği yahut ne derecede işlendiği hakkında şüphe varsa masum kişilerin cezalandırılmasındansa ağır cezaların hafifletilmesi veya kişinin beraat etmesi âlâdır”¹⁶⁸ (CQZZ: 151) düşüncesi, Qin Hanedanlığından sonraki döneme (MÖ 221-MS 1911) geldiğinde sistemsel olarak ceza yasalarına yansımıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza sisteminde Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan idam cezasının birçok infaz şekline yer verilmemiştir, sadece kesme ve boğma olarak iki infaz şekli benimsenmiştir. İdam cezasının karar aşamasında ise prosedür zorlaştırılarak veya infaz bilinçli olarak geciktirilerek idam cezasında azaltmaya gidilmiştir (*Hanshu*: 1106). İdam cezasının kontrollü uygulanması, dönem dönem farklı adlarla adlandırılmış ise de Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) itibaren bir sistem olarak sürdürülmüştür. Han Hanedanlığı (MÖ

---

¹⁶⁸ 與其殺不幸，寧失不經。

202-MS 220) döneminde hükümdarlar veya yetkili merciler, belli dönemlerde hapisteki suçluları teftiş ederek yanlış ceza verilip verilmediğini tespit etmeye çalışmışlardır (*Hanshu*: 3036). Bu uygulama, idam cezası başta olmak üzere her ceza için geçerli olmuştur. Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde idam cezası, beş kademe denetim sürecinden geçerek uygulanmıştır (*Tongdian*: *Xingfa*6).

İdam cezasının teftişi, dosya üzerinden incelemeden çok bire bir inceleme yapmaya yönelik idi. Hükümdar dahi zaman zaman hapishanelere teftişe giderdi. Payitahttan uzak olan yerler ise gönderilen yetkililer tarafından teftiş edilirdi. Bunun dışında yaşlılar, kısıtlılar, hamileler ve yakınlarına bakmakla yükümlü olan kişiler; idam cezasına mahkûm edildiğinde on ağır suçu işlememiş olmak kaydıyla tekrar teftiş edilerek cezalarının indirimi istenebilirdi (*Hanshu*: 1106). Üstelik Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde idam kararı, derece derece denetimden geçtikten sonra hükümdarın hükmüne sunulurdu (*Qingshi Gao*: 4213). İdamın ertelenmesi durumunda işlenen suç, tekrar gözden geçirilir ve çoğu zaman ceza indirimi uygulanır, idam cezası uygulanmazdı (*Qingshi Gao*: 4207). Bu uygulama, idam cezasının ceza infaz sürecini zorlaştırarak prosedür açısından idam cezasının keyfi veya hatalı uygulamasının önüne geçmiştir.

Sonuç olarak idam cezası, beş ceza sistemi içinde en uzun süre uygulanan ve Çin hukuk tarihinde sürekli olarak ceza yasaları içinde varlığını sürdüren bir cezadır.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹ Tang Hanedanlığı döneminde Hükümdar Tang Xuanzong (唐玄宗, 685-762), 747 yılında ilk defa ölüm cezasını kaldırma girişiminde bulunmuştur. Xuanzong, bir af fermanında ölüm cezasının kaldırıldığını, ölüm cezasına hükmedilenlerin sopa ile dövüldükten sonra sürgün edileceğini duyurmuştur (*Cefu Yuangui*, C. 612). Bu, Çin

İçeriği ve uygulama bakımından tamamen farklı olmak kaydıyla günümüzde idam cezası Çin ceza hukukunda varlığını sürdürmektedir. Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) yeni beşli ceza kapsamında uygulanan ölüm cezasının infaz türleri, Qin Hanedanlığından önceki döneme (MÖ 2070-221) göre azalmış olsa da genel olarak bakıldığında yine çok çeşitli infaz şekline sahiptir. İdam cezası, tıpkı diğer dört ceza gibi özel hukuktan kamu hukukuna dek geniş bir alanda uygulanmıştır. Ancak uygulamada çeşitli tedbirler gündeme getirilmiş ve bunun için de teftiş mekanizması devreye sokulmuştur.

---

tarihinde ilk defa hükümdar tarafından resmi ferman ile ölüm cezasının kaldırılmasını ve bu düzenlemenin yasalarda kalıcı olarak yer almasını amaçlayan girişimdir. Ancak bu girişim, uygulamada yer bulamamıştır. Ölüm cezası yerine uygulanan sopa ile döverek sürgüne yollama cezasında ceza henüz sürgün aşamasına gelmeden suçlu zaten dövülerek öldürülmüştür. Fermanın ilan edilmesinden 13 yıl sonra ceza uygulamasındaki çift başlılık ve tıkanıklığı gidermek amaçlı idam cezası, tekrar uygulanmaya başlamıştır ve böylece ölüm cezasının kaldırılma hareketi, hüsrana sonlanmıştır.

3. DİĞER CEZALAR

3.1. Kolektif Ceza

Kolektif ceza, bir kişi suç işleyip cezalandırıldığında o kişinin soy ağacında bulunan diğer kişilerin de beraberinde cezalandırılmasıdır. Kolektif ceza, Çin klasik eserlerinde ilk olarak *Shangshu*'da karşımıza çıkmaktadır (*Shangshu*: 7-9). Bu kayıtlara göre Xia (MÖ 2070/2030-1600) ve Shang (MÖ 1600-1046) hükümdarları; savaşa gitmeden önce askerlere hitaben, eğer bir kimse savaşta emirlere itaat etmez ise oğulları ile beraber idam edileceğini söylemiştir. Kolektif ceza, Çin tarihinde asırlar süren bir uygulama alanına sahiptir. Eski Çinliler; aile ile bireyin sıkı sıkıya bağlı olduğunu, bireyin aileden ayrı tutulamayacağını savunmuşlardır (*Liyi*: 46). Bu noktadan yola çıkarak bireyin iyi veya kötü davranışlarının kökeninde ailenin olduğu, aile fertlerinden birinin işlediği suçun tüm ailece işlenmiş olarak değerlendirileceği, dolayısıyla suçlunun ailesinin de suçlu ile beraber cezaya tabi tutulması gerektiği sonucuna varabilmek güç değildir. Aynı zamanda eski Çinliler özellikle Fa öğretisi neferleri, kolektif cezanın daha güçlü bir caydırıcı nitelik taşımasından dolayı suçu kökünden temizleme amacına hizmet ettiğine inanmışlardır (Shi. L., 2012: 142).

Shang Yang'ın Qin devleti (MÖ 770-221) için düzenlediği yasada kolektif ceza yer almaktadır¹⁷⁰ (*Shiji*: 179). Qin Hanedanlığını takiben Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) ve diğer hanedanlıkların yasalarında da kolektif ceza, farklı adlar ile düzenlenmiştir. Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde 族刑 olarak adlandırılan

---

¹⁷⁰ 二十年，法初有三族之罪。

kolektif ceza, uygulamada farklı kitlelere göre daha ayrıntılı düzenlenmiştir. Tang yasasına göre isyan ve hükümdara ait olan tapınak, saray, bahçe ve haneye zarar verme suçları için kesme cezası verilirdi. Suçlunun babası ve 16 yaş üstü oğlu, boğularak idam edilirdi. Suçlunun 15 yaş altı oğlu, annesi, kızı, resmi eşi ve diğer eşleri, oğlunun resmi eşi ve diğer eşleri, büyük anne, büyük baba ve torunları, kardeşleri, çalışanları, malı, mülkü ve tarlaları müsadere edilirdi. 80 yaş ve üzeri suç işlemiş erkeklerin eğer tedavisi olmayan bir hastalığı varsa, 60 yaş ve üzeri suç işlemiş bayanlar eğer engelli ise cezası affedilirdi. Suçlunun amcası, dayısı ve kardeşlerinin oğulları, nüfusun nereye ait olduğuna bakılmaksızın, 1362.6 kilometre uzağa sürgün edilirdi (TLSY: 321). Yine aynı yasaya göre sözlenmiş kadın, eşine tabi olduğu için eşi ile birlikte cezaya tabi tutulurdu. Ancak kız, istenmiş ama karşı tarafla daha görüşmemiş ise karşı tarafla birlikte cezaya tabi tutulmazdı. Başkası tarafından evlat edinilenler ve tarikat yoluna girenler de kolektif cezalandırılacaklar kapsamına girmezdi (TLSY: 324). Song Hanedanlığı (960-1279) yasalarında da Tang yasalarına benzer düzenlemelere yer verilmiştir. Bu düzenlemeler, Qin (MÖ 221-MS 202) ve Han Hanedanlıkları (MÖ 202-MS 220) dönemindeki kolektif cezanın içeriğine göre büyük bir ilerleme olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu düzenlemelerde kolektif cezanın uygulama alanının daraltılmasıyla beraber asıl suçlu ile birlikte idam cezasına hükmedilecek akrabalarının sayısı büyük ölçüde sınırlandırılmıştır. Uygulama alanı daralmaya başlayan, daha hafife doğru yön alan kolektif ceza; Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıkları dönemine gelindiğinde tekrar genişlemeye ve ağırlaşmaya başlamıştır (DML: 134; DQLL: 365).

Kolektif ceza; genelde hükümdara isyan, devlete ihanet gibi on ağır suç için verilen bir cezadır. Bu cezada en önemli unsur, cezanın suçlunun soy ağacında kaçınıcı

derecedeki akrabalarına kadar uygulanması gerektiğidir. Bu çerçeve, zaman zaman ilgili dönemde benimsenen ideolojik görüş ve tarihi koşullara göre farklı yorumlanmıştır. Kimi zaman üç hısım veya beş hısım, kimi zaman yedi hısım veya dokuz hısım olarak belirtilmiştir.¹⁷¹ Cezaya müşterek olanlar, suçlunun kan hısımları ile kalmayıp kayın hısımlarını da kapsamıştır.

Kolektif cezanın kaldırılması, Qing Hanedanlığının (1636-1911) son dönemindeki yasa değişimi hareketinin bir sonucu olarak tarihe geçmiştir.

3.2. Maddi Cezalar (cáichǎn xíng 财产刑)

Maddi cezalar iki türe ayrılmaktadır. Bunlardan biri temel ceza olarak verilen para cezası, diğeri ise verilmiş bir cezanın paraya çevrilmesidir. Bu iki cezada suçun yaptırımının mal-para olmasına rağmen para cezası, işlenmiş bir suçun doğrudan yaptırımıdır. Yani ilgili suç için verilen ceza, bir miktar mal veya paradır; oysa cezanın paraya çevrilmesi, işlenmiş suçun doğrudan yaptırımı olmayıp suçun karşılığı olarak verilen başka bir temel cezanın paraya çevrilmesi, yani cezanın indirimidir.

---

¹⁷¹ Örneğin: Qin Devletinde (MÖ 770-221) uygulanan üç hısımı (baba taraf hısımlığı, anne taraf hısımlığı ve eş taraf hısımlığı) kapsayan kolektif ceza (*Shiji*: 179); Batı Jin dönemine (265-317) ait kayıtlarda yer alan beş hısımı kapsayan kolektif ceza (*Jinshu*: 1692); Sui Hanedanlığı (581-618) dönemindeki dokuz hısımı kapsayan kolektif ceza (*Suishu*: 171).

A. Para cezası. Bu cezada suçun yaptırımını olan paranın geniş yorumlanması gerekmektedir. Burada para; sadece bir değişim aracı olmakla kalmayıp mübadele değeri taşıyan mal, eşya ve benzeri nesnelere de kapsamaktadır.

Bu ceza, eski Çin ceza sisteminde çok önem verilen bir ceza değildir. Eski Çin’de ticari ilişkilerin kısıtlanması, düşünce yapısındaki aile-devlet birliği görüşünden doğan kamu hukuku üstünlüğü ve dolayısıyla aşırı geniş uygulama alanına sahip olan beş cezanın benimsenmesi; ayrıcalık teşkil eden para cezasının uygulanmasına fazla fırsat vermemiştir.

Çin tarihinde para cezası, Batı Zhou (MÖ 1046-771) döneminde filizlenen alım-satım ilişkileri ve metal paranın ortaya çıkmasından kaynaklı olarak hafif suçların yaptırımını şeklinde peyderpey uygulanmaya başlanmıştır. *Shangshu*’da “eğer beş ceza uygulanmıyorsa beş çeşit para cezası uygulanır” denmektedir¹⁷² (*Shangshu*: 39). SHDQMZJ’deki kayıtlara göre Qin döneminde (MÖ 770-207) 贖刑 (zìxíng) olarak adlandırılan para cezası uygulanmıştır. Bu ceza, genelde hafif suçlara verilen esas ceza olarak düzenlenmiştir. Bu ceza; mal ödemek, para ödemek ve emek ile ödemek şeklinde uygulanmıştır. Ödeme konusu mal olduğunda genelde zırh ve kalkan ile ödenmiş, para ve mal ile ödeme gücü olmayan suçlular ise çalışarak ödemişlerdir. Ödeme olarak özellikle zırh ve kalkanın istenmesi, dönemin savaş dönemi olmasından kaynaklanmaktadır. Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) döneminde de para cezası, yasal bir ceza olarak uygulanmıştır (Shen, 2003: 341). Bu ceza, mal veya eşya ile ödemedi çok para ile ödeme şeklinde uygulanmıştır. Doğu Han Hanedanlığından

---

¹⁷² 五刑不簡。正于五罰。

(25-220) Kuzey Hanedanlığına (386-581) kadar olan tarihi süreçte para cezası, cezanın paraya çevrilmesi ile beraber yasalarda yer almaya devam etmiştir.

Sui Hanedanlığı (581-618) yasasında yeni beşli cezanın sistematik olarak düzenlenmesiyle beraber cezanın paraya çevrilmesine de yer verilmiştir. Ancak para cezası, yasalarda yer almamıştır. Bu durum Tang yasalarına da yansımıştır (Shen, 2003: 341).

Moğollar, Yuan Hanedanlığından (1271-1368) önce de yasalarında para cezasını düzenlemişlerdi¹⁷³ (Arsal, 1947: 173). *Cengiz Yasası*’nda yer alan “bire dokuz mal ödeme” kuralı, Yuan Hanedanlığı yasasına da yansımıştır¹⁷⁴ (*Yuanshi*: 2657). Gerçi bu şekildeki düzenleme, *Yuanshi*’da sadece bir yerde kayıtlara geçmiş olsa da bu, Moğollara özgü kuralların Yuan Hanedanlığı (1271-1368) dönemindeki yasalarda yer aldığını göstermektedir. Ancak Moğollar ile Çin topraklarında yaşayan Çinlilerin sosyal ve ekonomik düzenindeki ciddi farklılıklar, Çin topraklarındaki nüfusun Moğol nüfusuna göre çok daha fazla olması, Moğolların Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde yasalara kendine özgü kuralları çok fazla entegre etmesini engellemiştir. Bunun haricinde, Yuan Hanedanlığı dönemindeki (1271-1368) yasalara bakıldığında 罰鈔 (fáchāo) adlı para cezasının düzenlendiği görülmektedir.

---

¹⁷³ Bir kimse, eğer elinde çalıntı at bulunduruyorsa atı sahibine iade etmeye ve bunun haricinde atın sahibine ceza olarak dokuz at vermeye mecburdur. Eğer çalan kişi, bu malî cezayı ödeyecek durumda değilse bunun yerine çocuklarını vermeye mecburdur. Çocukları da yoksa kendisi idam cezası ile cezalandırılır.

¹⁷⁴ 諸盜駝馬牛驢騾，一陪九。

Yuanshi'de sınır aşarak içki satanlar için hafif sopa cezasına ek olarak para cezası da verilmiştir¹⁷⁵ (*Yuanshi*: 2649).

Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıklarına ait yasalarda para cezası hakkındaki düzenlemeler azdır. Qing Hanedanlığının (1636-1911) son dönemlerinde Batı yasalarından esinlenerek sopa cezaları, para cezasına dönüştürülmüştür (*Qingshi Gao*: 4199).

B. Cezanın paraya çevrilmesi. Tıpkı para cezasında olduğu gibi cezanın paraya çevrilmesinde para, geniş yorumlanması gereken bir kavramdır. Bu para, para değeri olan veya para getirme olasılığı olan değer olarak yorumlanmalıdır.

Cezanın paraya çevrilmesi bir seçenektir. Bu ceza; para cezasından farklı olarak beş cezaya bağlı şekillendiği için para cezasından daha önce tarih sahnesine çıkmıştır ve neredeyse Çin ceza hukuku tarihinin tamamında varlığını sürdürmüştür. Kayıtlarda ilk olarak *Shangshu*'nun *Shundian* bölümünde yer alan bu ceza, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezanın hepsinin yerine yaptırım olarak uygulanmıştır. Batı Zhou dönemine (MÖ 1046-771) ait kayıtlarda cezanın paraya çevrilmesi hakkında ifadeler mevcuttur (*Shangshu*: 39).

Qin döneminde (MÖ 770-207) cezanın paraya çevriliş şekli, çeşitlilik arz etmektedir. Kesinleşmiş ceza; para, mertebe, rütbe veya çalışma ile ödenebilirdi. Çalışma ile ödeme; genelde para, mal-mülk ya da mertebe ile ödeme gücü olmayanlara

---

¹⁷⁵ 諸犯界酒，十瓶以下，罰中統鈔一十兩，笞二十，七十瓶以上，罰鈔四十兩，笞四十七，酒給元主。

yönelik idi. Dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da kişinin kendi rütbesi veya mertebesi ile akrabalarının işlediği suçu ödeyebildiğidir (SHDQMZJ: 55).

Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 220) başlangıç döneminde yasalarda cezanın paraya çevrilmesine yer verilmemiştir. Bundan sonraki süreçte cezanın paraya çevrilmesinin şartları ve koşulları, devletin benimsediği siyasi görüşlerden kaynaklı olarak zaman zaman düzenlenmiş veya kaldırılmıştır (Han. Sh., 2011: 26-33). Cezanın paraya çevrilmesi, Qing Hanedanlığının (1636-1911) son dönemine kadar olan uzun tarihi süreçte varlığını sürdürmüştür. Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza sistemi; hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezası olmak üzere beş esas cezayı içermekle beraber bu cezaların indirimi veya paraya çevrilmesini de düzenlemiştir. (*Xin Tangshu*: 1408; *Songshi*: 5025; *Yuanshi*: 2606; *Mingshi*: 2293-2302; *Qing Shigao*: 4197).

C. Müsadere (mòshōu 沒收). Bu ceza, para cezası ve cezanın paraya çevrilmesinden farklı olarak beşli ceza ile beraber uygulanan bir ek cezadır. Suçlu, işlediği suça göre cezaya mahkum edilir ve ilaveten mal varlığı zorla elinden alınır. TLSY’de isyan ve ihanet suçlarında suçluya idam cezası verilmesinin yanı sıra yakın akrabalarıyla beraber mal varlığının da müsadere edilmesi düzenlenmiştir (TLSY: 321). Song (960-1279) yasalarında da aynı düzenlemelere yer verilmiştir. Bununla beraber Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) yasalarında müsadere sadece mal varlığı ile sınırlı kalmış; insanı kapsamamıştır (DML: 134; DQLL: 365).

Maddi cezaların bazıları esas ceza olarak, bazıları ek ceza olarak, bazıları ise esas cezanın yerine uygulanan ceza olarak düzenlenmiştir. Maddi cezalar; her suç için düzenlenen yaptırım olmamasına rağmen kendi sınırları içinde suçluların cezalandırılması açısından önem arz etmiştir. Ancak maddi cezalar; eski Çin ceza

sisteminde çoğunlukla mertebe sahipleri tarafından beş ceza uygulamasından yasal kaçış olarak kullanılmış ve böylece sosyal ve siyasi sınıflandırmaya hizmet etmiştir. Bunun yanı sıra maddi cezalar; toplumda kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve hastalara verilen cezaların indiriminde kullanılan bir yöntem olarak az da olsa insancılığın sembolü olmuştur.

İçerik bakımından farklılıklar göstermek kaydıyla bazı maddi cezaların çağdaş hukuk sisteminde de aynı veya benzeri adlar altında ortaya çıkması, geçmiş ile çağımız arasındaki bağa işaret etmektedir.

3.3. Onur Kırıcı Cezalar (chǐrǔ xíng 耻辱刑)

Adından da anlaşıldığı üzere onur kırıcı cezalar; suçlunun kişiliğini örseleyen, onuruna karşı tahrik yoluyla uygulanan manevi cezalardır. Bu açıklamadan yola çıkarak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) ve Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan beşli cezanın çoğunun suçlunun bedensel acı çekmesinin yanında insani onurunun da zedelenmesini amaçladığını söyleyebiliriz. Bu açıdan beşli cezanın aynı zamanda onur kırıcı ceza olduğu şüphesizdir. Dolayısıyla bu durum, geniş anlamdaki onur kırıcı cezalar çerçevesi içinde değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra eski Çin cezaları, salt onur kırıcı cezaları (dar anlamdaki onur kırıcı cezalar) da kendi bünyesinde barındırmaktadır.

A. Sembolik ceza (xiàngxíng 象刑). Bu ceza hakkında elde ettiğimiz çok az tarihi veri olmasına ve bu tarihi verilere getirilebilecek objektif kanıtların neredeyse olmamasına rağmen *Shangshu* 'daki ilgili kayıtlarda, Shun'ün kabile reisi olduktan sonra kabileni yönetmek için kullandığı yöntemlerden birinin sembolik ceza olduğu

ifade edilmiştir (*Shangshu*: 2). Yine *Shangshu*'da yer alan diğer bir kayıta göre, Shun dönemindeki cezalardan sorumlu kişi Gao Yao, sembolik ceza kullanmıştır (*Shangshu*: 5). Bu verilerden yola çıkarak sembolik cezanın Yao ve Shun dönemlerinde kadim beşli cezanın sembolü olarak uygulandığı tahmininde bulunabiliriz. Sembolik ceza, hakkında beşli cezanın herhangi birinin uygulanmasına hükmedilen suçluya asıl cezanın uygulanmayıp bu cezayı temsil eden kıyafetlerin giydirilerek veya suçlunun kıyafetlerinin üzerine bu cezayı temsil eden çizimlerin çizilerek asıl cezanın uygulandığını ifade eden bir tür cezalandırma yöntemidir.

Sembolik ceza hakkında ilk kayıt, *Shangshu*'da yer almaktadır¹⁷⁶ (*Shangshu*: 2, 5). Sembolik cezanın amacının başlangıçta suçluyu suçsuzdan ayırt etme olmasına rağmen ilerleyen tarihi süreçte bu cezaya suçlunun kıyafet farklılığından (renk, tarz vb.) dolayı toplum tarafından dışlanması ve aşağılanması, toplumdaki ayrı kalma korkusunu yaşamayı ve insani onurunun zedelenmesi gibi bir takım amaçlar yüklenmiştir. Bu, sembolik cezanın bir çeşit onur kırıcı ceza olarak nitelendirildiğini göstermektedir.

Kanımızca, sembolik cezanın onur kırıcı ceza olması için bu cezanın tek başına uygulandığında suçlunun onurunu bariz bir şekilde zedelenme sonucunu doğurması gerekir. Ancak bunun için MÖ 2500 yılında yaşayan insanların yüksek onur, insani haysiyet anlayışı ve bunlar ihlal edildiğinde cezalandırılmış hissini geliştirmiş olması gerekir. Hâlbuki insanlığın gelişim evresinden bakıldığında bunun gerçeğe uygun olmayan bir varsayım olduğu aşikârdır. Bu nedenle sembolik cezanın ilk önce kıyafet

---

¹⁷⁶ 象以典刑。流宥五刑。鞭作官刑。扑作教刑。金作贖刑。

臯陶方祗厥敘。方施象刑惟明。

aracılığıyla toplumda suçluyu ayırt etme amacı taşıdığını, bu amaçla uygulanan sembolik cezaların belli bir zaman dilimi içerisinde kişinin kıyafeti ile suçu arasında sabit bir ilişkinin doğmasına sebep olduğunu, toplumun bu tür giysileri giyen kişileri suçlu olduğundan dolayı kınaması ve dışlaması neticesinde suçluda toplumdaki ayrı kalma korkusunun ve aidiyet duygusunun zedelenmesinin ortaya çıktığını düşünmekteyiz. Dolayısıyla başlangıçta suçluyu suçsuzdan ayırt etme amaçlı ortaya çıkan sembolik ceza, zaman içerisinde suçlu için manevi bir ceza niteliği taşıyan onur kırıcı ceza olma özelliğini kazanmıştır.

Qin Hanedanlığı (MÖ 221-207) döneminde angarya cezaları infaz edilirken suçlu üzerine kırmızı giysi giyiverdi¹⁷⁷ (SHDQMZJ: 51). Qin döneminde (MÖ 770-207) set örme ve pirinci kabuğundan ayırma gibi angaryalarda sadece suçlular değil, diğer masum insanlar da çalıştırılırdı. Dolayısıyla bu düzenleme, suçluya manevi bir ceza vermekle beraber suçluyu diğer kişilerden ayırt etme amacını da taşımaktadır.

B. Suçu sergileme cezası (míngxíng 明刑). *Zhouli*'de düzenlenen bu ceza, suçlunun çalıştırılırken aynı zamanda sırtında üzerine suçu yazılan tahtayı taşıması şeklinde uygulanan bir cezadır (ZLZS: 516-2). Bu ceza; suçlunun cezasını halka ilan ederek toplumun ondan kaçınması ve ona olumsuz bakmasını sağlayarak suçluyu ruhsal yönden cezalandırmayı amaçlamaktadır.

C. Saç sıfırlama cezası (Resim 9), zülüf, sakal ve bıyık sıfırlama cezası (nàixíng 耐刑). Bu cezalar; suçlunun saçını veya zülüf ve sakal-bıyıklarını keserek dış

---

¹⁷⁷ 公士以下居贖刑罪、死罪者，居於城旦舂，毋赤其衣，勿枸櫨欒杖。鬼薪白粢，□下吏毋耐者，人奴妾居贖贖責（債）於城旦，皆赤其衣，枸櫨欒杖，將司之。

görüntüsünde farklılık yaratmak suretiyle cezalandırılmasını hedeflemiştir. Saç, zülûf, sakal ve bıyığın kesilmesi; günümüzde ciddiye alınacak bir durum olmasa da eski Çinliler için bunlar, kişinin hayatını temsil etmekte idi. Shang Hükümdarının kuraklık nedeni ile Göğe tapma töreninde saçını keserek Göğe kendini kurban ettiğini ifade etmesi, bunun bir yansımasıdır (*Soushen Ji*: 90). Saç, zülûf, sakal ve bıyığın sıfırlanması veya kesilmesi; terk edilmiş hissi yaratarak suçlunun artık normal insan olmadığını ifade eder (Ye. D ve Ye. L, 2000: 15). Ru öğretisi; saç, zülûf, sakal ve bıyığın insan doğduğunda anne-baba tarafından bahşedilmiş değerler olduğunu savunur. Anne- babaya saygı ve şefkat göstermek, ahlâklı olmanın en önemli kriterlerinden biridir. Dolayısıyla saç, sakal ve bıyık kesmek; anne-babaya karşı büyük saygısızlıktır, utanç verici bir durumdur (*Xiaojing*: 1). Bu nedenle saç, zülûf, sakal ve bıyığın kesilmesi, onur zedeleyici bir ceza niteliğini taşımaktadır.

İlk olarak *Zhouli*'de kayda geçen saç sıfırlama cezası, Zhou Hanedanlığı (MÖ 1046-256) döneminde beylerin soyundan gelenler için verilen hadım cezasının alternatifini olarak kullanılan bir ceza idi. Saç sıfırlama cezası uygulanan beyler soyundan olanlar, ceza uygulandıktan sonra erzak bekçiliği yaparlardı¹⁷⁸ (ZLZS: 545-2). Zhou Hanedanlığından (MÖ 1046-256) Sui Hanedanlığına (581-618) kadar devam eden saç sıfırlama cezası, Sui Hanedanlığından (581-618) sonra ceza yasaları kayıtlarına geçmemiştir.

---

¹⁷⁸ 髡者使守積_鄭司農云髡當為完髡當為完錢鈔本閩本同大字本嘉靖本監毛本云當作完謂但居作三年不虧體者也玄謂此出五刑之中而髡者必王之同族不宮者宮之為翦其類髡頭而已守積積在隱者宜也。

Zülûf, sakal ve bıyık sıfırlama cezası ise ilk olarak Qin dönemindeki (MÖ 770-207) kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır ve Kuzey Qi Hanedanlığına (550-577) kadar resmi yasalarda yer almıştır (*Suishu*: 705).

Saç sıfırlama, zülûf, sakal ve bıyık sıfırlama cezaları; bir çeşit onur kırıcı ceza olarak suçluyu ruhsal çöküntüye uğratmayı amaçlamıştır. Şayet ceza bu amaca hizmet edemez ise doğal olarak saç sıfırlama, zülûf, sakal ve bıyık sıfırlama cezaları niteliğini kaybetmiş olur. Eski Çin’de bu durum; Ru öğretisinin etkisini kaybetmesi, Buda dininin Çin’de yaygınlaşmaya başlaması ve Han milletinin diğer etnik gruplar ile sıkı irtibata geçmesi sonucunda gerçekleşmiştir.

Üç devlet, İki Jin, Kuzey Güney Hanedanlıkları dönemi (220-589); Çin’de birkaç hâkimiyetin beraber mevcut olduğu, hükümdar sınıf içindeki güç dengelerinin sıklıkla değiştiği bir dönem idi. Savaşlar ve sosyal sarsıntılardan dolayı halk perişan bir vaziyette idi. Han Hanedanlığından (MÖ 202-MS 220) bu yana ideolojik alanda sürdürülen Ru öğretisi; gerek hükümdar sınıfın gerekse halkın ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştı. Bu dönemde, Batı Han Hanedanlığının (MÖ 202-MS 8) son dönemlerinde Çin’e giren Budizm ve Doğu Han Hanedanlığının (25-220) son dönemlerinde halk arasından yetişen Dao öğretisi; gelişim sağlayarak ideolojik alandaki yeni neferlerden olmayı başarmıştır. Diğer taraftan çevredeki etnik grupların hâkimiyet savaşlarına iştirak etmesi ve bu etnik grupların Çin topraklarına göç etmesi; çoklu etnik grup esasındaki sosyal yapının oluşmasını hızlandırmıştır (Liu. Zh., 1998: 1-38). Bu değişimler; Ru öğretisinin saç, zülûf, sakal ve bıyığın anne- babanın başı, insan hayatının bir parçası olduğu ve bunlara zarar verilmesinin sakıncalı olduğu görüşü hakkında şüphe uyandırmıştır. Çok sayıda Budist rahibinin ve diğer etnik grup mensuplarının beraber yaşadığı bir toplumda saç sıfırlama, zülûf, sakal ve bıyık

sıfırlama cezası; suçlunun onurunu zedeleme ve suçluyu dışlama amacına ulaşamadığından yavaş yavaş uygulama alanını kaybetmiş ve resmi yasalardan çıkartılmıştır (Shen, 2003: 311).

D. Boyundurukla sergileme cezası (Resim 10). Bu ceza, suçlunun boynu ve ellerinin tahta ile sabitlenerek teşhir edildiği bir çeşit onur kırıcı cezadır. Bu cezanın özelliği; suçlunun boynunun ve ellerinin sabitlenerek toplumun önünde sergilenmesi ve böylece suçlunun toplum tarafından kınanmasıdır. Boyundurukla sergileme cezası, ilk olarak Ming Hanedanlığının (1368-1644) kurucusu Zhu Yuanzhang tarafından icat edilmiştir. Ancak bu cezaya *Mingshi*'de ayrıntılı değinilmemiştir. Bu da Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde boyundurukla sergileme cezasının yaygın olarak kullanılmadığını göstermektedir (Shen, 2003: 338). Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde yaygın olarak kullanılan bu ceza, zaman zaman beş cezanın hafifletilmiş hâli olarak uygulanmıştır. “Bayrak mensupları¹⁷⁹ suç işlediğinde hafif ve ağır sopa cezaları aynen infaz edilir; Orduya gönderme, sürgün ve angarya cezaları boyundurukla sergileme cezasına çevrilirdi”¹⁸⁰ (*Qing Shigao*: 4196).

Eski Çin cezalarının tamamı, insanın fiziksel acı çekmesinin yanı sıra haysiyeti ve onurunun zedelenmesini de amaçlamıştır. Dolayısıyla cezaların infazı, halka açık şekilde yürütülmüştür.

---

¹⁷⁹ Qing Hanedanlığı (1636-1911) dönemindeki ordu teşkilatının şekli. Qing ordusu; farklı etnik grupları esas alan Mançu ordusu, Moğol ordusu ve Han ordusundan oluşmuştur. Her ordu, kendi içinde sekiz gruba ayrılmış ve farklı bayrak adları ile adlandırılmıştır. Bayrak mensupları, sekiz bayraklıların soyundan gelenlerdir.

¹⁸⁰ 凡旗人犯罪，笞、杖各照數鞭責，軍、流、徒免發遣，分別枷號。

Özetle, Xia döneminden (MÖ 2070/2030-1600) önce sembolik ceza ile başlayan onur kırıcı cezalar; Xia (MÖ 2070/2030-1600), Shang (MÖ 1600-1046) ve Zhou (MÖ 1046-256) dönemlerinde dövme, burun kesme ve suçu sergileme cezaları ile devam etmiştir. Qin (MÖ 770-207) ve Han (MÖ 202-MS 220) dönemlerinde esas cezaya ek olarak saç sıfırlama ve zülûf, sakal ve bıyık sıfırlama cezaları da uygulanmıştır. Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) dönemindeki ceza değişiminden sonra, burun kesme gibi bazı hem bedeni hem onur kırıcı cezalar uygulamadan kaldırılmış; bazıları ise çok az uygulanmıştır. Sui Hanedanlığından (581-618) sonra yeni beşli ceza sistemi uygulanmış ise de zaman zaman dövme cezasından vazgeçilememiştir. Ming (1368-1644) ve Qing (1636-1911) Hanedanlıkları döneminde ise boyundurukla sergileme cezası icat edilmiş ve kullanılmıştır.

Dikkatimizi çeken bir nokta şu ki Yuan Hanedanlığı (1271-1368) döneminde dövme cezası; Moğol tebaasına ve Semulara¹⁸¹ uygulanmazken (*Yuanshi*: 2665), Qing Hanedanlığı (1636-1911) döneminde boyundurukla sergileme cezası; bayrak mensubu olanlar için ceza indirimi olarak kullanılmıştır. Bu durum, farklı dönemlerde üst tebaa

---

¹⁸¹ YDZ'ye göre Yuan Hanedanlığı (1271-1368) bünyesindeki nüfus; Moğollar, Hanlar (汉), Manzilar (蛮子, Nanlar olarak da adlandırılır) ve Semular (色目人) olarak dört tebaaya ayrılmıştır. Semular ise “Hanlar, Gaolilar (高丽) ve Manzilar hariç diğerleridir” şeklinde tanımlanmıştır (YDZ: 709). Bu tanım, basit olsa da yine de yararlıdır. Senmurlar tabi ki Moğol değildi, Han veya Han olarak bakılan Koreliler de değildi, ele geçirilen Güney Song Hanedanlığı (1127-1279) sınırları içerisindeki etnik gruplardan da değildi. Bununla birlikte, bu genel tanım birçok soruyu cevapsız bırakmaktadır (Haw, 2014: 3-4).

için onur kırıcı cezaların tamamen uygulama alanı dışında bırakılmamış olması ile beraber kalıcı özellik taşıyan onur kırıcı cezaların uygulanmasından da sakınıldığını göstermektedir.

4. SONUÇ

Eski Çin’de ceza üzerine kurulmuş hukuki yaptırım, ceza kavramını doğal olarak gerek dilbilim açısından gerekse hukuki açıdan gerekenden fazla önem taşıyan bir kavram hâline getirmiştir. Kaldı ki Çince imlerin yapı itibarıyla derin bir felsefi değer içerdiğini göz önünde bulundurduğumuzda, eski Çin cezalarını içerik olarak incelemeden önce onu ifade eden im açısından incelememiz önem arz etmektedir.

Ceza kavramının Çince karşılığı olan 刑 iminin başlangıç şekli; Fal Yazıtları, Bronz yazıları ve klasik eserlerde tespit edilmektedir. Fal Yazıtları ve Bronz yazılarında doğrudan 刑 şeklinde yazılmış im bulunmamakla birlikte 刑 iminin başlangıç şeklinin 井 olduğu kabul edilmektedir. 井 imi; Fal Yazıtlarında 𠄎, 井, 𠄎 gibi şekillerde yazılmıştır. Ancak Shang döneminde (MÖ 1600-1046) bahsi geçen bu imlerin hiçbiri “ceza” anlamını taşımamaktadır. Batı Zhou dönemindeki (MÖ 1046-771) Bronz yazılarında yer alan 井 imi; Fal Yazıtlarındaki 井 iminin anlamına ilaveten “taklit etmek, örnek almak” anlamlarını da anlam alanına eklemiştir. Batı Zhou’nun (MÖ 1046-771) orta dönemlerinde ise 井 iminin “yasa, prensip” anlamlarını kazandığı görülmektedir. Doğu Zhou dönemine (MÖ 770-256) gelindiğinde 刑 imine şeklen benzeyen imler ortaya çıkmaya başlamış ve “ceza, cezalandırmak” anlamlarını kazanmıştır.

Klasik eserlerde 刑 iminin anlamı incelendiğinde *Shangshu*’nun ilgili bölümleri başta olmak üzere Fal Yazıtları ve Bronz yazıları ile farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu konuda iki olasılık düşünülebilir. Bunlardan biri, ilgili klasik eserler kaleme alındığı tarihin doğru tespit edilememiş veya konu ile ilgili kayıtların yorumunun netlik kazanamamış olduğudur. Diğer bir olasılık ise 刑 iminin “ceza, cezalandırmak”

anlamalarını Batı Zhou döneminin (MÖ 1046-771) ilk çağlarında zaten kazanmış ancak ilgili Fal Yazıtları veya Bronz yazılara yansımamış olduğudur.

CQZZ’de ceza; geniş ve dar anlamda yorumlanmaktadır. Geniş anlamda ceza; Çinlilerin sınır ötesindeki yabancıları cezalandırmak, Zhou Hükümdarının hâkimiyeti altındaki beyliklerini cezalandırmak için açtığı savaşı ve hükümdarın halkı yönetmek için yürüttüğü cezaları kapsamaktadır. Dar anlamda ise Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza içinde yer alan belli bir cezayı kastetmektedir. Ayrıca bu eserde 刑 iminin “ceza yasası” anlamında da kullanıldığını görebiliyoruz.

Eski Çin’de cezanın hangi dönemde ve hangi sebepten ortaya çıktığı hakkındaki tartışmalar sürmektedir. Bu konuda bazı yazarlar; devletin ortaya çıkmasını yasaların ortaya çıkmasındaki ön koşul olarak değerlendirmektedir ve dolayısıyla cezaların Xia döneminde (MÖ 2070/2030-1600) ortaya çıktığını savunmaktadırlar. Bazı yazarlar ise klasik eserler ve rivayetlerden yola çıkarak bu dönemi daha geriye götürmektedir. Kanımızca bu konuda ilk olarak ceza ile ceza yasalarının birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Cezaların ortaya çıkması, ceza yasalarının da ortaya çıkması anlamına gelmemektedir. Nitekim devletin ortaya çıkması, hukukun ortaya çıkmasının ön koşulu değildir. Devletin olmadığı dönemlerde de örf-âdet kuralları hep var olmuş, daha sonra normlara dönüşmüştür. İlkel bir toplumda bu kuralları ihlal etmenin sonucunun yabani ve ölümcül cezalar olduğunu düşünebilmek güç değildir. Ancak bu düşüncelerin kesinleşmesi için rivayetlerden ve klasik eserlerden yola çıkarak yapılan tespitlerin arkeolojik veriler ile desteklenmesi önemlidir.

Eski Çin’de cezaların savaş kaynaklı olduğu görüşünün, örf-âdet kaynaklı olduğu görüşüne göre daha güçlü olduğu kanaatindeyiz. Bu, aynı zamanda eski Çin

cezalarının yabani ve caydırıcı olma özelliğini de açıklamaktadır. Bıçak, testere, urgan gibi ceza aletlerinin savaş aletlerine benzerlik teşkil etmesi de bu görüşü desteklemektedir. Öte yandan eski Çin’de adli görev adlarının asker rütbeleri ile aynı veya benzer kelimeler ile adlandırılmasının tesadüf olmadığını düşünmekteyiz.

Eski Çin cezaları; Qin Hanedanlığından önceki (MÖ 2070-221) ve Qin Hanedanlığından sonraki (MÖ 221-MS 1911) dönemini kapsayan uzun tarihi süreçte gerek içerik gerekse uygulama şekli açısından birtakım değişikliklere uğramıştır. Ancak dikkat çekici bir nokta, Qin Hanedanlığından önceki ve sonraki dönemde uygulanan esas cezalarının sayısı olarak beş olmasıdır. Tıpkı beş düzen, beş örf, beş yas sistemi gibi beş ceza da “beş element felsefesi”nden nasibini almıştır. Çin kültüründe kutsal bilinen beş sayısı; Yin ve Yang’ın yer ve gök arasındaki karşılaşması olarak yorumlanmaktadır. Beş elementin her biri, Çinliler tarafından ilah olarak tapılmıştır. Ceza ve cezanın vücutta uygulandığı bölge arasındaki ilişki; bu beş element arasındaki çekişmeli ilerleme ile temsil edilmiştir. Demek ki eski Çin’de ceza ve yasa dâhil olmak üzere siyasal ve sosyal yaşamın neredeyse her alanı felsefi bir konuya dayandırılmıştır.

Eski Çin’de uygulanan cezalar, bu beş esas ceza ile sınırlı kalmamıştır. Bunun dışında çok sayıda onur kırıcı ceza ve maddi ceza uygulanmıştır. Cezaların uygulama alanı geniş olup özel hukuk alanına tabi olan olaylar dahi ceza kapsamına alınmıştır. Bu da özel hukuk alanındaki bir ihlalin dahi kamu düzenine yapılmış bir saldırı olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Cezalar, çok çeşitli ve ayrıntılı olarak düzenlenmiş; cezaların hukuki fonksiyonundan çok siyasi fonksiyonuna önem verilmiştir. Angarya ve sürgün cezalarının yaygın kullanılması, angarya cezalarına hükmedilenlerin kamu inşaatında, sınırda ve orduda çalıştırılması, sürgün edilenlerin savaşta kazanılan yerlere

gönderilerek oralara yerleşmeye mahkûm edilmesi; cezaların politik amaca hizmet ettiğini göstermektedir.

Eski Çin’de cezaların kefaret amacından ziyade caydırma amacı benimsenmiştir. Bu, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezaya zaman zaman Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan bazı cezaların da eşlik etmesinin bir nedenidir. Bu çerçevede içinde eski Çin cezalarının genel gelişiminin cezaların kendi çapında daha insancıl olması, en azından vücut bütünlüğünün sağlanması, bedeni cezaların azalması ve hafiflemesi yönünde olduğu kanaatindeyiz. Tabii bu sürecin zaman zaman geriye işlediği de görülmektedir.

Son derece katı sınıf düzenine bağlı olarak ortaya çıkan aynı suçun farklı cezalara tabi tutulması, eski Çin ceza sisteminin diğer bir özelliğidir. Asilzadeler ve mertebe sahipleri; hakimiyete karşı işlenen suçlar hariç diğer suçları işlediğinde cezalandırma prosedürü zorlaştırılmış, suçlular hadım cezası gibi cezalardan muaf tutulmuş ve suçun paraya çevrilmesi gibi yöntemlere başvurulmuştur. Bunun haricinde, Ru öğretisi ışığında akrabalara karşı suç işleme ile yabancılara karşı suç işleme farklı yaptırımlara tabi tutulmuştur. Eski Çin cezalarının tüm bu gelişim sürecinde farklı öğretilerin etkisi olmuştur. Bunların içinde en belirgin olanı Ru öğretisi olmakla birlikte, özellikle Fa öğretisi görüşlerinin de belli ölçüde yansıdığı görülmektedir.

Beşli ceza sisteminin şekillenmesi ve gelişimi; şüphesiz ki eski Çin’deki ekonomik, sosyal, siyasi değişim ve gelişiminden nasibini almıştır. Tarıma bağlı ekonomi üzerine kurulan ve merkez hakimiyetinin benimsendiği bir yapıda hükümdarlar; kendi hâkimiyetlerini sürdürmek için şu iki yönteme aynı anda başvurmuştur. Bunlardan biri; kabile çağından bu yana sürdürdükleri Tanrıya, atalara tapma örf-âdetleri ve buna dayanan çeşitli öğretilerden yararlanarak, kendi

hâkimiyetlerinin Tanrıya ve hem insani hem ilahi hüviyete sahip atalarına sıkı sıkıya bağlı olduğunu öne sürerek halk nezdinde haklı hâkimiyet algısı yaratmak yani ideolojik kurallar aracılığıyla psikolojik yönden halkı ikna etmektir. Diğer yöntem ise düzenledikleri çeşitli cezalara başvurarak kurmuş oldukları düzene karşı gelenleri cezalandırmak suretiyle yani caydırıcı yöntemler ile yönetmektir.

Eski Çin’de yasalar adabımuâşeretin kuşattığı bir alan olmuştur. Dolayısıyla uzun tarihi süreçte cezaların örf-âdet kurallarının gölgesinde kaldığını söylemek abartılı olmaz. Eski Çin’de örf-adet kurallarının çoğu yasalaştırılmış, böylece yasa ile örf-adet kuralları iç içe girmiştir. Örf-adet kuralları ve cezalar; uzun tarihi süreçte sosyal ve siyasi düzenin sağlanmasına hizmet etmiştir. Ancak eski Çin’de çoğu zaman örf-adet kurallarının düzeni korumadaki aktif ve önleyici rolünün altı çizilmiş, cezanın ise en son uygulanan bir çeşit pasif ve tamamlayıcı yaptırım olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle örf-adet kurallarına uygun olmayan davranışların önce terbiye edilmesi, ancak bu yöntemle sonuç elde edilemediğinde cezai yaptırıma tabi tutulması savunulmuştur. Zhou döneminde (MÖ 1046-256) ortaya koyulan, Ru öğretisi tarafından benimsenip derinleştirilen ve özellikle Han Hanedanlığı (MÖ 202-MS 220) ve sonraki dönemlerde hükümdarlar tarafından devleti idare etmenin prensibi olarak kabul edilen bu görüş; eski Çin’de cezaların hemen hemen her dönem prensip olarak örf-adet ve ahlakın ötesinde kalmasına neden olmuştur.

Çin tarihindeki Liao (907-1125), Jin (1115-1234), Yuan (1271-1368) ve Qing (1636-1911) gibi hanedanlıkların azınlıklar tarafından kurulması ve yönetilmesi; ceza yasaları açısından bariz farklılıklar teşkil etmemiştir. Hükümdarlar, önceki hanedanlıkların yasalarına sadık kalarak Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza sisteminin Qing Hanedanlığının (1636-1911)

sonuna kadar ulaşmasını sağlamışlardır. Gerçi bu hanedanlıklar, kendi etnik grubunun özelliklerini de yansıtmak amacıyla ceza yasalarında ufak değişimlere gitmiş olsalar da daha önce var olan ve tamamen kendi etnik grupları için uygulanan yasaları Çin yasalarına ikame etmemişlerdir.

Gerek Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza sistemi gerekse Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli ceza sisteminde cezalar; suçluyu fiziksel külfete uğratmak ile kalmayıp toplumun diğer fertlerine nazaran belirgin farklılık yaratarak onların ait olduğu toplum tarafından dışlanmasını, böylece ruhsal olarak azap çekmelerini sağlamıştır. Bu dönemlerde uygulanan idam cezaları dahi suçlunun hayatını doğrudan sonlandırmayı değil insanlık dışı çeşitli prosedürler ile acı çekerek can vermesini amaçlamıştır. Beşli ceza; uygulanma şekli itibarıyla zaten onur kırıcı ceza niteliği taşımasına rağmen çoğu zaman saç sıfırlama, zülûf, sakal ve bıyık sıfırlama cezası gibi diğer onur kırıcı cezalar ile beraber uygulanmıştır. Birçok ceza, resmi yasalarda yer almamış olsa da zaman zaman ek ceza veya yasa dışı olarak uygulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Alabaster, E., (1968), **Notes and Commentaries on Chinese Criminal Law**, Taipei: Ch'eng-wen Publishing Company.
- Arsal, S., (1947), **Türk Tarihi ve Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bai, Bing 白冰, (2007), **Qingtongqi Mingwen Yanjiu 青铜器铭文研究 (Bronz Eşyalar Üzerindeki Yazılar Hakkında Araştırma)**, Shanghai: Xuelin Chubanshe 上海: 学林出版社.
- Baidu Baike 百度百科 (t.y), Yuexing Nuli Shoumen Qingtong Fangding 刑刑奴隶守门青铜方鼎 (Bacak Kesme Cezası Uygulanan Kapıcı Köle Tunç Kap),
Erişim Adresi: <https://baike.baidu.com/pic/刑刑奴隶守门青铜方鼎/9727343>.
- Bodde, D. ve Morris, C., (1995), **Zhonghua Digu de Falü 中华帝国的法律 (Çin İmparatorluğu Hukuku)**, (Zhu, Y., Çev., Liang, Z., Ed.), Jiangsu Renmin Chubanshe 江苏人民出版社.
- Cai, Shuheng 蔡枢衡, (2005), **Zhongguo Xingfa Shi 中国刑法史 (Çin Ceza Hukuku Tarihi)**, Zhongguo Fazhi Chubanshe 中国法制出版社.
- Chen, Mengjia 陈梦家, (1985), **Shangshu Tonglun 尚书通论 (Shangshu Hakkında)**, Zhonghua Shuju 中华书局.

Fan, Zhongxin ve Chen, Jingliang 范忠信,陈景良, (2010), **Zhongguo Fazhi Shi** 中国法制史 (**Çin Hukuk Sistemi Tarihi**), Beijing Daxue Chubanshe 北京大学出版社.

Fang, Shiming ve Wang, Xiuling 方诗铭,王修龄, (1981), **Zhushu Jinian Jizheng** 竹书纪年辑证 (**Zhushu Jinian Hakkında Yorum**), Shanghai Guji Chubanshe 上海古籍出版社.

Gan, Bao 干宝, (2002), Soushen Ji 搜神记 (Garip Hikayeler), Zhou, Yongnian 周永年 (Dizi Ed.), **Wenbai Duizhao Zhuzi Baijia Jicheng** 文白对照诸子百家集 (**Qin Öncesi Öğretilerine Ait Eserlerin Klasik ve Çağdaş Çince Karşılaştırması**), Shidai Wenyi Chubanshe 时代文艺出版社.

Gao, Changshan 高长山, (2003), **Xunzi Yizhu** 荀子译注 (**Xunzi Adlı Esere Yorum**), Heilongjiang Renmin Chubanshe 黑龙江人民出版社.

Gao, Chunming 高春明, (2001), **Zhongguo Fushi Mingwu Kao** 中国服饰名物考 (**Çin Giysileri ve Süs Eşyaları Hakkında**), Shanghai Wenhua Chubanshe 上海文化出版社.

Gregor, W.G. (Ed.), (1878), **China: A History of the Laws, Manners and Customs of the People**, London: Macmillan and Co.

- Gu, Xiegang ve Liu, Qiyu 顾颉刚,刘起鈞, (2005), **Shangshu Jiaoshi Yilun** 尚书校释译论 (**Shangshu Hakkında Karşılaştırmalı Araştırma**), C.2, Beijing: Zhonghua Shuju 北京: 中华书局.
- Guo, Moruo 郭沫若, (2000), **Zhongguo Gudai Shehui Yanjiu** 中国古代社会研究 (**Çin Eski Çağ Sosyal Araştırmaları**), Hebei Jiaoyu Chubanshe 河北教育出版社.
- Hu, Houxuan 胡厚宣, (2002), **Jiaguxue Shangshi Luncong Chuji** 甲骨学商史论丛初集 (**Fal Yazıtlarından Shang Tarihine Bakış**), Shijiazhuang: Hebei Jiaoyu Chubanshe 石家庄: 河北教育出版社.
- Huang, Jingui 黄金贵, (1995), **Gudai Wenhua Ciyi Jilei Biankao** 古代文化词义集类辨考 (**Eski Çağ Kültürüne Ait Kelimelerin Anlamı Hakkında Araştırmalar**), Shanghai Jiaoyu Chubanshe 上海教育出版社.
- Jiang, Tao 姜涛, (2006), **Guanzi Xinzhu** 管子新注 (**Guanzi Hakkında Yeni Yorum**), Qilu shushe 齐鲁书社.
- Li, Jin 栗劲, (1985), **Qinlü Tonglun** 秦律通论 (**Qin Yasaları Hakkında**), Shandong Renmin Chubanshe 山东人民出版社.
- Li, Junming 李均明, (2011), **Jiandu Fazhi Lungao** 简牍法制论稿 (**Bambu Kitaplarında Hukuk**), Guandong Shifan Daxue Chubanshe 关东师范大学出版社.

Li, Min 李民, (1981), **Shangshu yu Gushi Yanjiu** 尚书与古史研究 (**Shangshu ve Kadim Tarih Araştırmaları**), Henan Renmin Chubanshe 河南人民出版社.

Li, Rutao 李汝涛, (1991), **Zhongguo Lidai Xingfa yu Duan'an Shihua** 中国历代刑罚与断案史话 (**Çin Tarihindeki Cezalar ve Dava Hükümleri**), Shandong Jiaoyu Chubanshe 山东教育出版社.

Liu, Zhendong 刘振东, (1998), **Wei Jin Nan Bei Chao Juan** 魏晋南北朝卷 (Wei, Jin, Kuzey, Güney Hanedanlığı), Jiang, Linxiang 姜林祥 (Dizi Ed.), **Zhongguo Ruxue Shi** 中国儒学史 (**Çin Ru Öğretisi Tarihi**), Guangdong Jiaoyu Chubanshe 广东教育出版社.

Lü, Simian 吕思勉, (1982), **Xian Qin Shi** 先秦史 (**Qin Öncesi Tarih**), Shanghai Guji Chubanshe 上海古籍出版社.

Macgowan, J., (1912), **Men and a Menners of Modern China**, New York: Dodd.Mead anda Company.

Mahmut Esad, (1332), **Tarih-i İlm-i Hukuk**, İstanbul: Matbaa-i Amire.

Mao, Pengnian 茅彭年, (2013), **Zhongguo Guojia yu Fa de Qiyuan** 中国国家与法的起源 (**Çin'de Devletin ve Hukukun Ortaya Çıkışı Hakkında**), Zhongguo Zhengfadaxue chubanshe 中国政法大学出版社.

- Sha, Wenhan 沙文汉, (1984), **Zhongguo Nulizhi Tanta** 中国奴隶制度探讨 (**Çin Kölelik Sistemi Hakkında**), Shanghai Kexue Chubanshe 上海社会科学出版社.
- Shen, Jiaben 沈家本, (2003), **Lidai Xingfa Kao** 历代刑法考 (**Çin Ceza Hukuku Tarihi**), Zhongguo Jiancha chubanshe 中国检察出版社.
- Shi, Jizhong ve Hou, Shaozhuang 史继忠, 侯绍庄, (1992), **Zhongguo Fengjian Shehui Jiegou Yanjiu** 中国封建社会结构研究 (**Çin Feodal Sosyal Yapısının Oluşumu Hakkında**), Yunnan Daxue Chubanshe 云南大学出版社.
- Shi, Lei 石磊 (Çev.), (2012), **Shangjun shu** 商君书 (**Shang Yang Yazmaları**), Beijing: Zhonghua Shuju 北京: 中华书局.
- Staunton, G.T., (1810), **Ta Tsing Leu Lee: Being the Fundamental Laws, and a Selection from the Supplementary Statutes, of the Penal Code of China**, London: T. Cadell and W. Davies.
- Wang, Liming 王立民, (2009), **Zhongguo Fazhi Shi** 中国法制史 (**Çin Hukuk Sistemi Tarihi**), Beijingdaxue Chubanshe 北京大学出版社.
- Wen, Yiduo 闻一多, (1982), **Wen Yiduo Quanji(er)** 闻一多全集 (**Wen Yiduo Eserleri**), C.2, Shenghuo, Dushu, Xinzhi Sanlian Shudian 生活, 读书, 新知三联书店.

- Wu, Xiao 吴晓, (2012), **Tujie Zhongguo Lidai Kuxingshi** 图解中国历代酷刑史 (Çin İşkence Cezaları Tarihinin Resimli Anlatımı), NeiMenggu Wenhua Chubanshe 内蒙古文化出版社.
- Xu, Jin 徐进, (1989), **Gudai Xingfa yu Xingju** 古代刑罚与刑具 (Eski Çağ Cezaları ve Ceza Aletleri), Shandong Jiaoyu Chubanshe 山东教育出版社.
- Yang, Bojun 杨伯峻, (1998), **Lunyu Yizhu** 论语译注 (Lunyu Hakkında Yorum), Zhonghua Shuju 中华书局.
- Yang, Xuepeng 杨学鹏, (1998), **Yinyang Wuxing Poyi. Quanshi. Jihuo** 阴阳五行 破译. 诠释. 激活 (Yinyang Beş Element Felsefesi Hakkında), Kexue Chubanshe 科学出版社.
- Yang, Yukui 杨玉奎, (2004), **Gudai Xingju Shihua** 古代刑具史话 (Eski Çağ Ceza Aletleri Hakkında Hikayeler), Tianjin: Baihua Wenyi Chubanshe 天津: 百花文艺出版社.
- Ye, Dabing ve Ye, Liya 业大兵, 叶丽娅, (2000), **Toufa yu Fashi Minsu: Zhongguo de Fawenhua** 头发与发饰民俗: 中国的发文化 (Saç ve Saç Kültürü: Çin Saç Medeniyet), Liaoning Renmin Chubanshe 辽宁人民出版社.
- Zhan, Ziqing 詹子庆, (2002), **Zhongguo Gudai Shi** 中国古代史 (Çin Eski Çağ Tarihi), Gaodeng Jiaoyu Chubanshe 高等教育出版社.

Zhang, Guo'an 张国安, (2011), **Zhongguo Fazhi Shi** 中国法制史 (**Çin Hukuk Sistemi Tarihi**), Zhishi Chanquan Chubanshe 知识产权出版社.

Zhou, Changling 周长龄, (1997), **Falü de Qiyuan** 法律的起源 (**Hukukun Ortaya Çıkışı Hakkında**), Zhongguo Renmin Gong'an Daxue Chubanshe 中国人民公安大学出版社.

Zhou, Dongping 周东平, (2009), **Zhongguo Fazhi Shi** 中国法制史 (**Çin Hukuk Sistemi Tarihi**), Xiamen Daxue Chubanshe 厦门大学出版社.

Makaleler ve Tezler

Chen, Zhaorong 陈昭容, (1997), “ Shi Guwenzi Zhong de ‘Zhuo’ ji Cong ‘Zhuo’ Zhuzi 释古文字中的‘莘’及从‘莘’诸字 (Klasik Yazılardaki 莘 İmi ve İlgili İmler Hakkında)”, Zhongguo Wenzhi 中国文字, S. 22, s. 121-149.

Demir, A., (2017), “Kadim Çin Hukuku”, **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, C. 3, S. 3, s. 32-42.

Du, Wenzhong 杜文忠, (2016), “ Shanggu Zhongguo Falü de Yuanshi Chuangzhi 上古中国法律的原始创制 (İlkel Çin Hukukunun Ortaya Çıkışı)”, **Xinan Minzu Daxue Xuebao** 西南民族大学学报, S. 9, s. 74-80.

Erdoğan, İ., (2017), “Türkoloji Araştırmalarında Çince'nin Yeri ve Önemi”, **Turkish Studies (Elektronik)**, C. 12, S. 5, s. 153-164.

Fan, Zhongxin 范忠信, (2009), “Zhuanzhi Fasi de Qiyuan yu Zhongguo Sifa Chuantong de Tezheng 专职法司的起源与中国司法传统的特征 (Çin Adliye Teşkilatının Ortaya Çıkışı ve Çin Adli Kültürünün Özellikleri)”, **Zhongguo Faxue 中国法学**, S. 5, s. 118-127.

Guo, Moruo 郭沫若, (1982), “Shi Zhigan 释支杆 (Zhigan Hakkında)”, **Guo Moruo Quanji 郭沫若全集 (Guo Moruo Eserleri)**, Guo Moruo Zhuzuo Bianji Chuban Weiyuanhui 郭沫若著作编辑出版委员会, Kexue Chubanshe 科学出版社, C. 1, s. 155-340.

Han, Shufeng 韩树峰, (2011), “Ernian Lüling Zhong de Duli Shuxing he Fushu Shuxing 二年律令中的独立赎刑和附属赎刑 (Ernian Lüling’de Yer Alan Bağısız ve Bağımlı Şekildeki Cezanın Paraya Çevrilmesi)”, **Han Wei Falü yu Shehui Yi Jianpai, Wenshu Wei Zhongxin de Kaocha 汉魏法律与社会以简牌, 文书为中心的考察 (Han ve Wei Dönemindeki Kanun ve Toplum Hakkında Kayıtlar Üzerinden İnceleme)**, Han, Shufeng 韩树峰, Beijing: Shehui Kexue Wenxian Chubanshe 北京: 社会科学文献出版社, s. 26-33.

Hean Sheng Wenwu Yanjiusuo 河南省文物研究所, (1993), “Zhengzhou Dianli Xuexiao Kaogu Fajue Baogao 郑州电力学校考古发掘报告 (Zhengzhou Elektrik Okulu Arkeoloji Kazı Raporu)”, **Zhengzhou Shangcheng Kaogu Faxian yu Yanjiu 郑州商城考古发现与研究 (Zhengzhou Shangcheng Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları)**, Zhongzhou Guji Chubanshe 中州古籍出版社, s. 162-183.

How, S.G, (2014, July), The Semu ren 色目人 in the Yuan Empire – who were they?, paper presented at the Joint Research Conference, Institute for Advanced Studies and the Israel Science Foundation, Jerusalem.

Erişim adresi:

<http://mongol.huji.ac.il/sites/default/files/Stephen%20Haw%20abstract%20Jer%202014.pdf>.

Hu, Houxuan 胡厚宣, (1973), “Yindai de Yuexing 殷代的刖刑 (Yin Döneminde Bacak Kesme Cezası)”, **Kaogu 考古**, S. 2, s. 108-117.

Huang, Jingui ve Guo, Haiwen 黄金贵,郭海文, (1999), “‘Lunyu’ Xin Gu ‘论语’ 新诂 (Lunyu’ye Yeni Yorum)”, **Zhejiang Daxue Xuebao 浙江大学学报**, C. 29, S. 4, s. 51-56.

Li, Li 李力, (2013) “Xia, Shang de Falü Zhidu 夏商的法律制度(Xia, Shang Dönemindeki Hukuk Sistemi)”, **Zhongguo Fazhi Shi 中国法制史 (Çin hukuk Sistemi Tarihi)**, Zeng, Xianyi 曾宪义 (Ed.), Zhongguo Renmin Chubanshe 中国人民大学出版, s. 13-26.

Ma, Xiaohong 马小红, (1990), “‘Lüxing’ Falü Sixiang Chutan ‘吕刑’ 法律思想初探 (‘Lü Cezaları’ Hukuk Düşüncesine İlk Bakış)”, **Faxue Yanjiu 法学研究**, S. 1, s. 80-84.

MacCormack, G., 2001, “Mythology and the Origin of Law in Early Chinese Thought”, **Journal of Asian Legal History**, S. 1, s. 1-23.

Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/1808/3845>.

Ni, Zhengmao 倪正茂, (1981), “Lun Falü de Qiyuan 论法律的起源 (Hukukun Ortaya Çıkışı Hakkında)”, **Shehui Kexue 社会科学**, S. 1, s. 76-82.

Pang, Xiaoxia 庞小霞, (2008), “Shi Jin: Jianlun Jiaguwen, Jinwen Zhong Jing (xing) Fang, Jing (xing) Shi, Jing (xing) Guo zhi Guanxi 释井-兼论甲骨文、金文中井（邢）方、井（邢）氏、井（邢）国之关系 (井 Hakkında: Fal Yazıtları ve Bronz Yazılarında 井 İminin Soyad, Yer adı ve Devlet adı Olarak Şerhi)”, **Zhongguo Lishi Wenwu 中国历史文物**, S. 6, s. 43-51.

Qiao, Wei 乔伟, (1991), “Lun Zhongguo Falü Qiyuan de Tujing jiqi Tedian 论中国法律起源的途径及其特点 (Çin Hukukunun Ortaya Çıkış Süreci ve Özellikleri Hakkında)”, **Shandong Daxue Xuebao 山东大学学报**, S. 3, s. 83-92.

Song, Zhenhao 宋镇豪, (1999), “Jiaguwen Zhong Suojian Shangdai de Moxing ji Youguan Fangmian de Kaocha 甲骨文中所见商代的墨刑及有关方面的考察 (Fal Yazıtlarında Shang Döneminin Dövme Cezası ve İlgili Konular Üzerine Araştırmalar)”, **Chutu Wenxian Yanjiu 出土文献研究(Arkeoloji Eserler Araştırmaları)**, Zhongguo Wenwu Yanjiusuo 中国文物研究所 (Ed.), Kexue Chubanshe 科学出版社, C. 5, s. 52-58.

- Tian, Dongkui 田东奎, (2004), “Xiguan, Li yu Zhongguo Fa de Qiyuan 习惯,礼与中国法的起源 (Teamül, Örf-Âdet ve Çin Hukukunun Ortaya Çıkışı)”, **Baoji Wenli Xueyuan Xuebao** 宝鸡文理学院学报, C. 24, S. 2, s. 98-102.
- Tian, Xiaomei 田小梅, (2013), “Sui, Tang de Falü Zhidu 隋唐的法律制度 (Sui, Tang Dönemindeki Hukuk Sistemi)”, **Zhongguo Fazhi Shi** 中国法制史 (Çin Hukuk Sistemi Tarihi), Zeng, Xianyi 曾宪义 (Ed.), Zhongguo Renmin Chubanshe 中国人民大学出版, s. 105-135.
- Umur, Z., (2010), "Eski Hukuklar Arasında Roma Hukukunun Bazı Özellikleri", **Anadolu Araştırmaları**, C. 0, S. 12, s.145-156.
- Wang, Pei 王沛,(2013), ““Xing’zi Guyi Bianzheng ‘刑’字古义辩证 (刑 iminin Asıl Anlamı Hakkında)”, **Shanghai Shifandaxue Xuebao** 上海师范大学学报, C42, S. 4, s. 12-20.
- Wu, Shuchen 武树臣, (1992), “Zhongguo Fa de Qiyuan Ji Tezheng 中国法的起源及特征 (Çin Hukukunun Ortaya Çıkışı ve Özellikleri)”, **Zhongwai Faxue Zazhi** 中外法学杂志, S. 6, s. 6-12.
- Wu, Shuchen 武树臣, (2010a), “Xunzhao Zuichu de ‘Lü’: Dui Gu ‘Lü’zi Xingcheng Guocheng de Fawenhua Kaocha 寻找最初的‘律’-对古‘律’字形成过程的法律文化考察 (İlkel ‘Yasa’ Arayışı: Hukuk Kültürü Açısından 律 İminin Gelişim Sürecine Bakış)”, **Faxue zazhi** 法学杂志, S. 3, s. 105-113.

- Wu, Shuchen 武树臣, (2010b), “Xunzhao Zuichu de ‘Xing’: Dui Gu ‘Xing’zi Xingcheng Guocheng de Fawenhua Kaocha 寻找最初的“刑”-对古“刑”字形成过程的法文化考察 (İlkel ‘Ceza’ Arayışı: Hukuk Kültürü Açısından 刑 İminin Gelişim Sürecine Bakış)”, **Dandai Faxue 当代法学**, S. 4, s. 17-23.
- Wu, Shuchen 武树臣, (2010c), “Xunzhao Zuichu de ‘Li’: Dui Gu ‘Li’zi Xingcheng Guocheng de Fawenhua Kaocha 寻找最初的礼-对古‘礼’字形成过程的法文化考察 (İlkel ‘Örf’ Arayışı: Hukuk Kültürü Açısından 礼 İminin Gelişim Sürecine Bakış)”, **Faxue Kexue 法学科学**, S. 3, s. 3-9.
- Xu, Xiangmin 徐祥民, (2000), “Luelun Chunqiu Xingfa de Tedian 略论春秋刑罚的特点 (İlkbahar-Sonbahar Dönemindeki Cezaların Özelliği)”, **Faxue Yanjiu 法学研究**, S. 3, s. 148-160.
- Zhan, Yinxin 詹鄞鑫, (2006), “Shi Xin ji Xin Youguan de Zi 释‘辛’及与‘辛’有关的几个字 (辛 İmi ve İlgili İmler Hakkında)”, **Huaxia Kao- Zhan Yinxin Xungu Lunji 华夏考-詹鄞鑫文字训诂论集 (Huaxia Araştırmaları-Zhan Yinxin Klasik Yazılar Makale Derlemeleri)**, Zhan, Yinxin 詹鄞鑫, Zhonghua Shuju 中华书局, s. 190-197.
- Zhang, Binglun 张秉伦, (2003), “Shangdai Yixing, Gongxing yu Yitian 商代劓刑、宫刑与劓殄 (Shang Döneminde Burun Kesme Cezası, Hadım Cezası ve Soyunu Kurutma)”, **Xungen 寻根** S. 6, s. 86-90.

- Zhang, Geng 张耕, (1983), “Shilun Zhongguofa de Qiyuan jiqi Tedian 试论中国法的起源及其特点 (Çin Hukukunun Ortaya Çıkışı ve Özellikleri Hakkında)”, **Zhongguo Zhengfa Daxue Xuebao** 中国政法大学学报, S. 4, s. 71-78.
- Zhang, Zhenglang 张政烺, (1965), “Shi Jiaguwen ‘E’, ‘Li’ ‘Yun’ Sanzi 释甲骨文‘俄’, ‘隶’, ‘蕴’三字 (Fal Yazıtlarındaki 俄, 隶, 蕴 İmleri Hakkında)”, **Zhongguo Yuwen** 中国语文, S. 4, s. 296-298.
- Zhang, Zhenglang 张政烺, (2001), “Qin Han Xingtu de Kaogu Ziliao 秦汉刑徒的考古资料 (Qin ve Han Dönemindeki Mahkûmlar Hakkındaki Arkeolojik Veriler)”, **Lishi Jiaoxue** 历史教学, S. 1, s. 36-39.
- Zhao, Peixin 赵佩馨, (1961), “Jiagu Wen Zhong Suojian de Shangdai Wuxing-Bingshi 兀卩, 剝 Er Zi 甲骨文中所见的商代五刑-并释兀卩、剝二字 (Fal Yazıtlarında Shang Dönemindeki Beş Ceza- 兀卩, 剝 İmleri Hakkında)”, **Kaogu** 考古, S. 2, s. 107-110.
- Zhejiang Sheng Wenwu Guanli Weiyuanhui ve Zhejiang Sheng Bowuguan 浙江省文物管理委员会, 浙江省博物馆, (1978), “Hemudu Yizhi Diyiqi Fajue Baogao 河姆渡遗址第一期发掘报告 (Hemudu Kalıntısı Hakkındaki İlk Keşif Raporu)”, **Kaoguxue Bao** 考古学报, S. 1, s. 39-94 .
- Zheng, Huisheng 郑慧生, (2004), “Shi ‘Jing’ 释‘井’ (井 Hakkında)”, **2004 Nian An’yang Yinshang Wenming Guoji Xueshu Yantaohui Lunwenji 2004年**

安阳殷商文明国际学术研讨会论文集 (2004 yılı An'yang Yinshang Medeniyeti Uluslararası Akademik Konferansı Makale Derlemeleri), Wang, Yuxing 王宇信 ve diğçerleri (Ed.), Shehui Kexue Wenxian Chubanshe 社会科学文献出版社, s. 38-39.

Sözlükler

Duan, Yucai 段玉裁, (1992), **SWJZZ 说文解字注 (İmler İzahatına Yorumlar)**, Shanghai Shudain 上海书店.

Erya 尔雅, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@15^1880858240^802^^^401010140012@@539156819>.

Eryayi 尔雅翼, **Chinese Text Project Database**,

Erişim adresi:

<https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=494013&remap=gb>.

EYZS 尔雅注疏, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@15^1880858240^802^^^401010010012@@1470606138>.

Guo, Moruo 郭沫若 ve diğçerleri (Ed.), (1978-1982), Jiaguwen heji 甲骨文合集 (Fal Yazıtları Derlemeleri), **Guoxue Dashi Database 国学大师**,

Erişim adresi: <http://www.guoxuedashi.net/jgwhj/>.

KXZD 康熙字典 (Kangxi Lügati), **Chinese Text Project Database**,

Erişim adresi: <https://ctext.org/kangxi-zidian/zhs>.

Tongdian 通典 (Normlar Ansiklopedisi), **Chinese Text Project Database**,

Erişim adresi: <https://ctext.org/tongdian/168/zhs>.

Xü, Zhongshu 徐中舒 (Ed.), (1989), **Jiaguwen Zidian 甲骨文字典 (Fal Yazıtları Sözlüğü)**, Sichuan Cishu Chubanshe 四川辞书出版社.

Yu, Xingwu 于省吾, (1996), **Jiagu Wenzhi Gulin 甲骨文字诂林 (Fal Yazıtları Lügati)**, Beijing: Zhunghua Shuju 北京: 中华书局.

Zhongguo Shehui Kexueyuan Kaogu Yanjiusuo 中国社会科学院考古研究所 (Çin Sosyal Bilimler Arkeoloji Araştırma Merkezi), (2007), YinZhou Jinwen Jicheng 殷周金文集成 (Yin Zhou Bronz Yazıları Derlemeleri), **Guoxue Dashi Database 国学大师**,

Erişim adresi: <http://www.guoxuedashi.net/yzjwjc/>.

Klasikler, Tarihi Eserler

BHTSZ 白虎通疏证, **Hathi Trust Digital Library**,

Erişim adresi:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=keio.10811246914&view=2up&seq=16>.

CQZZ 春秋左传, **Academia Sinica Database,**

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@1^1756019781^802^^^401010140007@@1097834531>.

CQGYZ 春秋公羊传, **Academia Sinica Database,**

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@4^1284681550^802^^^401010140008@@166232771>.

CFYG 册府元龟 (Hükümdarlar Tezkeresi), **Chinese Text Project Database,**

Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=903155&remap=gb>.

Da Ming Huidian 大明会典 (Büyük Ming İdari Birimler Yasası), **Chinese Text Project Database,**

Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=706630&remap=gb>.

Du, Cong 杜聰 (Ed.), (2007), **Youyang Zazu 酉阳杂俎 (Youyang Rivayetleri)**, Qilu Shushe 齐鲁书社.

Hanguan Jiuyi 汉官旧仪 (Hükümdarın Yaşam Tarzı ve Yetkililerin Derecelendirilmesi Hakkında), **Chinese Text Project Database,**

Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=882816&remap=gb>.

Huai, Xiaofeng 怀效锋 (Ed.), (1999), **DML 大明律 (Büyük Ming Yasası)**, Falü Chubanshe 法律出版社.

Hui'an Xiansheng Zhuwengong Wenji 晦庵先生朱文公文集 (Zhu Xi Yazmaları),

Chinese Text Project Database,

Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=709609&remap=gb>.

Jiao, Jie 焦杰 (Ed.), (1997), **Guoyu 国语**, Liaoning Jiaoyu Chubanshe 辽宁教育出版社.

Liji 礼记, **Academia Sinica Database,**

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@6^698517980^802^^^401010140006@@33026441>.

LJZS 礼记注疏, **Academia Sinica Database,**

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@90^1015485189^802^^^401010010006@@1602293903>.

Maoshi 毛诗, **Academia Sinica Database,**

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@67^1803050116^802^^^401010140003@@488431841>.

Qinding Da Qing Huidian 钦定大清会典 (Büyük Qing İdari Birimler Yasası),

Chinese Text Project Database,

Erişim adresi: <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=209451&remap=gb>.

SHDQMZJ Zhengli Xiaozu 睡虎地秦墓竹简整理小组 (Ed.), (1990), **SHDQMZJ 睡虎地秦墓竹简 (Shuihudi Qin Bambu Kayıtları)**, Wenwu Chubanshe 文物出版社.

Sima, Qian 司马迁, (1981), **Shiji 史记 (Tarihi Kayıtlar)**, Taipei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

SSZS 尚书注疏 (Shangshu Hakkında Açıklamalar), **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@53^1557213323^802^^^5010100100020001@@1477558466>.

Taiping Yulan 太平御览 (Taiping Ansiklopedisi), **Chinese Text Project Database**,

Erişim adresi:

<https://ctext.org/taiping-yulan/zhs?searchu=%E6%98%8E%20%E5%B8%9D%20%E6%97%B6%20%EF%BC%8C%20%E6%94%BF%E4%BA%8B%E4%B8%A5%E5%B3%BB%20%EF%BC%8C%20%E4%B9%9D%E5%8D%BF%20%E7%9A%86%E9%9E%AD%E6%9D%96%E3%80%82>.

Tian, Tao ve Zheng, Qin 田涛, 郑秦 (Ed.), (1999), **DQLL 大清律例 (Büyük Qing Yasası)**, Falü Chubanshe 法律出版社.

Tuo, Tuo 脱脱 ve diğerleri (1980), **Liaoshi 辽史 (Liao Tarihi)**, Taipei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Wang, Chong 王充, (1990), **Lun Heng 论衡 (Söyleyişe Eleştiri)**, Shanghai Guji Chubanshe 上海古籍出版社.

WXDY 五行大义, **Hathi Trust Digital Library**,

Erişim adresi:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=keio.10811246949&view=2up&seq=53>.

Xiaojing 孝经, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@37^451828935^802^^^401010140011@@313254228>.

Xu, Song 徐松 (Ed.), (2008), **Song Huiyao Jigao 宋会要辑稿 (Song Tarihi Derlemeleri)**, Taipei: Zhongyang Yanjiuyuan Lishi Yuyan Yanjiusuo, Sichuan Daxue Guji Zhengli Yanjiusuo, Hafo Daxue Dongya Wenmingxi 台北: 中央研究院历史语言研究所、四川大学古籍整理研究所、哈佛大学东亚文明系.

Xue, Meiqing 薛梅卿 (Ed.), (1999), **SXT 宋刑统 (Song Ceza Yasası)**, Falü Chubanshe 法律出版社.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980a), **Jinshu 晋书 (Jin Tarihi)**, Taipei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980b), **Beishi 北史 (Kuzey Hanedanlığı Tarihi)**, Taipei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980c), **Beiqi Shu** 北齐书 (**Kuzey Qi Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980ç), **Suishu** 隋书 (**Sui Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980d), **Songshi** 宋史 (**Song Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980e), **Jinshi** 金史 (**Jin Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980f), **Mingshi** 明史 (**Ming Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1980g), **Weishu** 魏书 (**Wei Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1981a), **Hou Hanshu** 后汉书 (**Doğ Han Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1981b), **Jiu Tangshu** 旧唐书 (**Eski Tang Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1981c), **Xin Tangshu** 新唐书 (**Yeni Tang Tarihi**), Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1981ç), **Yuashi 元史 (YuanTarihi)**, Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1981d), **Qing Shigao 清史稿 (Çin Tarihi Kayıtları)**, Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆(Ed.), (1986), **Hanshu 汉书 (Han Tarihi)**, Taibei: Dingwen Shuju 台北:鼎文书局.

Yang, Jialuo 杨家骆 (Ed.), (1978), **Tang Da Zhaolinng Ji 唐大诏令集 (Tang Hükümdarları Fermanları)**, Taibei: Dingwen Shuju 台北: 鼎文书局.

Yang, Ne 杨讷 (Ed.), (1988), **Lixue Zhinan 吏学指南 (Siyast Rehberi)**, Zhejiang Guji Chubanshe 浙江古籍书店.

YDZ 元典章 (Yuan Resmi Yazıları), (1990), Zhongguo Shudian 中国书店.

Yupian 玉篇, **Chinese Text Project Database**,

Erişim adresi:

<https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=377863&remap=gb#%E5%88%80%E9%83%A8%E7%AC%AC%E4%BA%8C%E7%99%BE%E5%85%AD%E5%8D%81%E5%85%AD>.

Zhangsun, Wuji 长孙无忌, (1983), **TLSY 唐律疏议 (Tang Yasası ve Yorumları)**, Zhonghua Shuju 中华书局.

Zhouli 周礼, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@7^1597207233^802^^^401010140004@@396579619>.

Zhouyi 周易, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@53^1557213323^802^^^401010140001@@649308915>.

Zhu, Xi 朱熹, (2016), **Zhouyi Benyi 周易本义 (Zhouyi Hakkında)**, Guoli

Taiwandaxue Chuban Zhongxin 国立台湾大学出版中心.

ZLZS 周礼注疏 (Zhou Örfleri Hakkında Açıklamalar), **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@26^605271047^802^^^401010010004@@1196920282>.

ZYZS 周易注疏 (Zhouyi Hakkında Açıklamalar), **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@53^1557213323^802^^^5010100100010001@@2042563887>.

ZZZS 左传注疏, **Academia Sinica Database**,

Erişim adresi:

<http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@49^628165992^802^^^501>

[0100100070001@@136900960](http://hanchi.ihp.sinica.edu.tw/ihpc/hanjiquery?@49^628165992^802^^^501)

ÖZET

Cezaların hukuki boyutunun yanı sıra sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları da mevcuttur. Eski Çin’de cezalar, o topraklarda yaşayan insanların gelişim aşamalarını kendi içinde barındırarak ilerlemiştir. Savaştan kaynaklandığı savunulan dövme cezası, burun kesme cezası, bacak (ayak) kesme cezası, hadım cezası ve idam cezasından oluşan, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli ceza sistemi; eski Çin’de insanın vücut bütünlüğüne kalıcı ve görece külfet getirerek suçlu ile toplumun diğer fertleri arasında bariz farklılıklar yaratmayı, suçluyu dışlamakla beraber hukuki ve sosyal baskı altına almayı amaçlamıştır.

Sosyal ve ekonomik ilişkilerin ilerlemesi ve eski Çin’de ortaya çıkan Ru öğretisi başta olmak üzere bir takım felsefi akımların hükümdar sınıfı etkilemesi sonucunda, Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan beşli cezaların yerini nispeten insancıl olan, hafif sopa cezası, ağır sopa cezası, angarya cezası, sürgün cezası ve idam cezasından oluşan, Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) uygulanan yeni beşli cezanın alması; Çin tarihinde cezaların zaman içinde en azından insan vücudunda mahvedici hasar bırakma vasfının gerilediğini göstermektedir. Ancak Qin Hanedanlığından önceki dönemde (MÖ 2070-221) uygulanan çoğu cezanın Qin Hanedanlığından sonraki dönemde (MÖ 221-MS 1911) de yasa dışı olarak sıklıkla uygulandığı göz ardı edilmemelidir. Esas cezalar dışında ek ceza olarak uygulanan para cezaları ve onur kırıcı cezalar; eski Çin’de cezaların çeşitliliğinin ve ayrıntılı olarak düzenlendiğinin kanıtıdır.

Eski Çin’de cezalar; çok çeşitlilik, ayrıntılı düzenlenme, sürekliliğini koruma, hukuki ve siyasi fonksiyona sahip olma, ancak hukuki fonksiyonundan ziyade siyasi fonksiyonunun ön planda olması gibi sistemsel özellikler taşımakla beraber eski Çin

toplumuna özgü beş element görüşünü, Ru öğretisi başta olmak üzere farklı öğretilerin ceza anlayışını ve hatta kısmen de olsa dönem dönem yönetime hâkim olan diğer milletlerin örf-âdet kurallarını yansıtmaktadır.

ABSTRACT

Punishments have not only legal but also social, economic and cultural dimensions. In ancient China, punishments evolved by incorporating the developmental stages of the people living in those lands. The ancient five punishments, namely tattooing, cutting off the nose, amputation of the leg (foot), castration and death, which are alleged to originate from war, aimed to bring a permanent and relative burden to the bodily integrity of criminals in ancient China, thereby creating a significant difference between such criminals and the other members of the society and putting them under legal and social pressure as well as marginalizing them.

Following the progress in socioeconomic relations and the influence of a number of philosophical movements that emerged in ancient China-particularly the Ru doctrine-on the ruling class, the five punishments in the ancient times (BC 2070-221) were replaced by the relatively-humane five punishments in the imperial era (BC 221-AD 1911), namely beating with a light cane, beating with a large stick, penal servitude, exile and death. This showed that at least the devastating damage, which punishments caused to the human body, phased out over time in Chinese history. However, it should be noted that most of the ancient punishments were used illegally in the imperial period as well. Fines and degrading punishments that were applied in addition to the main punishments are evidence of the diversity and elaboration of punishments in ancient China.

Although the punishments in ancient China had systemic attributes such as a high diversity, elaboration, maintaining their continuity, having legal and political functions, but prioritizing their political function over their legal function, they reflect the five elements view specific to the ancient Chinese society, the punishment

approach of various doctrines, particularly of the Ru doctrine, and even partially the customary rules of other nations that held power from time to time.

Tablo

Açıklama: Tabloda yer alan ● işareti, ilgili dönemde ilgili cezanın uygulandığını ifade etmektedir. Bu, çalışma sürecinde ulaşılabildiğimiz verilerden elde edilen sonuçtur. Ulaşılabildiğimiz verilerin sınırlı olmasından dolayı ● işaretinin koyulması, sadece ilgili dönemde o cezanın uygulandığını ifade etmektedir. ● İşaretinin koyulmaması, ilgili dönemde o cezanın kesin uygulanmadığı anlamına gelmemektedir.

Dönem Ceza	Xia	Shang	Zhou	Qin	Han	Üç devlet	İki Jin	Kuzey Güney	Sui	Tang	Song	Liao	Jin	Yuan	Ming	Qing
Dövme	●	●	●	●	●			●		●	●	●	●	●	●	●
Burun kesme	●	●	●	●	●						●			●		
Bacak kesme	●	●	●	●	●			●		●						
Hadım	●	●	●	●	●	●		●								
İdam	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Hafif sopa				●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Ağır sopa			●		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Angarya			●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Sürgün			●	●	●			●	●	●	●	●	●	●	●	●
Kolektif ceza	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Para Cezası			●	●	●	●	●	●			●		●	●	●	●
Cezanın paraya çevrilmesi			●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Müsadere				●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
Saç sıfırlama cezası			●	●	●	●	●	●								
Zülüf, sakal, bıyık sıfırlama cezası				●	●	●	●	●								
Boyundurukla sergileme cezası															●	●

RESİMLER

图五 踪劫（据《南史·宋明帝纪》绘制）

Resim1 (Xü. J., 1989: 53)

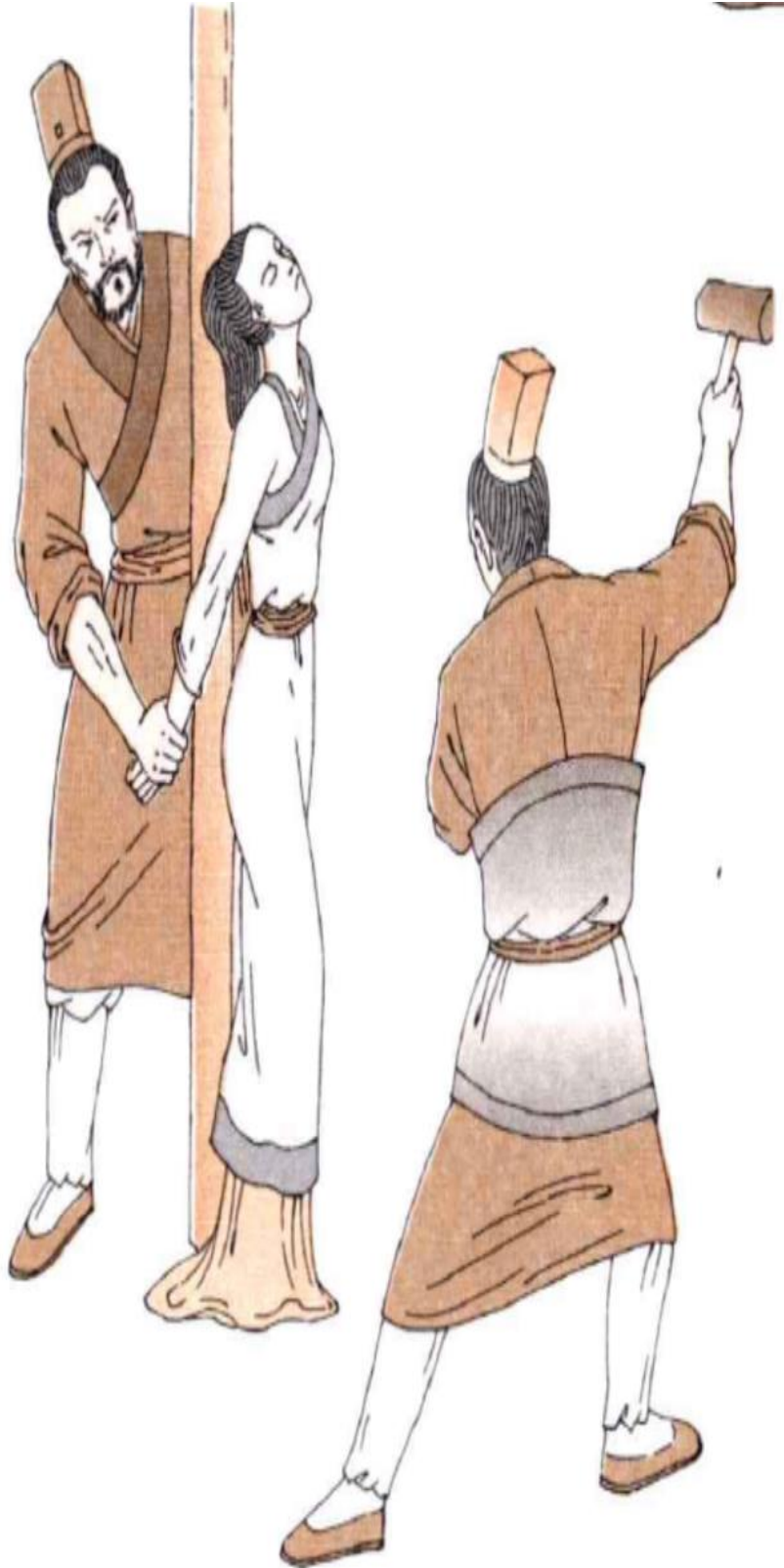

Resim 2 (Baidu Baike, t.y.)

Resim 3 (Wu. X., 2012: 267)

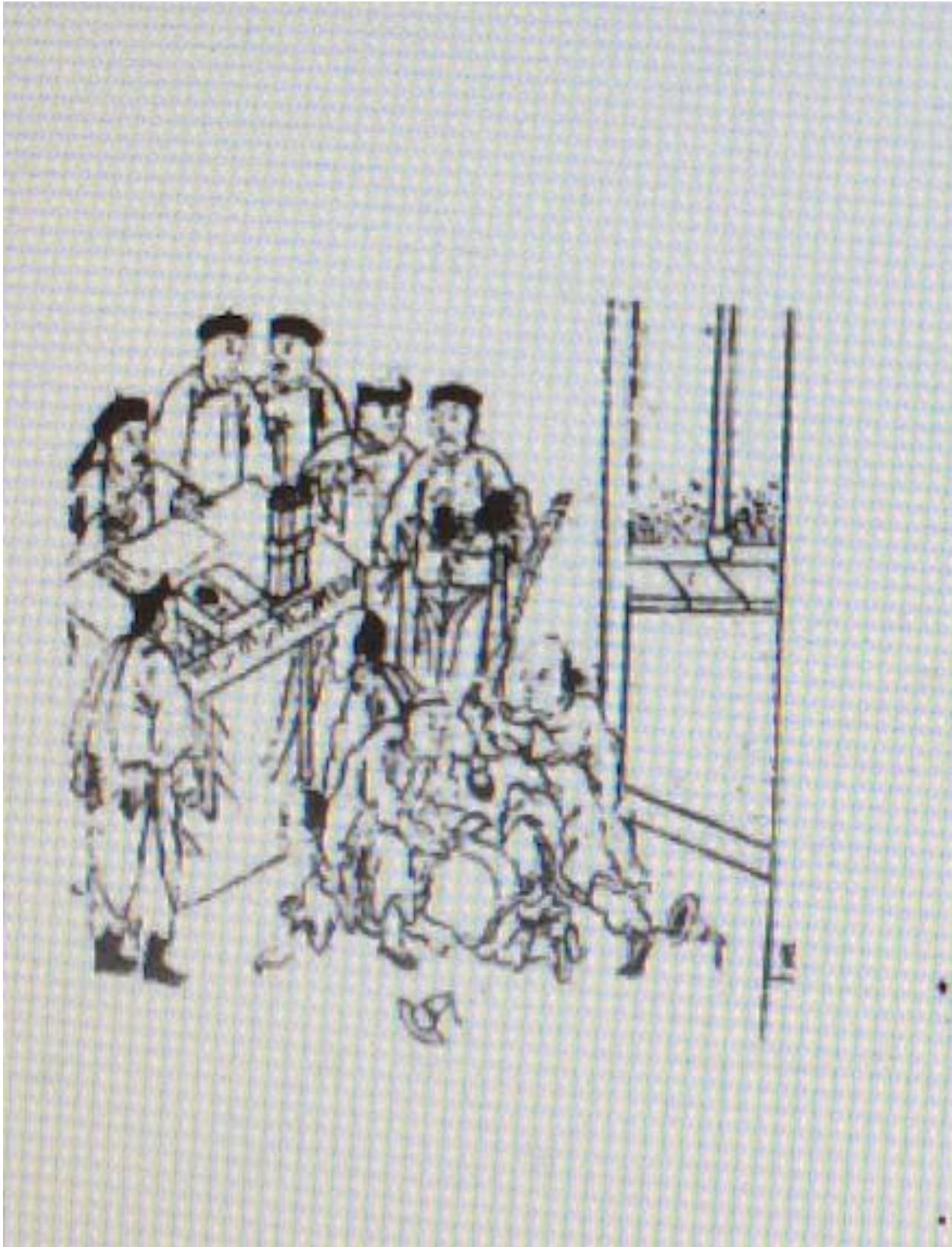
Resim 4 (Wu. X., 2012: 267)

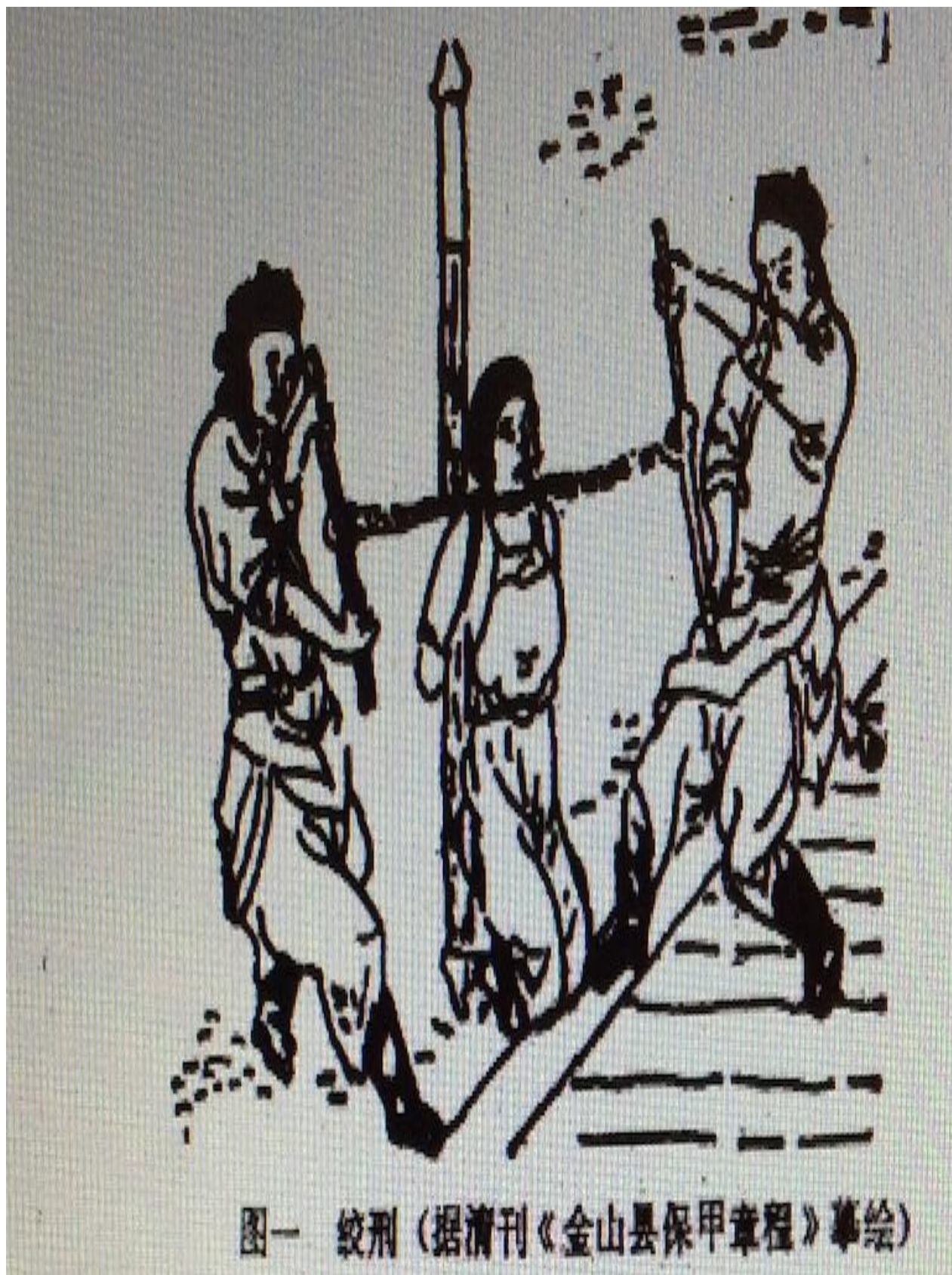
Resim 5 (Liu. X.,1998, Aktaran: Zeng. X. ve Zhao. X., 2013: 21)

Resim 6 (Li. R., 1991: 4)

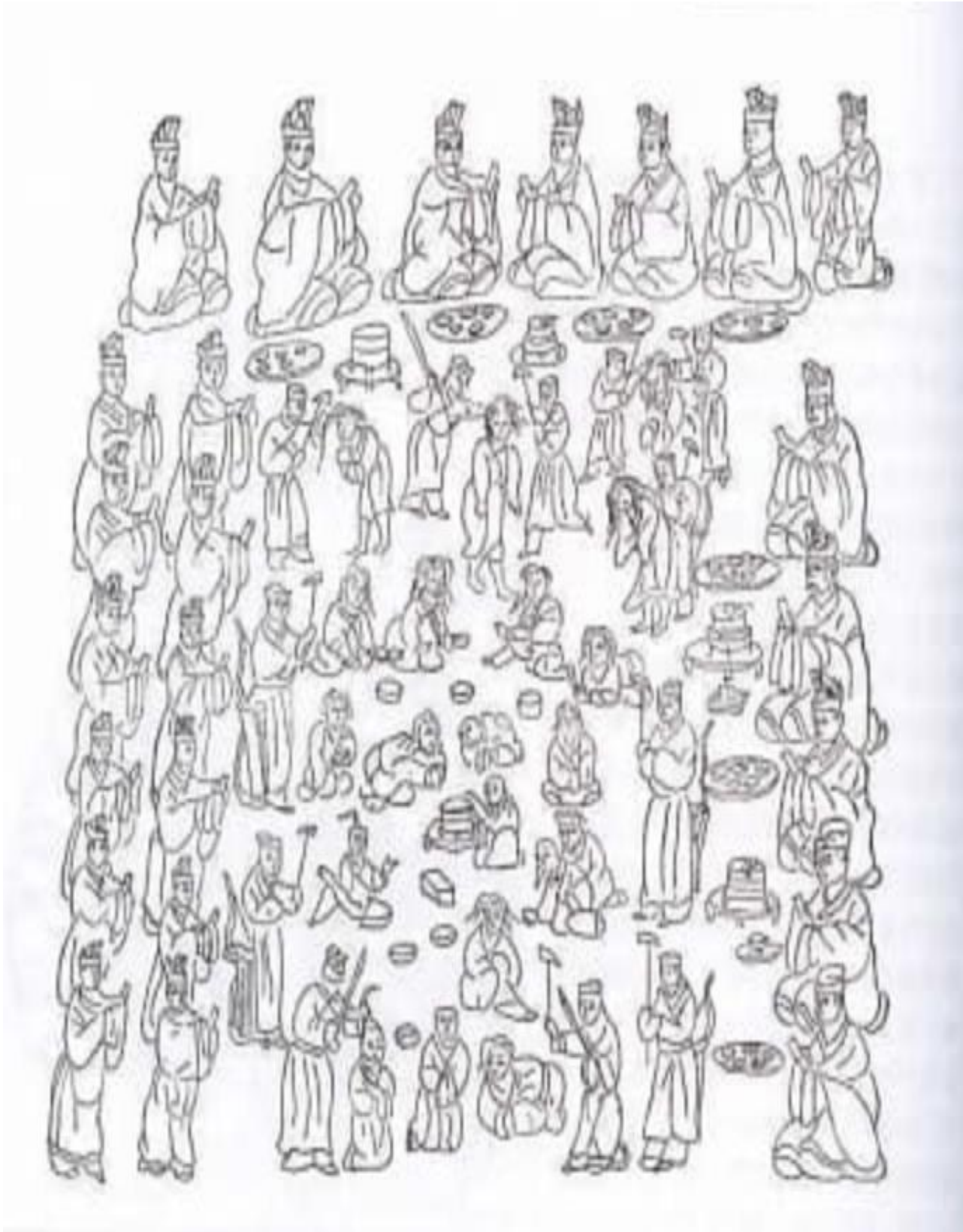

图一 绞刑（据清刊《金山县保甲章程》摹绘）

图三 凌迟（据清刊《金山县保甲章程》摹绘）

Resim 9: Han Hanedanlığı Döneminde Saç Sıfırlamadan Bir Kare (Gao. Ch., 2001: 006)

Resim 10 (Yang. Y., 2004: 111)